ȘTEFAN POPESCU

Sfetnic de taină

ŞTEFAN POPESCU

SFETNIC DE TAINĂ

Versiunea digitală 1.0 – februarie 2024

Realizată după volumul apărut la Editura Militară, București, 1985

Coperta: Fl. Creangă

PREDOSLOVIE

Cuvine-se pururi aducere aminte despre marele Basarab Mircea vodă, a cărui osârdie, din a sa îndelungă domnie, n-a fost să nu-i aducă roadă.

Se numără trei grijile cele mari.

Dintru început, se îndrepta către a-şi avea cugete luminate, înţelepţite de învăţătură. Şi astfel trebuiau a fi de la boier la grămătic, de la logofăt la diac.

Primejdia osmanlâie, ajungând a atinge fruntariile din miază-ziua moşiei, silea cărturarul la a fi deopotrivă oştean. Bătăliile ce a avut să le întâmpine cu vitejii Oastei celei Mari mărturisesc veghierea din acest colţ de lume a primejdiei păgânătăţii, crestată şi otâncită de un popor căruia i-a fost dată neodihna jertfei.

Nu doar cu tăişul spadei, ci şi cu al minţii s-a nevoit întru a-şi avea ohavnică oblăduirea.

Diplomaticeştile trebi i-au cerut iscusinţa împlântată în inima împărăţiei râvnită de fiii pieritului Baiazid. Ajutorinţa dată, când unuia, când altuia, i-a lăsat tihna rostuirilor Lăuntrului strămoşesc, până s-a coborât în cripta ctitoriei sale.

Sfetnic de taină e „cap şi începătură” Cărţilor despre năzuinţele şi biruinţele voievodului Ţării Româneşti Mircea cel Bătrân.

— Zic că... tot un drac!

— Adică? Ptiu, ucigă-l toaca, se rumeneau vorbele unele într-altele, chip să se lămurească.

Vorbeau ciobanii la stână. Era baciul Ilie Udrea, din vale de pe la Jii, dintr-o adunătură de colibe din care el căta să se ridice mai gospodărit, fiindcă era şi cel mai harnic. Când se lua de o treabă, se îndârjea din ce în ce. Odată pornit, greu să-l opreşti. De-asta el era baciul şi cele mai multe oi, mai bărbaţi berbeci şi câini mai zdraveni el avea. Ilie Udrea era ştiut şi mai mintos, şi cu chibzuinţă strecurătoare a veştilor ce se ţeseau peste capul oamenilor, ca dintotdeauna. El zisese «tot un drac», iar cel care întrebase: «Adică?», Ilarie, îi era nepot. Se ţinea de baci şi cu treaba, şi cu dorinţa de a cunoaşte mai multe. Şi, fiindcă baciul îl ştia de pe când era de-o şchioapă, mai mărunt ca Rău, dulăul căpetenie al cetei ce păzea stâna cu căşeria plină de brânzeturi la putini stivuite până-n grindă, mai zise o dată Ilie, baciul:

— Tot un drac! gândind adânc, de să nu-l mai audă pe Ilarie făcând iar:

— Ptiu, ucigă-l toaca! Da' cum? întrebă mai tare nepotul, aproape răstindu-se, din dorinţa de a afla.

Atunci unchiul se porni domol, dar cu temei:

— Domnul e unul. Voievod în ceruri şi pe pământ. Ăl mai mare, se socoti baciul dator să-şi răspice vorba. Mai mare. Cel mai... dacă e peste toţi voievozii lumii, de peste toate timpurile; fără hodină, fiind fără de moarte.

Se holba Ilarie la vorbele unchiului Ilie, cu interes crescând. De-aia îl şi lăsa să intre de-a binelea în unda gândului. Îl auzi pe baci luând vorbele cu socoteală pe muchea ascuţită a minţii.

— Dacă e unul, ăl mai de sus, toţi care îl slujesc pe pământ îi sunt mai micuţi.

— ... Şi-acu, de ce dă peste noi riga ungurească?

— De ce? se întreba cu baciul Ilarie.

— De ce? Vor să ne cucerească pământ, bordeie şi colibe...

— Cu munţii?

— Şi pădurile, şi tot!

— De ce? uimirea lui Ilarie urca.

— Ca să le fim robi cu întreagă fiinţa şi să ne robească şi sufletul cu credinţa.

— ...de ce să ne cotropească locurile şi ce brumă am agonisit şi pe deasupra să ne înjuge la alte canoane?

— Canoanele...

— Una sunt. Nu-s două. Priceput-ai, priceput? se bucură Ilie Udrea că nepotul a înţeles şi dădu să tacă, mestecând mămăliga care bolborosea. Era treabă pe care baciul nu o lăsa pe mâna nimănui.

Ilarie, un zdrahon de ajungea cu ciuful până sub bagdadia stânei, se apleca la uşă şi la streaşină, era roşcovan şi „îi ţiuia mintea”, cum îi spunea baciul. Ar mai fi avut nepotul întrebări câte stele, dar pe când se mesteca mămăliga de mei, trebuiau aduse la masă cele de trebuinţă: lingurile de lemn ale fiecăruia... şapte, şi tot atâtea strachini, burduşelul cu brânză început şi jintiţa şi... Aşa că se dădu în treabă mai vitejeşte, cu gândurile trezite din mocneala lor.

„La anii lui, cei către douăzeci, bine e zidit fecioru’! Îs mulţumit cum nu se poate de el şi pricepe ce-i spui, fulgerat. De-aia îmi şi place a-l lămuri. Să ştie!”, îşi zicea unchiul sub mustaţa ce-i intra în gură.

Ceilalţi, afară de Ilarie, aciuiţi pe lângă Ilie Udrea erau încă vreo cinci.

Cap-de-Bou se răsnise cu câteva oi dinspre Argeş, chiar de mai departe, de pe la Ialomiţa. El, Simion Cap-de-Bou, şi cu Damian al lui Gheorghe, care tras era de sub Păduchiosu Sinăii. Tot împinşi de vremuiri, ajunseseră peste Olt. Simion, Cap-de-Bou, după porecla dată bunicilor, dimpreună cu Damian, se ştiau de ani colindând cu oile. N-avea însă niciunul pe undeva o groapă de bordei. Şi-o făceau pe unde-i apuca iarna. Şi de-au avut – mai ţin minte de pe când erau copilandri – pe-ai lor, toţi ai casei, i-au vânturat izbeliştile de s-au băjenit şi au murit. Hoarde rele i-au zbătut de s-au risipit până în moartea timpurie din boli şi nevoi. Astfel, ei rămaşi singuri, şi-au încropit un ciopor de oi şi s-au haiducit cu el.

Simion era isteţ nevoie mare, dar pe lângă Damian, mai răsărit cu vreo doi ani, pălea. Pe Simion îl înţepeniseră necazurile într-o încăpăţânare de a duce la bun sfârşit ce avea de săvârşit, orice. Damian se alesese din nenorociri, atâtea, cu haz la necaz, tocmai bine împlinindu-se amândoi, să-şi ducă viaţa împreună. Aşa s-au legat de cum s-au întâlnit. E-adevărat, răstimp de doi ani şi mai bine lipsise din „obştea” lor, lăsându-l doar pe Damian cu grija „avutului” ce era socotit al amânduror. N-a ştiut nimeni niciodată pe unde a rătăcit Simion, ce-a făcut, unde şi-a găsit hrană şi adăpost. „Pe Simion să-l iei aşa cum e. Din ale lui nu-l scoţi. Lasă-l cum s-a nimerit să fie. Ce să-i faci? N-ai ce!”, învăţase Damian din multe păţanii avute cu el.

Într-o poiană, sub poale de codru, dibuiră stâna baciului Ilie Udrea şi s-au învoit să rămână, după ce au avut o tărăgănată judecare a lucrurilor între ei trei: „Pă cercate!”, a zis baciul. „Da’ cât?”, trebuia să ştie Damian. „Cât?” a întrebat baciul. „Juma’ de an numai pe hrană”, ceru Damian. „Fie!”, se învoise baciul. Flăcăieşii îşi amestecară cioporul cu turma Udrei. Turma împlinită, bine îngrijită; căşăria bine gospodărită. Avea baciul putere de muncă şi bună

chibzuială la agonisită. Priceperea şi hărnicia i-au sporit amândouă numărul capetelor de mioare că, pe când au picat Simion şi Damian, s-a chivernisit baciul să aibă şi caii atât de trebuincioşi la dus pe ei bunătăţile stânii, de desfăcut prin târguri şi prin sate. Pe brânza şi caşul vândute să cumpere ori să schimbe cu cele de nevoie traiului lor în munte. Niscai albituri şi vestminte groase, sare pentru mâncare... şi grunji pentru vite. Altele de-ale gurii şi „udeală", adică nişte tărie, trăscău ori ţuică de prună. Bune şi de leac.

— Feţii mei, acu' i-acu'. Pe ea! îi îmbie baciul când răsturnă ceaunul şi pe masa scundacă se lăţi ditamai mămăliga cât roata carului. Într-o strachină mare, verde-smărăldie, un morman de brânză de culoarea untului, în bulgări de toate mărimile. Luaţi şi câte o gură din ploscă! Să ne fie putere. Aşa, băieţi! Cătăline, Ioane, Mânzule! Haideţi! îi strigă şi pe cei de-afară.

Trecuse soarele bine de amiază, mâncau să le ţină până a doua zi. Seara doar jintiţă cu mămăligă din mei... de-a rămas.

Simion îşi făcu un bulz rotofei cu miez de brânză şi-l plimba dintr-o palmă într-alta, abia cuprinzându-l.

— Nu te înduri să muști din el! îl luă în glumă baciul.

— Ba, că nu! Dară...

— Dară, îi e că-i frige beregăţile şi nu mai poate zice cântecele lui, știu să răspundă, pentru Simion, Damian.

— Lăcomia... făcu baciul.

— Ba, că nu. Îmi ţin din el şi pe diseară.

— Chibzuit flăcăul! se minună baciul, dar Damian adaose:

— De-o mai rămâne din el. Că e căpcăun rău.

— Auzi, Simioane?

— N-auz! Vorbele lui nu-mi intră în urechi.

— Ba, le-auzi, Simioane, îl zădărî Damian. Numai că ţi-e bine să te faci că nu.

Simion nu răspunse şi îşi înfipse dinţii în bulzul dus la gură, lacom. Rămase holbat și două lacrimi grele îi ţâşniră din ochi. Îşi lepădă dumicatul, în stânga lui, cât o căpăţână.

— Hai, că ţi-ai ars bolta gurii, Simioane!

— Aş, dădu el să spună, dar îi ieşi un şuierat de ciudă; ochii i se făcuseră mai de bou, că atât avea de bou: doi ochi mari, calzi şi blânzi. Frumos vlăjgan şi sprâncenat, şi cu gene lungi, de să le torci, sub o frunte lată, dezgolită la tâmple. O bărbie crestată adânc la mijloc, buze groase şi-un nas lat în nări, puternic la rădăcină. Toată făptura lui, pe măsura bulzului la care lipi acum şi dumicatul slobozit din gură, plimbându-l prin podul palmei stângi în celălalt.

— Ei, nu mai îndrăzneşti?

— M-am fript rău! răspunse Simion baciului.

— Bea lapte rece că-ţi trece.

Aşa şi făcu. Ridicat de la masă, nu se mai întoarse. Bulzul îi rămase întreg. Şi-l păstră pentru seară.

— Ce zâmbre o să-i mai facem!

— Diseară ne-om uita la el cum mănâncă. Şi...

— Îi bun cald, când se topeşte brânză de fierbinţeala mămăligii, băgă de seamă baciul Ilie.

— Când îl ai întreg, după ce alţii l-au înfulecat pe-al lor, cine e mai câştigat?

— ...Ăl care s-a fript o dată!

Se înghesuiau vorbele cu haz. Voia bună îi toropea pe când stomacul primea căldura celor înfulecate.

*

Sub geana înserării începu a se auzi un zvon de dangăte de clopote ca înecate.

Aromind într-o somnolenţă numai plăcută, sunetele le ajungeau celor de la stână înmulţite din ecouri, îmbinându-se ca îngânarea cântecului de leagăn când pruncul e să aţipească. Îşi ţinură cu toţii răsuflarea şi se încordau să distingă zvonurile părelnice.

— Auziţi? făcu Damian.

— Parcă! se sfii să murmure Simion.

— Nu le-am mai auzit! se minuna baciul.

— Şi nu-s pe-aproape, de la Tismana. Nu-s ale ei. Le ştiu doar. Ori nu-s doar ale ei...

— Unele într-altele...

— ...Aşa cum se-ngână.

— Ce-o fi?

— Nu-i dangăt de jale!

— Nu. Sună a bucurie.

— A sărbătoare.

— Ce sărbătoare o fi?

— Am pierdut şi călindar şi...

— Dar dincotro, ziceţi voi, feciori, a fi să vină zvonul ăsta dulce?

— De-am şti!

— Vreo mănăstire, cumva. Alta?

— N-am ştiut a fi.

— Mă, noi, cu ale noastre, ne-am ţinut răzniţi de lume.

— Poate că e mai bine aşa.

— Ba, nu. Matale ai umblat, bădiţă Ilie. Ai văzut lume... dar noi...

— Nu vă grăbiţi. Sunteţi tineri, aveţi viaţa dinainte, întinsă ca o masă cu bucate fel de fel, îmbelşugată fie-vă!

— Cine ştie? mai se amăra vreunul.

— Ba, nu vorbi cu păcat, se oţărî baciul Ilie. Pentru voi n-au intrat zilele-n sac. Dar pentru mine... Ssst. Da' mai tăceţi! Auziţi? Le auziţi? Se apropie şi se depărtează, se scufundă. Ce frumos! Şi ascultau zvonurile când mai înteţite, când mai vătuite.

— Doamne! ziceau pe rând şi, după baci, îşi răstigneau o cruce pe piepturile late de oameni întregi, dar cutremuraţi de-atâta frumuseţe.

— Dincotro or veni, că nu-s numai clopotele mănăstirii noastre? şopti Simion.

— Din toate părţile... răspunse Damian.

— ... pare că... făceau ceilalţi.

— Îi ceva de seamă, feţilor!

— Oare om afla şi noi?

— Poate că...

— E vreun hram, ori...

— Mare sărbătoare.

Zvonurile care nu încetau îi ridicaseră în picioare. Mai întâi baciul, apoi Simion cu Damian deodată şi, pe rând, ceilalţi, cu Ilarie, moldovenii tustrei: Cătălin, Ioan şi Mânzu.

Baciul Ilie Udrea se descoperi. Toţi îşi luară cuşma de pe creştete zburlindu-li-se părul şi aşa neastâmpărat din naştere şi din nepieptănat. Rămăseseră cu faţa cam către răsărit, către asfinţit, cam spre miazăzi, unii spre miazănoapte, cum li se părea fiecăruia că dintr-acolo se aude.

Zvonurile se ciocneau, apuneau, răsăreau. Vuiau piscurile şi codrul, le umpleau văile şi le împleteau ecourile.

— Ce să fie? se întreba fiecare şi baciul le răspunse tuturor:

— Lucru mare, de bună seamă, dacă nu contenesc de atât amar de vreme. Şi iarăşi vă zic: nu-i a tulburare şi a izbelişte, e de bucurie şi de mulţămită. Iar în sinea lui baciul îşi spuse: „Cuvine-se să aflăm! I-oi îndrepta spre cele patru vânturi pe feciori, să întrebe împrejurimile ce a fost să fie. Ne zvoneşte cumva şi nouă o menire, zic! Da' cum o fi? Mai bine? Mai rău? Mă clatin şi aş rămâne spre bine."

*

Li se părea a mai păstra în auz vuirea molcomă de clopote, îndepărtată foarte: mai mărunţele de prin biserici umile, abia înfiripate, mai voinice şi

mai depărtate, scufundându-se prin câlţii de nouri de pe fund de văi, strălucind cumva pe creste, prelingându-se în ecouri stinse.

Zorile erau viorii şi reavăne toate. Pe iarba de un verde-gălbui, rouă sclipea sărbătoreşte. Cum luceau în auz clopotele care, de cum se luminase, iar se tălăzuiau vesele!

Baciul se culcase în gândurile lui şi iarăşi fiecare într-ale lui.

„Socot să aflu de ce fu să auzim aseară şi acum... Să-i mâi pe alde Ioan cu Mânzu către Jiu şi pe... Damian nu, pe Simion cu... Cu Damian şi Cătălin m-oi descurca în treburi cât or lipsi ceilalţi. Să-l mâi pe Simion cu Ilarie”.

— Hai, sus! Sus, băieţi, şi la drum!

De sub saricile miţoase mijeau ochi somnoroşi-urduroşi, cu întrebări în privirile zgâite.

— Hai, săltaţi-vă!

— Cum? dădură să întrebe unii.

— Tu, Ioane, cu Mânzu luaţi-i pe Murga şi Tănase. Încălecaţi şi porniţi spre Tismana. Iar voi, Simioane, şi tu, Ilarie, cu Roibu şi Pintenogu, că-s mai teferi, o luaţi către Olt, spre Vâlcea, la Râmnic. Cătaţi a afla acum, şi ce-i? Nu se cade să stăm aşa! Ce-aş mai pleca eu, dar nu mă lasă trebile, piii! Aţi plecat?! tună baciul cu veselie şi cu dorinţă de aflare. Luaţi-vă mămăligă şi brânză şi pe-aci vă fie drumu’! Înţelesu-m-aţi?

Zbucniră de sub sarici cu chiuituri. La atâta bucurie nu se aşteptau juncanii baciului Udrea.

— Întrebaţi pe oricine, câţi întâlniţi şi dovediţi-mi pricina zvonurilor auzite. Că nu mi s-au părut doar, aşa-i?

— Aşa!

— Hait, încălecarea şi să nu vă întoarceţi fără veşti! Tu, Ioane, Simioane! Pe cine întâlniţi, întrebaţi-i! Vezi ce spun cuvioşii din Tismana, aflaţi ce se-ntâmplă, ce se petrece către Olt. Aţi venitără? Ce-aţi cules?

Vâlvoră mare. Care da să-şi pună în traistă merinde, care lega chinga la tarniţă, cu grija ce o cereau drumurile dinainte-le.

Şi era în ei un dor de ducă şi de altceva, că nu mai pridideau cu graba şi nu-şi mai încăpeau în piele de-atâta bucurie. Chiuind, dând cu călcâiele mai mult a şagă şi cu palma pe crupă, mai mult a mângâiere, porniră unii spre răsărit, cale mai lungă, spre Olt, alţii spre miazăzi, drum cunoscut, bătut, şi mai la îndemână.

Baciul cutreierase pe mai departe. Totuşi, cum s-ar mai fi dus şi el?! Cei rămaşi se mofluziră de-a binelea, doar aveau de răzbit, în trei acum, treaba ce-o dovedeau şapte laolaltă.

Ce o fi fiind?

Era în 19 de mai din anul 1388.

Cu o zi înainte, fusese sărbătoare dintre cele ce se scriu în roşu, vezi bine. Dar care? Sihăstriţii de ciobani, ei, n-aveau cum şti. Fusese sau nu o sărbătoare deosebită?

— Şi baciul ăsta nu ne îngăduie şi pe noi să ne mai risipim pe la un vreun târg. S-o ţine vreunul mai pe aproape de stâna noastră, ce crezi?

— Duminica măcar să coborâm...

— Nu cu toţii. Pe rând. Într-o duminică unii, într-alta alţii.

— Să ştim şi noi de ce ne primenim cămaşa.

— Îi e teamă baciului că ne miroase vreo mândră a zer şi se lipeşte de noi.

— Ţi-ai găsit! Îi pute. Fuge de noi ca dracu de tămâie.

— Să crezi! Aşa, zău!

Îşi vorbeau în drum Simion cu Ilarie.

Soarele pe zarea dinspre răsărit înroşea văzduhul. Se înălţa pe nesimţite şi nu făcea alta decât să mângâie obrajii îmbujoraţi, cu pielea tare de scorojeala ce le-o dădeau vântoasele nebunatice, primăvăratece.

După ce coborâră grohotişurile repezi, pe sub dealurile ce le aveau în stânga lor mai făloase şi spre umărul lor drept culcându-se leneşe până departe, pierzându-se către câmpia ce se bănuia în nemărginire, ca o apă care îşi lumina cerul deasupră-i, drumurile se desenaseră mai bine şi mai blânde se făceau pantele.

Tăceau amândoi de-atâta frumuseţe. Începuseră a sălta ciocârliile şi a se înfige în înalt, ca să se zvârle săgeata către pământ. Şi tot aşa, neobosite, pentrecute.

— Ia te uită ce veselie pe-aici, măi Ilarie.

— Hm. Şi noi...

— Las'! Ce, parcă pe la stâna noastră cum îi? Ce brădet şi ce poiană binecuvântată! E iarba până la şold. Şi florile în fân, puzderie, ce miros!

— Nene, făcu Ilarie a întrebare.

— Ce, mă ţâcă? Ce ţi-e? întrebă nenea care, deh!, doar un an să aibă peste douăzeci, iar cel de-i zicea nene, peste un an să meargă pe douăzeci. Dar, vezi că Ilarie ştia el ce ştia ca să-i spună nene. Ca să-i spună aşa, era mare lucru, se vede treaba! Cel puţin pentru Ilarie, Simion era cineva.

Zi frumoasă se vestea. Dădură de aşezări omeneşti, un pâlc de colibe cu câte o încăpere, unele şi cu o tindă dinainte, suite pe nişte tălpici de buşteni întregi, de te urci înăuntru pe două trepte din bolovani. Altele, pe o latură, în prelungirea acoperişului povârnit, mai aveau o încăpere, cuhnea, unde domnea cuptorul de copt la ţest pâinea, iar spatele cuptorului se întindea

până în odaia cea mare, singura. Cuptorul ţinea loc şi de pat, în timpul iernii; altminteri... dormeau toţi pe un prichici din scândură, de la un perete până la altul acoperind un sfert din încăpere. Peste el se aşterneau rogojinile şi se înveleau cu ţoale. Câteva alte gospodării se arătau mai împlinite. Erau şi cu două odăi, prea puţine. Două odăi şi mai încăpătoare, să intre la adăpost toată liota! Copii mulţi.

Simion văzu astea când trecu printr-o astfel de alcătuire ce i se zicea cătun. Vedea şi prin uşile şi ferestrele deschise, semne că desprimăvărarea începuse devreme în acest an, şi oamenii păreau bucuroşi că au scăpat de greul iernii şi treburile îi sculau cu noaptea în cap să se apuce de ele. Unii săpau în pumnul de livadă ce-l aveau în jur, alţii ieşiseră cu gloaba înhămată la jug, ori, de nu aveau, cu vaca singură, ce da lapte şi o mai foloseau şi la corvezile aratului pe câte un sân de deal mai pleşuv. Semănau: orz, ovăz, grâu.

Simion privea toate cu ochi lacomi, demult nu le mai văzuse şi, cu gândurile ascuţite, sta gata să prindă şi să ia aminte.

— Vezi, Ilarie, frate?

— Văd, nene! spuse repede băiatul, părându-i-se că nenea stă de vorbă cu el mai altfel decât o făcuse vreodată, de când erau împreună la stâna baciului Ilie, unchiul său. Îi zicea uncheş, deşi Ilie Udrea nu avea mai mult de patruzeci de ani, dar – deşi vânjos – albise de necazuri timpurii şi părea trecut bine.

Dacă Simion tăcu, tocmai acum când îi spusese frate, adică îl ridicase atât că-l aducea sub subsoara lui, nen-su Simion, Ilarie mai spuse o dată:

— Văd, nene!

— Uite la oamenii ăştia, cântă şi fac totul cu zor şi nu silnic. Uite, ăl care sapă lângă gard. Să-i dăm bineţe.

— Bună dimineaţa, bade!

— Bună să-ţi fie inima, flăcăule. Dar încotro, aşa de devreme? Şi văz că sunteţi puşi pe cale lungă.

— Păi, am dat şi noi de vale. Să vedem lume, spuse într-o doară Simion şi... Prrr! opri pasul pintenogului pe care călărea. Că pe la noi e linişte şi pace.

— Bine să fie! Şi linişte! ceru aproape omul. Poate c-om avea parte de ele.

— Să avem, cum să nu?

— Că acu', cu domnul Mircea, s-o îndrepta timpurile şi-om şti de ocrotire.

— Întreabă-l, nene. Văz că ştie.

— Taci, mă, tu! îl îmbrânci Simion pe alt ton decât cel când i-a zis frate.

Ilarie tăcu mâlc şi-l auzi pe nenea:

— Dar cum? Ce domn?

— Îii! Păi voi nu ştiţi nimic? Pe unde trăiţi? Prin codri, prin sihle?

— Cam aşa. Suntem ciobani, coborâm de la căşeria lui baciu' Ilie Udrea, din Sub Munte, cum îi zicem noi.

— Ahaa! Vasăzică d-aia nu ştiţi unele treburi. Noi l-am văzut pe vodă ieri... Am fost cu toţii câţi ne-am sculat la miez de noapte, de-am ajuns la Nucet, la locul numit Călimăneşti, care a fost mai înainte satul boierului Nan Udobă.

— La Nucet?

— La Nucet pe Olt, de-i zice şi Cozia. De la muntele care ocroteşte mănăstirea.

— Mănăstire zici?

— Da' păi cum? Cozia. Ieri a fost acolo lume multă şi-a fost şi măria sa cu Doamna şi fecioru-său, Mihail. Mircea voievod e domnul care ne oblăduieşte de vreo doi ani, dacă nu şi mai bine. A fost la târnosirea mănăstirii, cu vlădica Nicodim, arhimandritul Tismanei, şi cu... Oho! Câţi alţii!

— Aşaaa? se minună Simion şi, după el, Ilarie începu:

— De-aia... dar nen-su îl repezi:

— Tu să taci! Şi către omul oprit din săpat, începu cu vorba lui Ilarie „De-aia", negăsind să spună ceva mai potrivit. Vrei să zici matale că de-aia au bătut şi s-au zbătut clopotele a sărbătoare prin toate cătunele şi satele câte au avut clopot.

— A fost zarvă mare şi petrecere. Lume, piii! Lume ca la târg, la noi, aice, la Trifoiu. Şi voie bună, şi pomenire cu pomeni şi acatiste, buluc. Ne-am scos căciulile şi-am dat în genunchi dinaintea măriei sale. Falnic domn avem! Şi să fi văzut popii de la Tismana în odăjdii, cu Nicodim... Popa Nicodim, deh! Îl ştiţi?

— Îl... Îşi înghiţi Simion şi cuvântul singur care-i ieşise pe gură mai fără să vrea, dus de cele aflate, că de cunoscut n-avea cum îl cunoaşte.

— Erau şi de prin alte mănăstiri depărtate, dar şi monahii arhimandriei de la sfânta mănăstire Tismana... se umflă în guşă ţăranul, arătând a şti zice mai pe subţire, pe de-a întregul, cum se cuvine pentru asemenea lăcaş de închinăciune vestit cum era ctitoria popii Nicodim, arhimandritul, deh! Că arhimandrit este, făcut de chiar patriarhul Constantinopolei. Auziră-ţi voi?

Amuţiţi erau cei doi ciobani. Ce să mai zică?

— Şi-acu' vă duceţi şi voi?

Iar tăcură, miraţi de ei, de câte nu ştiau.

— Bine faceţi. Măcar azi, dacă ieri... Că ieri, ce mai..., zi de sfântă treime. Ce mândreţe mănăstirea a de s-a târnosit. Măcar să o vedeţi şi merită drumul!

— Hai, nene! îndrăzni din dorinţă mare să-l roage Ilarie pe Simion care întrebă pe ţăran:

— Departe-i?

— Dacă mai daţi şi-n trap, că văz că-s odihniţi caii şi bine hrăniţi, spre chindie sunteţi la Olt, că sfânta mănăstire e pe buza apei, la loc ales, gură de rai.

„Om merge! A fi păcat să...", făcu hotărât în sinea lui Simion.

— Dacă tot aţi luat drumu', nu vă întoarceţi din cale fără să vedeţi minunea. Dar cu ce treburi coborârăţi? voi să ştie într-un sfârşit omul.

— Păi, ne-au ridicat şi pe noi clopotele în slăvi. Zvonirea lor ne-a ajuns şi nouă.

— Da, a fost huiet mare, flăcăilor! Trăgeau copilandrii cu sete funiile clopotelor pe rând şi toate odată. Ce mai, a fost mare sărbătoare.

„Târnosire, arhimandrie?! Baciul le-o fi ştiind pe toate? Trebuie să-l întreb! Să râz de el, de nu le-o şti?!", îşi întreba sufletul Ilarie, numai uluire, o uluire luminată ca de ceva nemaiîntâlnit, nemăsurat de mare şi de neaşteptat. Din aceeaşi uimire, care îi încălzea ochii de pe dinăuntru, Ilarie întrebă mai mult cu rugăminte în glas, cu rugăminte fierbinte se simţea, deşi numai sfială:

— Mergem şi noi, nene? Zău!

— Drumul care ni-i? Cel mai neocolit, la Cozia? întrebă Simion, fără să ia seama la ce vrea ăl mic.

— Ăsta e drumul bun, dar voi puteţi să o luaţi şi pe scurtătură. Vedeţi că se desface o potecea ca o aţă dinapoia fântânii cu troiţă, mai încolo, o găsiţi, nu e alta. Şi ţineţi poteceaua până daţi în valea râului, de-acolo intraţi odată în sfoara drumeagului, apucaţi la stânga şi ţineţi cu el apa Oltului. La o jumătate de ceas, sub creasta Coziei, e şi mănăstirea.

— Vă mulţumim frumos şi vă lăsăm în bine!

— Cale bună, flăcăilor!

*

Porniră avântat. Ilarie era numai bucurie. Simion părea îngândurat. Ilarie se ţinea cu greu după nenea.

La fântână opriră, adăpară caii, băură şi ei.

— Nu îmbucăm, nene, şi noi? se smiorcăi Ilarie, că-i chiorăia stomacul.

— Rabdă. Când om ajunge.

Acum îl văzu bine că nu-i în apele lui. „Ce-o fi având?". Găsiră poteceaua şi o porniră în pas săltat. Într-un târziu Simion vorbi ca numai pentru el, dar din spate Ilarie prinse lacom vorbele:

— Câte nu ştim, Doamne? Şi noi cu oile în munte, cu doinele şi doar cu ce ştie baciul. O mai fi ştiind el câte ceva... a colindat... dar luat cu treburile... Să-ţi faci singur de toate. Seara... cădem frânţi de oboseală, când să-l mai întrebi? Când să-ţi mai răspundă, dacă ne vede picotind şi gata să ne încotoşmănim în sarici şi să intrăm în somn fără de vise. Şi lumea se vântură, se trece. Cu socoteală ori fără... trece... şi noi cu ea.

Ilarie ar fi avut să-l întrebe atâtea, dar nu îndrăzni. Prea era Simion îngândurat. Abătut de-a binelea. Nu l-a ştiut să fie vreodată aşa. Uimirea lui de când cu cele aflate de la oamenii care stau între oameni, cu gândurile de-acum ale lui nenea Simion, spuse fie că nu şi pentru el, dar auzite totuşi şi de urechea lui, uimirea i se prefăcu în ceva ce nu ştia să-i spună ce este... aşa, ca o bunătate, ca o duioşie care îl înfierbânta să vrea şi el altceva. Nu ştia ce. Ar fi vrut să cânte, să chiuie, că şi o bucurie îl cuprindea.

Simion tăcuse. Mergea cu capul plecat, fără să vadă înainte, cu privirile aţintite în el. Uitase să-l mai îndemne pe pintenogul de sub el. Neîndemnat, calul încetini, se odihnea sau poate visa şi el, ca nenea Simion, dacă îşi muta coada dintr-o parte într-alta... a încuviinţare?, a tăgadă? Într-un târziu, de un ceas să fi mers aşa, abia îi auzi glasul, întrebând cu capul întors către el:

— Zici că ţi-e foame, Ilarie?

— Nu mai mi-e, nene.

— Acu' ni-e degrab' să ajungem. Nu?

— Da, mai bine.

Şi, în loc de orice altă vorbă, Simion izbi călcâiele de burta calului. Lui Ilarie îi trebui câtva timp să-l ajungă. Gonea Simion cu nesaţ, spre o chemare. Ilarie osteni dând să-l ajungă, parcă Simion era dus pe o cale neîntoarsă, mereu înainte, fără să fie cu putinţă o stavilă. Când nu mai fu în stare să-l ajungă, strigă înciudat, dându-se învins:

— Măi, nene, măi! Stai, măi, niţel!

Simion îl uitase. După cum îl purtau gândurile, tot aşa şi gonise, besmetic, uitând de ce mai rămăsese în urmă-i.

Îi păru rău şi struni scurt calul, trăgând tare de frâie. Atât de tare şi de năpristan, că dobitocul ridică picioarele dinainte bătând aerul, rotindu-se în loc.

Când Ilarie, cu sufletul la gură, îl ajunse, abia ţinându-şi răsuflarea, nu mai putu decât să repete nătâng şi cu durere în glas:

— Măi, nene măi, şi matale!

— Am uitat de tine, frăţioare, îi răspunse Simion cu părere de rău. Se năpustea spre mănăstire neştiind nici el cu ce gând. Una ştia, să ajungă mai repede.

*

Cât era Ilarie de lungan şi puternic, avea faţă de Simion un respect ce nu-l mai avea decât pentru uncheş. De ce? Dacă stăteau în picioare, unul lângă altul, Ilarie i se uita în creştet lui Simion. Dacă s-ar fi luat la trântă, Ilarie l-ar fi pus jos cât ai zice peşte pe Simion. Îl respecta că era mai mare cu vreo doi ani? Nici d-asta. Dar tăcerile lui Simion, purtarea lui, vrednicia, tăria în a duce un lucru început până la capăt, cu orice preţ şi făcut bine, astea îi impuneau lui Ilarie. I s-a impus încă de când l-a cunoscut, mai acum se face anul. Faţa lui serioasă şi când glumea, şi când asculta glumele altora, rămânea neschimbată la orice ar fi fost. Ceva de nepătruns de adânc stăruia cu o tărie aceeaşi în firea flăcăului. Cu el şi baciul se avea cel mai bine, adică îl avea ca pe cel mai aproape şi la trebi de nădejde. De mirare că l-a trimis acum şi nu l-a ţinut cu el.

Ceilalţi de-au rămas la stână, eh, nu se putea pune mare nădejde în ei. Cătălin, cel mai în vârstă – avea douăzeci şi patru de ani împliniţi – nu se îndemna la muncă, mai mult decât cioban ce-ar fi putut să se aleagă de el? Damian – care venise odată cu Simion – era mucalit nevoie mare, este adevărat. Avea mult haz, dar lăsător şi el, greu se îndemna la ceva şi-l lăsa înseilat. Trebuiau alţii să-l ducă la bun sfârşit. Avea Damian douăzeci de ani şi el, era un subţirel, părea mai înalt şi decât Ilarie, dar firav şi cu o faţă caraghioasă: nasul subţire, dar lung mai mult decât ar fi trebuit, strâmt în nări şi cu cârcă la mijloc, de ieşea osul ca o cocoaşă. Gura mare, dinţii, unii peste alţii, şi cenuşii. O înfăţişare caraghioasă, numai să-l priveşti şi te apuca râsul.

Toate astea treceau prin mintea lui Ilarie, acum când ajunseseră la apa Oltului şi o făcură la stânga pe drumeag. Până la mănăstire cât o mai fi?

Şi, cum Simion tăcea apăsat, aproape înnegurat, ca de griji mari, şi dacă pintenogul nu mai era îndemnat, roibul scofâlcit pe care îl călărea Ilarie ţinea pasul celui din faţă, care da semne de oboseală. Ilarie se sătură privind apa mare a Oltului, venind dinspre încotro se îndreptau ei, ieşindu-le întru întâmpinare. Obosise Ilarie până a uita şi de foame, meşterind în minte gânduri, despre ceilalţi doi fârtaţi, porniţi de uncheş Ilie spre Tismana: Ioan şi Mânzu.

„Ce nume? îi zice Mânzu. O fi o poreclă? Dar popa cum l-o fi botezat? Mânzu? L-a descusut baciu', că era scump la vorbă, parcă îi e lehamite să şi vorbească. Aşa şi munceşte. Dar ce face e bine făcut, numai că negrăbit – în doru' lelii. N-are gust la nimic, dar ce-l pui să facă, face. Nu cere nimic, niciodată. Se mulţumeşte cu ce i se dă. Nu răspunde niciodată răstit, plictisit ori îmbufnat. E mereu la fel. Ioan... Ioan e un bălan blajin, cuminte, tăcut. Dar în ochii lui verzi pâlpâie câteodată o flăcăruie şi ea verde. Nu şi-o poate

stăpâni, deşi se vede că în afară nu vrea să arate către nimeni nimic din ce îl frământă. Mânzu se plânge de el. Deşi cu Ioan a venit de la Moldova, tot căutând de lucru. De mirare cum s-au nimerit la stâna badei. Daltminteri au fost la mulţi stăpâni. Şi n-au plecat de la niciunul decât când Ioan se sătura. Se sătura şi de bine. După el, Mânzu, ar fi rămas la unul şi acelaşi stăpân, aşa cum s-a ştiut până s-a cunoscut cu Ioan. De-atunci, dacă zicea Ioan: «Păi, să o cam luăm din loc; pe unde om vedea cu ochii», Mânzu făcea întotdeauna cum voia Ioan. Nu iese din vorba lui, cum nu zice *nu* niciodată, nimănui. E şi cel mai mic dintre ăi câţi sunt sub oblăduirea baciului. Ce-or fi făcând ei acum?, se întrebă Ilarie. Or fi ajuns la Tismana? Da, e drum bătut, de-a dreptul, de Sub Munte, de la noi. Au ajuns, zic, demult. Dar ei n-au aflat vestea pe care noi o ştim dinainte de a ajunge la mănăstire, la Cozia. Veste mare. Mănăstire nouă, ieri târnosită de... (a uitat cum să spună că e Nicodim, adică arhimandrit) popa Nicodim (dar nu i s-a părut destul pentru unul care a făcut slujba dinaintea lui Mircea Voievodul şi a boierilor câţi vor fi fost, de aceea adăugă spre mare cinstire până şi în gând), cuviosul popa Nicodim. Pe mine uncheş Ilie nu m-a dus încă nici la Tismana. Dar acum, de ce m-o fi trimis pe mine, eu, care n-am fost nici la Tismana, să merg cu nenea Simion, tocmai la Cozia?”

Mai aruncă ochii Ilarie, în dreapta, în stânga. Mergeau ades chiar lângă apă. Era limpede şi argintie, ba uneori i se năzărea că vede nişte săgetări de lumină iarăşi argintie, iute, cu luciri tăioase; era sumedenie de păstrăvi care săreau după gâze. Noianul de ape aluneca dincotro se afla, undeva, mănăstirea. Să mai întrebe pe nen-su Simion, n-ar fi îndrăznit. Prea era plecat în gândurile lui. Dinainte-le se iviră care cu ţărănime. Neveste cu copii la sân, sub coviltirele ridicate, flăcăi călărind pe lângă roata căruţelor şi bărbaţi în putere, ca şi moşnegi cu plete ninse şi bărbi ca de sfinţi de prin icoane, băbătii dărâmate, toţi în straie curate, în „cele bune”, de sărbătoare. Fuseseră la mănăstire şi-acum porneau spre vetrele lor.

Nu se mai sfârşea şirul carelor, al căruţelor şi călăreţilor. Simion îşi scotea cuşma în dreptul celor care se vădeau mai în vârstă şi către bătrâni cu osebire. Atât de des trebuia să şi-o scoată, că până la urmă nici nu o mai puse pe cap şi moţăia „bună ziua”, ori se înclina din mijloc până către coama pintenogului. După cum i se părea că merită feţele ce-i veneau sub vedere.

Nu l-a mai întrebat Ilarie pe Simion: „De ce doar le dă bună ziua ori le răspunde celor mai tineri şi nu vrea să afle de unde vin. Ce să-i mai întrebe? De bună seamă, de la târnosirea mănăstirii celei noi. Şi-apoi ne-am face şi de râs că nu ştim un lucru atât de mare. Ba chiar mai multe.”

Se miră Ilarie că aşezările omeneşti pe valea Oltului „se ţineau lanţ”. De când au coborât la apa Oltului, au întâlnit sate înjghebate, cu case durate din

piatră, cu câte două încăperi legate între ele de o a treia, mai îngustă. Unele aveau zimnic înalt, cu uşă în două canaturi sub foişorul prispei, cu pridvoare, nu doar pe stâlpi. „Nenea vede toate astea? Nu le priveşte, parcă le ştie. Trece, parcă ar mai fi fost pe-aici. De unde vine nenea Simion? Limba nu i s-a dezlegat niciodată.”

— Ilarie, frăţioare! strigă deodată Simion de dinainte-i. Uite! apucă să zică.

— Daaa! făcu Ilarie.

Vedeau mănăstirea încinsă cu ziduri tari, înalte şi cu metereze puternice. Se sfârşeau zidurile groase, sus, cu creneluri. Peste ele se vedea, albă, o singură turlă rotundă. Răsărea peste ziduri ca o plutire, de ziceai că e o corabie singuratecă coborând cu Oltul la vale.

Caii neîndemnaţi se opriră; parcă văzuseră şi ei mănăstirea.

Tăceau amândoi.

— Iată-o! mai şopti Simion. O arăta ca fiind, într-un fel, şi a lui. Iar Ilarie... nu făcea alta decât căsca nişte ochi în care să încapă priveliştea ce-o avea dinainte-i pentru prima oară.

Pe tăpşanul de peste drumeag, până spre ruinurile vechii biserici, cum aveau să afle ei mai încolo, tot care şi căruţe, gata să se pornească îndărăt, acasă.

Din lăuntrul zidurilor ieşeau ultimele pâlcuri de călăreţi. Porţile înalte, din stejar gros, ghintuit cu fierărie, erau date în lături să se scurgă călărimea. Bătrâni în toiege şi babe se sprijineau de zid, ferind puhoiul ce ieşea bulucit.

— Lume, lume!

— Unde-or fi încăput? îşi ziceau, fără să se audă unul pe altul, drumeţii proaspăt sosiţi.

Doldora cumva de cele ce avuseseră să vadă cu o zi înainte, niciunul din cei care se găteau pentru întoarcere în satele lor nu aveau cum să-i mai bage în seamă pe cei doi care dau să pătrundă, în răspăr cu cei care ieşeau pe sub bolţile porţilor. Se strecurau anevoie cei care voiau să iasă, nu-i priveau cu ochi buni. Trebuiră să dea îndărăt şi, trecând drumeagul, pe tăpşanul înalt, de cealaltă parte a aşezării noii mănăstiri, să lase caii priponiţi, cu zăbalele scoase, şi să se aşeze şi ei culcaţi, rezemaţi în coate, cu faţa spre sfântul lăcaş. Tăceau, uitaseră de oboseala drumului, uitaseră că e mult după-amiază şi foamea îi scormoneşte. Şezură aşa cât să uite vremea multă scursă mângâind conturele lăcaşului, mai privind şi mulţimea care se tălăzuia pe sub zidurile de cetate ale mănăstirii, neastâmpărată, mulţi dintre bătrâni întârziind, neîndrăznind să se smulgă locului, privind şi privind cu nesaţ, plini de bogăţiile ce avuseseră să le umple sufletele.

— Ei, ce zici, frăţioare? A fi să îmbucăm din ce-am luat cu noi.

— Dacă zici matale? Io, acuma, mi-a pierit şi foamea, şi oboseala, răspunse Ilarie.

— Hai şi-om mânca acum! Nu de alta, dar curând va însera şi-un adăpost de-om putea să ne găsim, nu ne-ar strica.

— Ne-au obosit frumuseţile aste şi... altă lume, atâta. Îs ca ameţit, nene, zău!

— Asta-i, fecioraş! zise Simion, dintr-o blândeţe pe care nu i-o ştia.

„Să-mi zică el mie fecioraş, cu ce glas încă?! Niciodată n-a...", se minuna Ilarie.

— Cum nu cunoaştem pe nimeni încă din toată lumea asta de bună ziua, apoi cu monahii care-or fi, om izbuti să ne găsească şi nouă un adăpost, un acoperământ unde să ne aciuăm. Mă dor şalele şi şezuta de şa şi de atâta drum. Mergem din zori şi înserarea dă să se făptuiască. Ei, frăţioare, îndrăznim să trecem în curţile mănăstirii? Ce zici? întrebă cu dulceaţă Simion, după ce isprăviră masa.

— Dacă aşa zici, să mergem, nene!

— Dezleagă caii şi, hai, după mine!

Au coborât tăpşanul domol, îndreptându-se spre porţile vraişte ale mănăstirii, prin care puţini mai rămăseseră să iasă. Din drumeag plecau ultimele căruţe, care de vale, care în susul apei.

Trecură pe sub bolţi cu sfială. Dinainte-le se ivi mănăstirea albă şi cu zidărie de podoabă din cărămidă roşie, bine arsă, făcând brâuri late, ca de arnici pe ii şi fote, în jurul ferestrelor, deasupră-le în arcuri ca nişte gene şi sprâncene.

Aproape uitaseră să-ntrebe unde-i arhondăria. O dibuiră. În prag, monahi cu camilafcă şi în anterie noi, de li se vedeau dungile călcăturii din postav moale şi negre-corb. Printre ei erau unii gârbovi de ani. Unul, ca de vârsta lui Simion, rămase cu ochii la „nenea" şi, deodată, izbucni într-o veselie fără margini, dând să spună:

— Frate Se...

Dar Simion, căruia i se adresase, îi sări de gât, cuprinzându-l şi astupându-i gura ce da să spună un nume.

— Taci, rogu-te, frate Sioniu. Flăcăul nu ştie nimic din viaţa mea. Taci, rogu-te, îi susură grabnic în ureche, ţinându-l în braţe, apoi adăugă tare: Frate Sioniu, matale aici?

— Frate Se... dădu să-i spună iar numele ştiut de monahul ce îi spusese Simion, Sioniu, dar îl strânse pe călugăr de braţ.

Apoi arătând îndărăt, cu alt glas:

— El e Ilarie, de la noi din Sub Munte, de la căşerie.

— Ilarie, zici? făcu după ce îl încredinţă fratele Sioniu pe Simion, din ochi, că nu-i va spune pe nume. Păi, Ilarie îi nume monahicesc! zise dându-i mâinile amândouă lui Ilarie, care prinse să-i sărute dreapta, mai înainte ca monahul să şi-o tragă.

— Poate că vei îmbrăca şi tu cândva veşmântul nostru!

— Eu? Hî! făcu nătâng Ilarie, fâstâcit rău.

— Şi-atunci, frate Sioniu, om vorbi pe îndelete, până la slujba de la miezul nopţii. Bine-i? Şi cum monahul închise amândoi ochii a încuviinţare, fără să mai fie întrebat, spuse:

— De hodină dormiţi în chilia mea. Am un prichici unde, de-a latul, încăpem tustrei. De-ale gurii, nu vă faceţi griji. De ieri, de la praznic, au rămas bucate să ne-ajungă pentru multă vreme. A adus şi potopul ăsta de lume câte ceva. Măria sa şi curtea ne-au lăsat din belşug de toate. Vă voi înfrupta şi pe voi din mila măriei sale, ctitorul sfântului lăcaşului acestuia.

Le spuse multe Sion pe măsură ce le arăta frumuseţile din biserica mare:

— Iată, dragii mei, le zise fiind dinaintea zugrăvelii proaspăt aşezate, aici e măria sa Mircea cu doamna şi fiul său Mihail. Îi vedeţi acum desenaţi numai în negru pe castaniu, că de nu se usucă bine peretele, tencuiala nezvântată se scutură de văpsea. Ei vor fi pe un cer albastru cu stele de aur. Măria sa are cununa de voievod al ţării peste pletele negre, încins cu zale, iar paloşul, peste tunică, i se lasă până la jumătatea pulpelor. Feciorul său, Mihail, ţine împreună cu tatăl chivotul, care înfăţişează sfânta monastire. Şi el, Mihail, vedeţi e încununat ca prinţii. Aici, în dreapta lor, fecioara cu pruncul în poală, şezând într-un jilţ. Şi el bogat împodobit fi-va prin culori strălucitoare. Aşa, numai desenul, conturele a ce va să fie... greu să-ţi faci idee pe fondul ăsta închis, aproape de vineţiu, ori putred stacojiu. Aici vor fi zugrăviţi... Împodobite vor fi altarul şi uşile împărăteşti. Acum, încă nici nu s-a uscat bine hramul sfintei monastiri: sfânta treime.

Dacă le-a arătat cu de-amăruntul şi cu grijă plină de evlavie ce era de văzut în mândrul aşezământ, le atrase luarea aminte de felul cum se înfăţişau pereţii pe dinafară ai bisericii. Le vorbi despre arcatura ferestrelor înalte şi strâmte. Ilarie, şi de oboseala drumului, dar mai ales de istovirea la care îl supunea noul cu nemiluita, ce îl năpădea fără cruţare, trudit şi de prea multa pentru el învăţătură, despre care auzea şi vedea pentru întâia oară, era prăbuşit în sine, aproape ruşinat de bezna din el. Dacă îl privea însă pe Simion, acesta primea totul de la monahul cunoscut lui („de unde?, de când?”, se întreba Ilarie, cocârjat de cele aflate) ca pe ceva demult şi bine ştiut.

Mirarea lui Simion nu era ca a lui. Nenea nu obosise deloc, ba era mai odihnit, din ce în ce mai senin, încă şi un zâmbet luminos îi înfrumuseţa ca

niciodată faţa. O încântare neobişnuită îl îmbăta. Ar fi ascultat oricât, ar fi mai şi întrebat multe Simion. Nu-l mai cunoştea Ilarie, nenea Simion era altul, cu totul altfel decât i se păruse lui de când l-a cunoscut.

Le-a arătat pe rând fratele Sion şirul chiliilor, bucătăria, paraclisul, arhondăria, trapeza, zidurile de cetate ale mănăstirii ca, la nevoie, să înfrunte urgii.

Au ajuns şi în chilia monahului. O masă, scaun cu spătar, un dulap şi prichiciul, ocupând fundul chiliei. Pe pereţii albi, proaspeţi, o icoană străveche: ceata sfinţilor militari, călăreţi cu lănci, săbii şi cu nimburi aurii în jurul capetelor, pe un cer ce fusese senin. Albăstrui-deschis, acum întunecat de fumul lumânărilor din tricherul de pe masă, unde erau deschise două cărţi. Mineiul lunii mai, deschis la fila zilei a nouăsprezecea, în slavoneşte, şi un ceaslov în greceşte.

Lui Ilarie nu-i mai era foame şi nici nu-l mai îmbiau niciunele din nenumăratele bucate rămase de la ospăţul domnesc al târnosirii. Voia să cadă pe rogojină şi să intre într-un somn adânc, atotbiruitor.

— Ce-i cu tine, frăţiorule Ilarie? îl întrebă Simion, care îl citise. Se vedea pe faţa-i schimonosită, ca de-o boală cu dureri afurisite, strâmbată de neputinţe şi supusă caznelor mistuitoare. Îţi mai e foame, frăţioare? îl întrebă iar Simion.

Ce să răspundă Ilarie? Îi era ruşine. Nu putea să-şi mai arate suferinţa şi prin vorbe; tăcu îndârjit în încăpăţânarea lui, răpus.

— Hai, mai bine să te culci, băiete! fură vorbele lui nen-su, nesperate de Ilarie. Frate Sioane, să-l culcăm pe fătul nostru, îi obosit peste poate. Simion se grăbea să rămână cu Sion.

Ilarie atât aştepta. Fu izbăvit de tortură. Beznele necunoaşterii, cu sorbul lor nemilos îl înghiţiră. Cum se trânti, ghemuit la perete, adormi buştean.

— De ce-ai plecat de la sfânta monastire de la Topolniţa, frate Sebastiene? fu prima întrebare ce i-o puse Sion lui Simion. Acesta nu răspunse numaidecât. Sion urmă: Erai printre anagnoşti cel mai isteţ. Niciun citeţ dintre noi nu ajunsese să se descurce în citanie slavonească şi în textele greceşti ca tine! Părintele Ilarion, dascălul nostru de slovenie, a fost mânios pe tine, iar dascălul Daniil, carele ne învăţa slova grecească, de cum ai dispărut fără de urmă şi n-a mai nădăjduit că te vei întoarce – după câteva luni – a zis: „Păcat, era cel mai bun citeţ pe care l-am avut de când învăţ eu pe anagnoşti. Păcat!" De ce ai plecat, frate Sebastiene? De ce?

— Eh, mi-e prea greu să-ţi răspund dintr-odată, frate Sioane. Să îmi amâni răspunsul, asta îţi fac rugăminte! Mă îngădui? Sunt multe de spus, Dumnezeu mi te-a scos în cale. Nu mai pot. Nu mai puteam, dar...

— Ce nu mai puteai? Ce nu mai poţi? voia grabnic să afle monahul.

— Sunt plecat din Topolniţa de când? Iacă, peste câteva luni, în toamnă, se împlinesc doi ani. Multă vreme, nu? Ei, dar nici acolo nu mai puteam rămâne.

— De ce? ştia Sion, dar voia cu dinadins şi neîntârziat să afle şi din gura păcătosului.

— De ce? Mi-e ruşine a-ţi spune.

— Mie?

— Până şi ţie, frate Sioane!

— Atunci nu-ţi sunt frate! Nici nu ţi-am fost vreodată.

— Nu mă amărî mai mult.

— Atunci? apăsă încă o dată monahul.

— Ţi-oi spune...

— Acum să-mi spui. Mie nu mi te spovedeşti. Hirotonisit nu sunt, ca să te şi împărtăşesc. Zi! Zi, măi, omu' lui Dumnezeu!

— Al lui Dumnezeu?! Al Satanei!

— Las' să zică alţii asta. Ştiu eu destui care sunt diavoli întregi şi catapeteasma nu-i trăsneşte nici când sunt în altar. Te ascult.

— Ei bine, ţi-oi spune ca unui frate şi, jur pe cruce, că ruşinarea mea, ea m-a gonit de la învăţătură. Da'...

— Spune odată! Nu mă fierbe şi nu te mai chinui.

— Am preacurvit! Fratele Sebastian puse capul în pământ, nemaiputând îndura oţelele ce le bănuia ascuţindu-se în ochii verzi-argintii ai diaconului Sion.

Un hohot de râs al monahului făcu să se cutremure bolţile joase ale arhondăriei, unde se retrăseseră, călugării fiind la slujba vecerniei.

— Ha, ha, ha, ha! Pentru asta să laşi învăţătura? Să părăseşti sfânta monastire? Să fugi ea un neghiob? Ha, ha, ha!

Sebastian, nenea Simion, cioban la stâna Udrei, îl privi năuc:

— Cum?

— Cum? Păi, decât să ajungi sclav năravurilor lui Onan, ori alte apucături şi mai scârbavnice – nu le mai pomenesc – mai firesc e să ai o ibovnică.

— Frate Sioane, dumneata îmi spui aşa ceva?

— Vrei să mă mărturisesc şi eu ţie?

— Cu ce mi-ar uşura păcatul?

— Şi-atunci? Să iubeşti nu e păcatul cel mai mare.

— Să păcătuieşti? E omeneşte.

— Bine, dar... se îndrepta spre mânie Sebastian.

— Ce spun canoanele? Ai vrea să mă întrebi. De n-ar fi păcatul, n-ar fi nici mântuirea. Cine ar ridica piatra, să...

— Biblia e una şi viaţa noastră...

— Viaţa noastră e în Sfânta Scriptură.

— Noi suntem creştini, Tetravanghelul condamnă...

— Condamnă? Să laşi învăţătura pentru că iubeşti o fată? O ştiu? Care era?

— La ce ţi-ar folosi să ştii? Mi-ar uşura vina?

— Şi... ai fugit ca să te înfrângi, să te mântui sau doar ca să scapi de ea? Spune drept!

— Am iubit-o.

— Şi-ai părăsit-o. Cine era?

— Tinca...

— Roaba sfintei monastiri? Ţiganca?

— Pentru mine nu era nici roabă, nici ţigancă. Era femeia mea. Dragostea mea.

— Foarte frumos! Şi ai fugit. Sărmana Tinca!

— Sărman de mine, ticălosul! se învinovăţea Sebastian.

— Tinca născu un prunc şi la puţin timp a murit... de lingoare, de dorul tău, al citeţului de ispravă care erai, anagnostele care îi băga în cofă pe toţi învăţăceii părintelui Daniil şi ai lui Ilarion. Ce rău le-a părut amândurora că ai plecat! Ai fugit. Ai omorât-o pe Tinca.

— Am omorât-o, păcătosul de mine! Doar am vrut...

— Ai vrut! N-ai ştiut ce vrei. Tinca era şi iscusită şi isteaţă. Vrednică şi deşteaptă. Pe deasupra şi frumoasă coz. Ai ucis-o. Copilul trăieşte.

— Unde-i?

— La Topolniţa! L-a crescut mama fetii care şi ea s-a stins. A împlinit doi ani Sebastian.

— Se-bas-ti-an? silabisi murmurat Simion Cap-de-Bou.

— Sebastian, da. Cine nu ştie că e al tău? Doar egumenul Antim. Nu i-a spus nimeni. Nici părintele Daniil, nici dascălul Ilarion, nici nimeni dintre învăţăcei ori dintre monahi. Creşte la sfânta monastire. Au roabele lui. E leit taică-său. Băiat zdravăn.

— Nu mai am nimic a-ţi spune, frate Sioane.

— Ai greşit faţă de...

— Faţă de Dumnezeu! se mânia pe el însuşi, Simion ciobanul pe fratele Sebastian.

— Faţă de oameni şi faţă de tine mai vârtos! Te-ai ciobănit. Aşa ai socotit mai bine. Rău ai gândit, frate Sebastiene. Ai adus moartea şi te-ai îngropat de viu şi pe tine; ce-ai să faci de-acum încolo?

— Sioane frate, ia-mă cu tine la slujbă! Trebuie să mă rog!

— Dacă ţi-ar aduce alinare... Dar e prea puţin. De ţi-ar aduce îndreptarea.

— Care?

— Să te întorci la carte! Rămâi aici sau... du-te la Tismana. Mărturisește arhimandritului Nicodim, om odată, și învățat. Vodă Mircea și l-a luat sfetnic de taină. Părintele Daniil ține acum acolo școala de citeți. S-ar bucura de te-ai înfățișa iarăși lui.

— Mi-e rușine! se spăși Simion.

— Mărturisești.

— Nu-i de-ajuns.

— Asta așa-i. Dar întorcându-te la anagnoști – printre care erai cu mult deasupra orișicui – ți-o mai spun o dată, te pocăiești prin învățare. Supune-te caznei ăsteia, îți spune fratele tău de învățătură – peste care, iarăși îți spun, erai cu mult mai sus decât eram eu – diaconul Sion.

— Ești diacon? se bucură fratele Sebastian.

— Și mă hirotonisesc aici, la Cozia, curândă vreme.

— Lasă-mă să te îmbrățișez! și fratele Sebastian îl și cuprinse strașnic pe colegul lui de la școala de citeți a Topolniței. Apoi întrebă: Mergem la sfânta slujbă?

— Nu ești obosit?

— Dacă mă rog, mă odihnesc.

A rămas în biserică, răpus în rugă, și după ce slujba a sfârșit, și toți călugării s-au răspândit pe la chiliile lor.

Când pe ferestrele cele înalte ale sfintei mănăstiri se zbici noaptea, lăsând să treacă un vinețiu-roz de lumină, Simion-fratele Sebastian îngenunche, sărută piatra și ieși. Un călugăr bătrân îl încrucișă tocmai când, cu sfială, ca să nu-i trezească pe cei dinlăuntrul chiliei, apăsă pe cleampă. Gândea că și fratele Sion adormise. Diaconul îl simți, dar nu dădu semn despre asta. Însă văzu că îl trezește pe Ilarie, care dormea la celălalt cap al priciului, șoptindu-i: „Ilarie, hai, băiatule, să mergem. Hai, scoală! Ilarie, plecăm! Încetișor, să nu-l trezim pe fratele Sion."

— Ce, iar fugi? Frumos îți stă! Am vorbit de-a surda cu tine oare?! strigă diaconul Sion, că Ilarie se trezi de-a binelea, speriat. Nu ai nimic a-mi spune? îl întrebă, dar Simion tăcu. Doar pentru Ilarie avea îndemnul: „Hai, adu caii. Plecăm!"

— Ziceam că mai stăm! îngăimă Ilarie printre căscături și întinsori.

— Du-te la cai. Plecăm acum!

Abia ieși Ilarie că diaconul Sion îl năpădi cu buruiana vorbelor lui numai dojană:

— N-ai nimic a-mi spune? Ce te-am sfătuit? Rămâi în păcat? Cu mătănii n-o învii pe Tinca și nu-ți ajuți copilul. O învii înviindu-te pe tine, luminându-ți

mintea. Asta să-ţi fie pedeapsa. Ce ai de zis? Îndură-te măcar de tine! De copil!

Fratele Sebastian se codea să dea vreun răspuns, deşi mult ar fi vrut. După îndelungă tăcere, aşteptând totuşi o vorbă, Sion nepotolit şi mai aprig din nemulţumirea ce-i da felul de a se purta al lui Sebastian, urmă:

— Nu se poate să fii tu ăsta! Să ţi se fi împietrit în aproape doi ani inima? Să ţi se fi trezit mintea de ţuică destupată? Să ţi se fi strepezit sufletul tău frumos, ce credeam a-l cunoaşte? Frate Sebastiene, răspunde-mi!

Zadarnic poruncea glasul diaconului. Urmă cu sânge în glas:

— Poate eşti blestemat să rămâi cioban, împieliţatule! Să mulgi oi şi să scopeşti batali!

Citeţul Sebastian strânse mai tare din fălci, dar iar nu răspunse nimic. Diaconul Sion întoarse foaia şi zise altfel:

— De stână să aibi parte, dacă de carte nu ţi-a fost să te ţii! Până şi tu, care ai dovedit minte pentru a deprinde citirea, te-ai lepădat! Avem atâtea de învăţat şi să le spunem mai departe, la cât mai mulţi. Ce lucru măreţ! Să ştii, frate Sebastiene, ceea ce ai făcut atunci, lăsând cartea, ceea ce faci tu acum, e ca şi când ai descheia cămaşa şi-ai arăta gol, dinaintea duşmanilor, pieptul ţării ăştia, cu oamenii ei mintoşi. Tu te lepezi de ridicarea unui neam ce are aici, unde îi este ţărâna strămoşească, vânzoleli necurmate. Păcat! Mare păcat! Dacă ai fi un nepricopsit la minte, te-aş ierta, dar când... Pleacă la stână! Poate te mai gândeşti. Ar fi pentru fratele tău Sion cea mai mare bucurie. Nu te îmbrăţişez. Mi-e greu. Mă ruşinez că nu te-am putut convinge. Dumnezeu să te aibă în sfânta lui pază şi să te lumineze cu marea lui bunătate şi putere. Du-te în căile tale! şi ieşi el, diaconul Sion. De dormit nici că ar mai fi putut, de îndurerat ce era. Închise uşa chiliei ca pentru cineva care doarme încă înăuntru şi plecă într-ale lui.

Simion rămase Simion – se vede treaba – de vreme ce de-a surda au fost vorbele de durere, căutând să-l convingă pe ciobanul Cap-de-Bou să se întoarcă la şcoala de anagnoşti de undeva: Topolniţa ori Tismana, Cozia... Să fie iarăşi ca acum doi ani, citeţul Sebastian cel fără de asemănare.

„Ei, mai sunt vreo două luni şi o tulim şi noi de vale. În ăst an nu mi-a mers rău. Ajunsei ortoman şi eu, cum se zice. De pe unde auzii? Era când a fost cu păcurarii aceia din părţile Haţegului şi Făgăraşului, de ne-am întâlnit în schelă la... Turnu să fi fost ori... cum îi zice, Doamne? Trecurăm Vedea şi... mi-am uitat. Să-nceapă uituceala de pe acum? Sunt în putere. Bunicu, la optzeci de ani, cânta la strană în schitul nostru de lemn din Peştişani. Nu mai cânta după ceaslov rugăciunile, le zicea pe dinafară... Le ştiu, vezi bine, şi eu... de pe acuma să-mi uit?! Mi-oi aduce aminte." Şi către Cătălin, care intrase în odaia cea mare a căşeriei, unde baciul Ilie rânduia burduşelele pentru păstrare, până când o strânge atâtea cât să merite să coboare cu ele la târg:

— Cătăline, mai îndeamnă-te şi tu, măi băiete! Ce pildă eşti glumeţului ăstuia de Damian?

— Adică ce, baciule, nu eşti mulţumit de mine? se supără Damian auzindu-l că-l vorbeşte de „nu tomna cum trebe!" Păi, eu mă strădui să îndemn cu câte o glumă şi pe alţii, şi pe mine; să uit greul şi zorul că, acuş, iacă, duşi sunt patru dintre noi, i-ai trimis la preumblare, să se hodinească – zic, să-ţi fi fost gândul – iar noi tragem şi pentru ei. Cătălin – spui – să-mi dea mie pildă? E mai nu ştiu cum...

— Mai bătrân, zic, făcea ca să se dezvinovăţească baciul, să nu-l supere. Ştia, „dacă te pui rău cu ei, nu-ţi mai fac nici cât făceau înainte, aşa că bine e a fi împăcat cu ei. Mai curând o laudă nemeritată, decât o dojană când se cuvine! Pe noi ce ne mai muştruluiau toţi, şi tată şi mamă şi bunii. Ba, că mai rupeau pe fundu' şi spinarea noastră câte un mănunchi de răchiţi. Păi, să te pui cu ciomagu' pe ăştia, o întind toţi, de te lasă cu oile behăind de durere că nu-s mulse. Of! Ia, s-o întorc!", şi zise atunci: Păi, măi Cătăline, bătrâne! Matale? Vai, da' se poate! Matale nici n-apuc să-ţi dau vreo poruncă oareşicare... dar ce zic eu aşa... doar... singur îmi împlineşti voile.

— Ei şi matale, baciule, o întorseşi acum pe dulce. Că vezi, să nu se supere nenicu Cătălin, observă repede Damian şi i-o zise baciului Ilie, ca să vadă şi dumnealui că nu se prind laudele – ştiau ei, şi nu le credeau laudele nemeritate.

Iar baciul Udrea lăsă baltă îndemnările, până şi laudele necuvenite şi începu să vorbească de cei câţi nu erau de faţă, după ce îşi zise în sân: „Oare de ce-oi fi mânat eu doi câte doi? Hai, pe cei spre Tismana, mai aproape, drum bătut... dar pe Simion şi Ilarie, tocmai la Olt... Cale lungă, drum necunoscut... Când mi s-or întoarce?", şi ca să-l audă Cătălin cu Damian, li se văită lor:

— Aveţi şi voi dreptate. Noi la treabă şi ceilalţi... creanga, se preumblă... N-am făcut bine. Era joi parecă ziua în care i-am slobozit. De la Tismana, Ion cu Mânzu se puteau întoarce încă din seara aceleiaşi joi. Hai, să zicem, vineri de dimineaţă să fi plecat; haida, haida, pe îndelete, şi până la amiază, ieri, puteau fi îndărăt. E sâmbătă şi nu se-arată.

— Pe ceilalţi, baci Ilie, când îi aşteptăm să vie? întrebă Cătălin.

— Omu' ştie când pleacă. Câte întâlneşti în drum ce nu l-ai mai călcat? Şi mândruţe şi... o suci Damian fără să isprăvească vorba.

— Măi, Damiene! Ţi-e necaz că nu te-a mânat baciu' pe tine!

— Taman! Şi, ce...? Cum de i-a ales aşa? Hai, să zic, Ilarie îi e nepot, îl cruţă de muncă. Sângele apă nu se face. Dar pe Simion...? De ce nu m-a trimes pe mine, ori pe tine? Ce, noi suntem buni numai de corvoadă?

— Zău, zic lui Dumnezeu, de-am avut să fac vreo alegere! minţi baciul.

— Aşa gândesc! Nu te supăra matale! Vorbim şi noi. Acu', ce mai? Or veni ei! zise Cătălin, şi Damian îi înăspri şăguitor spusa:

— Când li s-o face dor de noi!

— Vezi să nu! adăugă Cătălin, iar baciul Ilie, ca să îndulcească:

— Las' că vă trimit şi pe voi la târg, de vale. Sunteţi mai câştigaţi. Lasă!

— A, păi dacă-i aşa, sări Damian vesel dintr-odată, mai bine că nu ne-ai trimis... după mănăstiri! Are arhimandritul, sau cum l-o fi zicând ălui mai mare de la călugări...

— Arhimandritu' e la Tismana! se arătă a şti baciul Udrea.

— Măi, Damiene, dacă baciul Ilie îşi ţine vorba şi ne trimite pe noi la târg cu bunătăţile de vânzare, suntem mai câştigaţi.

— Eu zic că va să-şi ţină vorba. Cât om lua pe burduşele îi aducem baciului.

— Nu, nu, nu, că nu mai vreau să păţesc ca atunci! De mi-aţi venit cu rachiul îndoit cu apă şi cu banii cam risipiţi. De-atunci m-am învăţat minte. Nu, nu, merg şi eu cu voi.

— Păi, atunci... se bosumflară ciobanii.

— Atunci, n-am făcut nimic...

— Ce-oţi fi crezând, că vă dau burduşelele vouă şi eu, aştept la ce brumă a-ţi aduce voi? Nu, feciorii baciului, s-a zis!

— Vasăzică nu mai ai încredere în noi, baciule! spuse hotărât Cătălin.

— Nu, că vă faceţi parte şi uitaţi că vi-s şi tată, şi mamă, şi aici v-aţi adunat frumuşel, la culcuş, şi să mai şi învăţaţi pe deasupra treburile de la stână, că voi ce ştiaţi când aţi venit...? Să cântaţi din fluier şi să spuneţi poveşti.

— Aşa. Acu' le plătim cu vârf şi îndesat! socoti Cătălin.

— Cam aşa cumva. Păi, nu? îi întrebă cu mirare în glas baciul.

— Ne-am lămurit! făcu supărat Cătălin.

— A pus șaua pe noi! întări Damian.
— Nici că pot să vă las de capu' vostru.
— Da' p-ăilalți? Cum de i-ai trimis slobozi?
— Da' fără să le dau pe mână bunătățile astea care ne aduc venit. Înmulțim oile, ne-aduce de-ale gurii, s-avem cu ce ne înțoli și, dacă ne ajută mintea, mai strângem și niște părăluțe.
— Bani albi pentru zile negre! glumi Damian.
— Ba, de bine e bine! adeveri Cătălin.
— Dar pentru mine-i prea de vreme. Să strâng de pe acum bani la chimir, ar fi să-mi cobesc. Nu, e prea devreme să strâng de pe-acum! zise Damian.
— Ce e rău în asta? întrebă Cătălin.
Baciul Udrea se luă de treabă și îndemnă astfel și pe ceilalți doi să facă la fel. Toată ziua o ținură fără să mai scoată nici unul vreo vorbă. Decât baciul îi mai îmboldea; de fiecare dată nu uita să-i amenințe, parcă despre a doua zi, că era duminică. Și de era duminică, pentru ei aceeași treabă era, oile trebuiau mulse și, pe deasupra, mai aveau ori să se spele pe ei mai îndelung, ba să își spele și cămășoiul. Eh, viață de stână, fără de muiere, să-și facă bărbații singuri tot ce le trebuie. Greu de nu se mai poate. Uneori se gândea și baciul să-și ia iarăși femeie, că a de-a murit l-a lăsat să și le facă toate singur, sus, la munte.

*

Drumul de întoarcere le-a fost mai mult în silă. La un popas, la margine de pădure, pe un tăpșan însorit, cu iarbă tărcată de sumedenia florilor ce se întreceau în miresme de-i îmbătau, mai și dormiră. A încercat de câteva ori Ilarie să zică o vorbă, dar rămânea fără răspuns. Într-un târziu, mai încercă cu fierbinte rugăminte în glas, că îi era urât de singurătate. Simion îi făcea și mai mare singurătatea:
— Nene Simioane! dar iar nimic, că pe urmă îl auzi, într-un târziu, când nici nu mai nădăjduia vreun răspuns Ilarie.
— Lasă-mă! se rugă Simion.
Atât le-a fost toată vorba pe drumul lung al întoarcerii. Simion era posomorât, strâns în sine. Îngândurat, că uita să mai mănânce, uita să îndemne pintenogul. Se întorcea în silă, de parcă nu-i venea să se mai întoarcă. Oprea pe la toate fântânile și izvoarele. Da caii să pască în voie și, sătui, le era și lor lehamite să mai meargă.
Vru o dată Ilarie, că tot era mai rău ca singur, să pornească el înainte, doar și-o da seama Simion ca să mai îndemne calul. Dar când se uită în urmă, Simion tot în pasul de voie al calului mergea. Cum drumurile se încrucișau uneori unele cu altele, Ilarie trebui să-l aștepte pe nen-su.

Deci, nu era nici asta o socoteală: să o ia el, Ilarie, înainte, doar-doar să-l scoată din mahmureală pe Simion. Era ca ameţit, de mohorât ce era. De nimic nu-i ardea, parcă nici de înainte, nici de înapoi; nici de ieri, ca nici de azi... şi nici de mâine. „I s-au clintit în el rărunchii! Ce-o fi având, păcatele mele, de-i aşa întunecat? De fără nicio vlagă, fără de nicio dorinţă: nici să ajungă nici... Dacă mă uit la el bine, parcă s-ar întoarce mai curând la mănăstirea cea nouă. Aşa de adânc a privit-o şi-a tot privit-o, de gândeai că vrea să-şi lipească ochii de ea şi să o ia cu el. Ce vrea în gândurile lui? Nici el nu ştie? Dacă se codeşte în toate: să meargă, ca să ajungă să doarmă mai bine sau să întârzie pe drum şi să n-ajungă... Se vede. Îi e silnică întoarcerea la stână. Parcă ar fi ruşinat să se întoarcă. Poate că l-a cuprins lenea, poate că l-a răscolit priveliştea de minune a mănăstirii? Ce-o fi vorbit atât cu diaconul Sion? De-acolo i se trage. E sigur. Nu mă vede. Nu m-a întrebat nimic tot drumul. Nu ştiu ce-i cu el!”

Au voit să petreacă noaptea la un pădurar care hălăduia în codru numai cu fata lui, Rafira, o vulpe roşie, şireată tot ca o vulpe s-a arătat. Aici a mai deschis gura Simion, ca să-l îmbuneze pe pădurarul Rusalim, ceacâr şi sălbatic.

— Bade Rusalime, binevoieşte şi îngăduie să înnoptăm sub acoperişul matale!

— La mine? se chiondărî pădurarul, dar fie-sa îi făcea simbre lui Simion, iar Ilarie, Rafirei.

— Păi, dar unde? întrebă Simion.

— Unde-ţi vedea cu ochii. La mine... am fată şi...

— Ţi-om plăti, bade, ce se cuvine şi ţi-om lăsa şi brânză de-a noastră, tot ajungem noi mâine ori poimâine. De fată, n-ai grijă, oameni suntem!

— Oamenii-s fiare astăzi. Am văzut!

— C-or mai fi şi cu frica lui Dumnezeu, îl îmbună Simion.

— Oamenii-s fiare! se-nverşună pădurarul.

Îl îmbie cu clondirul ce li-l dăduse diaconul Sion.

— Nu se poate să nu tragi un gât. E de la mănăstire.

Cu greu îl făcu să bea. Şi, mai bău, după alte iscusite îndemnuri. El, Simion, nici nu puse gura. Voi să-i dea şi fetei, dar pădurarul îl opri.

— Nu. Atât îi mai trebuie!

— Gustă, frăţioare! îl îmbie pe Ilarie.

— Mulţumesc, nene Simioane! făcu sfiicios, mai mult că erau din puţinele cuvinte ce i le spunea de când au lăsat mănăstirea. Trase un gât straşnic.

Şi-au mai băut: pădurarul şi Ilarie. De mirare, fata căta în ochii lui Simion. Şi Ilarie, lui i se muiase inima după fată. Aşa, nitam-nisam. „Vezi bine că

statul la stână te amorţeşte în vintre, dar numai te-adoarme, ca o amăgire, da' mirodenia de trup – de te-ai dat la el – stăruinţă-şi are amarnică. Ah, ce mândreţe de vulpe roşcovană şi ce viclean îl vrea pe nenea Simion! El, lui nici că-i pasă de ea, dar mie... Hm? Aşa or fi toate pe lume? Eu o vreau pe ea; ea îl vrea pe el. Pădurarul s-a făcut vânăt că Rafira cată la nenea şi pe mine mă scrutează de mă despică, dacă dau ochii spre fată. Şi, uite aşa! Alergăm unii după alţii. Ne amărâm, ne încruntăm şi ne înfruntăm."

— Am avut şi eu casă şi femeie, începu ca pentru el pădurarul. Mi-au risipit-o, mi-au ars-o! M-am ascuns. Femeia mi-au luat-o. Am fugit în codru cu fata. Era mică! De atunci m-am sălbăticit. Cu tine vorbesc, se răsti la Simion, că te văd luat de gânduri ca de-o apă mare! Mi-o păzesc, că mă îngrijeşte. Face bucatele din ce găseşte prin pădure. Vânează cu arcul, cu capcane. Dar cât? Cei fără Dumnezeu de ne calcă, atunci când zicem că e linişte, iar ne pustiesc şi iar rătăcim. Lăsaţi-ne-n voile astea. Mai mult nu ne trebuie. Până când aşa? Cine ştie? Şi Rafira s-a-mplinit. A prins dragostea să o ştie de la fiare, din pădure. E hulpavă şi şireată. Viaţa a învăţat-o, lăsaţi-mi-o!

Ilarie îl asculta pe om şi nu mai îndrăznea să muşte cu privirile din vulpea de fată. Dar dacă o vedea pe ea asmuţită spre Simion, îndrăznea iarăşi şi el. Pădureţul vedea, se încrunta şi, deşi îi plăcea de Simion, se speria de Ilarie, pe care-l citea amirosind, şi mai bine îşi da seama: fata pe Simion îl doreşte.

— Plecaţi! hotărî dintr-odată pădurarul.

— Plecăm, dacă aşa vrei, se învoi Simion.

— Tată! strigă fata poruncitoare.

— Nene, unde să-nnoptăm? ruga glasul lui Ilarie.

— Mergem toată noaptea!

Şi-au plecat.

În urmă-le se auzeau strigătele Rafirei şi sudălmile tatălui.

— De ce-am plecat, nene?

Ilarie n-a avut parte de niciun răspuns.

*

Plecaţi odată cu Simion şi Ilarie, Ioan cu Mânzu aveau să se întoarcă abia după două zile de la înapoierea la stână a celor care văzuseră Cozia.

Baciul s-a supărat foarte pe cei întârziaţi.

— Dă ce, mă, dă ce? îi tot întreba baciul. Adică ăştia au putut să se întoarcă luni de unde a-nţărcat dracu' iapa şi voi nu? De la Tismana, la o zvârlitură de băţ? Dă ce, mă, dă ce? Lua-v-ar...

— Dacă nu ne laşi să-ţi spunem...

— Ce să-mi spuneţi, mă? Ce să-mi spuneţi? şi baciul nu voia să ştie de nimic. Să vă lase omu' din frâie şi vă faceţi de cap. Noi ne spetim cu muncile şi voi tăndăliţi fără de griji. Puturoşilor! O să mai pupaţi voi învoiri de la mine! A-nţărcat bălaia. O să vă spetesc. Greul pe voi să cadă!

— Dacă ţi-om spune... făcea cu fereală Ioan. Iar Mânzu, pe după el, doar nu scâncea.

Deşi cei mai tineri, totuşi demult nu mai erau copii. Nişte flăcăi straşnici de optsprezece şi douăzeci de ani. Le creştea barba, da să mijească şi musteaţa, până şi lui Mânzu, dar pentru baciul Udrea tot copilandri rămăseseră cei mai proaspeţi veniţi dintre ortacii stânei sale. Îi erau toţi dragi baciului. Nu-i avea decât pe ei şi singura rubedenie, Ilarie. Casă prăpădită, familie risipită, dusă jumătate din viaţă. Ochii baciului Udrea, la mânie, ar fi vărsat numai lacrimi de sânge. Stâna era casa lui, şi ciobanii adunaţi din cele patru vânturi, familia lui. Se simţea asta din ciuda ce-o punea în vorbe, la supărare. Dar, deşi mânios, se vădea tuturor cum baciul, din grijă, din dragoste îi muştruluia şi, tot el, mai că nu-şi cerea curând iertare, când mi ţi-i scutura niţel.

Aşa şi acum, după două, trei zile, era la stână o împăciuire şi-o voie bună, de parcă nimeni nu fusese plecat pe undeva; nimeni nu greşise, nimeni nu fusese dojenit, nimeni nu se mâniase, nu răcnise, nu ar fi fost gata să pedepsească. Nimeni n-a primit nicio pedeapsă, nimeni n-a mai fost certat, de parcă nimeni n-a greşit cu ceva, n-ar fi întârziat pe undeva mai mult decât ar fi trebuit. De n-ar fi fost stăruinţa lui Simion într-o ursuzenie molipsitoare, de care mirat foarte şi baciul însuşi, care şi el a încercat fel şi chip să-i ştie necăjeala, dar nu s-a putut lăuda că a izbutit.

Numai că, într-o seară, la focul mare de sub pirostrii a întrebat baciul, voind să cunoască ceva din câte se mai întâmplă în lume.

— Ei, şi pe unde-aţi fost, ce-aţi aflat?

Nu se îndemna niciunul. Simion era dus cu gândurile departe. Încruntat se arăta de cele ce se strângeau în el şi afară nu-i lăsa să scape decât îndârjirea asta pentru nimeni lămurită.

— Ei, nu se cade a şti şi eu care v-am trimis? Să cunosc câte aţi avut de întâmpinat. Măcar să-mi spuneţi ce-a fost cu zvonurile celea de clopote ce le-am auzit? Clopote au fost. Că nu mă voi fi înşelat eu aşa de tare. Îm?

— Clopote au fost! îndrăzni Ilarie, privind spre nenea Simion, să vadă dacă îi îngăduie să vorbească. Dar nenea nici nu l-a auzit.

— Aşa-i! Şi?

— Noi de-am fost la Tismana multe au fost să aflăm, îi plăcu Mânzului să zică până şi cu voioşie în vocea lui melodioasă şi copilărească.

— Dacă nu te lauzi, va să vedem. Dă-i drumu'. Zi! ceru baciul dornic să afle.

— Păi ajunserăm...

— Aşa, Mânzule, ia-o cu încetul, biiinişor!

— Ei, dacă ajunserăm, se îngâna lumina cu întunericul.

— Atât de târziu? Că doar ce-i! se miră baciul.

— Ei, şi noi... nu ne-am grăbit. Mai că ne-am şi abătut din drum, că era târg la Cărbuneşti.

— Tocmai acolo aţi ajuns? întrebă cu necaz Damian şi tot el răspunse: Păi, sigur, cine ce grijă are, dacă a lăsat greul pe mâini bune, nu-i mai pasă! S-au dus dânşii la petrecere.

— Unde v-am trimis eu şi unde aţi ajuns voi? Unde-i Tismana şi unde-s Cărbuneştii? Aţi avut drum, nu glumă! Aţi spetit caii, zic. Să mai poftiţi dumneavoastră şi altă dată. Acu', treacă-meargă! Da', hai, să-l lăsăm să zică, se învoi baciul.

— Că, dacă au sunat toate clopotele, pricina nu era la Tismana.

— Nu? se miră baciul şi după el Damian, cu Cătălin a Băcioaiei, cei rămaşi în stână.

— Dar unde? întrebă cel din urmă.

— Pe când am ajuns noi, n-am găsit în toată Tismana decât vreo doi-trei monahi neputincioşi. Atâta.

— Ăi de nu s-au putut duce.

— Tomna! sfinţi vorba lui Ilarie cel care povestea.

— Unde să se ducă? Unde plecaseră ceilalţi cu toţii? da ghes baciul.

— Păi, unde să se ducă? La Cozia, cică acolo sfinţea nouă mănăstire arhimandritul Nicodim cu toţi fraţii lui, cu Pimen, cu Silvian, cu...

— Nu-i mai ştii, ţâcă! îl amărî Damian pe Ioan, care de vorba asta – ştia Damian, de aia i-a şi zis-o – se făcu foc; se supăra, doar de Damian nu-l despărţea ca vârstă decât prea puţin.

— De ce-mi zici acum ţâcă? se răţoi la el Ioan. Fălosule, că-i fi tu bărbat în puteri, spetează ce eşti! Na!

— Hai, lasă acu', nu te supăra. Povesteşte ce-i cu mănăstirea aia, Cozia, sau – mai bine – spuneţi-ne voi, Simioane, Ilarie! făcu spre aceştia baciul.

Ilarie era gata să înceapă. De-abia aştepta, dar de teama lui nen-su întârzie şi privi spre Simion, care îi zise:

— Tu să taci. Acu' să zică el. Om povesti noi în urmă!

— Păi, la Cozia dacă a fost... voia să ştie şi baciul lucrul cel mai de seamă, dar Simion, cu blândeţe – de mirare din încruntarea lui! – dovedi înţelepciune, zicând:

— Baciule, bucatele cele bune se pun la ospăţ cele din urmă.

— Aşa o fi. Bine atunci. Zi, mă ţâcă! greşi baciul de-i zise şi el ca Damian, care chihoti, îndoindu-se de mijloc, cu inimile sub pântec.

— Şi matale, baciule Ilie? se mâhni Ioan.

— Iartă-mă, m-a luat gura pe dinainte! Hai, zi odată.

Se suci nemulţumit Ioan pe scăunelul scund, în trei picioare, cu scobitură pentru şezut, şi apoi porni:

— Că la Cozia a fost şi Mircea, domnul ţării, cu doamna lui şi fii-su, cu boierii; mulţi, curtea întreagă, şi alţii mai mărunţei, suliţari, arcaşi călări...

— Aşa a fost? se îndreptă baciul spre Simion.

— Aşa, dar ascultă-mi vorba, rogu-te, baciule. La urmă ţi-om spune şi noi.

— Ce mă mai fierbi şi tu, băiete? se înciudă Ilie Udrea pe Simion, că şi Ilarie abia şedea locului de nerăbdare, să povestească el ce-a văzut. Dar „Cu nenea ăsta te pui?! Că e... nu ştiu cum să-i zic!”

— Ei, acu' ascultaţi-mă ori... voia să urmeze ale lui Ioan. Multe am a istorisi.

— Ne-o veni rândul nostru întru sfârşit, bace Udrea! hotărî Simion.

— Ia, staţi! îl opri iar baciul pe Ioan. Ia, spuneţi-mi voi mie când aţi ajuns la Tismana, dacă aţi ocolit atâta drum? Acu' vin de-acasă: mănăstirea e către soare apune şi voi aţi apucat-o, ca să ajungeţi la Cărbuneşti, spre miazăzi. Aţi lăsat mănăstirea spre dreapta voastră cum mergeaţi, nu?

— Îhî! făcu Ioan.

— Da, şi? N-aţi mai putut ajunge, cum era joi, în aceeaşi seară la mănăstire, aşa-i? se dumiri singur baciul.

N-avu încotro Ioan şi mărturisi:

— Da, nu am ajuns la Tismana, că o bucată de drum...

— O bucată bună, ştiu eu! se supără baciul.

— Da, o bucată bună...

— Las', că... N-am fost eu la Cărbuneşti? Am fost! De la şură – şura aia mare, a lui Gore, boierul deh! – în loc să o luaţi spre asfinţit, aţi apucat-o spre răsărit. Vai, vai, aţi snopit caii, blestemaţilor!

— Nu i-am snopit, da'...

— Da ce? I-aţi nenorocit! Mai pupaţi voi mănăstire! Aşa îmi trebuie. Da', las! Zi! porunci baciul. Zi, că nu ştiu ce-mi vine să vă fac... turcilor! Să-i facă turci i se părea că e cea mai teribilă vorbă. Dar voia să ştie neîntârziat: Zi, odată! izbucni nerăbdarea baciului.

— Zic! Stăturăm de vorbă cu călugării. Câte mai ştiu şi monahii ăştia! Ne-au povestit despre cuviosul lor arhimandrit. Ce nu ne-au povestit? De unde se trage, când a venit în părţile noastre, ce isprăvi a făcut...

— Ce isprăvi? Când a venit? De unde? Spune, mă, odată! Ne amăgeşti numai. Spune tu, Mânzule! Tu ce-ai văzut, ce-ai auzit?

— Da’ să spună el, că...

— Că ce? Mă scoateţi din sărite. Cum v-aţi dus, aşa v-aţi întors. Lua-v-ar naiba de nătângi! De ce v-am trimis io, mă? Să veniţi cu mâna goală? Capu-ntre urechi de ce-l aveţi?

— Baciule, nu te necăji! spuse Ioan, ca mai mare.

— Baciule Ilarie, să-ţi spunem noi ce am văzut la Cozia. Pe urmă, şi-or mai aduna şi ei minţile. Văz că i-ai speriat şi nu se cade să vorbim de lucruri atât de mari şi rare cu supărare şi necaz! vorbi Simion moale şi dulce, cum nimeni nu-l mai auzise vreodată.

Se mirară toţi. Tăcură şi-l priviră, fără să mai scoată nimeni o vorbă. Nici chiar baciul, care se liniştise din senin şi iertase bâlbâiala „sărăntocilor cu duhul”, cum gândise auzindu-le înnăditurile din şovăială.

— Noi, baciule Udrea, pe cum ţi-a fost voia şi bine te-ai gândit să ne trimiţi, să aflăm ce zvonuri aduceau clopotele ce auzisem cu o zi mai înainte de a ne porni...

Vorbea Simon ca din carte. Vorbea frumos. Se şi făcuse inimos. Era el dintotdeauna, dar acum, la pâlpâirile focului ce trosnea din buştenii împinşi în toiul jarului, de câte ori se mistuiau, pe faţa lui apăreau sclipiri ca şi când ar fi stat sub lumânările groase de la Cozia, toate arzând. Ascultau cu luare aminte.

— ...Joi, când am auzit corul legănat de toate clopotele din preajmă şi de pe mai departe, suindu-şi dangătele vesele până Sub Munte, la noi, a fost târnosirea sfintei monastiri. Tăcu, încrucişându-şi mâinile. Urmă cumpătat, cu gând să-l înţeleagă toţi: sfânta treime e hramul monastirii celei noi. Cum îi e înfăţişarea? Rămâi stană când te uiţi la ea. De-afară, din drumeagul ce tot suie şi coboară pe malul drept al apei Oltului, cum vine el din munte, din Transilvania, de departe, hăt, la buza apei se ţine durat lăcaşul de închinăciune, înălţat de însuşi domnul ţării. Cu cheltuiala şi din voinţa lui Mircea voievod s-a zidit monastirea. I-a cinstit târnosirea, adică sfinţirea, venind şi el cu doamna sa, Mara, şi cu feciorul Mihail. Noi sosit-am prea târziu, deşi, cât ne-a fost în putinţă, am zorit şi am ajuns, dar pe înserat, când însă totul se sfârşise. Domnul se pornise cu ai săi şi întreagă Curtea. Soborul de preoţi câţi au slujit se risipise. Cu ei şi cuviosul Nicodim, arhimandritul Tismanei. Sfânta monastire Tismana a fost ridicată la a fi arhimandrie şi samovlaste, adică singură ohavnică pe trebile ei, înzestrată bogat cu sate, dimpreună cu sufletele lor, având îngăduinţa măriei sale de a nu da socoteală nimănui, nici chiar lui, şi niciun bir, niciodată, să nu aibă a da cuiva, precum şi scuteală de orice treburi pentru oricine. Nimeni nu are a se amesteca nicicum în gospodărirea ei. Astea fură rânduite pentru de-a pururea. Fără numai monahii să grijească de credinţă şi să gătească pentru

mâine şi poimâine anagnoşti, adică citeţi care să glăsuiască la strană rugăciunile. Să ştie a citi slavoneasca din ceasloave şi greceasca altor stihuri, adicăte cântările ce se aud când se întâmplă rânduiala cea bisericească, duminica ori la alte sărbători.

Simion lăcrima. Ţiuia în juru-i liniştea. O adeverea gândul fiecăruia. Se întreba baciul: „De unde ştie toate astea? Şi cum le spune!" Ceilalţi gândeau pe potriva minţii lor. Cătălin a Băcioaiei îşi zicea: „E Simion al nostru oare? Ce s-o fi întâmplat cu el? Să nu-l mai ştii pe cel dinainte de drumul ce l-a făcut. Parcă, odată cu sfinţirea mănăstirii Cozia, a fost şi el târnosit. Cum de s-a putut asemenea schimbare? E altul. Şi chipul şi vorbirea."

Lui Damian nu-i mai ardea de glume. Se minuna, ca de ceva neobişnuit şi pe de-a întregul neaşteptat: „Ăsta-i Simion, fârtatele meu? Cel întâlnit în viaţă din întâmplare, la o cotitură a drumului spre niciunde? Dincotro venea? Nu mi-a spus niciodată când l-am întrebat! Cap-de-Bou mi-a spus că-l cheamă, şi-atâta ştiu de la el. Care e cel adevărat? Cel pe care l-am cunoscut sau cel pe care-l aflu acum? Glumele nu-mi mai au sare. Mă ruşinez de cum m-am purtat faţă de el. L-am luat ades... într-o dungă, râzând până şi de numele lui. Cum că i s-ar potrivi. Tăcerile lui mă scoteau din ţâţâni. Alteori nu-mi plăcea cum se supune la orice-i cerea baciul să facă. Ce să cred? Simion cel care ne vorbeşte acum ar fi totuna cu cel de-l ştiam? Şi ziceam că îl cunosc cel mai bine dintre toţi cei aici de faţă!"

Pe Ioan şi Mânzu o moleşeală îi cuprindea. Nu ştiau ce au păţit, parcă ar fi fost de faţă la sfinţirea mănăstirii Cozia, îngenuncheaţi cu domnul ţării, cu sfatul boierilor şi cu mulţimea ţăranilor. Aşa trebuia să se fi simţit!

Ilarie se mândrea: „E nenea al meu. Câtă învăţătură! Le ştia de mai înainte pe toate, gândesc, că asemenea grai nu-l rosteşti numai de-ai stat o zi şi-o noapte într-o chilie şi-n biserica Coziei! Ce schimbare! Cum să nu-i zici nene?! Nene Simioane, ce fel de om eşti matale? Pe unde vei mai fi fost înainte de a veni cu Damian la noi?"

— Iertaţi-mă... de fum! zise el a fi pricina năboirii ochilor cu două lacrimi, de sticliră când căzură grele.

Baciul Ilie Udrea îl îndemnă cuviincios:

— Mai spune, feciorule!

— Ce să vă mai spun? De-aş fi ajuns din vreme. Să fiu faţă la marea sărbătoare... De-aş fi avut parte să-l văd în odăjdii pe egumenul Tismanei şi să-l ascult atunci... Cuviosul Nicodim era purces cu toţi ai Tismanei înapoi la monastire ori, dacă l-au luat în carâta domnească, l-au dus la Curtea de la Argeş. Cine să ştie? se întreba Simion, când se vârî Mânzu:

— Atâtea am aflat despre cuviosul Nicodim... Nu ne-ar ajunge noaptea să povestim!

Baciul voia să mai asculte:

— Apăi, zi-le, dragul tatii! Până şi Ilie Udrea vorbea altfel. Erau toţi mai buni. Simion arăta nerăbdare ca pentru un lucru dinainte ştiut, dar dintr-o dragoste fierbinte, de fiecare dată asculta cu încântare. De aceea consimţi să-l audă, îmbiindu-l pe Mânzu la a povesti. Din asta, Ioan luă aripi şi începu, căutând din răsputeri să fie pe placul lui Simion, dar izbutind a fi doar pe cât îi era putinţa.

— Ne-a spus ieromonahul Gherasim de la Tismana, precum că Nicodim, arhimandritul, se trage din părinţi cu stare, unul dintre ei ar fi fost macedonean ori grec, iar altul... aşa-i Mânzule, aşa zicea, nu? Nesigur, Ioan îl luă părtaş pe cel cu care fusese la Tismana.

— Aşa a zis! încredinţă Mânzu.

— Tu să mă îndrepţi de-oi greşi pe undeva. Şi tu ai stat şi-ai ascultat cu mine. Poate că am uitat ceva ori mi s-a strâmbat în minte. Tu vino cu potriveala, când mă vezi în poticneală.

— Bine, aşa oi face! se învoi Minzu.

— Dar când întâlni călugări de la muntele ce-i zicea Athos, le-a plăcut de ei. Aveau minţi deschise şi isteţe, şi a plecat după ei, şi s-a înfundat într-una din mănăstirile Athosului. Apoi, după o vreme, după ani, s-a făcut la cneazul cel sârbesc, Lazăr, ctitor, adică întemeietor de sfinte lăcaşuri, pentru care cneazul dăruia sate şi moşii, ca cei care slujesc lui Dumnezeu şi aduc gând bun şi curat oamenilor, să fie slobozi de grijile pământeşti şi ochii să le fie numai la răspândirea creştinătăţii drepte. Şi cum sârbii şi bulgarii fuseseră năpădiţi de turcimea ce voia să se întindă şi peste împărăţia bulgărească şi peste cnezatele sârbeşti, popa Nicodim gândeşte la loc mai ferit şi se încumetă a trece Dunărea. Numai că, la apa cea mare, nici tu vreun pod, o punte măcar, ori vreun barcaz, o luntre cât de cât, nimic. Şi-atunci credinţa tare a popii i-a dat curajul şi vrednicia de a se încumeta să împlinească o minune. Căzu în rugăciuni.

— Le zici bine, Mânzule. Le înşiri ca pe arnici, băgă seamă baciul.

— A ţinut urechea aţintită, l-am văzut eu! rosti cu încredere Ioan.

— Şi rugându-se, porni Mânzu încurajat, lepădă de pe umeri vestmântul ce-l purta, cum ar fi o mantie, şi o puse pe valuri, călcă pe îmbrăcămintea astfel întinsă pe apă şi merse Nicodim ca pe o plută, fără să se scufunde, până la malul cel românesc.

— Minune! făcu în uimire baciul, iar câţiva sâsâiră din admirare, dar Damian spurcă cu o glumă starea tuturor.

— O fi, dar cine stă să o creadă, aruncă el batjocura.

La care toţi se scârbiră foarte şi se necăjiră. Numai că Simion avu să spună cu împăcare:

— Să nu crezi, dacă socoţi a nu fi de crezut, Damiene măscăriciule, dară una e de ştiut: nu rodesc legendele pe loc sterp. Despre unul care nu e om mare în putere lăuntrică, sufletească, apăi de acela nimic nu se mai pomeneşte. Scorniturile şi ele sunt despre acei care au lăsat dâră de faptă pe unde au trăit şi lucrat. Asta nu ştii, Damiene frate!

Din suflarea fiecărui ascultător ieşiră sunete ca un suspin care să consfinţească spusele lui Simion, carele, către vorbitor, mai zise:

— Nu te sfii dintr-atât, Mânzule, că nu-i să te fâstâceşti. Zi-le pe toate câte le-ai aflat! Şi către Ion adăugă: Tu mai ţii minte vreo poveste dintr-acestea cu popa Nicodim?

— Păi, pe ieromonahul Gherasim îl îngâna şi cuviosul Vasilie, gârbovit de bolnav şi de bătrâneţi. Zicea şi dumnealui de Vodiţa ce a întemeiat-o sfântul; numai sfânt îi zicea cuviosul Gherasim şi Vasilie. Şi, la Vodiţa, ar fi avut sfântul un vis unde anume să mai zidească din sporul de credinţă al oamenilor lui ce-l urmau tutindenea, cu ucenici la învăţătură şi la meşteşug, care dulgher, care pietrar, care cu pensule şi zugrăveli de chipuri şi împodobituri pe ziduri. De s-au risipit de la Vodiţa, că armii ungureşti, pe lângă turcimea năvălitoare, cotropeau locurile, supunând nu numai avuţia, ci şi bogăţia sufletească gospodărită de duhul ortodox. Aşa s-au tras dinaintea puhoaielor răufăcătoare ungureşti papistaşe şi păgâne ale turcimii, pe sub munte întruna, pe poalele munţilor Mehedinţilor. Şi dacă a fost să se aşeze într-un loc, voind acolo să înalţe lăcaş de închinare, atunci oamenii locului aceluia n-au vrut să mai slujească – ziceau ei – şi s-au sfătuit între ei cum să se scape de Nicodim şi de-ai lui.

— Şi ce-au făcut? căutau a şti mai repede ascultătorii curioşi.

— Au făcut ce-au făcut, îi amăgi şiret Ioan. Şi când ar fi fost ca toţi cei adunaţi să-i întrebe cu un „Ce?”, se îndreptă spre Mânzu asmuţindu-l: Păi, asta să o spună el, că a auzit-o ca şi mine. Zi-le, Mânzule!

— Să zic! îşi potrivi curajul Mânzu, ca să poată începe. S-au sfătuit ca, atunci când pleacă la târg cuviosul, lăsând chilia lui vraişte, că nu se ruşina de sărăcie, să-i ia de pe fundul traistei cuţitul ce-l avea popa; tăiară găina unui gospodar şi-o vârâră, cu cel cuţit mânjit de sânge, în traista popii. Când veni ziua să plece ca de obicei, cuviosul îşi săltă traista pe-un umăr şi porni. La o răscruce, în margine de pădure, îi ieşiră în cale sătenii cu pricina. Cel care tăiase găina şi i-o îndesase în traistă, la bineţele popii, răspunse cu: „Nu ştiam că eşti hoţ, părinţele!” „Hoţ? Nici eu nu mă ştiam!”, le zâmbi senin cuviosul Nicodim. „Cum de-ai ascuns în traistă găina mea moţată, pe care matale o tăiaşi?” „În traista mea, găina ta? Să vedem!” Deschise traista şi văzu întocmai găina şi cuţitul mânjit de sângele păsării. „Aşa-i, ai avut dreptate! Da’ iar drept e că voi ştiţi cu toţi că nu eu am făcut asta! Şi popa

zâmbi dinaintea tuturor. Înţeleg din asta că nu mă vreţi. Am să plec de la voi, unde-oi vedea cu ochii şi unde m-or duce paşii. Rămâneţi cu bine!" Şi nu se mai întoarse niciodată printre oamenii aceia. Merse ce merse şi, când înserarea fu să cadă, bătu, istovit de drum şi păţanie, la primul ochi de fereastră luminat. Dacă îl văzură, când deschiseră uşa, că-i o blândă faţă bisericească, îl primiră înăuntru. Numai că popa Nicodim luă în seamă chipurile triste ale celor care îl primiseră. Omul cu femeia lui erau tare necăjiţi. Cei mici scânceau. Cel mai răsărit plângea cu sughiţuri. „D-apăi văz că nu m-am nimerit la bucurie cu voi, oameni buni!" „Necăjiţi rău, părinţele, că, ia, copilul ăsta, l-am mânat cu porcii la jir şi s-a întors singur, făr' de niciun porc. I-a pierdut. El ştie unde. Gândim că i-a înghiţit la cascade apele ce cad din stâncă-n stâncă." Popa Nicodim se lumină la faţă şi zise: „*La cascade* zici! Se-nveseli de-a binelea Nicodim, ca şi când nici oamenii nu mai aveau de ce fi umbriţi de-atâta tristeţe. Păi, acolo trebuie să şi fie turma de porci! Mâine, de cum s-o lumina, pornim la locul ce-l ştiţi şi-om afla porcii teferi. Fiţi pe pace, acu' noapte bună! Domnul să vă dea somn dulce şi mâine... vom vedea!"

Aici se vârî cu lămurire celălalt, Ioan, ca să spună:

— Vedeţi că-n visul ce-l avusese popa Nicodim, odinioară, se făcea că *la Cascade* e locul cel mai nimerit să fie înălţată o mănăstire. A doua zi, în zori, popa Nicodim cel dintâi le răsări alor casei cu „bună dimineaţa" şi îi trezi îndemnându-i să fie gata fără de întârziere, că el grăbit e să-i dea omului porcii pierduţi. Cum aceştia ştiau locul prea bine şi nici departe tare nu era, ajunseră în mai puţin de două ceasuri la cascadele celea. Cum le văzu, se adeveri pentru el că acesta e locul din vis pe care îl căuta pentru mănăstire. De porci uitase, cu nespusa încântare a locurilor sălbatice, cu gureşele şuvoaie de apă ce se prăbuşeau în hău nebune. Dar omul cu femeia şi copilul ăl de pierduse cireada de porci numai la animalele lor se gândeau. „Lasă, oameni buni, nu mai căutaţi, porcii voştri îs adăpostiţi sus, sub stânca de pe care şiroiesc apele astea prăvălite. Duceţi-vă de vi-i luaţi!"

Acolo îi şi găsiră. Când îi aflară, cuviosul Nicodim îi mai întrebă într-o doară, căci de mai nainte ştia: „Număratu-i-aţi? Îs toţi?" „Toţi, părinte! Toţi!" „Apăi, vedeţi? Voi m-aţi adus la locul visat şi dorit, eu v-am aflat porcii. Umblaţi acum bucuroşi la casa voastră, eu aici mi-oi întocmi-o pe-a mea!"

Şi se-ndesă iar Mânzu. Îl prinsese bucuria şi pe el (dintr-a lui popa Nicodim – se vede), avea limbariţă. Intră în vorba lui Ioan înainte ca acesta să sfârşească ce mai avea în minte:

— Plecă popa să-şi adune ucenicii. Îi aduse la cascada cu hohotele de bucurie ale şuvoaielor de ape clocotind din rostogolul nesăbuit şi se judecară să alcătuiască talpa sfintei mănăstiri. S-au afundat în codrii din

preajmă, perie deşi, că nu dovedeai când e ziuă, când noapte. Aflară o tisă bătrână, groasă, sănătoasă, în chiar margine de prăpastie. Loc să ajungi la ea numai dintr-o parte, încolo, jur-împrejur huiau hăuri. Tăiară namila de tisă cu creştetul în cer. Pe retezătura trunchiului aşezară talpa lăcaşului. Din tulpina uriaşă şi din crăcile ei întocmiră lătunoaie, grinzi şi buşteni, înfiripând cu ele schitul. Munceau toată ziulica ucenicii şi nu lăsară treaba decât când îşi ridicară şi chilii în preajma bisericii.

— Măi, Mânzule, da' frumos ştii povesti, băiete! îl lăudă baciul, plin de farmecul celor auzite. Şi tu, Ioane! Hai, să vă iert de ocol şi de spetitul cailor. S-or odihni ei! Lasă! Ei, îs oameni mari pe la ţara noastră! suspină a mulţumită baciul, şi Simion, cumpănit, zise:

— Bună a fost trimiterea aceasta a noastră, ca să aflăm ce şi cum. Bine ne-a prins. De nu erau zvonirile acele de clopote... Domnie nouă, de doi ani încă şi noi să nu cunoaştem schimbările petrecute. Nu se poate, e de ruşine, doar suntem ai acestor locuri din strămoşii moşilor noştri, de când sunt munţii cu apele, cu pajiştile ce le cutreierăm cu oile.

— Aşa-i, flăcăule Simioane.

— Mai aş avea de adaos încă o povestire păstrată despre cuviosul Nicodim.

— Suntem numai urechi, Simioane, tată! îl încurajă baciul şi, după el, toţi scoaseră un „da" prelung, de bucurie, că ceva deosebit vor avea de auzit. „Şi, ce mai, nenea le zice ca nimeni altul!", se socotea în sine Ilarie.

În tăcerea supusă de farmecul serii de taină, sfârâiau şi trosneau doar buştenii îndesaţi sub pirostriile mari. Altminteri domnea o pace sub un cer sticlind de puzderia stelelor. Aşteptau cu toţi să pornească istorisirea lui Simion.

— De pe când a fost sosit popa Nicodim din celălalt mal al Dunării, a ridicat – aşa cum făcuse şi la Craina sârbească – monastirea Vodiţa, apoi Tismana. Mai întâi din lemn de tisă, apoi din piatră, zidire straşnică, ajutat fiind, îmbelşugat cu toate cele de trebuinţă, de către tatăl domnului nostru, cum am aflat, de Radu voievod. Radu vodă e tatăl Mircii, măria sa, cel care a fost la târnosirea Coziei. Ca şi Tismana, şi Cozia e ridicată nu numai să fie lăcaş al credinţei drepte, ci şi cetate întărită, cu ziduri din piatră şi porţi de fier cu lanţuri şi lacăte grele. Iară sus, pe ziduri, urcaţi pe o punte, dintre dinţii de pe coama peretelui, să poată trage arcaşii săgeţi în cei care ar voi să intre cu vrăjmăşie în cetatea monastirii. Au fost năvale şi turceşti, şi ungureşti, ba şi a altor barbari. Aşa, odată, când s-au năpustit asupra cetăţii nelegiuiţii şi au voit a o pierde punându-i foc, egumenul Tismanei de astăzi, li s-a pus dinainte-le şi, senin, le-a vorbit cu blândeţe: „Voiţi a strica sfântul lăcaş al Dumnezeului nostru?" Aşa cumva le va fi vorbit cu înţelepciune popa

Nicodim, iar păgânii turbaţi şi puşi numai pe pradă, stricăciuni şi ucideri, au cerut să le arate o minune, ca să creadă şi ei în zeul lui. El le-a răspuns: „Minunile nu-s la îndemâna orişicui. Credincios zic a fi, dar multe şi mari sunt vinile mele. Sunt un biet muritor nevrednic, păcătos foarte, mai păcătos decât oricare dintre voi. Răul voi îl faceţi din neştiinţă, pe când eu am greşit din neputinţă, ori cu bună ştiinţă. Astea-s de neiertat. Ca să faci minunea trebuie să fii curat cum e copilul în faşă şi cu cugetul împăcat ca pasărea ce cântă în pădure fără grija zilei de mâine. Să fac minuni eu, când nici pe cea mai lesne de făcut, adică să mă ţin într-o lăture de păcat, nu-s în stare? Căci şovăi şi sunt neputincios! Mă credeţi prea puternic şi mare când nu sunt."

„Ba să faci o minune! Uite ce îţi cerem. Să treci peste jar cu tălpile tale desculţe şi să nu te vatămi. Atunci vom crede şi noi în zeul tău. Te învoieşti, bine, de nu, stricăm şi trecem prin foc toată aşezarea, cu adăposturile voastre şi-ale zeilor voştri, de-i ziceţi biserică".

Se rugau de păgânii răi şi năvălitori, se rugau cu rugi fierbinţi să treacă de la ei amarul acesta. Dar, zadarnic, i-au pus pe călugări, împinşi cu anasâna, să sape un şanţ lung, ca la douăsprezece picioare, şi lat de un picior; adânc tot de unul. I-au pus să aducă lemne şi vreascuri din pădure, să le dea foc şi, când toate lemnele s-au mistuit, de-au rămas jăratic, l-au poftit să treacă, de vrea să le arate tăria credinţei sale. Cuviosul Nicodim s-a rugat în biserică. S-a îmbrăcat în odăjdii, şi-a scos încălţările şi, cu crucea în dreapta şi cu stânga ţinându-l de mână pe un diacon, ca să-l întărească în credinţă şi să nu şovăie – şovăiala pieire însemnând – că s-a supus la cazmă pentru întreaga obşte călugărească şi pentru ca să nu se întâmple pârjolirea sfântului lăcaş. N-a trecut prin jarul din şanţ numai o dată. S-a dus, s-a întors şi-a mai mers o dată până la capăt. Tălpile i-au rămas nevătămate. Unii dintre barbari – se spune – au trecut la creştinism, iar ceilalţi, rămaşi păgâni, şi de n-au crezut că minune a fost, au plecat cu toţii fără să pricinuiască vreun rău sfintei monastiri şi chiliilor ei.

— Se spune, bine ai zis matale, făcu Damian, că Nicodim şi-a săpat o chilie strâmtă în stâncă, o bortă pentru uşă şi un ochi ca de geam, şi s-a tras călugărul acolo ca să se închine singur, netulburat. Şi că, odată, a venit diavolul întruchipat într-un balaure. Dară popa, cu puteri nebănuite nici de el, a prins balaurul de coadă şi l-a izbit atât de tare de stâncă, încât s-a cuprins dihania de flăcări şi-a rămas lipit de piatră, de se mai vede şi astăzi, cică, urma neagră de zgură a diavolului ucis de sfânt! Cică! repetă Damian cu ifos şi necrezând nimic.

N-a fost unul care să se îndoiască de adevărul legendei, încă baciul l-a şi ocărât pe Damian:

— Împieliţatule, tu n-ai să crezi nici când ai să mori!

— Eu, unu', mai să cred! spuse domol, mai mult pentru el, Cătălin a Băcioaiei.

— Baci Ilie, l-aţi văzut careva? aşteptă răspuns Simion şi, dacă nu primi curând, mai întrebă anume pe Ilie Udrea: Nici tălică, baciule?

— Nu l-am văzut, la ce să zic? Când m-am nimerit eu pe la Tismana, nu era el. Plecat cu trebi, închis în chilie, în rugăciuni, n-a fost chip să-l văz, dar cine l-a văzut...?

— Cine l-a văzut crede că ar fi putut face toate câte s-au povestit despre el, spuse Simion şi urmă: Dacă omu' nu face minunea, cine să o facă? Dumnezeu ne-a făcut pe noi. Nu-i destulă minune? Atât dacă ar fi făcut: omul, cu chip după al său, cu grai, cu suflet şi cuget cuminte, dacă ştie purtările cele bune şi e limpede la minte să gândească răbduriu şi cu îngăduială faţă de toţi cu care se adună. Asta e mult, ce n-a făcut nimeni altul vreodată! Tăciuni vii erau vorbele lui Simion.

„Om! Aşa cum e nenea Simion!", gândi cu mândrie Ilarie şi se bucura iarăşi dacă pe el l-a trimis cu nenea uncheşul.

La câteva zile după cele povestite despre Nicodim, se cufundă iarăşi în sine Ilarie, întrebându-se: „La mănăstire m-a lăsat să dorm ca un prunc, şi el... Ce-o fi făcut cât am dormit? Când m-am trezit, încă nu se culcase, n-a dormit toată noaptea. Ce-o fi făcut? a tot vorbit cu Sion. Îi zicea diacon, şi diaconul i-a spus lui nenea *frate*. Frate *Se-...* Cum adică? Sau el îi zicea poate bisericeşte... Semion. Se spune şi aşa! Mânzu *Semion* îi zice câteodată. Şi uncheşu' Ilie greşeşte aşa. Să fi vrut să spună *Semion?* Dar se vedea bine că se cunosc de mai înainte. De când? De unde? Şi-acum nenea... alt om. Mai tăcut decât era înainte. Îngândurat. Mohorât de gânduri. Rămâne cu capul plecat şi stăăă! Când păzeşte oile, uită să se mai întoarcă. Rămâne sprijinit în bâtă şi priveşte departe, încotrova. Ce-o fi cu el? Veselia nu-l mai prinde deloc. Înainte era şi vesel câteodată, şi vorbăreţ... Da' vorbea altfel, acum parcă citeşte de undeva, dintr-o carte. Stă atât de neclintit, să zici că se roagă, ori... face vreo socoteală grea, se-ncurcă şi nu o scoate la capăt. Şi uncheş Ilie a băgat de seamă de ce schimbare s-a petrecut cu nenea. L-am auzit vorbind cu alde Cătălin a Băcioaiei. E ăl mai în vârstă dintre noi. E baciu' bărbat în putere, mai întâi, şi-apoi Cătălin. De-aia stă baciu' la sfat cu el. Îi, zicea odată sub sarică: «Măi, Cătăline, îl văzuşi pe Simion al nostru?» «E?», făcu Cătălin. «Nu mai e al nostru.» «Da' de ce ziseşi că nu mai e' al nostru? Cum? Adică... băgaşi şi tu de seamă?» «Cum să nu bagi? E altu'.» «Nu? Am zis că mi s-o fi părut mie» «Parcă nici nu mai aude. Trebuie să-i spui toate de două ori.» «Şi cu mine tot aşa face. Parcă e dus.» «Parcă visează.» «Nu-i de-a bună.» «Nu i-o fi căzut dragă vreo mândruliţă?» «Şi s-o iubească aşa de... Nu ştiu cum să zic! Da' nu; nu, e alta pricina. Vorbeşte ca

din strană, ca un dascăl. Nu? Tu ce zici?», l-a întrebat baci Ilie. «Toţi ne întrebăm acelaşi lucru. L-am întrebat şi pe Ilarie: Ce s-a întâmplat pe-acolo, pe la sfânta mănăstire cu Simion?» «Ce să se întâmple? mi-a spus. A stat de vorbă cu diaconul Sion toată noaptea. Se cunoaşte cu diaconul cela mai demult, că i-a zis frate şi s-au strâns în braţe.»”

Încă Damian râdea de el: „de când cu târnosirea Coziei, s-a târnosit rău şi el.” Ori „nu mai e în boii lui, măcar că-i Cap-de-Bou”, alteori îi făcea stihuri:

„Simioane, Simioane
Ce vorbişi cu-alde Sioane;
Mănăstire pe tălpice
Eşti şi nu mai eşti aice.”

L-a întrebat Damian şi el: „cum? ce a fost la mănăstire?”, şi Ilarie i-a spus şi lui tot aşa: „A vorbit o noapte întreagă cu diaconul Sion”. „Ce-a vorbit, mă? Ce-au vorbit, de s-a cârmit nen-tu aşa?” „Nu-şt’ c-am dormit”. „Aoleu!”, şi se lăsă Damian păgubaş.

*

Treceau zile la fel, unele după altele. Simion şedea încruntat şi nimeni nu-i mai intra în voie. Treaba şi-o făcea. Asculta ce i se spunea, dar niciodată nu răspundea. Ce-l punea baciul să facă, aia făcea, întocmai, da’ mai fără zor decât înainte.

Vara, cât pe ce să treacă pe nebăgate-n seamă. Atunci când plecă baciul la vânzare de vale cu Ilarie şi Damian, un cal încărcat cu putineiul de brânză şi burduşele, ca niciodată, Simion fu pus să-i ţină locul baciului pe cât va lipsi, de aceea şi întrebă:

— De ce, baciule, mă laşi de data asta pe mine în locul dumitale?

— Păi, să vezi, Simioane, de când cu vorbele ce le-ai rostit atunci când nu ne-a ajuns noaptea întreagă, mi-am dat seama a fi mai mintos chiar şi decât Cătălin care e mai în vârstă decât tine.

— Şi, întârzii mult, baciule?

— Ca de obicei. Da’ de ce mă întrebi?

— Am o vorbă cu matale.

— Spune-o acum. Ce mai stai?

— Nu, vino sănătos. Ţi-oi vorbi atunci. Bine ar fi să nu întârzii.

— Ei, acolo o zi două... Ştii, când pleci...

— Să ne vii sănătos şi treburi bune. Aici or merge lucrurile ca şi când ai fi faţă la toate.

— Aşa zic şi eu. Grijă n-am. Mă încred în tine.

— Să te încrezi, baciule Udre!

Baciul a întârziat mai mult decât se aştepta. Se abătuse, mai ocolise şi el, că s-a întâlnit cu... mai că la hanul ţaţei Veta era şi... S-a înnădit la vorbă... S-a încurcat la un pahar. Ba, că l-a pierdut în târg pe Ilarie pe care îl luase cu el.

— Acum, lasă. Nu-i supărare. Bine că ai venit sănătos, cu treaba făcută. Dar, baciule Udre, trebuie să stăm de vorbă.

— Să stăm. Vorbeşte.

— Nu aşa. Numai noi doi. Hai, către pisc. N-am multe de spus.

— Mergem.

S-au îndepărtat de stână cât să se mai audă ca din câlţi lătrăturile.

— Baciule Udre, să ne oprim. Vreau să te văz când îţi vorbesc. Să nu se întunece. Om şedea aici. Aşa.

— Te ascult.

— Baciule, o rugăminte am. Să mi-o împlineşti.

— Zi, omule!

— Ce vorbim între noi doi să rămână până n-oi mai fi.

— Cum adică? N-oi mai fi... Ce va să zică asta?

— Plec.

— Cum?

— Plec. Nu iau nimic cu mine. Partea mea din turmă să rămână la matale, ca şi ale matale să fie. Mi-oi da şi mie din vânzare, odată, de vei vrea... Iau numai de-ale gurii, îl iau pe Pintenogu', de mi-l laşi, şi...

— Pleci? Unde te duci, omule? De ce?

— Plec. Nu mă întreba acum unde. Ne vom mai întâlni. Rogu-te, baciule Udre!

— Dar de ce? M-ai lovit în moalele capului. Nu eşti mulţumit? Te-am nedreptăţit cu ceva?

— Nimic din toate astea, baciule. De nimic nu am a mă plânge.

— Şi unde să te duci? Vara se trece şi... când ne-am mai împlinit şi noi, tu îmi laşi mie tot şi...

— Plec. De-acum încolo prea puţin îmi trebuie.

— Nu te pricep ce-ţi veni!

— Ai să pricepi, baciule. Curând de altfel. Şi-apoi... nici nu plec prea departe.

— Omule! Omule! zise baciul clătinându-se a jale, ca de bocet.

— Lasă! atât spuse Simion.

Fericită întoarcere

Nu se crăpase de ziuă. Ieşi tiptil, să nu-l simtă nimeni. Izbuti. Câinii se treziră şi se ridicară venind să se gudure, clătinând cozile stufoase. Pintenogu se săturase să pască. Parcă îl aştepta. Îi mângâie botul şi fruntea. Îi puse pe spinare tarniţa şi traista cu ceva de mâncare. Nişte aşpri şi alte câteva parale. Baciul i-a dat aşprii toţi câţi i se cuveneau, mai ales că îi lăsase oile care ajunseseră a fi vreo douăzeci şi şase şi doi berbeci, partea lui Simion. N-a vrut să ia decât ce a socotit a-i fi de trebuinţă.

A plecat pe nesimţite. Simion era în sărbătoare, cu mare bucurie, dar şi cu o îndoială purtată în sân; îl îmbrăca pe dinăuntru o lumină mângâioasă, care îi da o nădejde ce-l înzdrăvenea să fie puternic şi îndrăzneţ în ce a pornit să înfăptuiască. „Ce-am lăsat nesăvârşit... Dar, parcă iertat fiind, bucuria iertării mă va face altul, mai... Şi azi e opt de septembrie, pomenirea naşterii fecioarei Maria – iată-mă-s, le zic ca la minei”, gândea în bobote. Pornise într-un pas moale, fără să încalece decât când se porni coborâşul. Gândea să mai apuce slujba la mănăstire. Va să gonească mai după ce s-o da şi calul poftei de mers. „Trei zile a păscut şi a zburdat, alta nimic n-a făcut, e odihnit.” Trecu de Gura Văii, satul în care, când a trecut prima dată spre Cozia, omul care săpa aproape de drum le-a arătat pe unde s-o apuce. La fântâna unde a mâncat data trecută cu Ilarie, adăpă calul, îmbucă şi el fără foame. Bău din ciutura de lemn. Încălecă şi apucă poteca pe după puţ. Puse calul în trap mărunt, apoi strânse călcâiul cizmelor noi, ce le luase acum, prima dată, la purtare şi îşi îndemnă Pintenogu la galop întins. O ţinu aşa până intră în drumeagul ce urca spre muntele dincotro cobora Oltul şi tot aşa, până sub porţile mănăstirii.

Slujba nu se sfârşise. Priponi calul şi intră în lăcaş. Lumânări multe erau aprinse în prispă. În curte văzuse câteva căruţe, vreo trei care şi mai mulţi cai înşeuaţi; lăcaşul era plin. Veniseră, se vede, mulţi şi pe jos, de prin satele de pe aproape.

Tocmai se cânta heruvicul. Toţi îngenuncheaţi erau. În dreapta uşii, de cum intră, căzu şi el în genunchi. A fost ca şi cum cântarea l-a prăbuşit pe dalele zgrunţoase. Nu ştiu cât a stat aşa.

— Ai venit. Te aşteptam, frate Sebastiene!

— Frate Sioane! se înspăimântă Simion când se văzu în biserica goală, numai cu diaconul.

— Niciodată prea târziu! Bine-ai venit. Nespusă bucurie am că mi-ai dat ascultare. Numai, te întreb, de ce-ai venit la mine şi nu te-ai dus de-a dreptul...

— Mi-a fost şi ruşine. Şi-apoi, un cuvânt cu tine, care mi-ai dat veştile ce mi le-ai dat, când am venit prima dată, despre Tinca, despre...

— Copilul e la Topolniţa, ţi-am spus. Bine-i să-l laşi unde se află. Voi vorbi eu acolo. Tu la Tismana ai a te duce, şi neîntârziat. Te-oi înfăţişa egumenului nostru acum. Mai stai o zi-două aici, capeţi carte de la egumen, scriu şi eu câteva slove însuşi arhimandritului, te-oi lăuda pentru meritele tale, aşa, ca să nu mai fie trebuinţă să-ţi spovedeşti păcatul. Altminteri, după cum te ştiu de pe când aveai şaisprezece ani şi până după ce-ai împlinit optsprezece, tu eşti făcut nu atât pentru treburi monahiceşti, dar... învaţă tu şcoala de anagnoşti... Cred că vei învăţa şi mai multe. Ei... nu, mai bine merg cu tine. Te înfăţişez eu arhimandritului.

— Mai bine aşa! Mult mai bine! Îţi mulţumesc.

După o zi de stat în mănăstire începu să-şi dea seama de ce a fugit prima dată din şcoala de citeţi. Nu de şcoală a fugit. Asta îi plăcea cel mai mult. Altceva l-a gonit. De ce a fost cu putinţă, peste toate canoanele, să se lege cu Tinca? Chinurile începuseră să-l frământe înainte de a ajunge la Tismana, acolo unde gândea să şi rămână. De învăţătură simţea că jinduieşte, de viaţă monahală, nu. Şi-atunci? Se întreba. Îşi răspundea şi nu. Cum îl va primi arhimandritul? Ce fel de om e? Îl speria de la depărtare şi numai după câte ştia şi el, mai mult legende. Ele pornesc dintr-un ceva ce-a fost, dar... legendele înfrumuseţează, ca să se păstreze. Urâtul cu vremea se piperniceşte, frumosul... Din câte îl cunoştea pe Nicodim, ceea ce el putea face, îl speria. Nu învăţătura, nu. Trebuie ştiut cât mai mult. Sunt atâtea. La stână era bine, dar despre om afla acolo din puţinul ce şi-l împărtăşeau unii altora. Altceva voia el, voia ca prin învăţătură să cunoască pricinile mari dintre oameni. De-aia rău i-a părut că nu l-a văzut la Cozia pe vodă, pe boieri, soborul de preoţi, cei veniţi de la Sfântul Munte Athos, de la Patriarhia din Constantinopole... Să-i cântărească el. „Ca şi când ai vrea să cerci pepenele de e copt. Fi-va Nicodim, preacuviosul arhimandrit, evlavios, cucernic, blând, dar... sfinţii cu sfinţii şi oamenii cu ale lor! Trebile dintre oameni. Împăcarea lucrurilor dintre ei. Să socotesc pricina de vrajbă. Cum să îmbuc părţile, să iasă totul nevătămat, împlinit. Şi-apoi temeiurile, rostul judeţelor, trebi de cancelarie... Daaa, asta aş vrea să dezleg şi să leg, să dreg...”, îşi spunea Simion. Nici nu voia să-l bănuie diaconul Sion de ce-l frământa. Mai scăpa o vorbă:

— Crezi, frate Sioane, că n-am să-mi iau iarăşi câmpii...?

— Să te întorci la stână? Asta, nu! Nici în ruptul capului n-o să mă faci a crede. Să prinzi iar drag de învăţătură numai. Acum, copt cum eşti şi după cele întâmplate cu Tinca... Eşti tată, ai un copil. Porţi grea răspundere. Nu

mai poţi face ce ai făcut. Toate s-or rândui bine, dacă dorul pentru învăţătură te va mistui. Să te mistuie, să te ardă, să te facă al ei cu totul.

— De-asta am venit. Pentru învăţătură. Simt ca o foame de potolit. Apoi...

— Om vedea. Totul ţine de cum te-o cântări arhimandritul. E târşit de viaţă şi a cunoscut oameni din multe părţi ale lumii. Poartă scrisori cu învăţaţi ai bisericii din patriarhia de la Constantinopole, şi cu laici, cu capi de popoare. Ei îl cheamă, îl întreabă, îl ascultă, îl urmează. E un om care vede spre mâine trăgând învăţământ din ce a fost şi este, ca să îndrume, să dibuie făgaşul pe care să se meargă mai departe. De aceste multe rosturi deprinse e prieten şi sfetnic de taină măriei sale domnului Mircea.

— Mă sperii... de înfruntarea dintre cuviosul şi păcătosul de mine.

— „Păcătosul de mine”... nu fi făţarnic! Fii păcătos, nu asta e cel mai de plâns lucru. Dumnezeu iartă, că ce altă treabă are?

— Bine, frate Sioane, vorbeşti ca un mirean, ca un...

— Frate Sebastian, să dăm cezarului ce e al cezarului.

— Şi lui Dumnezeu...

— Ce i se cuvine. Să nu ne pierdem cu firea. E biserica, acum, o putere sprijinind căpetenii de popoare, dar dacă ea pregăteşte sufletul, ea trebuie să întărească şi legăturile dintre oameni.

— Cu sabia în mână? întrebă aspra Sebastian.

— Nu! Aşa fac catolicii.

A doua zi s-au înfăţişat egumenului Coziei, Sofronie. Îl măsură din cap până în picioare, îl scrută în răspunsurile ce le primi şi îi făgădui şi dânsul scrisoare către arhimandria Tismanei. Diaconul Sion a rămas apoi numai el cu egumenul. Când ieşi de la acesta, ţinea în mână scrisul pentru Nicodim.

— Poţi pleca în pace, îi zise bucuros diaconul Sion. Citeşte... dacă mai ştii.

— N-am uitat nimic, rosti sigur de el şi cu încântare Simion; luă pergamentul şi-l citi.

— Mâine plecăm la Tismana. S-a învoit să te duc eu. Lasă scrisoarea la mine. I-o înmânez eu. Poate că înainte îi deschidem uşa părintelui Daniil. Ce zici?

— Mi-e ruşine...

— Sfârşeşte. Să le faci cele deocheate nu te ruşinezi? Ai să mai faci, te ştiu, dar pentru învăţătură şi binele obştii...

— Nu voi ieşi din vorbele tale, frate Sioane.

— Să nu ieşi! Câte treburi vor fi, să le facem de-acum înainte împreună.

— Dar tu eşti la Cozia.

— O vreme voi sta cu tine la Tismana. Ori nu-ţi prieşte?

— Vii cu mine şi rămâi un timp la Tismana? Îţi mulţumesc.

— Nu-mi mulţumi mie. Aşa a fost să se întâmple. Sunt unele de făcut la arhimandrie. Plecăm de vreme.

Drumul i s-a părut lui Simion, fratelui Sebastian, adevărată sărbătoare. Diaconul Sion era bucuros că i s-a încredinţat o misiune gingaşă din partea egumenului Coziei către preacuviosul Nicodim. Se bucura mult că-l va revedea pe arhimandrit şi va sta iar în preajma lui. Săltă în şa mândru, şi ochios cum era, părea un sol ales, înveşmântat în haine de postav bun, iar sutana fâlfâia pe trupul lui subţire ca o hlamidă prinsă doar de umeri.

— Drum fără întoarcere de astă dată şi pentru tine, frate Sebastiene? Asta îmi spune mie inima.

— Să fie aşa.

— Ai fi fost acum diacon ca mine, dacă nu te zburătăceai în pustii.

— Nu mă împăcăm...

— Cu ce? Că te zbăteai între două maluri? Şi dragostea şi învăţătura. Să le împaci pe amândouă, frate!

— Tu aşa faci?

— Să ţi-o spun fără ocoliş? Da. Dar să nu ştie dreapta ce face stânga.

— Şi Dumnezeu?

— Să ierte. Alta nu are de făcut. Nu e în firea lucrurilor pe lumea asta între oameni şi pentru oameni, frate Sebastiene, să nu le îmbine pe amândouă. De-asta şi avem două mâini. Să le apucăm pe amândouă, să le strunim ori să le lăsăm slobode ca pe nişte frâie. Altfel nu se poate. Ce mi-e viaţa schimnică? E viaţă stearpă. Când îi omul în puteri, şi dacă mai e şi tânăr, nu se duce în sihlă, stă între oameni să împace, să îndrepte, să unească, să despice, să... dar câte nu sunt de făcut între oameni?

— Războinic eşti, diacone Sioane! Nu te ştiam astfel de aprig.

— Frate Sebastiene, nu ca un războinic mă vreau şi te vreau, ci războl cu duhul, în cuvânt să ne batem, asta-i vitejie. Să dovedeşti cu mintea, nu doară cu puterea braţelor. Dă-mi un hârb de om, ca Isop, şi lasă-mă în pace cu Hercule. Nu voinicia în hălci, ci în faptă de folos obştii din vârtoşenia cuvântului.

— Egumenul îţi ştie hramul?

— Ba bine că nu.

— Cum?

— Aşa cum mi-s: cu minte făclie, cuvânt vâlvătaie, adevăr spadă.

— Diacone, mă uimeşti!

— Să miros a smirnă şi tămâie, să bat mătănii, lucru lesne, la îndemâna oricărui sărac cu duhul. Mai presus decât cerurile este...

— Sfânta treime...

— Ba, temeiul învăţăturii în slujba omului, frate! grăi răspicat diaconul Sion şi nu mai zise nimic bună bucată de drum.

Fratele Sebastian tăcu şi el. Mintea îi fremăta, codru cu frunzele în vânt.

*

„...«cele pământeşti cu cele cereşti se împreună», altfel nici că se poate. Au cum să nu aibi nevoie de cuvinte ca să descui lacăte? Singur eşti fără de carte. Slovele trebuiesc înmulţite, dar pentru asta şi mâinile care să le înmulţească, să le scrie. Spre a fi vorbele desenate sub ochii cât mai multora."

Din gândurile acestea şi altele îmbulzite, l-a smuls un ciocănit sfios în uşa de stejar, grea, a chiliei sale.

— Pofteşte!

După plecăciunea şi cuvintele cu care se înfăţişau după tipic monahii obştei, chiriarhului sub oblăduirea căruia era samovlastea Tismanei, arhimandritul spuse:

— Amin! şi întrebă din ochi pe monahul ce şedea totdeauna dinaintea uşii cancelariei.

— Sunt veniţi de la sfânta monastire Cozia, diaconul Simion cu... apucă să spună slujitorul.

— Nu-i lăsa să aştepte. Pofteşte-i.

Era spre chindie. Soarele, din pricina pădurii, a stâncăriilor din jur, din vânătul pietrei din care erau biserica şi chiliile Tismanei, soarele demult şi apusese, se răsfrângea în acoperişurile din aramă necoclită încă.

Uşa se deschise şi dinaintea lor, a celor veniţi de la Cozia, se înfăţişă un bărbat înalt, subţire, dar în puteri, se vedea după încruntarea plină de hotărâre dintre sprâncene, după barba-i lungă, colilie şi pletele bogate căzându-i pe umeri.

— Blagosloveşte, preacuvioase arhimandrite, zise cu îndrăzneală prietenească parcă diaconul Sion, făcând o plecăciune şi dând să sărute dreapta, pe care Nicodim nu voi a o întinde.

— Pe cine îmi aduci, diacone Sion?

— Preacuvioase, e un anagnost ce-a urmat... dar am un scris de la egumenia sfintei monastiri Cozia.

— Dă-mi să deslușesc.

Cei doi aveau să observe cu câtă repeziciune, voinicul bărbat de dinaintea lor, cu gene grele, ploconite şi cu sprâncene groase şi stufoase, îşi muta privirile pe rânduri. Era mai trupeş decât cei doi tineri care i se înfăţişau, deşi diaconul Sion, ca şi Sebastian erau înalţi.

— Mda, fratele Sebastian, rosti şi îşi mută privirile într-ale celui al cărui nume îl rostise. Un timp nu spuse nimeni nimic. Tăcerea zumzăia numai de respirarea lor. Stăteau toţi trei în picioare, aproape de uşă. Cu scrisoarea despăturită se îndreptă spre masa grea, din fundul chiliei, o odaie mai mare, fiind totdeodată şi cancelaria obştei monahiceşti. Se aşeză arhimandritul în jilţul negru cu spătar înalt, luă condeiul şi-l puse pe masă în dreapta lui, cu o încetineală parcă anume să-i folosească la ceva, apoi îi privi iar şi liniştit le spuse: Aveţi jeţurile voastre, aşezaţi-vă, rogu-vă! Îşi petrecu ochii de la unul la celălalt. Pe diacon îl ştia bine. Trecu să-şi oglindească ochii albaştri, mari, cu scăpărări de senin, în cei verzi, adânci, ai fratelui Sebastian, şi domol începu: Nu te întreb de ce ai lăsat şcoala de citeţi. De n-ai fi fugit, nu aveai a o preţui acum. Atunci nu ştiai a o preţui. Nu-mi spune cât te-a frământat greşeala. Pe când ai făcut-o, nu ţi-ai dat seama că greşeală a fost. Şi n-ar fi fost, dacă nu te întorceai. Dacă nu te mai întorceai, însemna că nu se cădea să stărui în a face ceva pentru care nu ai chemare, nici har. Dacă te-ai întors, semn e că aici ţi-e locul. Ai cugetat la asta. Ai întârziat să vii, te-a fi ruşinat pricina fugii. Omul e supus greşelii, suntem nevolnici, nevrednici de mila lui Dumnezeu, de aceea este cuviincios, şi de trebuinţă chiar, să ne iubim aşa cum suntem. Să ne iubim unii pe alţii şi dragostea noastră să meargă până acolo încât să ne îngăduim unii pe alţii. Căci cine e curat să ridice piatra? Şi nimeni n-a fost şi nu va fi în veacuri. Tocmai citeam în Mineiul zilei: „...cele pământeşti cu cele cereşti se împreună”. Aşa să fie. Gândul să-l avem la a le împreuna pururi. Aceasta să ne fie calea vieţii şi totdeauna aceasta să tindem a făptui.

Tăcu. Îi scruta. Erau cu luare aminte, îi plăcu.

Se ridică spunându-le ca unor prieteni de aceeaşi vârstă cu el – sau mai curând el de aceeaşi vârstă cu cei pe care îi avea dinainte-i:

— Vom mai vorbi. Ăţi fi osteniţi. Ăţi mânca, ăţi...

— Nu, preacuvioase!

— Oricum... pe mâine. Domnul cu voi!

Se înclinară şi, înainte de a deschide uşa, cei doi îl mai auziră spunând:

— Mă bucură sosirea voastră. Pe cât am priceput din scris, rămâi la noi şi dumneata, diacone Sion.

N-apucă să încuviinţeze Sion, că se auzi împboldit de bucurie glasul arhimandritului:

— Mă vei ajuta mult. Şi pentru fratele Sebastian pildă vie vei fi. Domnul cu voi!

Stătură cu faţa către mai marele mănăstirii până închiseră uşa după ei.

*

Masa o luară împreună, în trapezărie. În capul ei arhimandritul, pe laturi şase călugări de-a dreapta, lângă, el egumenul Agathon, dascăl al şcolii de citeţi, în stânga lui părintele Daniil şi fostul său învăţăcel, diaconul Sion, apoi alţi cinci monahi. Faţă în faţă cu preacuviosul Nicodim, în celălalt capăt: fratele Sebastian, după obiceiul cenobiţilor faţă de oaspeţi.

Se ridicară. Călugărul rânduit rosti rugăciunea.

Obosit şi singur în capul mesei, în faţă cu stareţul, ceilalţi îl priveau cu înţelesuri felurite pe noul sosit. Părintele Daniil dădu curând semne că l-a recunoscut şi îl întrebă:

— Nu mă înşală vederile slăbite, eşti fratele Sebastian? Mi-ai fost ucenic la şcoala de anagnoşti... La sfânta monastire Topolniţa... Asta, acum... aproape doi ani. Aşa este?

— Aşa este, sfinţia ta, cu sfială întări fratele Sebastian.

— De la Topolniţa ai dat bir cu fugiţii?

— Cruţă-l, părinte Daniil, rugă arhimandritul. Noi ne bucurăm de întoarcerea sa la învăţătură. A învins binele. Nu a ales pribegia. Dacă îl avem în mijlocul nostru, să ne veselim, că pururi va să umble de-acum braţ la braţ cu silinţa, care se mai şi deprinde.

— Aducerile aminte îmi vorbesc de un şcolar cu lesne înţelegere şi osebită uşurinţă în a prinde slova şi-a alcătui fără cazně cuvântul.

— E iarăşi în mijlocul nostru. Va ajunge din urmă pe cei care au început acum câteva luni. Este, părinte Daniil? întrebă arhimandritul deloc grăbit să ducă lingura cu zeama de culoarea ghindei coapte, o ciorbă de linte cu binemirositoare mirodenii şi cu usturoi, pe când din lipia cât strachina, făcea dumicaţi mărunţi, aproape nişte firimituri pe care le strângea mai multe între buricele celor trei degete, uitând să ridice lingura din ciorbă. Dumicatul dintre degete, din când în când, îl strângea într-un cocoloş. Arhimandritul nu aşteptă răspunsul părintelui Daniil, ci spuse domol, cătând pe rând în ochii fiecăruia şi cumpănindu-i pe muchia minţii sale vii: O vorbă am, mi-o ştiţi voi, părinte Daniil („potolit şi de nădejde, când trebuie, sfinţia sa”), şi tu Vasile, ipodiacone („aprig, poate prea aprig, dar viteaz în credinţă; bun rostitor, blagoslovit cu Cuvântul, ca însuşi cel Mare, Vasilie”), şi tu mă vei fi auzind adesea, Solomoane cel înţelept de învăţătură (îşi spuse cu glas auzit gândul pentru acesta, pe care îl îndrăgea osebit), este Grigorie, frate („ăsta-i pidosnic şi nu i-am aflat încă scopurile unor pânde şi iscoditoare priviri”)? Auzindu-şi numele, Grigorie tresări ca prins asupra unor fapte nu tocmai duhovniceşti. Şi... domnia ta, Agathoane (se întoarse cu privirea către dreapta lui şi chiar îşi duse mâna spre cel numit, punând-o grea pe umărul acestuia), tu, nădejdea mea, şi vouă, Davide („bun glas are şi inspirat; de asemenea curat şi drept”), Gherasime, păzitor al cărţilor cinului, dulgherule,

şi Athanasie pietrarule şi zugravule („venit-am cu ei din Craina”), şi voi, diacone Filaret („bun la schimb cu ceara şi mierea noastră, dar pe lângă el să fii mereu, uită repede ce nu-i pe plac: şi dojana şi canoanele”), şi tu, Hariton, carele întru îndreptare te-am oblicit la sânul sfintei monastiri a noastre (îl privi mai cu puţină blândeţe şi gândi: „Îngâmfat, umflat în guşă, mândrie, pus pe pâră, prieten la toartă cu Grigorie”), tu, Cosma, cu veselia ta („uneori prea lumească şi deprins la băutură, care te face glumeţ, deşi rămâi deştept oricând, oricât ţi s-ar turna în pahar”) şi cu vrednicia ta iarăşi se cuvine să te înfăţişez şi pe tine, Sofronie („ăsta-i una cu Grigorie, îi am de la Vodiţa, au venit împreună şi au rămas; cu ce gânduri? Mi le voi lămuri mai bine cu vremea... şi vremurile”). Îmi rămâne după cei pomeniţi, spre a-i şti noii noştri veniţi, pe ei acum să-i tălmăcesc vouă. Pe Sion diaconul, cinstit şi osârduitor citeţ al părintelui Daniil. S-a întors la noi, ca să rămână, aşijderea ca să rămână, zic vouă, şi fiul nostru risipitor Sebastian, carele rătăcit de-a fost, cu bunăvoinţă se întoarce mai vârtos la a deprinde slovele şi încă alte rânduieli, ca de folos să fie obştii noastre şi obştii celei mari, a Vlahiei, domnului ţării, Mircea voievod. Dară, am început vorba, pe care pentru mulţi am mai zis-o, pentru cei nu o cunosc, să ştie: pecetea vieţii mi-i: iconomie la smirnă şi tămâie; lăcomie celui ce vrea să ştie. Că bună simbrie îi este lui şi numai astfel duce viaţă vie. Cine are urechi, mă audă!

Simion, fratele Sebastian de-aici înainte, lacom era de cuvântul preacuviosului, care mai departe grăi astfel:

— Lăsaţi-mă să vă spun ce am pe suflet, fraţii mei, că vorbesc nu doar pentru câţiva, ci pentru toţi şi încă pentru mine, să nu mi le uit şi să-mi fie ca rugăciunea, hrană îndestulată totdeauna, şi să nu-mi muşte uitarea din asemenea cugetare. Auziţi-mă bine! Trebuie cu toţii să simţim, în tot locul şi oricând, trecerea ce a fost întruna aplecare pentru ieri ce poposeşte în azi şi din astăzi către mâine să ne prelungim vederea. Nu ai astfel vederea, orbeşti şi pentru acum, pentru fieştecare clipă şi încă mai întunecat eşti. Nu în ochi doar, ci şi în suflet să aibi gând pentru mâine. Lung să-ţi fie văzul şi până departe-înainte, pe cât din adâncurile lui ieri îşi sorbi învăţătura. Nimic nu e fără curgere, toate îşi au mers înainte cu meandre ori repezi şuvoaie. Să întâmpinăm relele ce vin, să fim faţă bucuriilor ce şi noi le pregătim cu ochii plini de ce am văzut ieri în viaţa noastră, a obştii celei mici – a noastră, de aici, şi a celei mari, ţara. O părticea suntem fiecare din lumea cea mare, lumea Vlahiei, a Bogdaniei, Ţara Moldovei, sora, ţinuturile lui Dobrotici, Haţegul cu ctitoria Prislopului, Maramureşul cu sfânta monastire din Peri, sfintele lor lăcaşuri de peste tot, ce nu numai rugilor să fie la preaînaltul, ci şi vetre de lumină, încă întreaga Transilvanie. În întunericul neştiutului inimile seacă.

— Ascultă, Sebastiene frate! se îndeamnă a-i pune şoptit, în ureche, diaconul Sion.

— Dumiriri înţelepte, Sioane!

— Mai mult pentru tine vorbeşte, să ştii!

— Doar?

— Pentru toţi încă. Întotdeauna.

Nu isprăvi ce îşi spuneau între ei, că, după o lingură de zeamă, alene lingărită, mai mult cu grijă la ce avea să pună dinaintea oaspeţilor, hrană pentru suflet şi minte, arhimandritul îşi netezi buzele frumos condeiate pe barba colilie şi musteaţa, două vrăbii sub nările desenate subţire, ca să rostească:

— Să luăm seama a nu trăi numai pentru astăzi, pentru lingura ce-o ducem la gură, pentru năstrapa de vin ce-o sorbim. Jertfă să ne fie viaţa cu ardere de tot, căci rămâi cu folos în sihăstrie doar pentru tine însuţi. Şi în mijlocul vâltorilor trebuie să ştii a te ţine, a pluti. Şi mulţumitor este a fi trebuitor. Pentru semeni mai vârtos este, a trebui. Nu eu, iarăşi vă zic, sunt vrednic să vă îndemn, spre a face una sau alta. Şi-atunci, alegeţi fiecare drumul sufletului şi faptei.

Grigorie îşi împleticea limba în gură, ca să-şi ţină căscatul. Demult nu-l mai adusese la masă cu oaspeţi. Îi lăsa cuviosul Nicodim să-şi ducă viaţa fiecare după judecata lui, apoi îl lua pe câte unul şi-i vorbea de-o parte. Acum însă era împrejurare osebită, ştiindu-l pe cel întors, Sebastian, care fusese printre anagnoştii de la Topolniţa şi pe Sion de el uns diacon, pentru ei vorbea, deci aşa cum îi spusese Sion celui revenit la învăţătură.

Cu Grigorie, repezindu-i o iute, dar aprigă privire, arhimandritul făcu o minune: prinzându-i privirea, Grigorie uită de căscat şi o linişt ire, un liman de tihnă îl aduse în fluviul molcom al cuvintelor de duh. Avu ca o dezmeticire şi ascultă mai departe, silindu-se să prindă şi să priceapă.

— Vi se pare, cumva... a fi prea mult ceea ce vă spun. Dar, să ştiţi, niciodată nu e destul. Orice zicere de prin cărţi, prin glasul unuia care a zăbovit în cetanie, se mai îndestulează şi cu cele auzite de prin lume. Vine gândul şi pune adaosele sale. Ale fiecăruia. Aşa avem creşterea înţelesurilor. Îmbogăţind cugetarea din cele auzite, pusă în scris se orânduieşte mai mult şi mai bine. Se întâmplă o contopire ce dospeşte şi creşte. Vă voi spune vouă, ca astăzi, multe de altădată, de nu mi se va opri crugul vieţii. Da, până şi din cele despre care şi vouă vi se vor părea a nu fi adevărate. Da, pentru cei pe care îi voi alege din neghină, face-voi asemenea mărturisiri.

„La noi se gândeşte!”, ştiu diaconul Sion. Ar fi vrut să-i împărtăşească gândul şi lui Sebastian. „La noi şi, ca dintotdeauna, şi pentru Agathon, în care

multă nădejde își pune cuviosul Nicodim." Dar acesta o porni iarăși altfel, uitând să își sfârșească ciorba:

— Nu ne este viața să depănăm vorbele ca pe mătănii, ci numai cu rost, niciodată făr' de. Nu se cade nicidecum altfel. Nu e cuviincios a avea vorbele netocmite și nici, așa, îmbulzite, ci prefirate pe îndelete, să se arate miezul alcătuirii lor, ca să închipuie gând. Vorba e vorbă – iarăși fiți cu luare aminte – și *Cuvântul* să nu vă fie ușor. Că vorbă este când glăsuiesc „Toarnă-mi în bărdaca asta, să mai sorb din apa izvorului!" și alta e când folosesc cuvântul. Cuvântul îl avem să ne rostim un gând din cel pe care l-am luminat din întâmpinări, unii cu alții, din întâmpinare dintr-o scriere a unuia mai învățat. Astfel acest gând este lamura, adică ales, judecat, cumpănit. Ce nu are greutate, nici ține la greu, se spulberă, se împrăștie, nu ai ce alege. Vorbele, ele îs ușurele, gâze, fluturi, păsări, ele par a nu se lovi nici de aer. Cuvintele, ele sunt scrise pe pergamente, pe papirusuri, cioplite în lemn, în piatră, bătute în fier și aramă. Sunt așa ca să rămână. Ce vă grăiesc acum, cuvintele aceste sunt ca să vi le păstrați. Ele îndură veacurile, veșnicia. De ele să ne ținem, sunt otgoane zdravene, ne întemeiază și pe noi, oameni. Ne prind, ne țin, ne zidesc în fapte. Suntem și noi, fiecare, ctitoriți atunci!

Arhimandritul se vădea podidit de gânduri ce i se îmbulzeau, dând să-i încapă în cuvânt, căci, pe când spunea, dar și printre răgazurile de tăcere, unele prelungi, și printre cele ce apucau să se rostească, se iveau cu fulgerare lumini în ochii umbriți de sprâncene stufoase și pleoape tivite cu gene lungi. Privea departe, undeva:

— Atunci când... am trecut în Țara Românească, cu încă frații ce-s aici de față, Sofronie și Grigorie, și alții care... s-au stins... Mintea vede fețele lor aievea. Atunci, am ridicat sfânta monastire, din lemn mai întâi, apoi din piatră, la Vodița, pe Dunăre, unde am găsit urmele unui lăcaș străvechi.

Fratele Gherasim, spelb și gălbior în obraji de posturi, de rugăciuni și cetanie la opaițul nopților mai mult, stelele și luna, era mândru de cele auzite de la arhimandrit. Deși om în putere, trecut de patruzeci de ani, îi era învățăcel. L-ar fi urmat orișiunde pe învățătorul lui. Îi sorbea spusele și îi prindea cuvintele apăsate, încrustate în văzduh parcă, deși rostite blând, domol, unele lângă altele, parcă ar fi ridicat o biserică iarăși, din bolovani potriviți cu chibzuială. „Să ne ctitorim și pe noi înșine!", își aduse în minte vorbele de altădată ale arhimandritului. „Se simte, gândi Gherasim, că pe lângă cele pe care apucă să ni le împărtășească, multe altele îl năpădesc și vor să se facă auzite. Niciodată nu ne-a vorbit chiar așa de cu împătimire, cu durere. Și dacă ni le-a făcut nouă cunoscute în alte vorbiri de mai înainte, cu Athanasie, cu Agathon... Cu fiecare e altfel. Altfel când a vorbit cu noi, înainte, până a nu fi venit diaconul Sion cu fratele Sebastian, altfel vorbește cu mine,

când sunt singur cu el, cu Agathon când suntem amândoi împreună. Rostirile lui se întregesc unele pe altele şi de fiecare dată are adaose neaşteptate, care de care mai înţelepte, doldora de învăţătură. Şi câte griji nu are, cu noi toţi, cu sfânta biserică, la Constantinopole, la curtea domnească de la Argeş. Mircea voievod are trebuinţă de el în treburi încurcate, tăinuite, pline de subţirimi, ori primejdioase, ori de izbăvire, vreau să zic de pristăvire! Sfetnic îi este măriei sale, cuviosul arhimandrit. Da, da!”, şi suspină lung Gherasim.

Arhimandritul însuşi nu-şi dădu seama când tăcuse. Îşi privi comesenii. Îi vedea? Auzea tăcerea care rămăsese aninată peste creştetele celor adunaţi dinaintea lui, rămaşi într-o nemişcare ce le mărea muţenia.

— Sioane! atât murmură, ca dintr-un extaz, fratele Sebastian.

În încântare se afla Agathon, cel de nestrămutat de lângă Nicodim, ca şi părintele Daniil, care îl iubeau cu statornicie pentru sufletul lui nepotolit întru cele bune, iarăşi astfel Gherasim cu diaconul Sion. Cosma obosise de ascultat, Hariton, prea plin de golul din el, căsca din ce în ce mai grozav („nu era astfel când a venit după mine!”, se mira ades cuviosul Nicodim către părintele Daniil).

Sofronie îi zise înainte de a se despărţi de Grigorie:

— Le tot zice şi nu mai oboseşte!

Schima lui Grigorie nu s-ar fi putut spune că nu-i un răspuns pe placul lui Sofronie.

Ceilalţi gândeau la cele spuse de cuvios cu interpretări de-ale lor, fiecare după putinţă şi după osârdia ce-o arătaseră cu cetania.

— Ei, frate Sebastiene, dacă a fost să vorbească aşa şi atât, pentru tine mai ales a făcut-o. Ţi-ai dat seama?

— Nu-mi vine a crede, se minuna Sebastian.

— Să crezi. Îl cunosc bine. Cei care îi stau dinainte-i, ei îi potrivesc, îi pun parcă în minte ce are a le spune şi, când deschide gura, privind chipul celui care îi stă dinainte *ascultă*, îl ascultă – aşa mi-a spus odată: „Ascult de la cei care îmi dă ascultare la cele ce am a-i spune. După cum primeşte, primesc de undeva cele ce am a-i spune.”

— De ce am lăsat atunci totul şi-am plecat? spuse ca pentru el Sebastian.

— N-ar fi murit nici Tinca... îl auzi pe Sion certându-l.

— Nu mă puteam împăca singur cu mine. Asta e lupta cea mare. Crezi că am să înving?

— Singur trebuie să simţi asta.

— Uneori mă socotesc om de nimic.

— De nimic nu e nimeni. Numai că, vezi tu, Sebastiene, dacă în tine nu e o chemare...

— Acum nu vreau alta decât să învăţ. L-am ascultat odată, demult, pe cuviosul Nicodim, când eram la învăţătură şi a venit la Topolniţa, să ne întrebe pe fiecare cum merge cititul, ce s-a ales de noi? Şi-atunci, când m-a întrebat şi-am dat să-i răspund, nu m-a lăsat, mi-a zis: „Rupe cu şovăiala. Îndrăzneşte! Celui ce bate, i se va deschide. Frate Sebastiene, viaţa asta e uşa. Prag sus, prag jos. Calcă pe cel de jos, încearcă să nu te loveşti de ăl de sus. Treci însă! Deschide şi treci! Te împiedici sau te izbeşti, când îţi lipseşte încrederea în tine. Îndrăzneşte! Ia seamă dacă e să fie în tine un grăunte de soi. Treaba ar fi ca şi făcută, dacă am ţine drumul ce ne cheamă şi am merge, am îndrăzni întruna să păşim înainte, oricât de încet am merge. Să nu obosim! Să nu oboseşti. Să împlineşti mereu ceea ce doreşti este ca şi când ai deschide mereu uşi şi, fie că te-ai împiedica de pragul de jos, ori te-ai izbi de cel de sus, nu deznădăjdui şi nicio durere să nu te frângă, să te oprească. Timpul nu aşteaptă şi, dacă voim ceea ce dorim şi viaţa ne este o întruna trecere, mers, cuvine-se să nu deznădăjduim la piedici!" Aşa îmi spunea atunci. N-am să uit, cum mă ţintea cu o privire caldă, uneori şi poruncitoare însă.

— Aşa iubeşte el. Dacă nu te ia la inimă, pentru el nu eşti şi te lasă năpădit de bălării. Întâi te îndrumă, după ce te-a primit aşa cum eşti, cât eşti. Apoi, dacă nu răspunzi nădejdii ce şi-a pus în tine, te lasă să creşti în voie. Pildă sunt Grigorie şi Sofronie, Hariton, până şi Cosma. Vei vedea când ai să-i cunoşti mai bine. Nu sunt exemplu de urmat, îi atrase Sion luarea-aminte.

— Piedică mi-a fost dragostea lumească, se văicări Sebastian.

— Putea să-ţi fie imbold la a îndrăzni mai mult.

— Bine, dar... se sperie învăţăcelul.

— Fără niciun dar. Îndoiala te prăpădeşte, Sebastiene! Ea te-a pus pe fugă atunci. „Grija cea lumească..."

— ...„să o lepădăm".

— Dacă eşti în stare, de nu... De-acum înainte, îmi împărtăşeşti toată tulburarea ce o vei mai avea. Mi te spovedeşti. Îţi iau gândurile asupră-mi. De-aş fi fost hirotonisit preot îţi dam cuminecătura. Îţi voi fi însă prieten, frate. Să-ţi laşi gândurile care te copleşesc să vină spre mine, să ţi le cunosc.

— Să ni le împărţim. Vrei?

Drept răspuns Sion îl îmbrăţişă în pragul chiliei rânduită lui, lângă cea a fratelui Sebastian.

Istovit, dar plin de încântările ce-i sunau încă în urechi, Sebastian se aruncă pe lada ce-i slujea drept pat şi, fără să se mai dezbrace, adormi fericit. Nu mai putea gândi. Cele ce le-a avut de auzit şi pe care cu însetare le sorbise, îl îmbătaseră.

Încă de-a doua zi avea să meargă la învăţătură.

Nu i s-a părut prea anevoios drumul ce-l luă de unde rămăsese. Curând se pomeni ajungându-i pe ceilalţi învăţăcei. Desigur, nu fără un brânci zdravăn ce i l-a dat cu bucurie negrăită Sion. Alături îi sta mereu diaconul. Avusese grijă să-i vorbească părintelui Daniil, să-l ţină din scurt. Învăţătorul îl lăudă pe „noul" citeţ pentru deosebită râvnă. Numai „nou" nu era, îl ştia doar prea bine de odinioară, nu-l putuse uita. Părintele Daniil era neobosit în munca ce-o avea cu anagnoştii. Le cerea să-şi dea din ce în ce mai mult interes, iar el multe ceasuri sta în mijlocul şcolarilor. Drept răsplată, mulţumirea rezultatelor ce le avea. Fratele Sebastian în curând întrecu pe mulţi dintre citeţii cu care era coleg. Doar diaconul Sion i-o lua înainte.

Grigorie şi Sofronie renunţaseră la învăţătură. Ei se împăcau să deprindă tâmplăria, dulgheria, cel dintâi; iar Sofronie voia să ajungă cioplitor în piatră. Prindea lesne meşteşugul.

David, cel cu glas vestit, era deopotrivă înzestrat la muzică şi la sculptură. Athanasie, meşter zugrav şi pietrar, îl avea ucenic pe Cosma. Când apuca să-i ia careva butelca de la gură, că avea Tismana un tămâios de i se dusese buhul, Cosma făcea bună treabă.

Ipodiaconul Vasilie îl ajuta pe părintele Daniil la şcoala de citeţi. Amândoi scoseseră din Solomon şi din Filaret tot ce se putuse scoate. Adică, din Solomon unul care ştia să tălmăcească deosebit învăţăturile deprinse de prin cărţi; iar din Filaret, dibaci socotitor şi cu iscusinţă la neguţătorie. Şi ei erau de trebuinţă la câte socoteli aveau de făcut cu buna gospodărire a bogăţiilor mănăstireşti.

De la un timp, Cosma se lăsase pe tânjeală, dar dacă meşterul Athanasie l-a ameninţat că n-o să mai capete nici tainul cuvenit de vin, se puse pe treabă cu nădejde.

Hariton, încrezut nevoie mare, dacă a văzut că la citit alţii i-o iau cu mult înainte şi, cum nu putea suferi să-l întreacă cineva cât de cât, se lăsă păgubaş. A încăput atunci ucenic lui Gherasim cu care – cerând meşterul mai puţin de la ucenici – Hariton, lăsat în boii lui, deprinse să facă pe pergament ornamente frumos colorate, chenare, din flori şi frunze. La el, în chilie, copia în ascuns un ceaslov cu iniţialele mari, desenate în verde şi albastru. Împodobite cu aur, cu fiorituri de migală, în modele şi motive numai ale lui. „Lasă omul să facă ce i-a place cu osebire, căci aceea o duce la capăt cel mai bine. Ce îi e cu drag, îi e şi mai puţin anevoios. Dacă îl şi desfată, nu simte când trece vremea şi dă la iveală frumuseţi de care se încântă singur. Îl ajută. Şi frumosul ajută la multe", erau vorbele arhimandritului Nicodim. Câte nu ştia el! De citit putea: în greceşte, latineşte, slavoneşte. Vorbea sârbeşte, bulgăreşte... Arhimandritul ştia şi tâmplărie, şi dulgherie. Lucrase la Athos,

la Prilep, la Vodiţa, la Topolniţa, la Prislop în Haţeg, la Peri în Maramureş, aici, la Tismana. Dăduse sfaturi spornice la Cozia. La zugrăvit, făcea treabă cu destoinicie, prin încondeieturi subţiri, ştiind cu gust să aleagă culorile. Se zice că, pentru hainele domnitorului Mircea, ale feciorului său Mihail şi ale doamnei Mara, al ar fi potrivit culorile şi desenele după care să se facă zugrăveala pe pereţii Coziei. Ticluia motive din frunze, flori, fructe şi desene geometrice, spre a fi apoi sculptate în lemn sau în piatră. În meşteşugul copiatului, iarăşi, arhimandritul se întrecea cu Gherasim şi cu Athanasie. Părintele Daniil le fusese învăţătorul în asemenea iscusită treabă. Mănăstirile nici ele nu aveau toate manuscrise copiate după lucrări bisericeşti. Spunea arhimandritul mereu: „Mi-e de grabă. Mare grabă. Şi pentru că ne lipsesc atâtea, şi fiindcă se cade să folosim timpul cât avem linişte. Căci cine ştie? E adevărat, Tismana ca şi Topolniţa, Prislopul şi Cozia sunt la loc ferit, departe de drumurile bătute de azapi, de akângii ori tătari. La adăpost socoteam şi Vodiţa, dar a fost prădată şi dărâmată. Aşa că să dăm zor şi să ne ferească Dumnezeu de rău şi de vrăjmaş! De aceea şi avem mare grabă. Iar de va fi să ne calce spurcaţii de duşmani, să luăm ceasloavele şi toate cărţile în traistă şi să plecăm, ori dacă noi rămânem în ruine, să le dăm pe spinarea vreunui român ce se petrece peste munte, la Haţeg, în Almaş, în Făgăraş, ori şi mai departe, pe unde-i românimea, să le ducă acolo.”

Venea arhimandritul, zi de zi, tot la alte ceasuri. Când dimineaţa, când pe înserat, să vadă cu ochii lui ce-au mai dobândit în cunoştinţe flăcăii.

— Părinte Daniil, dacă ai şti câtă trebuinţă este de munca ce o duci cu învăţarea băieţilor ăstora! Acuşi l-auzi pe vodă că mână după mine să vin degrab’ la Argeş ori te pomeneşti cu însăşi măria sa în bătătura Tismanei, să mă ia la vreo întâlnire cu vreo rubedenie de-a sa, fie în Serbia, ori în ţaratul bulgar, ori la craiul cel unguresc, pentru a vorbi şi pune la cale vreo treabă a ţării, şi nu se poate să nu mă întrebe ce slujitori pentru cancelarie îi dau! Da, da, Daniile frate, de-asta te zoresc cum nu se poate mai tare. Cum merge?

— Bine. Chiar foarte bine şi zic că nu mă fălesc. Dar cercetaţi-i singur. Uite, eu mă duc. Pofteşte, preasfinţia ta. Am curajul.

— Ba, n-am venit să vă zăbovesc de la învăţare! Nu! făcea arhimandritul, care totuşi abia aştepta să se convingă singur.

— O veghere a muncii mele nu mă necăjeşte, doar nu o fac de mântuială. Convingeţi-vă singur, spre bucuria mea, rogu-vă, nu mă întristaţi, cuvioase!

— Aşa? Ei, dacă nu te supără, atunci poftesc să-i văd cum se descurcă. Frate Sebastiene, citeşte-mi colea! şi îi arăta rândul cel mai încâlcit. Sebastian citea:

— „...după lege, şade ca pe un scaun în braţele bătrânului...”

— Bine. Acum, aici! îi zicea şi îi arăta pe altă filă, alt rând mai întortocheat. Şi Sebastian citea în slavoneşte:

— „Apa trecând-o ca pe uscat...”

— Dar pe greceşte ştii a citi?

— Ştiu, preasfinte!

— Şi pe greceşte? Ia să te vedem! Uite, adă încoace ceaslovul acela. Aici. Citeşte!

— „Ocârmuitor te pun înainte pe tine... tu să mă ocârmuieşti...”

— Aşa! Căci, mâine-poimâine, te pun pe tine şi pe ceilalţi de vă învaţă acum, slujbaşi la cine ştie ce treabă. Aşa să ştiţi. Sârguinţă, ca să fiţi de folos măriei sale!

*

Stăruinţă, strădanie. Viaţa rânduită după tipicul monahal, i se părea fratelui Sebastian plăcută, nu depărtată de cea pe care o dusese pe-atunci. Spunea „pe-atunci”, fiindcă i se părea tare demult timpul când era ciobanul Simion Cap-de-Bou, la stâna baciului Ilie Udrea, sus, Sub Munte. „E mult de-atunci. Timp îngropat, dacă nu risipit. Cât am pierdut! Acum, cu puteri sporite, mă străduiesc a câştiga timpul irosit.”

Asta şi făcea.

Trecu toamna, trecu iarna. Înainta în învăţătură repede. Nu se mai cunoştea rămânerea în urmă faţă de ceilalţi anagnoşti. Osârdia lui îi era plăcută lui Sion. Nu se lăudase cu el. Se adevereau încredinţările despre fratele Sebastian făcute arhimandritului. Încă întrecea aşteptările tuturor, chiar şi ale diaconului Sion, care nu se dumirea totuşi cum a fost cu putinţă ca însuşi arhimandritul, sfătuindu-se cu Agathon şi cu Daniil, să purceadă, ca o încurajare şi răsplătire a învăţăturii zeloase, să-l rânduiască ipodiacon la Crăciun.

Nu mică fu bucuria lui Sebastian şi imbold ca şi mai straşnică strădanie să aibă întru a dobândi cunoştinţe adâncite.

Singur, în chilia lui, uitând ades să iasă la slujbele de peste zi, la utrenie, la vecernie; uitând rugăciunile date lui spre câştigarea voinţei „de care a fost lăsat, dacă a purces să se lepede de cin şi să fugă”, cum zicea Agathon, cel ce ţinea locul de egumen al mănăstirii, împreună cu părintele Daniil, care era şi duhovnicul monahilor. La care duhovnic, ce e drept, nu se prea ducea Sebastian nici la spovedit, nici la împărtăşit, după canoane, doar dinaintea Crăciunului, a Paştilor şi la alte zile mari, sărbători deosebite, având de gând. Mai multe ştia despre Sebastian diaconul Sion care, şi dacă nu primise încă harul de a-l împărtăşi, de spovedit îl spovedea şi, spovedindu-i-se, vedea ce-

avea să ajungă „ipodiaconul” Sebastian, din vorbirile ce le făceau zilnic, fie în chilia unuia, fie într-a celuilalt.

Unde se află obşte omenească în care să nu se ivească vorbe mai necugetate? Între călugări, aşijderea. Oameni sunt şi ei. Oamenii nu sunt buturugi. Numai pe buturugi nu-s metehne şi năravuri. „Ipodiaconul” Sebastian izbutise să-şi stâmpere mult din cele ce, într-o viaţă de disciplină aspră, de curăţire şi limpezire, tocmai dintr-o asemenea viaţă ar fi să-ţi pierzi firea câteodată. Supus, ascultător, cu vorbă puţină, îngăduitor de auzea vreo şoaptă ce să-l întunece, astfel a fost fratele Sebastian şi când era Simion Cap-de-Bou; dar acum, când curând urca-va în prima treaptă? Îl ispitea la vorbă mai alăturea cu drumul prietenul Sion:

— Măi, Sebastiene, au nici azi n-am parte de-o vorbă de la tine mai zănatică, mai... nu ştiu cum, mai... lumească?

Nimic nu scotea de la el. Nici după ce cuviosul Nicodim l-a vestit că va fi ridicat ipodiacon: „Vrednic eşti, frate Sebastiene, a te înălţa pentru osârdia la învăţătură”. Mai aflase arhimandritul că Sebastian se îndemnase singur şi că se căznea să deprindă şi scrisul: cel slavonesc şi cel grecesc. Când i s-a dat ştirea că va fi rânduit ipodiacon, Sebastian, cu de la sine poruncă, s-a învrednicit ca şapte zile încheiate să facă post negru, numai pâine şi apă. Nici că a mai dat pe la masa comună din trapeză, de se mira care mai de care.

David, pietrarul, îi scoase şi un cânticel, ce nu s-a adeverit – anume printre alte versuri erau şi două ce îl luau în râs pentru ciobănia ce-o lăsase:

Ziua cu oiţele
Noaptea cu mândruţele

Încă Filaret zicea către David când cânta cioplind în piatră: „Mai îndură-te, frate, şi schimbă stihurile, că de le-ar auzi sfinţia sa egumenu’, ori arhimandritu’ ţi-or ciopli din barbă!”

„Ăsta trage nădejde să-l canonisească sfânt”, zicea Grigorie lui Sofronie în bătaie de joc despre Sebastian. Ori alţii, ca Hariton: „Deh, păcate grele! La păcate grele, cazne potrivite. Dă ce credeţi voi, Cosmo şi meştere Gherasime, că se urgiseşte atât?”

Dar, în ochii celor dascăli şi ai lui Sion, pregătirea ce singur şi-o făcea Sebastian era binevăzută şi nu se nevoiau a cârti cum făcea ipodiaconul Vasilie, care zicea: „Se găteşte cumva Sebastian să-şi facă vreo cămară cu virtuţi, de va fi să o zbârcească odat’ cu primăvara”. Iar Solomon, cel dăruit pentru învăţătură, îl lăuda cu vorbe frumoase şi nepizmăreţe ca ale lui Hariton.

Şi de îi ajungeau la urechi asemenea vorbe despre el, Sebastian se făcea că nu le aude, dar dacă nu avea cum să se ferească de ele, un zâmbet i se aşeza

pe faţa-i mai albă decât barba bălaie care îi împodobea obrajii. Mai mult, din dârzenia lui la învăţătură şi ceilalţi se îndemnau foarte. Se îndemnau nu doar cei de la învăţătură, încă şi ceilalţi. Unii pe alţii la întrecere se luau în a face mai bine fiecine ce avea de făcut şi a duce înainte de soroc săvârşirea lucrului ce-l începuseră, fie că David avea de făcut un ciubuc la o uşă, ori la vreo fereastră, fie că Gherasim avea a isprăvi vreo ramă pentru vreo tâmplă a unei biserici de sat, de curând înfiripat. Doar Grigorie cu Sofronie se întunecau de ciudă când ponegririle lor pe Sebastian nu-l atingeau.

Un dezgheţ repede făcu să sticlească ţurţurii şi să se prăpădească iar solzii ce ţineau încătuşată cascada din stânca de sub chilia ce singur şi-o scobise Nicodim, carele se închidea în ea, pustnicindu-se până mai an, când nu era încă ridicată mănăstirea şi el nu era încă arhimandrit; un dezgheţ dintr-odată veni, de începu să zuruie în talazuri prăbuşite cu ape grele cascada. Iar de pe suflete să se subţie mai mult pojghiţa de smerenie, pe care chinurile din postul Crăciunului şi rugăciunile de peste iarnă căta a-i ţine pe monahi în afara oricăror ispite. Dacă pentru unii, ca alde Cosma, bărdaca mereu plină cu tămâioasa mănăstirii rămăsese şi peste iarnă singura desfătare, altora – cei mai mulţi aceştia – bucuria le-a fost îmbierea plăcută la învăţătură cu spor.

Acum, da pădurea să freamăte în muguri şi, de dulci ce erau, îi ciuguleau păsările trezite şi ele la viaţă. Mândrul soare nu întârzie mai mult să dea lumină. Până şi scrisul nu se mai făcea la feştile şi opaiţe, la lumânări groase cu lumina aurie, dar neîndestulă pentru ochii înroşiţi de cetanie.

Sângele da şi el în clocot şi spuzea cu imprimăvărarea gândurile evlavioase împănate cu vise păgâneşti. Pentru cei cărora bătrâneţile le încleştaseră pătimirile în oase, primăvara le aducea căldura care să le mai ogoaie mădularele ostenite, pentru cei tineri însă fierberea scotea spuma pe sub capacul oalei şi căta a da pe dinafară. Frâiele strunirii pridideau, nu pridideau, dar domoleau câtva; alteori mai avan smucite potoleau un timp, mutând gândul la pricini din meşteşugul ce-l ştiau mai bine face.

Zăgazurile ulucului ţin buştenii neporniţi, dar când vuieşte apa, se-ncalecă buştenii şi sar din jgheab îmbulziţi.

*

Cădeau Paştile din acest an în prima săptămână din mai. Postul lung te-a hămesit, săptămână patimilor te-a uscat. Monahii erau traşi la feţe, turte de ceară închegată ieşiseră din gerurile şi de sub nămeţii din a iarnă.

Săptămână patimilor şi pentru ei însemna chinuri adăugite la cele obişnuite. Rugăciunile, cântările, mătăniile, cu nemiluita toatele, îi sleiau de vlagă. Ciocanul nu mai lovea şiţa, dalta nu mai nimerea râul desenat în piatră, învăţătura tulbura vederile, ochii se încercănau, pleoapele se-nvineţeau, iar ţinerea de minte se spulbera cumva ca izmă ce-şi dă duhul cu mirosna ei.

Joia mare. Ipodiaconii Sebastian şi Vasilie, diaconul Sion, preotul Daniil, egumenul Agathon, arhimandritul Nicodim au de cetit cele douăsprezece evanghelii. Arhimandritul şi părintele Daniil citesc în greceşte, diaconul Sion

în slavoneşte, ceilalţi ipodiaconi şi călugări răspund de la strane. În dreapta naosului Gherasim, Solomon şi Filaret, în stânga cântau David cel cu dulce glas, Hariton, Cosma, Grigorie şi cu Sofronie. Măcar că nimeni din adunarea cea mare nu înţelegea decât cele spuse în grai românesc, aşa era rânduiala.

Lăcaşul plin ochi de lume, să nu aibă unde cădea un ac. Veniseră sătenii de pe mai departe, călări şi în căruţe. De peste munte şi de din vale. Au venit de miercuri, au venit joi către amiază. Ultimii, şi cei mai mulţi, familii întregi, cu toţi copiii, sumedenie, pe jos, de pe mai aproape, de prin satele învecinate. Lume nu numai în mănăstire, ci şi în curte, şi pe tot drumul ce coboară şerpuit de pe stâncă, de vale, la vadurile Stârminei. În poienile din lunca apei unde păşteau cai, unele într-altele, care şi căruţe deshămate, cu câte un copilandru-doi, făcându-şi de joacă sub coviltire, ori pe malul apei, cu o nuia păzind caii ţinuţi la conovăţ ori împiedicaţi.

Înlăuntrul bisericii, la slujba din vinerea mare, înainte de ocolire, stăteau boierii de o parte şi jupâniţele cu domniţele de alta, în primele rânduri, în spatele călugărilor, ce nu mai contenea cântările.

În altar, arhimandritul şi preotul cu egumenul mănăstirii, ajutorul lui Nicodim, dumnealui Agathon, om în putere, înalt şi falnic, precum şi Nicodim. Diaconul Sion şi ipodiaconii Vasilie şi Sebastian, ţinându-i hangul, ori dând unele răspunsuri. Bubuia din strană glasul lui David, făcându-i-se cat deasupră-i glasul subţire, de guşă îngâmfată, al lui Hariton, iar basul Gherasimului pe dedesubt făcea un ison continuu, susţinut cu modulări măiastre. La asemenea prilejuri era locul să-şi arate fiecare iscusinţa.

Când David îşi alinta parcă glasul alinând durerile, oricare ar fi fost ele, ale celor de faţă la asemenea slujbă, cântând „Toată grija cea lumească să o lepădăm”, ori când cu toţii, stranele reunite, secondau rugăciunile din altar, ale celor şase care oficiau, se lăsa o tăcere uneori, care făcea să curgă lacrimi multe, că multe sunt păcatele pe oameni, şi Cel-de-Sus doar... are grijă ca fiecăruia, la asemeni zile, nepereche în an, să li se ierte lor cele săvârşite, potrivnice firii omeneşti...

Se uitau acum cele greşite, cele scornite, cele îndurate. De aceea, când diaconul Sion primi de la arhimandrit cădelniţa cu jar şi tămâie, iară ipodiaconii aşijderea de la egumen şi preot, în glasurile monahiceşti şi în clinchetele subţiri ale clopoţeilor de la cădelniţele scuturate de toţi trei diaconii, ieşiţi din altar, pe cele două uşi din stânga şi dreapta uşilor împărăteşti, din mijlocul catapetesmei numai aurărie în jurul icoanelor puzderie, păşind solemn în naos, se iţi o fereală sfiicioasă, cu încrucişări de priviri, de capete plecate, cu rugi murmurate pripit pentru iertăciune, dorinţi, nevoi, suferinţe, împliniri, cereri.

Cărare se deschidea înaintea ipodiaconilor. Sebastian cu faţa albă, mai albă din barba ca spicul grâului, era către partea rânduită femeilor, iar Vasilie, ţinând trupul plecat, către bărbaţi. Privind către asfinţit, dinspre altar, pe urmele celor doi, Sion, înalt şi el, deopotrivă cu fratele Sebastian, dar măsliniu, cu părul retezat cât pletele negre să-i unduie pe umerii poleiţi de odăjdii ca lămâia, iar Sion în odăjdii de un roşu cum îi para focului.

Diaconul Sion privea departe, printre umerii celorlalţi. Cărarea se deschise până în curte, până unde fură să ajungă ipodiaconii, oprindu-se la mormintele celor adormiţi, în pronaos îngropaţi şi unde licăreau lumânări lângă pietrele mormintelor. Marii dregători, slujitori ai ţării în sfatul domnesc, erau pomeniţi de către arhimandrit, deşi se aflau la Curte, la Argeş, lângă domn. Banul însă obişnuia să vină la Tismana. Venea cu toţi ai lui pentru arhimandrit, cu care se aflau binecunoscuţi şi îl preţuiau mult.

Veniseră Stănilă, bătrânul, fost mare ban, bun prieten cu Radu, banul de acum; îi era nepot de frate lui Stănilă. Se afla şi Radu cu toţi ai lui, ca şi Stănilă. Mai erau de faţă, cine ştie cum, ori că se aflau cu vreo treabă prin partea locului, ori veniţi cu rudele, comitele Neagu şi boier Căliman. Venise singur comitele Neagu, dar boier Căliman se afla cu întreaga sa seminţie la Tismana; era rubedenie cu alde Stănilă, care fusese mare ban din vremea tatălui voievodului Mircea.

Erau la mănăstire boiernaşii Vlăduţ cu nepoţii: Buia, Şişa şi Tâmpa, şi Vâlcul. Mai erau faţă dintr-ai lui Zorza, frate mai mic al stolnicului Berendei şi, din partea pitarului Ghinea, Alexandru Ghinea, fratele său geamăn.

Cât dinspre partea banului Stănilă, care îl ajuta încă pe vodă Mircea în treburi şi pe nepotu-său Radu, veniseră toţi ai casei, până şi slugile. Era Maria băneasa cu gemenele fiice: Ruxandra şi Ilinca şi cu cei cinci feciori mai mari decât fetele care aveau nouăsprezece ani. Iar feciorii, între douăzeci şi unu, cel mic, şi treizeci şi cinci, cel mare. Toţi neînsuraţi. De mirare că fetele cărora s-ar fi putut să le placă vreunul dintre coconii de boieri adunaţi – fie că nu erau prea îndrăzneţi, fie prea chipoşi nu i-au găsit a fi. Niciunul nu le-a fost să le placă. Oricum, unor coconi de ban – ca cei cinci Stănilă – câte fete nu se găseau să le facă zâmbre! Şi erau printre ele fete deştepte, unele mai învăţate decât feciorii Mariei băneasa. Cei trei, copţi bine, au tot dibuit ba ei, ba alţii pentru ei, câteva fete, şi nu de lepădat. Poţi zice că pe unele nici nu le meritau, dar boier Stănilă voia tot fete de vornic, de vistiernic, de logofăt cel puţin. „Să nu cumva să cătaţi în jos, că vă trimit la mănăstire! La Moldova, nu aici, să nu mai ştiu de voi. Limpede?” Dar cum se făcea: nici unuia dintre coconi nu le plăcea vreuna din fetele celor dinspre în sus, nici de frica mănăstirii.

Ruxandra şi Ilinca, cele două gemene Stănilă, şedeau dinaintea mamei lor. Avea încă jupâneasa Maria rumeneală tinerească în obraji şi un zâmbet care o împodobea cu dărnicie sufletească. Prin ea dovedea că numai cu asta putea să-l rabde pe soţul ei. Amândoi părinţii fetelor erau înalţi de statură, cu trupurile pline, sănătoase, nu atât banul – ofilit, istovit – cât ea, băneasa. Feciorii făcuţi zdraveni şi ei, înalţi, drepţi, toţi oacheşi, după felul şi obrazul dumnealui. Se aveau Barbu şi Nicolae unul cu altul prieteni, cum se aveau bine între ei şi ceilalţi trei: prâslea Ion, Costandin şi Radu. Cel mai fălos era Barbu, dar molâu şi găunos. Ion, prâslea, ades molatec, dar – mirare – sclipea uneori, luminând ca maică-sa, de se minuna tatăl şi se pierdea după el atunci jupâneasa Maria, care, se ştie, era mintea boierului şi faima lui. Păcat că fetele, Ruxandra şi Ilinca, deşi zugrăvite de frumoase, erau slabe în duh, pizmătăreţe una pe cealaltă, gâlcevitoare, şi între ele şi cu fraţii. Numai boierul le mai strunea cu mânie mare şi cu palme zdravene pe obraji de se îmbujorau, numai bine să semene la asta cu mama lor care, deşi la către şaizeci de ani, se păstra cu mintea proaspătă şi trupşenia pietroasă mai decât gemenele, ultimele născute, frumoase ele, dar obosite parcă de o jilăveală gălbinicioasă şi o încetineală dintr-o trândăveală din huzur şi mofturi grabnic împlinite.

Pentru băieţi – ei zburdau, dar să se însoare, greu – iarăşi ambiţia încăpăţânată a tatălui şi supunerea nu întotdeauna stăpânită a jupânesei.

Ilinca, a doua născută dintre gemene, o întrecea pe Ruxandra printr-o gingăşie fie ea şi firavă. Ruxandra, repezită şi arţăgoasă, purta în obraji o cocleală ce-i întuneca alesele trăsături. Oricum, toţi şapte copiii, gemenele şi cei cinci băieţi – ce băieţi! – bărbaţi în toată firea, aduceau în cele bune şi în cele rele cu unul sau altul din părinţi.

Când ipodiaconul Sebastian le binecuvântă cu cădelniţarea şi le cinsti cu ploconire mai mult din pleoape decât din cap, privirile lui, dacă se ridicară, avu să o blagoslovească din ochi pe jupâneasa Maria, pe al cărei piept bogat, se profilau gemenele dumisale. Ruxandra zicându-şi: „Ce păcat că nu-i odraslă de boier mare, că mult i-aş săruta gura ca cireaşa dintre tuleiele bălaie.” Iar Ilinca, sfioasa, când el ridică ochii, ea şi-i plecă pe-ai ei, de nu sclipiră pentru ipodiacon din topazele mişcate dintre pleoapele cu gene lungi: „Straşnic bărbat. Dar tata, o ţine bună: – «Numai înspre sus să vă uitaţi. Vreau ginere vlăstar boieresc, al unui velit de seamă. Am zis!» Aş, n-o să mă iau după el şi de-o fi să mă îngroape în vreo mănăstire moldovenească!”

Radu, banul în slujbă acum, arăta la vreo cincizeci de ani trecuţi, deşi avea doar patruzeci împliniţi. Încărunţise din vreme, grijile ţării îl năpădeau.

Oana, însă, nu o deosebeai de fiică-sa, decât dacă aflai că una e mama celeilalte. Oana jupâneasa urca la treizeci și cinci de ani, iară fiică-sa, Smaranda, cu care se asemăna mai mult a-i fi o soră mai mare, se îndrepta spre nouăsprezece.

Falnic bărbat, banul Radu totuși. Îi spusese unchiul Stănilă: „Nepoate, îți trec slujba băniei voindu-te și după poftele mele. Ca unul îmbătrânit în dregătorii, cu cinste te vreau urmaș, la care să privesc cu mândrie și pentru trebile țării, și pentru purtări. Auzitu-m-ai?” Mai gândea el: „Răsucita asta de Ruxandra greu intră în voile mele! Mănăstirea o paște. Ilinca, mai treacă-meargă, o căpătuiesc eu cu un boier de pe lângă măria sa. Altminteri... da, fata e ascultătoare, nu iese din voile mele, dar mai știi, pocinogul naibii, până la urmă... că e o mâță și-asta! Cu cine o fi semănând? Cu mă-sa, ea e și nădejdea mea. Dacă mă judec bine, n-a fi departe de feliul meu tocmai!”

Stau drepte, mironosițe, gemenele fostului mare ban Stănilă și nu se vede cum, pe dinlăuntru, ele îi cântăresc și pe diacon și pe ipodiaconi. Dacă Ilinca, și ea, își zice în sân: „Doamne, de ce ipodiaconul ăsta, pus pe cele bisericești, își stâlcește tinerețea dalbă în posturi și rugăciuni. De ce, Doamne Dumnezeule, pe mine nu mă vezi? Nu știu cere pentru mine părinților nimica. Mă sperie amândoi. Nici nu deschid gura. O vorbuliță nu scot. Știu ei ce vreau eu? Of! Iaca, apuc curând pe douăzeci, aproape că pentru nuntit sunt bătrână, și cu firea mea... Mă prăpădesc, nu alta.” Și suspina adânc, trăgând în piept parcă respirarea ipodiaconului Sebastian, care se oprise dinainte-le și cădelnița, ușor înclinat, fără să privească decât în jos; avea și el gândurile lui: „Ispite, ispite. Să nu ridic privirea! E mai lesne. De ce m-am oprit atât dinainte-le? Să nu le privesc!” Se încruntă o clipă. Suspina fecioara Ilinca și sorbea cu suspinul nu mirodenia răspândită cu fumurile tămâiei, ci... pare că duhul lui Sebastian. „Dar de ce n-aș arunca o privire? Frumosul nu e păcat! De ce să mă amăgesc simțindu-le fără să le și văd? Răul unde ar fi?” Și puse ochii Sebastian pe fața de trandafir a Ilincăi. Numai cât o clipită, căci apoi trecu mai departe, spre Oana cu Smaranda. „Două surori, minune, icoane!...”

Din spatele celor doi ipodiaconi, la vreo doi-trei pași, diaconul Sion privea cu îndrăzneală, fără să se încline și parcă poruncea din privirea adâncindu-se în ochii celor din dreapta și stânga, el trecând măreț. Pentru fiecare avea o asemănare și o zicere ascuțită. Firește, îi mai văzuse diaconul Sion și altădată. Ultima oară, la târnosirea monastirii Cozia. Își zicea: „Stan Stănilă poate că nici n-ar fi fost ce-a fost, dacă nu era Maria jupâneasa. Ce obraz! Alta ar fi să fie băbuță (era să-i zică babă, îi mângâie însă astfel prestanța și mintea; cine nu știa că băneasa era cea care l-a ținut din frâu cât i-a fost bărbatul ban). Mâțele cestea de fete, frumoase la chip, dar... vlăguite de...

nefolosință. Și suferă, se vede. Fiecare în felul ei. Una, Ruxandra, cu răzvrătirea ce-o întunecă și îi dă paloare spre stacojiu. Pe cealaltă, Ilinca, sfiala o va fi jertfit, fără greș, socotesc.” Făcu un pas, mai mult depărtându-se de cei doi ipodiaconi dinainte, dar: „Iată, pe banul Radu cu cele două diademe: Oana, jupâneasa, și fiica; în spate, coconii lor. Frumoși toți! Se zice despre Smaranda numai de bine. De unde știu? A, vorbeau arhimandritul și egumenul despre ei. De toți au vorbit și ciulite mi-erau urechile. Ce gânduri au cu mine? Cu noi, că și pe Sebastian l-a luat și-l ține la inima sa.”

Au ajuns cu cădelnițatul nu doar în prispa cu nisiparele în care se înfigeau lumânările pentru morți. Erau o mulțime de lumânări aprinse, lumina venind pe jos, și noapte fiind, cerul coborâse toate stelele pe pământ. Țărani și țărănci umpleau curtea. Când au ieșit din tindă afară, ipodiaconii și diaconul înaintând între ceilalți doi: cu un murmur ca de codru, mulțimea a dat în genunchi arătând creștetele. La întoarcerea în biserică tot cădelnițând, în pas mai grăbit, în frunte de astă dată mergând diaconul Sion, iarăși lumea s-a închinat înclinându-se.

Se cânta prohodul. Cânta nu numai soborul de preoți, toată obștea monahicească, dar și mulți dintre cei din biserică.

Masa era îngropată sub florile aduse de lume. Erau florile primăverii. Și mirosul de liliac întrecea pe-al mlădițelor de sălcii, de violete și ghiocei. Cântau și boierii: Stan Stănilă scotea niște sunete ca un grohăit de mistreț și pe-alăturea cu drumul, Radu, glas plin de duioșie, gemenele abia de se iveau pe sub vocea groscioară a mamei, iar Oana dumnealui banului Radu, cu fiică-sa, dovedeau a se pricepe la cânt. Nici frații Smărăndiței nu se lăsau mai prejos. Cât despre toți cei cinci bărbați, odraslele lui Stănilă, mai mult nu cântau. N-aveau ureche nici cât să se ia după alții și să țină hangul. Așa, mai mult tăceau. De-aia se și plictiseau, abia așteptând ocolirea, ca să se dea pe lângă domnițele spre care li se îndreptaseră privirile, căutându-le, cât a fost prohodul de lung. Se plictiseau de moarte și li se părea că, de ce cântau ceilalți, jeluirea lor nu va avea sfârșit.

Fiecare era mișcat în felul lui. Cei în vârstă păreau mai buni, mai înțelegători. Cei tineri puseseră ochii pe vreo mândruță cu care să înceapă iarăși drăgostirile, nevinovate, ori arzulii. Pentru tineri, ocolirea bisericii avea ceva lumesc, era noaptea de libertate, scăparea de sub oricari opreliști. Nu mai avea putere asupra lor niciun fel de amenințare a părinților, a fraților mai mari și, de orice teapă ori spiță ar fi fost, îi cuprindea o streche, vegheată și consfințită parcă de înseși sfintele canoane. La asemenea miracol și adâncă întristare, isprăvile junilor ajungeau sturlubatice. Toți scăpau de orice supraveghere, chiar și de a lor înșile. Astfel, Ruxandra

smulgându-se ca şi Ilinca de la braţul jupânesei Maria, care se împotrivea dânsa cât se împotrivea, dar la două juninci nu putea dovedi a ţine piept şi îi scăpară. Smaranda însă rămase între cei doi fraţiori ai ei, fără putinţă de a se desprinde. Ea era una, ei doi. Ruxandra şi Ilinca puteau să dovedească cerbicia cu care le ţinea lângă ea jupâneasa Maria: băneasa era una, ele două. Se dădeau Ruxandra şi Ilinca acum pe lângă ipodiaconul Sebastian, deşi diaconul Sion le păru mai mlădios, mai îngăduitor. Apucau să-i şoptească ceva, fără să-l privească, şi iar ieşeau din rânduri afundându-se în umbrele de pe marginea alaiului. Ruxandra îl apucă chiar de braţ pe ipodiaconul Sebastian. El o privi cu o dureroasă şăgălnicie. Îi auzi îndrăzneala:

— Când vin să mă spovedesc la sfinţia ta?

Sebastian tăcu. Nu se încumeta. Păcatul, ceea ce judeca a nu fi cuvenit, îl speria. Căzuse o dată în el. N-ar fi vrut în ruptul capului să o păţească iar. Tăcea înspăimântându-se de urmări. Şi-apoi, nu le cunoştea pe fete. Nu îşi da seama decât că sunt de neam mare, după locul ce-l ocupaseră în biserică. „Cine ştie ce dănănaie mai iese? Nu! Să tac. Dar diaconul Sion el ce face?"

Ilinca, prin farmecul sfielii sale, cu supremă îndrăzneală, îmboldită de mult ce-i plăcea ipodiaconul, se ruga de el:

— Sfinţia ta, îndură-te de roaba ta!

Şi Sebastian o sperie:

— Ispito, nu se cade în asemenea zi să grăim...

— Apăi când, dacă nu acuma...? era cu îndrăzneală din dorinţă Ilinca. Până şi ea. Se răzvrătise ceva în ea de nu s-ar fi recunoscut singură după nesăbuirea a ceea ce făcea. Dacă ar mai fi avut răgaz să cugete la ceea ce se încumeta.

Stănilă, văzând ce fac fetele lui, spumega:

— Ţi le vezi, femeie? îi îndesă în urechi jupânesei dumisale, care îi zvârli o privire de îngheţa apele, darmite fostul mare ban:

— Ce-oi fi vrând? Să mă lupt, să mă bat cu ele, în văzul norodului ăstuia?

— Bine, dar... Ce-o să zică lumea?

— Ei, na, că-mi şi pasă mie de ea! se oţărî băneasa.

— Dar, dacă...

— Dacă, ce? N-or lua-o razna taman la ocolire. Şezi în pace, banule, matale! îl stăpânea jupâneasa Maria. De ce ţi-e frică, tot nu scapi.

— Ce? se înfurie grozav Stănilă.

— Cum ţi-o spusăi. Şi mai slăbeşte-mă! Uite, intră lumea în biserică. Gata. Ce te holbezi aşa la mine? Şi trecu, cântând cu voce mare şi groasă, iarăşi pe sub epitaful ţinut de preoţi în uşile bisericii.

Ruxandra şi Ilinca, amândouă ţinându-se de mână, erau în spatele părinţilor. Le auzeau bine amândoi, recunoscându-le după glas. Împăcaţi în

sine, fiecare şi fiecare în felul său, bătură cruci măruntele învârtejite în dreptul gurii şi nasului. Jupâneasa Maria nu se lăsă şi tot îi repezi boierului printre rotocoalele ce-i făcea dreapta, pe când se închina:

— Le vezi? Sunt în spatele nostru amândouă! Ţi-a venit inima la loc, bane?

Când îi spunea „banule” era supărată, când i-o scurta: „bane”, era de rău.

*

Istovitoare noapte; chiar întreaga săptămână. Pentru tot creştinul, darmite pentru monahii mănăstirii, oricare ar fi fost ea, de pe cuprinsul creştinătăţii ortodoxe. La Tismana, arhimandria trebuia să fie pildă. Arhimandritul Nicodim le spunea: „Fraţilor, să nu punem nimic în gură! Canonul acesta ni se cade cu prisosinţă pentru relele din lume, pentru domesticirea păgânilor!”

Îi ascultau vorbele, căci el le era păstor.

Lesne de înţeles, aşadar, cât erau de sleiţi după slujbă. Fără de puteri se trăgea fieştecare spre chilia lui. Dar chiorăiala maţelor la unii, ameţelile la alţii şi unora o sfârşeală, nu le da liniştea trebuitoare să se descătuşeze de trudă dormind. Acestora nu li se lipea somnul de gene şi uşuraţi, de parcă ar fi plutit, se mistuiau în gânduri pârdalnice.

Că nu putea dormi, fratele Sebastian ciocăni în peretele subţire ce îi despărţea chilia de cea a diaconului Sion. De la o vreme li se dăduse fiecăruia chilie. Dacă îi răspunde... I-a răspuns. „Nu doarme nici el!” Se ridică de pe scândurile aşternute cu rogojină ce-i erau patul şi pe care se culcase îmbrăcat. Când se ridicase în capul oaselor ameţise, slăbit de posturi. Se rezemă de perete. Ieşi în cerdacul ce se afla dinaintea chiliilor, sprijinindu-se de stâlpii dinspre curtea în mijlocul căreia se afla biserica şi ciocăni în uşa de lemn a chiliei diaconului. Dinlăuntru întrebă Sion:

— Tu eşti, Sebastiene? Intră! şi când intră îl bucură spunându-i: Bine ai făcut că ai venit! De nu, veneam eu la tine, tot nu pot adormi.

— Frate Sioane – aşa îi zicea când erau numai ei doi – nu ştiu cum să-ncep...

— Cum o fi. Am să te înţeleg oricum. Aproape că şi ştiu ce te-a mânat la mine.

— Ştii? se miră Sebastian. Dacă crezi că ştii, spune-mi atunci, fără să mai deschid eu gura, că nici atâta putere nu mi-a mai rămas.

— Asta e bine. Ne curăţim! Şi... zici să-ţi spun eu ce te-a adus la mine?

La întrebarea diaconului, Sebastian întări dând din cap.

— Te furnică în vintre... Ai şi avut de ce. Mirosişi fructul oprit. Aşa-i?

— Chiar, se miră Sebastian. Cum de mă dovedişi? Nu cumva...

— Şi pe mine, Sebastiene! Tinereţea e cal sprinten. Bolile, bătrâneţile – şi ele tot boală sunt – ne-or face vrednici ca şi suferinţele câte le-om avea dendurat până va fi să păşim în moarte. Şi-atunci? Te vei fi gândit că am să te cert? Că mă voi mânia pe tine şi te-oi goni, să nu-mi fie şi mie molipsire? Eu zic: greşeala, păcatul e cel mai adeveritor lucru că trăim, că suntem vii. Cum să nu tresărim şi să nu ne salte inimile de încântare la ce-am avut sub ochii noştri atât de învăţaţi să nu vadă prea ades asemenea desfătare. Ni s-au umplut ochii de frumos. Ce zici de gemenele banului Stan Stănilă? Hm!?

— Gemene? N-ai fi zis! Câtă deosebire între ele!

— Ţi-ai dat seama?

— Da. Ruxandra am auzit a-i spune, cea mai pirpirie, cumva cu faţa ca frunza stinsă, de toamnă.

— Aş... Ce pirpirie? Asta...

— Îndrăzneaţă, de mă încurcam rău.

— Păi? ştia diaconul.

— Cealaltă însă... se extazia Sebastian. Ilinca? Da, sfioasă. Dar ce luptă să fi fost în ea dacă şi dânsa a îndrăznit. Ce zici de muma lor? Tinerică încă pare, că de frumoasă... mai e...

— ...cu vino-ncoa. Mai ceva cumva şi ca gemenele ei. Câţi ani zici să aibă jupâneasa Maria?

— Să zic... către cincizeci.

— Da' de unde! Peste şaizeci nu zici? Biv-vel banul numără şaizeci şi opt, ştia diaconul.

— Bine se mai ţine băneasa!

— De mirare, nu?

— Dar, Sioane... şovăi Sebastian.

— Te miri că nu te cert? De ce aş face-o? Ar trebui pe mine să mă cert întâi. Şi eu greşesc cu gândul, cu vorba... Nu ştiu cât am să mai pot, ca să nu trec şi-n faptă.

— Tu?

— Eu. Ce voiai a-mi spune? Deschide-ţi inima. Până şi retrăirile astea, ale unor clipe de farmec, sunt hrană bună. Ne lecuiesc într-un fel de foamea şi setea ce ne chinuie.

— Crezi? Dar, Sioane frate, mult mi-a tulburat inima! Nu mi-o mai credeam zburdalnică să-mi fie după cele pătimite...

— Zburdalnică să-ţi fie. Aşa rămâi, dacă altfel nu se poate. Nu-s canoane să le oprească asemenea simţăminte. Ele aduc balsam. Chiar dacă deschid răni de care să suferi amarnic, Tinca...

— Nu-mi aduce aminte, frate Sioane!

— ...a lăsat un jar mocnit în tine. Şi el iar se înteţeşte. Ţi-a dat fiori o alta? Care? De bună seamă Ilinca lui Stănilă.

— Ea trebuie să fie.

— Ea! trase linia Sion diaconul. Numai... poate că venit-a sorocu' a-ţi împărtăşi un gând al arhimandritului.

— Care?

— El are unele gânduri cu noi. Mai mult nu ţi-oi spune. Vei afla la timpul lor toate, aşa să ştii. Râvna ta la învăţătură să-ţi fie toată grija. Acum te învredniceşti ca şi mine nu doar să slovenim, ci să deprindem scrisul şi vorbirea mai multor limbi. Asta deschide marginile minţii. Mi s-a năzărit a-ţi spune ca şi mai aprins să-ţi dai osteneala pentru învăţătură, că multe avem a făptui şi nu doar în călugărie, ci în viaţa mirenească cu osebire. Na, că ţi-o spusei şi pe-asta! Ajungă-ţi. Mergi şi te culcă!

— Abia acum n-oi mai putea. Cumplit mă vor măcina gândurile!

— Fii împăcat în cuget, Sebastiene! Pe noi înalte treburi ne aşteaptă. Vei vedea! Dar râvnă, râvnă şi cucernicie... la învăţătură. Somn dulce, cu miresme de fecioară! Cine ştie, poate Ilinca sau alta, neştiută încă de noi nici cât o vedenie la lumina lumânărilor de la ocolirea sfintei monastiri. Amin.

— Lasă-mă să te îmbrăţişez, isteţule ce-mi eşti!

— Noapte bună. Măcar câteva ceasuri de somn. Sâmbăta asta ne cere să fim mângâietorii sufletelor semenilor noştri. De dimineaţă încep spovedaniile, împărtăşaniile...

*

Deschizând alaiul mulţimii, arhimandritul însuşi, boierii cei mari dinainte, cu ai lor, se învederă pentru toţi cum gemenele lui Stănilă ban şi Smaranda banului Radu, îşi ploconeau ochii mai altfel la diacon şi ipodiaconi. Ba căutăturile lor galeşe ori furişate cu duioasă preţuire musteau de visări dulci-amărui, păcătoase. Cugetul smicură durere molcomă. Arhimandritului Nicodim însuşi, adânc cunoscător al sufletului şi al cugetului omenesc, nu-i scăpară şi le desluşi aidoma pentru sine. Ţinând epitaful, se burzuluiau gândurile arhimandritului şi ca păstor de suflete hărăzea fiecăruia binele şi deopotrivă îi cumpănea rostul spre folosinţă obştii a fi. Nu doar al cinului călugăresc, ci a toată suflarea românească. „Basarabii, din tată în fiu, au avut a ţine cu grijă şi mereu neosteniţi cumpăna care să cumpere binele şi să vândă prisosurile, pe cele rele să le înlăture. Dar, cum de la sine, tocmai cele rele se prăsesc mai lesne şi puiesc mai straşnic decât să se stârpească, trebuie ca judecata şi destoinicia nici să le zvârle pe toatele în întuneric şi nimic să se mai ştie de ele, uitate cu desăvârşire să se afle pururea, dar nici să ajungă a se înmulţi până a strivi binele.” Astfel chibzuia arhimandritul,

că... ştia el ce ştia. Domnul Mircea, la târnosirea sfântului lăcaş, a sa ctitorie, Cozia, avusese a-i spune multe într-o vorbire de taină. „Sfinţia ta, Nicodime – i-a grăit măria sa – multă nădejde ne punem în feciorii pe care îi înveţi cele trebuitoare cancelariei noastre. De-acum încolo, mai în depărtări să cătăm. Să fie cunoscută ţara ce ne străduim cu toate putinţele mele, cu sfatul boierilor, cu tine cel dintâi, cu întreaga suflare ce trebuie să o ridic după meritele ei, ale neamului acestuia, şi după bogăţia şi frumuseţea pământului ţării acesteia. Înţelege-mă! Rubedeniile, prieteniile noastre trebuiesc ţinute bine lângă noi şi altele trebuie să ne facem, spre legarea în snop a vrerilor, întărind laolaltă apărarea împotriva celor care astâmpăr nu au şi vor cotropire, pradă şi jaf, şi alte multe, că perii capului nu-mi ajung să le număr! Arhimandrite Nicodime, ne eşti reazim în treburile de cancelarie şi cele diplomaticeşti. Nu e să stăm cu sabia sub căpătâi. Trebuie să ne facem tihna cu aşezământ. Către binele slujitorilor să fie, nu ca şi când n-ar fi domn şi sfetnici dintre care, pe tine, Nicodime, te am sfetnic de taină şi ia seama de câtă trebuinţă ne eşti nouă. Şi când zic *nouă,* să însemne nu doar pentru obştea monahicească, ci obştei mari de închinători, ţinând de patriarhia Constantinopolelului şi de mitropolia Ungro-Vlahiei ce ne-am învrednicit într-a o avea. Nu va să însemne numai grijă de cele sufleteşti ale românului, ci şi de orânduirea dreaptă a aşezărilor noastre, ca unii ce am învăţat laolaltă a ne ţine ţara în linişte, spre belşug din muncă rodnică. Binevoieşte, aşadar, Nicodime, şi cu sârg găteşte-mi oameni cu minte luminată, ştiutori de cetanie şi nu doar de-atât, să şi scrie în limbile ce umblă prin cancelarii de vază şi să vorbească, spre a înţelege solii şi a putea duce, ca trimişi ai noştri, gândurile scrise spre înfăţişare împotriva răului ce vrea să se adăpe din truda poporului meu. Nădejde îmi pun în tine, Nicodime! Adast făpturile cu care te încredinţez şi cu care te îndemn ca neîntârziat să le găteşti şi să le mâi la Curtea noastră. Multe se adună spre a fi judecate, multe trebuiesc împlinite. Ageri şi iscusiţi, cu voinţă şi braţ tare, iubitori să păzească ce din strămoşi ne e moştenire de păzit cu credinţă. Aştept fără îndoială cele ce mi-au fost a te ruga, Nicodime arhimandrite. V-am înzestrat bogat cu moşii şi sate şi mori şi bălţi cu peşte. Să nu duceţi grija traiului, ci a învăţării. Căci multă adâncime spre pătrundere ni se cere, şi unul nu le poate birui pe toate. Un cap trebuie să se ajute cu sfatul şi de la alţii. Ce e de făcut, să facem împreună. Mai repede ar fi, mai bine, de unde şi cu mare folos ne vom întocmi în fruntariile ce Basarabii, tatăl şi bunicul, s-au învrednicit a strânge sub paloşul lor”.

Aşa i-a vorbit vodă la Cozia şi Nicodim se gândea, şi se tot gândea, a-i împlini voile bine şi întregi, pe potriva vrerilor măriei sale.

*

Doar strașnic strâmtorându-se puteau să fie găzduite atâtea fețe boierești cu trebi la stăpânire. Bătrânul Stan Stănilă și jupâneasa Maria în chilia lui Gherasim, care avea să se odihnească într-a lui Hariton, pe cât or ședea oaspeții cei mari la mănăstire. Tot așa o chilie pentru Ruxandra cu Ilinca și Smaranda. Iarăși într-o chilie Radu banul cu Oana; celor patru fii ai lui Stănilă, mai vârstnici, o chilie; cel mic, Ion, cu Vasile și Dimitrie ai lui Radu, într-alta. Înghesuială. Ipodiaconul Vasilie primi în chilia lui pe Cosma. Și așa mai departe, care cu care, numai banii, cei doi, cu familiile lor să fie pe cât se putea mulțumiți.

Ce rumeguș de vorbe era la gura lor, găsindu-se laolaltă gemenele cu verișoara Smaranda! De dormit când să mai doarmă? O dată în an erau Paștile, cu îngăduială și scăpare din vegherea aspră a părinților. Abia așteptau să se vază singure între ele și să se îmboldească cu vorbele, de să nu le mai știe nici ele șirul. Vai, atâtea aveau a-și spune! Ruxandra cea firavă-subțiratecă, le da ghes la spovedanie.

— Hai, tu, spune Smarandă! o îndemna. Și dacă vedea că tace, iar o împingea: Hai, tu, ce naiba, că mâine tot ai să le dai în vileag, la spovedanie. Păi, nu? Și-atunci? Nouă, verișoarele tale, să nu ne spui?

— Vouă? se codea Smaranda voind să le facă a începe una dintre cele două surori.

— Nouă, de ce nu? Ce? Adică unui străin, că străin este popa oricare o fi să ne spovedească...

— Care-o fi? întrebă întrebându-se mai mult Ilinca.

— Care? Ei, și tu! Arhimandritul! știa Ruxandra.

— Ori egumenul Agathon? se întreba Ilinca, și după ea Smaranda:

— Sau părintele Daniil?

— Da, dar e lume multă. Ei îi vor spovedi pe părinții noștri, de bună seamă, se arăta rânduitoare după pofta inimii Ruxandra. Punea atâta patimă. Cine să fie mâine dimineață, sâmbătă, duhovnicul lor?

— Crezi tu? se mira Ilinca de Ruxandra, care părea atât de negreșit știutoare, că mai să le convingă pe celelalte două. Dacă zise Ilinca „Crezi tu?”, spuse la fel și Smaranda.

— Dar bine, fetelor, credeți voi că poate fi altfel? Lume multă, și mare, și măruntă, lămurea Ruxandra.

— Ei, fie cum o fi. Ce dacă? se resemnă Smaranda, deși în inima ei voia pe anume cineva. Ca fiecare dintre celelalte două, gemenele.

— Ba, nu? De ce? Tu cui ai vrea să te spovedești? întrebă de-a dreptul Ruxandra pe Smaranda. Și dacă văzu că verișoara tace iar, își întrebă sora.

Ilinca şovăi ce şovăi şi, dacă văzu că se face cum e macul, că i se încleştează gura, Ruxandra le întâmpină, înfruntându-le deodată pe amândouă:

— Iii, şi voi, parcă cine ştie ce-ar fi?! Na, vă spun. Eu m-aş spovedi fără pic de ruşine, ori să mai ţin ceva pentru mine, lui...

— Cui? făcură numaidecât şi Ilinca, şi Smaranda care mai adăugă:

— Cine, draga mea? Ziceai că ai curaj mai mult decât noi.

— E vorba de curaj parcă?

— Atunci? voia a şti Smaranda şi Ilinca după ea.

— Spune tu, surioară.

— Iaca spun: m-aş spovedi de tot lui Sebastian.

— Lui Sebastian? întrebă Ilinca.

Smaranda tăcu, apoi o întrebă ea pe Ilinca:

— Şi tu?

— Eu... tot pe Sebastian îl vreau, făcu foarte ruşinată Ilinca.

— Stai, să te spovedeşti e una, să-l vrei e alta! Ce-ai dori? cerea lămurire Ruxandra.

— Mi-e ruşine! atât izbuti Ilinca să scoată şi puse capul în piept.

— Ce-i aia ruşine? Suntem între noi femeile, ce dracu', Doamne iartă-mă, că e zi mare! se certă Ruxandra. Apoi către Smaranda: Tu, pe cine?

— Să spună Ilinca de ce îi este ruşine! Că nu vrea numai spovedanie, ci şi... Hai, verişoară, zi!

— Zi, surioară, că şi eu le vreau pe toate, ce mai?

— Da! strânse din umeri Ilinca.

— Ai mai rămas tu, Smarandă.

— Apăi, eu... Să zic că... m-aş spovedi diaconului Sion.

— Aaa! Tu tragi la mai copţi. Dar e ţigănos şi înalt şi... înşira Ruxandra. Sau... tu ai zis aşa, fiindcă ne-am înghesuit noi amândouă la Sebastian.

— Nuuu! făcu Smaranda. Mie înalt îmi place şi ocheşel, şi copt.

— Bine, dragă, dacă-ţi place ţie Sion... Da' mi-e să nu te trezeşti sub patrafirul arhimandritului. E, ce-ai să zici atunci? le puse la grea încercare Ruxandra.

— Şi voi puteţi păţi la fel, răspunse serioasă Smaranda.

— Asta aşa e! gândi cu glas tare Ruxandra.

— Am vrea noi pe unul ori pe altul, dar cine ne întreabă pe care îl vrem să ne spovedească? Vedeţi?

— Tu eşti deşteaptă, Smarandă.

Râseră cu toatele. Apoi căscară cu lacrimi. Se simţeau bine între ele, dar le era şi somn. Somnul le stâmpără.

Flăcăii se îndeletniceau cu altele. Nemulţumiţi că pentru ei fete de spiţa lor nu erau, deşi printre ţărani fete şi neveste erau destule, frumoase multe dintre ele.

Ion al lui Stănilă, bleguţ ca purtare şi destul de slab la minte părând doar, fu luat în tărbacă de Vasile şi Dimitrie ai banului Radu. Cam de-o vârstă, tustrei, nu se potriveau deloc. Fraţii Radu, dezgheţaţi şi iuţi, Ion, silnic. L-au luat peste picior, dar cum răspunsurile lui Ion erau îngălate, mult aşteptate, s-au plictisit curând. L-au lăsat în plata Domnului şi s-au dat pradă somnului care i-a înghiţit mai repede decât pe Ion, rămas să cugete: „Să le spun ce e în capul meu? Mai bine să creadă că sunt prost”.

În chilia unde fuseseră adăpostiţi cei patru fraţi Stănilă, cei mari, Barbu, Nicolae, Costandin şi Radu, se sforăia pe-ntrecutelea. Ce părea Ion molâu şi mirosind a puturos – cel puţin aşa se arăta – dar ceilalţi fraţi îl întreceau de-adevăratelea. Erau ştiuţi de oricine aşa. Erau de râsul lumii că nu fuseseră vrednici să-şi găsească mireasă şi să fie şi ei însuraţi, oameni la casa lor, să aibă copii şi grijile familiei. Tăndăleau la curtea tatălui, fără să se îndeletnicească cu ceva anume. Ceilalţi s-au luat după primul născut. La lene şi huzur lesne e să te îndulceşti. Şi dacă nimica nu face cel mai mare dintre fraţi, ceilalţi i-au luat năravul, se vede.

Necazul cel mare al jupânesei Maria şi uimirea ei era că niciunul dintre cei şapte copii, fie fetele gemene, fie cei cinci băieţi, niciunul şi niciuna nu dădeau semne că ar semăna cu ea. Mama lor, teribila jupâneasă Maria, îi blestema adesea: „Nu mi-a ajuns mototolu de bărbată-miu, a trebuit să vă mai am şi pe voi, să vă dădăcesc, să vă spun «fă asta şi nu pe-asta!» O nenorocire, blestem de la Dumnezeu pe capul meu! Nici nu ştiţi greşi, nici nu ştiţi... nu ştiţi nimic. Alţii ca voi... Ehe, m-ar fi ţinut în puf, fără să fac nimic. Şi eu nu-mi văd capu' cât e ziulica de mare! Casa, moşia, să vă bag în gură mâncare, că şi-asta aşteptaţi! Bărbaţi în toată firea şi nu sunteţi în stare de nimic! Cu Stan semănaţi, cu el. Eu trebuia să-i spun când se ducea la Curte şi se înfăţişa lui vodă, cum să o sucească, s-o-nvârtească. Acum am rămas cu ciurda asta de bărbaţi şi fuste, de nu-s în stare nici soţ să-şi găsească. Mă, fătălăilor, de n-aş fi eu, v-aţi duce de râpă cu moşii şi conace, cu sate de oameni care vă muncesc pe ogoare. Neputincioşilor! Ce-o să faceţi când n-oi mai fi? Nepricopsiţilor! Dar las', am eu ac de cojocul vostru!”

*

Se crăpa de ziuă vestind vreme mohorâtă, tristă, de parcă şi natura jelea. Ieri, vineri, încaltea plouase, o ploaie putredă, rară, cu picăturile ca lacrimile podidite dintr-o nespus de mare durere. Întunericul abia se risipea. Ceaţă

deasă acoperea codrii nepătrunşi, de jur-împrejur şi stâncile păreau mai vinete, rele. Liniştea îngândurată era îngânată de vuirea apelor ce se prăvăleau necontenit la cascade.

În biserică, un călugăr, care se schimba din ceas în ceas, îngăima cu ochi înroşiţi, la lumânarea ce abia de-o ţinea în mână, bolborosea rugăciuni dintr-un ceaslov gros, pe care cădeau picuri de ceară, când aţipea, din feştila lumânării înclinată peste literele de-o şchioapă. În biserică, doar lumânarea groasă, ce ardea la căpătâiul epitafului, şi lumânărica ce picura pe filă, acoperind literele, păreau a fi singurele fiinţe vii. În picioare, cu stânga rezemat de pupitrul pe care şedea cărţoaia cu filele din piele de viţel tăbăcită, călugărul palid, ca lumânarea ce-o ţinea în mână, părea un duh, numai speriindu-se când i se îndoiau picioarele, în suflet cu o singură rugăciune fierbinte: să-i treacă ceasul de corvoadă.

Bătăi grele în poarta din fier, ca de cetate. Vuia cascada, dar să acopere bătăile ce aflau ecou în pereţii zidurilor înalte, ale mănăstirii, şi în pieptişul de stâncărie sub care fusese zidită, nu dovedea.

Speriat din toropeala lui de istoveală, îi căzu citeţului lumânarea din mână şi ieşi să vadă cine bate în poartă.

— Cine eşti? strigă monahul.

— Sunt trimisul măriei sale cu răvaş pentru marele ban Radu.

— Să te văz! şi deschise numai ferestruica acoperită de-o tablă groasă, cât o potcoavă, ţinută într-un belciug. După ce se uită cu un ochi, călugărul mai zise: Aşteaptă să vin cu cheile!

Voievodul Mircea îşi chema banul la Curte.

— Nu-i de-a bună! spuse Stănilă deşteptat şi el cu jupâneasa. Şedea încă în pat, în capul oaselor, cu Maria sub plapumă, lângă dânsul, când a intrat buzna Radu, nepotu-său. Maria luă ceva pe ea şi coborî din aşternuturi.

— Să nu-ţi spună pentru ce treabă? făcu dânsa curioasă şi mirându-se că în răvaşul cu peceţile în regulă nu se spunea anume pentru ce e chemat atât de în pripă.

— Să-i iau şi pe-ai mei? întrebă Radu pe jupâneasa Maria.

— De ce să-i iei? La treburi de-astea mai rău te-ar încurca. Ia-ţi oamenii cu care ai venit, drept pază, încalecă şi du-te cu Dumnezeu. Dar neîntârziat. Ar fi să şi pleci. Ca să-ţi iei copiii şi pe Oana... Cu carâta, întârzii. Aşa, călare, mai repede ajungi. Ia-ţi cele de trebuinţă şi nu mai sta. Goneşte! De pleci acum, poate că în seară eşti la Argeş. Şi las-o pe Oana cu copiii. Ascultă-mă pe mine. Sunt cu noi. Tu vezi-ţi de treabă. Domnul cu tine!

L-a rugat pe arhimandrit, cât se pregăteau oamenii şi caii, să-l spovedească şi să-l împărtăşească. Mai mult a vorbit Nicodim:

— Să-ţi ierte Dumnezeu păcatele. Trebuie să aibi. Care nu le are pe ale lui? Gânduri ascunse toţi avem. Şi murdare, urâte... unele. Eh! Dar pentru treburile ţării şi ale domniei să te învrednicească Domnul în a nu fi viclenit, precum nici tu, fiule, să nu înşeli, căci se întoarce asupră-ţi vicleşugul şi necinstea. Acum, te cheamă domnul, ţara te cheamă. Slujeşte-o cu ce ai mai bun în tine. Mă rog pentru tine! Te împărtăşesc, să te întăresc şi să te ferească de rele. Să-i mulţumim Celui de sus şi să ne rugăm lui să ne îndrepte căile spre fapte bune şi mari, pentru apărarea ţării acestei. Doamne ajută!

Şi s-a dus de la el banul Radu, s-a aşternut drumului. Porunca lui vodă nu e să o judeci. I te supui.

*

Singur, în chilia lui, gândise la rânduieli Nicodim. Era sâmbătă, dis-de-dimineaţă. Bulucul de lume se îngrămădea în pronaosul bisericii. Cum să-i dovedească? „E bine ca cei mai tineri, cei pe care în sinea mea i-am hărăzit, dacă îmi ajută Dumnezeu, să-i fac folositori nu doar obştii ăsteia, a noastre, sfânta monastire, ci obştii întregi, a ţării... Doamne, multe mai sunt de făcut pentru ea! Cât trebuie a le rostui. Da, îi voi chema la mine şi le voi spune... Ştiu ce am să le spun!” Arhimandritul ieşi din odaia lui; nu era o simplă chilie, căci încăperea în care dormea îi folosea şi drept cancelarie, unde primea oaspeţii, unde întocmea cele câte trebuiau să fie în bună rânduială pentru bunul mers al Tismanei, samovlaste de sine stătătoare adică, avându-l pe el, arhimandrit, cinste cu care îl învredniciseră patriarhul Constantinopolei şi domnul.

Ieşi Nicodim pe prispa de dinaintea cancelariei care, în dreptul ei, se lăţea cu un cerdac pe coloane ţinut – la început fuseseră din lemn şi fără de nicio înfrumuseţare, de câţiva ani se învredniciseră pietrarii Isaia, David în frunte cu Gherasim şi ucenicii lor şi nu numai ei, ci toţi puseseră mâna, cu Nicodim pildă. Aşadar, din cerdacul cancelariei, făcu semn cuiva, care abia îl puteai zări la ceasul acela timpuriu al dimineţii din mai şi, dacă acela i se închină, îl chemă la sine. Mai era încă depărtişor şi ochii slăbiţi nu îl recunoscură:

— Care vei fi, iubite frate, rogu-te, pofteşte-i la mine pe sfinţiile lor egumenul, preotul, diaconul şi ipodiaconii. Acum!

Se adunară curând cu toţii.

— Şedeţi, şedeţi! V-am chemat să vă amintesc: astăzi este o zi grea pentru noi. Lumea a venit ca la loc lăudat. Toţi aşteaptă de la noi bunăvoinţă, să plecăm urechea la nevoile lor şi câte-s în suflet. Astfel, fie ei copii, moşnegi, ţărani, robi, boiernaşi ori boieri, cuvine-se cu aceeaşi bunăvoinţă să ne purtăm cu fiecare. Să-i ascultăm cu răbdare. Noi vârstnicii, părintele Daniil,

cu tine, Agathoane egumene, şi cu mine să spovedim feţele către care avem recunoştinţa cea mai de seamă pentru daniile ce le-au făcut şi ni le fac. Iată cum am orânduit: pe jupâneasa Maria o voi spovedi eu, pe marele ban părintele Daniil, iar egumenul nostru Agathon pe Oana jupâneasa. Diaconului Sion, ipodiaconilor noştri le dau binecuvântare şi îi împuternicesc a spovedi odraslele banilor Stănilă şi Radu. Tinerii bine se înţeleg cu cei aproape de vârsta lor. Judecaţi toţi dacă bine am rânduit. Altminteri, zic, nu vom dovedi mulţimea mare ce ne-a năpădit cu cinstire. Răspundeţi-mi, fraţii mei!

Blândeţea şi limpezimea cu care le vorbise făcu să întârzie răspunsul orişicui. Îl aşteptau pe părintele Daniil ori pe egumen să îşi spună gândul. Dar şi aceştia se codeau. Îi îndemnă atunci arhimandritul:

— Rogu-vă, certaţi-mă, ori spuneţi cum altfel e mai bine? Vreme avem puţină. Lumea... cum v-am spus şi o vedeţi singuri, potop. Părinte Daniile, ca mai bătrân decât Agathon al nostru, rosteşte-te! Ascult.

— Preacuvioase, zic că... preotul să sfârşească nu va izbuti.

— După tipic greşesc. Da?

— Este, preacuvioase, să-mi fie iertată aducerea aminte...

— Tipicul să nu ne strivească, judec eu, părinte! Oamenii fac tipicul. Domnul nostru Iisus, sfinţii apostoli nu s-au împiedicat de tipic. Nici nu-l cunoşteau...

— Şi-atunci? se sumeţi Agathon. Eu, preacuvioase, zic că tipicul pe care acum l-a rânduit capul arhimandriei...

— Se poate. Da. Adică, de... se codi iar părintele Daniil. Apoi după o altă întârziere zise: Facem aşa!

— S-au trezit cei mari boieri... cu toţii? şi privi în ochi cu agerime tinerească pe fiecare, pe rând.

— Marele ban... începu diaconul Sion.

— ...şi jupânesele...

— ...odraslele toate!

Se întreceau să dovedească a împlini spusa apăsată a lui Nicodim şi Agathon, şi ipodiaconii Sebastian şi Vasilie, ca o încheiere de socoteală. Arhimandritul conchise hotărât şi bucuros:

— Toţi! Atunci, mă rog pentru voi. Mai am a vă vesti încă... la ceea ce iarăşi vă cer sfat vouă, părinte şi egumene, cu osebire. În duminica Tomei mi-e dorinţă ca ipodiaconii să fie ridicaţi la diaconat, Sion diaconul să fie arhidiacon. Mi-e de grabă. Curtea ne-o cere graba asta. Merită?

— Da, preacuvioase, spuse din inimă părintele Daniil, iar după el egumenul Agathon.

— Astfel le binecuvântăm râvna ce-o arată pentru toate.

— Aşa să fie, precum am judecat acum împreună. Vă mulţumesc că aţi fost în gând cu mine. Dar, starăţi! porunci aproape repede şi cu voioşie iarăşi Nicodim. Voiesc să-mi spuneţi, acum chiar, la învăţătură, care s-au arătat mai lacomi?

— Toţi, preacuvioase! răspunse scurt egumenul:

— Să-l ascultăm şi pe părintele Daniil. El ce zice?

— Eu... şovăi el. Aş zice să alegem...

— Să alegem. Alegem, Agathoane?

— Alegem.

— Acum? întrebă Nicodim grăbit, aproape cu asprime în glas şi săltându-se, parcă voind a se face mai înalt, ca spre a-i supune la ale lui, ştiute.

Părintele Daniil îndrăzni:

— Să nu ne pripim. Până în duminica Tomei sunt opt zile. Acu', o zi grea ne stă dinainte şi...

— Da, ai dreptate. Mai avem o săptămână. Ne gândim, alegem. Domnul cu voi! Spune-i, părinte, rogu-te, jupânesei Maria, cu iertăciunea mea: vom sta de vorbă mai târzior. Mai am o voroavă cu diaconii. Voi rămâneţi, li se adresă ipodiaconilor şi lui Sion.

Părintele Daniil se bucură în sinea lui că se făcu ceva şi după cum a zis el. Ieşi cu înclinarea cuvenită. După el, făcu la fel şi egumenul Agathon.

Când a rămas Nicodim doar cu cei trei, diaconul Sion şi Sebastian cu Vasilie, ipodiaconii, porni a le grăi cu îngândurare vitejească şi cu apăsare din siguranţa izbândirii:

— A cunoaşte învăţătura câtă s-a răspândit, câtă s-a putut răspândi pe căi anevoioase, lungi şi întortocheate, venind din Constantinopole, prin Serbia, de la Sfântul Munte ori de la Locurile sfinte şi numai prea puţine manuscrise, copiate cu osârdie, timp îndelungat, multe cu sumedenia greşelilor, cu locuri sărite şi scurtări... prea puţine avem. Şi aceste puţine comori este poruncă din nevoie, mare nevoie... poruncă avem să le înmulţim. Şi aşa trebuie, cătinel, să se meargă înainte. Cunoaşterea are încetiniri, şovăieli, întrebări la care trebuie să răspundă, opriri, chiar dări înapoi, schimbări, piedici pe care să le înlăture: reaua credinţă, înşelările, atâtea... dar întoarcere de unde a plecat, de la întuneric, să se ajungă iarăşi la nimic, asemenea întâmplare nu-i cu putinţă.

„După cum ne vorbeşte de cumpătat şi cumpănindu-şi cuvântul, are de străbătut cale lungă", gândea diaconul Sion. Şi lângă el, Vasilie şi Sebastian, rămăseseră în picioare, de la ieşirea preotului şi egumenului; arhimandritul le făcu abia acum semn să şadă şi ei. Nu băgase de seamă, cugetând la ce avea a le spune:

— Ca să suferim cazna de a învăţa, de a deprinde cunoştinţele câte ni s-au păstrat şi a ajunge să aducem partea noastră de cugetare, ne trebuie mare strădanie. Din tenebre până la lumină e cale lungă, plină de nevoinţe. Însă nu, omul să nu se lase neputinţei în faţa a ceea ce cu nourare se capătă. De aceea, este de trebuinţă să ne ascuţim voinţa, să preţuim timpul... Să nu ne lăsăm frânaţi de osteneală, nici trupească şi, mai ales, sufletească. Învăţătura spre mai multă şi mai adâncă înţelegere să nu ne sperie, nu, fraţii mei! Cu ce să-l răsplătim pe voievodul nostru, domnul Mircea? Decât cu învăţătura, aici, în desăvârşită pace. Noi, părintele Daniil, Agathon, sprijinitorul nostru întru cele ce le săvârşim în de noi; ba şi voi, cu toţi, ne sprijiniţi puterile spre a dobândi dintr-ale noastre cunoaşteri, atâtea câte le avem. Zic a fi puţin, au nu îndestulate, dar... desprinse din viaţa noastră trăită. Multe şi ruinătoare lipsuri odinioară, în tinereţile noastre, ale mele, dar şi ale dascălilor voştri la citanie şi la feluritele îndeletniciri şi meşteşuguri câte vi le trecem vouă din priceperea noastră câtă se află. Fraţii mei, este să luaţi aminte şi să ne daţi ascultare. E pentru voi şi pentru obşte râvna voastră aducătoare de senin şi zile mai pline. Se opri Nicodim, apoi cu suspin adăugă: Multe aş mai avea a vi le împărtăşi şi o voi face cu încetul, dacă viaţa nu mi se va bruma. Acum răspândiţi-vă şi fiţi sârguincioşi în a vă împlini cele ce împreună le-am orânduit. Domnul cu voi!

Părintele Daniil în faţa marelui ban se pierdea, îi era peste mână să-l spovedească. El, pe marele ban! Parcă nu-l mai spovedise? Pe el şi pe alţii, dar de fiecare dată se găsea stânjenit. „De ce-oi fi aşa? Da' până încep, că pe urmă...” Bine că ştia asta. Altminteri n-ar mai fi spovedit şi împărtăşit pe nimeni niciodată. După firea lui, ciocăni deci uşor, prea uşor ca să fie auzit, în uşa chiliei fostului mare ban. Îşi necăjea aluniţa de după urechea stângă, semn de îngrijorare, de fâstâceală. Dinăuntru nimic. Mai bătu de câteva ori, mai tărişor. Se auzi de data asta glasul, nu acela pe care îl aştepta. Uitase că Stănilă e cu jupâneasa, în aceeaşi chilie găzduiţi.

— Cine e? se auzi glasul jupânesei Maria, poruncitor, puternic.

Părintele Daniil deodată se pierdu: „Hait, ce mă fac acum? Nu e singur”.

— Cine e? se auzi acelaşi glas tunător. Du-te şi vezi, omule! Hai, Stănică, mişcă de vezi cine-i!

Îndrăzni atunci pieritul Daniil, niţel mai cu inimă:

— Eu sunt, părintele Daniil.

Uşa se deschise cât să intre o pisică şi apăru capul banului Stănilă.

— Eu sunt, boierule!

— Ce-i? Intră părinte, intră.

— Vă aştept în sfânta biserică pentru spovedanie.

— A, pentru spovedit. Vin acuş. Şi îi închise uşa în nas popii.

„Mai bine. O fi fost jupâneasa în pat. Cine ştie? Cum de mi-a trecut prin cap să-l poftesc în biserică? Păi, alt unde să-l fi spovedit? Grea zi!”, îşi mai spuse preotul pornind să coboare treptele prispei.

La uşa alăturată celei în care bătuse popa Daniil, ciocăni egumenul Agathon, cu putere, ca cei dinăuntru să nu poată spune că n-au auzit. Fără să se oprească din ciocănit mai şi strigă:

— Jupâneasă Oana!

— Numaidecât. Iertăciune, sfinţia ta. Egumenul Agathon e?

— Da, eu.

— V-am recunoscut glasul.

— Pentru spovedit şi împărtăşit...

— Matale mă spovedesc, preasfinte Agathon?

— De nu vă e cu supărare.

— Chiar mă bucur! şi o întoarse pe un glas lumesc, de se miră şi egumenul. Am o sumedenie de întâmplări să-ţi povestesc.

— Da! Veniţi cu mine sau vă aştept...

— Stai, părinţele! Intră, ia loc. Am o chisea cu dulceaţă de struguri, ceva...

— Jupâneasă Oană, azi?

— Ei, şi matale, ăsta să-ţi fie păcatul!

— Nu, vă mulţumesc.

— Atunci, ştii ce? Nu mă poţi spovedi aici? Nu mi-e să ies nicăieri până la toaca şi clopotele Învierii. Te rog frumos, părinţele!

— Nu am la mine cele de trebuinţă.

— Du-te şi le adă! Te aştept. Ştii, nu-mi arde să mă îmbrac în haine mai ca lumea, să schimb zâmbete, să stau de vorbă cu... Nu! Te aştept. Vino de grab’, am multe a-ţi spune!

— Mă întorc, jupâneasă Oană, zise cu gravitatea de totdeauna.

Nu avea nici patruzeci de ani, Agathon. De când se cunoşteau şi îl însoţise din Craina pe Nicodim, îi era prieten; deşi îi despărţeau vreo cincisprezece-douăzeci de ani, se dovedea a fi mereu într-un pas şi în gândurile preacuviosului. Parcă gândeau unul pentru celălalt. Întotdeauna s-au împăcat astfel. Ei şi-au împărţit amarul: dumicatul, patul, tot ce-au avut de îndurat în pribegiile lor. S-au cunoscut la mănăstire, la Athos. Prietenie? Frăţie! Erau ca unul. Au învăţat, au suferit şi s-au bucurat împreună. Nimeni nu i-a văzut vreodată certându-se. Diferenţa de vârstă nu au luat-o în seamă. Vrednici, pricepuţi la toate şi învăţaţi, nu numai într-ale slujbelor şi canoanelor, ci şi într-ale traiului, cu hârtoapele lui. Şi viaţa lor, abia după Vodiţa a intrat într-un liman de linişte şi pace. Dar, cine ce poate şti? Locurile Tismanei or fi ele mai sigure, domnul va fi fiind înţelept, gospodar...

dar timpurile sunt schimbătoare. Gândind astfel pe ei vremile îi găseau întotdeauna pregătiţi.

Înalţi amândoi, subţiri şi zvelţi, cu pas grăbit, umbletul cumva puţin îngândurat, cu bărbile şi pletele crescute în voie, împletite. Îngrijit îmbrăcaţi, dunga călcăturii anteriului o vedeai întotdeauna pornind din mijlocul cefei până între călcâie. Toate şi le făceau singuri. Nu aveau clipă de răgaz. Şi chiar spuneau: „Cu asta se ţine viaţa teafără şi mintea pururi întreagă. Bucuria ţi-o dă munca necontenită!" Doar Nicodim era mai cărunt, o lecuţică mai adus din spate, încolo aceeaşi sutană li se potrivea la fel de bine unuia şi celuilalt. Când slujeau în odăjdii, erau ca doi arhangheli, glasurile lor – Agathon, bariton, Nicodim, bas – urcau şi coborau cântările ca pe leagăne de mătase, după cum era cetania. Iubiţi erau ca aurul unei comori nepreţuite: şi la Constantinopole, şi la curte, de către Mircea voievod, ce-i ştia de la răposatul taică-său, Radu Basarab.

Altminteri, Nicodim, ca şi la Vodiţa – şi cum pregătea şi pentru Cozia şcoli de anagnoşti, de zugrăveală ori copişti – la mănăstirea Tismana, cu Agathon, iarăşi înfiinţase şcoala de citeţi, care asculta de părintele Daniil. Se învăţa cititul din slavoneşte şi greceşte. În primul rând gramatica era dobândită cu temei. Învăţau de asemenea scrisul cei pe care îi ajuta mintea şi-i împingea dorinţa de învăţătură. Mănăstirea avea o bibliotecă de câteva zeci de ceasloave, cuprinzând textele trebuitoare la slujbele de peste zi, pentru duminicile de preste an şi la marile sărbători. Fuseseră aduse cărţile pe cai, în desagi, când s-au strămutat de la Vodiţa. Cu scrisul se îndeletnicea să-i deprindă şi arhimandritul Nicodim. Destoinicia copiştilor se dobândea destul de anevoie, până a ajunge la scriere cu litere unciale, frumos desenate cu pana. Pana trebuia bine aleasă, de asemenea şi cerneala care se cerea a fi de mai multe culori. Cea neagră, preparată de arhimandrit şi de egumen. Era un adevărat meşteşug. Le arăta învăţăceilor cum se face.

Toţi aveau uneltele lor: pana de scris, cuţitul cu care răzuiau greşelile şi îşi făceau vârful penei, ce era despicat cu mare grijă şi numai cât ştiau că e bine. Aveau fiecare o linie cu care liniau pergamentul întâi şi haragul, un lănţug cu care potriveau cadrul în care aveau să scrie şi distanţa dintre rânduri. Când era de scris cu vopsele: roşu şi albastru şi verde, la titluri, la iniţiale; ceva ce trebuia arătat a fi de seamă se cerea a fi scris şi cu licoare din aur, precum semnăturile pe documente de mare însemnătate. Văpselele şi aurul se scriau cu pensula. Nisip mărunt şi bine uscat era folosit pentru uscarea cernelei, dar egumenul sfătuia pe învăţăcei să lase cerneala a se usca singură, ca să nu i se ducă luciul, să nu se întunece, să nu ajungă cenuşie. Făcutul cernelei era o adevărată destoinicie. Le spusese diaconul Sion învăţăceilor: „Luaţi rugină de fier, amestecaţi-o cu apă, cu puţin chit,

gogoşi de ristic şi sare.” În ce măsură fiecare, în ce rânduială, cum să le amestece, cum să le frece toate laolaltă, era lucru mare, de luat aminte la el.

Diaconul Sion le învăţase de la cuviosul Nicodim.

Când erau dascăli, adică în mijlocul citeţilor, erau alţii, aveau altfel de purtări, şi părintele Daniil, şi Agathon şi arhimandritul. Aveau ei, tustrei, purtări osebite şi pentru fiecare în parte, şi pentru când erau toţi adunaţi. De asemenea, iar alţii erau când vorbeau cu mirenii, cu cei din afara mănăstirii.

Boierul Stan Stănilă, ajutat şi de soţia dumisale, izbuti cu chiu şi vai să-şi îmbrace straiele de sărbătoare ce şi le adusese: un contăş violet, pantaloni albaştri către negru, cizmele de iuft galben ca şofranul, cu pinteni mari, auriţi, spada cea de zile mari; pe care n-a tras-o decât de două-trei ori în viaţa lui şi numai la cine ştie ce prilejuri cu primirea unor demnitari străini, veniţi la curte; după ce îşi răsuci mustăţile groase şi îi pieptănă pletele mătăsoase albe, cu fire rare şi subţiri jupâneasa Maria, îşi suflă biv-vel banul nasul semeţ şi borcănat, cu zgomot, îşi zornăi pintenii prin chilie şi dădu să apese pe cleampa uşii, zicând ca stăpân de familie, deh!

— Vezi, Mărioară jupânească, să nu întârzii şi tu, că...

— Ce, că?... Las' că mă cheamă el, Nicodim, când o să fie fără de alte trebi. Da' ce te-a apucat să-mi porţi tu mie grija? Ştiu că o viaţă întreagă te-am dus eu pe tine pe braţele astea (şi i le arătă – vânjoase, goale cum erau, frumoase încă şi cu carne plină, acoperită de o piele trandafirie ce nu-i atârna deloc).

— Numa' aşa să zic şi eu ceva... se sclifosi dumnealui.

— Daaa! făcu jupâneasa cântat. Nu mai spune? De când eşti matale cavaler faţă de mine, nepricopsitule? Nu ştii tu cum să te porţi nici cu ăia micii (ăştia erau „copiii”), de-aia, că-ţi seamănă ca frunzele aceluiaşi copac şi de descurcat eu te-am descurcat totdeauna, pe cât îmi aduc eu aminte. Nu?

— Nu zic nu. Da' tu, Mărioară, la zile mari, în loc să fii mai... nu ştiu cum, Doamne iartă-mă. Azi? Tocmai azi? Dis-de-dimineaţă, te luaşi de mine din senin. Hai, să ne împăcăm!

— Împăcaţi suntem, vai de păcatele mele, de-o viaţă întreagă. Te-am dădăcit şi pe tine, şi pe nepotu-tu. Te ţin pe capul meu, ca şi droaia de copii ce ţi-am dat, doar-doar s-o ivi unu' mai de Doamne ajută, să-mi reazim şi eu bătrâneţile pe umăru' unuia măcar. Dar pe-al căruia din coconii matale? Care? Că mâine-poimâine sunt bătrână! (Nu zicea în ruptul capului că la şaizeci de ani ai ei se poate socoti bătrână. Nu, ferească sfântu'!)

— Acu, lasă şi tu, iartă-mă! se milogi Stănilă.

— Te las, te las, cum te-aş mai lăsa şi-acum, când e prea târziu. Atâta ştii: Iartă-mă! Iartă-mă! Un miorlăit! Ca numaidecât s-o scrânteşti iar. Of! De-aşa bărbat, mai bine... lipsă.

— E, hai acum... Lasă-mă să te pup. Mă duc la grijanie, Mărioară, şi nu vreau să te am pe suflet.

— Tu pe mine? De suflet te-am avut eu pe tine, toată viaţa care mi-ai mâncat-o!

— Nu, zău? Şi, zi, adică nu ţi-a fost bine cu mine niciun piculeţ? Ia, gândeşte-te!

— Ce să mă gândesc? Mai bine nu mă mai gândesc. Hai, te-aşteaptă! Ah, de ce nu mă întreabă pe mine? Să-i spun eu cine-mi eşti, că tu... tot n-ai să-i spui nici ce trebuie, nici cum trebuie.

— Plec, mă duc, Mărioară. Nu mă laşi să te pup? De împăcăciune? Mă duc să mă-mpărtăşesc!

— Da' du-te, omule, şi nepupat. Vrei să te pun pe goană? Hai! îl apucă jupâneasa pe Stănică de mânecă zdravăn, îi arătă uşa şi-l împinse spre ea.

Boierul se mai uită o dată la jupâneasă care începuse să se pregătească şi ea de gătit, stându-i cu spatele şi dezbrăcându-se de cămaşa de noapte.

— Mărioară! mai strigă din uşă boierul.

— N-ai plecat?! şi aruncă spre uşă cămaşa ei, rămânând dânsa... goală. Cămaşa i se lipi de obraz şi-l împiedică s-o vadă. Încă o mai plăcea. Închise uşa zicându-şi: „Iartă-mă, Doamne, pe mine păcătosul. Mă duc la spovedit şi-mpărtăşit, şi eu..."

Toată noaptea dormise cogeamite banul, ca de obicei, cu spatele la nevastă şi grohăise, că doar nu sforăit erau sunetele ce le scotea şi pe nas şi pe gură, de cum punea capul pe pernă.

Aşadar, arhimandritul Nicodim o aştepta pe băneasa Maria să vină la spovedit, în timp ce Oana îl aştepta pe egumenul Agathon, la dânsa în chilie, iar părintele Daniil, într-un ungher din naos, din stânga tâmplei altarului, îl spovedea pe Stan Stănilă, carele de bătrâneţe, la sfatul soţiei sale, trecuse boieria, cu voia măriei sale şi a marelui sfat domnesc, nepotului Radu care acum, spovedit în pripă, plecase călare la Curtea din Argeş, spre înfăţişare domnului ţării.

Stănilă, îngenuncheat, spăsit, asculta de sub patrafir rugăciunile pentru robul lui Dumnezeu, Stan. Nu-i era gândul la ce citea părintele, altminteri lucruri la care ar fi meritat să ia aminte, iară felul cum citea preotul era să te ungă la inimă. Stihurile erau spuse pe un glas dulce, muiat în evlavie. Cuvintele îi ieşeau popii pe gură ca nişte mărgăritare, numărate, să se înţeleagă fiecare, rar, apăsat cât şi unde trebuia. Rugăciunile erau fără de sfârşit – aşa i se păreau cel puţin spoveditului – pe care şi durerea din genunchi şi întrebarea ce îl chinuia, de când măria sa a trimis după Radu, nu-i dădeau pace. „De ce l-o fi chemat oare? Nu pentru un lucru mărunt. Ce-o

fi iar? O pricină care priveşte ţara, de bună seamă. N-am linişte, de parcă pe mine m-a chemat. Şi pe mine mă chema. Nu mă chema decât pentru ceva cu totul osebit. Ca acum pe Radu. Ce-o fi? Doar divanul se poate ţine şi fără el. Dacă l-a chemat, ceva trebuie aşteptat să se întâmple pentru ţară. Dar dacă ar fi fost ceva peste măsură de încâlcit îl chema şi pe arhimandrit. Aşa că...”

Între acestea, pe când fostul ban Stănilă, sub patrafir, se spovedea părintelui Daniil, egumenul Agathon veni în biserică să-şi ia cele trebuitoare ca să se înapoieze la jupâneasa Oana, în chilie, iar arhimandritul o aştepta în altar, în rugăciune, pe jupâneasa Maria. Diaconul Sion şi cei doi ipodiaconi, Sebastian şi Vasilie, trimiseseră să poftească în biserică odraslele ce aşteptau să fie spovedite şi ele şi împărtăşite.

Dimineaţă ce întârzie să se ivească. O mohoreală neobişnuită rămânea cu stăruinţă să cernească cerul într-un vânăt de zăbranic, deşi era început de mai, deşi înainte de săptămâna patimilor vreme frumoasă de zile însorite şi calde, cu vântoase din senin, făcuse ca mugurii să izbucnească, florile să răsară, scuturate apoi de zburdălnicia unui vânt când molcom şi dulce, când repezit, grabnic fugind ca un fur, împrăştiind podoaba primăverii.

În oameni, aceleaşi toane ca ale naturii. O sâmbătă într-adevăr ca de înmormântare. Toţi se mişcau mai ferit, fără poftă de vorbă. Erau aproape morocănoşi, întristaţi. Diaconul Sion se silea a nu se lăsa pradă posomorelii ce îl înconjura, care plutea în aer, i-a arăta lumea: ţărănimea, boiernaşii, boierii toţi adunaţi cu mic cu mare, strânşi după rudenii şi după locul de unde veniseră. Era în diaconul Sion o înseninare tinerească, de nădejde, de om ce ştie bine să se ţină în mână, să se stăpânească, dar şi să-şi slobozească, din când în când, frâiele voinţei spre dobândirea unei libertăţi de cugetare ce uneori o simţea folositoare, înnodând apoi şi mai strâns ceea ce avea de făcut cu voinţă straşnică, cu gândire adâncă, gata pentru orice strădanie îndelungă. Spre cele lumeşti ades se îndrepta. În el era acum o zbatere. I se părea că pentru altceva se află pe lume. „Din asta l-am înţeles pe Sebastian. Am mers până acolo ca să-l împiedic să se spovedească. «Să-mi uşurez inima», mi-a spus. Şi tot l-am împiedicat. Mi s-a părut că nu toate sunt spre a fi spuse, mărturisite orişicui, nici chiar preotului la spovedanie. Cu atât mai mult am crezut şi cred că omul, faţă de unii semeni, nu e cuviincios să le împărtăşească greşelile, toate. «Mi-ai spus mie, fie-ţi de ajuns!», aşa i-am grăit lui Sebastian. «Păţania inimii tale cu Tinca va avea urmări. Dacă pe ea ai făcut-o atât să sufere... până în moarte... O, nu ai voit-o, îţi dau crezare, dar ai un fecior. Nu trebuie să uiţi asta. Se va face mare. Îţi poţi cumpăra dezamăgirea ucigaşă ce i-ai dat-o Tincăi prin grija de a face prin fapte ca duhul ei neprihănit, ea care te-a iubit până în moarte, să te ierte. Urmăreşte

viaţa plodului tău. Răsădeşte în el ce ai mai bun în tine. Ai atâtea. De noi este nevoie, fă ca şi de el să fie trebuinţa fără de care te îmbolnăveşti de toate relele. Sebastiene – i-am zis – trebuie să-mi făgăduieşti că îmi vei duce la îndeplinire această rugăminte, fierbinte rugăminte. Aşa cum m-ai bucurat întorcându-te la învăţătură, pentru care ai atâta înclinare, la fel îmi vei da bucurie, dacă îţi iei faţă de mine, dar mai ales faţă de tine însuţi, făgăduiala de a purta grijă sufletului, fiinţei tale. Fă-te întâi pe tine. Desigur, şi vremurile ţi-o cer. Arhimandritul nostru cu legăturile, cu prieteniile lui cu cei mari, feţe bisericeşti strălucite, boierime învăţată, cu prisos în cele politiceşti şi diplomaticeşti, şi-a întocmit o privire largă şi a urcat pe un pisc, de unde poate avea la picioarele lui nemărginirea pe care o scrutează cu băgare de seamă, întruna neobosit, căutând să desluşească un mâine căruia i-ar putea da îndrumare, cu sfatul lui. Noi suntem aici. Cât? Cine ştie? Poate nici preacuviosul Nicodim n-o ştie pentru el, darmite pentru ceilalţi, pentru noi, să spunem. De aceea avem datoria să deprindem învăţătura cât mai adâncită, cu toată osârdia noastră. Să fim gata să punem umărul la a fi folositori semenilor obştei, obşte între alte obşti, încăpute toate în Obştea cea mare, pentru împăcare, pentru înţelegere, spre luminarea tuturor. Vremurile sunt tulburi şi de patimi, ale fiecăruia, nestrunite, poznele necunoaşterii, a făcutului în neştire, de unde şi în neştire. Sebastiene, să ţinem râvnă la învăţătură cât putem, din răsputeri şi ascultare de sfaturile bune!» Aşa i-am vorbit. Pătruns l-am văzut. L-am lăsat atunci, fără nici un alt cuvânt. L-am lăsat să-mi rumege pusele ce mi le smulsesem din inimă".

Gândea astea diaconul Sion, înveşmântat în odăjdii, şezând într-o strană de sub zidul din stânga, numaidecât lângă intrare, în ungher întunecos, aşteptând pe cei care trebuiau să vină.

Apărură cele trei odrasle ale Stăniloaiei:

— Pe mine mă caută domniile voastre. Eu mi-am îngăduit să trimit a vă chema. Aşa a orânduit părintele vostru şi, mai întâi, preacuviosul Nicodim, le ieşi înainte cu aste vorbe diaconul.

— Pe noi nu ne-a întrebat, făcu bosumflată Ruxandra, a cărei paloare, de cenuşiul colţului întunecat, nu se observa.

— Ce să vă întrebe?

— Cui avem a spune ce avem pe inimă?

— La vârsta domniilor voastre ce puteţi avea? Domniţă Ilinca şi Ioane, fătul meu, lasă-mă să-ţi spun astfel, vreţi a fi buni să vă îndepărtaţi într-alt ungher al bisericii, spre a începe spovedania cu dânsa?

Ilinca şi Ion nu scoaseră o vorbă şi se îndepărtară, rămânând Ruxandra singură cu diaconul.

— Anapoda mai sunt toate pe lumea asta, spuse Ruxandra, fără să ştie că diaconul Sion o aude.

— Domnia ta, domniţă, îmi spui mie asta?

— Nu, vorbeam singură, dacă îmi dam seama că mă auzi, n-aş fi spus. Dar, dacă tot m-ai auzit, aşa să ştii.

— Că totul e anapoda pe lume?

— Da, este!

— Îmi iau îngăduinţa să te întreb de ce?

— Noi, soră-mea şi cu mine, care stăm la un loc cu verişoara noastră Smaranda, am vorbit aseară şi...

— Ei? Te ascult, ceru cu interes diaconul.

— Trebuie să mă spovedesc?

— Pentru asta v-am chemat. E bine să-mi spuneţi pe de-a întregul. Voi înţelege mai bine. Iar taina spovedaniei...

— O veţi păstra! Atunci îţi spun tot. Noi tustrele altul voiam să fie.

— Cum altfel?

— Suntem destul de mari şi ştim ce vrem. Ba, încă unele lucruri din ale vieţii le ştim, ori ni le închipuim. Le visăm.

— Asta nu face rău nimănui. Ba, dimpotrivă, aş zice.

— Diacone Sion, am început să mă spovedesc, n-ai luat seama după cum îţi vorbesc? Lasă-mă să spun până la capăt şi domnia ta mă desleagă sau... Aşa. Noi, tustrele, ne-am rânduit spovedania într-alt fel. După cum ne dă ghes inima, către cine ne e drag. Că oţi fi voi feţe bisericeşti, dar tineri sunteţi şi nouă ne plac tinerii.

Diaconul Sion fu plăcut atins în auz de vorbele repezi, unele într-altele ale Ruxandrei, spuse cum îi veneau, dar cu atât mai din inimă.

— Noi altfel ne-am ales... după dorinţa noastră. Pe matale ştii cine te place mult? De se roşeşte toată şi se bucură cu tresărire când te vede şi când aude de domnia ta? Nu ştii? Mă spovedesc, fii cu luare aminte şi vezi cum anapoda sunt toate. Ştii cine ar sta sub patrafir cu fruntea rezemată de genunchii matale? Vezi? Nu ştii! Şi nici îţi închipui, de-aia zic: anapoda toate...

Luat de vorbele celei care i se „spovedea”, uitase să-i spună să îngenunche, ca să-i pună patrafirul pe cap.

— Nu ştii! Şi ei îi pare rău, şi nouă. Mie şi Ilincăi ne place de ipodiaconul Sebastian. Încă Ilinca, să mă sfâşie când vorbesc despre el. Ea iubeşte altfel. Iar Smaranda unchiului Radu ameţeşte, se pierde toată numai când gândeşte la matale. Uite, asta e!

— Pot să-ţi răspund şi eu?

— Hai, spune! Doar nu te-oi apuca să te spovedeşti matale mie! şi râse.

— Bine, dar noi suntem feţe bisericeşti.

— Ce dacă?

— Nouă nu ne este îngăduit să...

— Ce dacă? Las' că ştim noi. Sebastian... Vezi, d-aia îl iubim noi pe Sebastian. El are şi un copil. L-a făcut cu o ţigancă. Tinca îi zicea, din sălaş la mănăstirea Topolniţa, când era citeţ acolo.

— Şi-asta o ştiţi? se uimi Sion.

— Da, şi încă mai câte! Despre matale nu se spune aşa ceva. De-aia nu ne placi. Eşti mai... nu ştiu cum... Nu ne placi nouă, şi gata. Frumos eşti, poate că mai întunecat, mai încondeiat... la ochi, la sprâncene, voinic, deştept am auzit, nevoie mare ce-i cu dumneata, dar nu ne placi nouă, îi placi Smărăndiţii! Asta să ştii! Poate că i-o spune diaconului Sebastian ce-i în inima ei. N-aş crede, ţine-n ea ce are pe suflet. Eu... păi, dacă sunt la spovedanie...

— Trebuie să-ţi pun patrafirul în cap. Îngenunche, rogu-te.

— E, lasă! Trebuie?

— Aşa cere tipicul, zise serios diaconul.

— Ce-i aia tipic?

— Regulile bisericeşti aşa cer, răspunse mirat de îndrăzneala fetei. Dar, deopotrivă, fără să vrea, îl săgeta gândul la Ilinca şi Smaranda, că între amândouă – dacă ar fi să se spovedească el, după tot tipicul – îi înclina când spre una, când spre cealaltă inima. Dar...

— Eh, parcă nu ştim noi, se îmbulziră vorbele Ruxandrei iar, rămânând tot în picioare, parcă ţinându-i piept, cu dârzenie, cum sta aproape dinaintea diaconului. Inima îi dă omului brânci până şi la fapte necugetate, iară cele prea gândite, răzgândite, de multe ori ajung răstălmăcite. Să nu le mai recunoşti. Şi, parcă îi văzuse cumpăna, îl întrebă pe diacon: Dacă ar fi, să zicem, Ilinca un strugure, eu o cireaşă şi Smaranda o... caisă, din care ai vrea să te înfrupţi?

Diaconul se codi o clipă, fiindcă nu-şi putea închipui ca diavoliţa să-i citească în suflet. Se feri de răspuns întrebând:

— Domniţei i se spovedeşte diaconul Sion?

— De ce nu? ceru iarăşi într-alt fel fata.

— Îmi cereţi să răspund? voi să întârzie răspunsul Sion.

Dar tocmai intră în biserică, urmată de fraţii ei, Vasile şi Dimitrie, impunătoare prin siguranţa ce o vădea, şi se îndreptă spre Ruxandra şi spre Sion, Smaranda. Ilinca şi Ion o văzură şi ei, ba şi o auziră spunându-i diaconului:

— Am venit cu fraţii mei să ne spovedim şi să ne împărtăşim. Şi Ruxandrei: Pe tine, Ilinca şi Ion vă aşteaptă ipodiaconul Sebastian. E în altar,

mă duc să-l chem pentru voi. Şi porni dinainte-le, fără să mai aştepte niciun răspuns, fără să vrea să le citească surprinderea.

De vestea bună pe care o aducea Smaranda, o făcu pe Ruxandra să şi plece spunându-i diaconului:

— Spovedeşte-o, părinţele, pe Smaranda, noi ne ducem să-l aşteptăm pe ipodiaconul Sebastian. Hai, Ilinca, Ioane, veniţi cu mine.

— Bine, dragă, dar... dădu să spună Ilinca. Ruxandra îi porunci, trăgând-o de mână:

— Hai, când îţi spun!

Smaranda venise îmbrăcată în ce avea mai bun şi mai frumos. Oana o gătise, ştiind că pentru sfânta Împărtăşanie aşa se cuvine. De altfel şi dânsa îl aştepta în chilie, după învoială, pe egumenul Agathon, gătită în ce crezuse că îi stă mai bine. Amândouă – mama şi fiica – se sfătuiseră, se schimbaseră de mai multe ori, dar până la urmă căzuseră la învoială că, pentru asemenea sărbătoare a sufletului, se cade să te îmbraci cu un lucru nou.

Smaranda era înăltuţă, îi venea creştetul peste umerii diaconului. Gâtul ei lung şi subţire, îi ţinea cu mândrie capul acoperit cu un păr bătând în roş, cu firul gros şi lucios; păr lung strâns în coade groase, încolăcite într-un conci din creştet către ceafă. Fruntea lată, fără de vreo cută, sprâncenele îmbinate, de sub arcade doi ochi mari, căprui, iscodeau dintre gene dese şi lungi, arcuite, umbrindu-i nasul drept şi gura cu buze roşii, frumos condeiete peste dinţii cu strungăreaţă, iar bărbia, plină de voinţă o arăta adâncitura de la mijloc, obrajii de ivoriu rotunjiţi dulce. Purta o rochie lungă, azurie, de borangic cine ştie în ce vopsit, cădea până la picioarele arătate numai prin vârfurile botforilor albăstrui, ca şi haina până sub genunchi numai, ce o purta pe umeri, acoperindu-i ceafa cu o blană albă, lină şi deasă. Mâinile, cu degete lungi, acoperite de inele cu pietre dând sclipăt de topaz şi peruzea.

Au rămas unul în faţa celuilalt tăcuţi mai mult decât ar fi fost de cuviinţă şi cuviincios. Nu văzură cum ochii unuia căutau pe-ai celuilalt cu mai multă pătrundere decât dacă ar fi fost în lumină şi nu într-un ungher slab luminat. Oricum mai mult decât ar fi fost nevoie. Tăcere, sfială deopotrivă la amândoi. Smaranda fu cea care ieşi din muţenie.

— Diacone Sion, am ţinut ca domniei tale să mă spovedesc. Arhimandritul a rânduit altfel, dar mi-am luat îndrăzneala să vreau ceea ce vreau. Nu te supăra şi iartă-mă. E bine aşa. Şi pentru mine, şi pentru verişoarele mele, şi... (Ce voise să spuie? În gând îi stăruia „şi pentru domnia ta”, dar se opri la timp.) Fără să aştepte ca diaconul să-i ceară, îngenunche, cu capul plecat şi cu mâinile împreunate a rugăciune.

Cu gesturi în care se vedea grija ca pentru un lucru de camă, diaconul Sion o acoperi cu patrafirul, rămânând în picioare dinainte-i. Începu să citească rugăciunile după rânduială. Avea în glas un alt timbru. Nu şi-l recunoştea nici el. Citea mai frumos ca niciodată. Mai frumos... cât nu putea crede că are darul să se rostească astfel. Venea nu numai din el, ci parcă altcineva i-l dăruise. Un glas cald, cu o moliciune îmbietoare la iertare şi la uitare a tot ce este nepotrivit în asemenea clipe şi pentru un asemenea ritual. „... roaba lui Dumnezeu Smaranda...”

„Îmi ştie numele! Da, de la Crăciun. Nu mi l-a uitat!” Când îşi spunea în sinea ei aceasta şi îşi răspundea, parcă se ruga cu nădejde şi cu bucuria ce îi da nădejdea. „Mi-e frică de ce-o să mă întrebe. Nu fiindcă aş fi păcătuit, ci pentru că... mă întreabă... el! Doamne, nu credeam că am a mă simt atât de minunat sub patrafirul lui.”

Nu-şi dădu seama Smaranda, dar diaconul, în timp ce citea: „...Însuţi şi pe roaba ta aceasta, Smaranda, care se căieşte de păcatele ce a făcut, primeşte-o cu ştiuta ta iubire...”, fruntea fetei se înclină până ce se rezemă de genunchii diaconului. Simţi diaconul un fior, se cutremură de o căldură ce i se răspândi în toată fiinţa. Nu băgă de seamă că sărise un rând, se ruşină în sine, dar urmă: „Că tu ai zis, Doamne: cu vrere nu voiesc moartea păcătosului, ci să se întoarcă şi să fie viu”.

Smaranda îşi lăsă toată greutatea capului pe genunchii diaconului. Sion nu îndrăzni să se mişte. Îşi continuă rugăciunea:

„Aşa, Stăpâne, iubitorule de oameni...”

Smaranda apăsa greu cu fruntea genunchii diaconului care sfârşi grăbind rostirea: „Că tu singur, tu eşti fără de păcat...”, rostea cuvintele fierbinte, se ruga şi pentru el, ca şi când şi păcătuise ce-i era în gând: el cu „roaba Domnului”, Smaranda.

După aceasta, diaconul Sion, aşa cum se cădea, înveşmântat şi cu epitrahilul şi cu felonul, se aşeză într-o strană, cu faţa senină, ca şi când ar închipui iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Cum el iubea pe roaba lui Dumnezeu Smaranda, aşa roaba lui Dumnezeu îl iubea pe duhovnic. Ar fi vrut să o ia de subsuori şi să o ridice spre a o aşeza alături de el. Îi mărturisi:

— Te-aş ridica lângă mine, însă...

— Ce bine m-aş simţi! răspunse, cu o copilărească naivitate, roaba lui Dumnezeu.

Serios, dar nespus de blajin şi cu seninătate rosti:

— „Iată fiică... nu te ruşina, nici nu te teme ca să ascunzi de mine vreun păcat, ci fără sfială spune...”

— Am a-ţi spune... Trebuie să ştii!

Ar fi întrebat-o, dar ar fi călcat rânduiala. Urmă, nu fără să se gândească: „Ce-o fi având a-mi spune? Se vede că e frământată”. O întrebă, fără de grabă, dacă ştie cele zece porunci. Dădu din cap. Le ştia. Nu o mai puse să le rostească. O credea. Tot aşa a răspuns când „roaba” Smaranda a fost întrebată dacă ştie Crezul. Nu o lăsă să urmeze.

— Îl ştii. Văd! spuse cu bucurie cel ajuns duhovnic prin dispensa arhimandritului.

— Ştiu şi multe alte rugăciuni, şi nu numai rugăciuni.

— Ce mai ştii, domniţă? întrebă fără a putea ascunde interesul ce-i iscase spusa fetei.

— Ţi le-oi spune, diacone Sion! Sunt din cele ce trebuie să le ştii. Şi-apoi... ele cele dintâi mi se năzare că îţi sunt de folosinţă să le cunoşti.

Era uimit că Smaranda întorcea rânduiala mărturisirii pe un făgaş ce nu mai asculta de niciun tipic. Nu mai apucă să întrebe, înseşi privirile lui erau întrebări:

— Ştii de rudenia noastră cu neamurile de la miazăzi de Dunăre...

Diaconul încuviinţă şi domniţa urmă:

— Ştii că încă de la Uroş, domnul sârbesc, fiul marelui monarh sârb din neamul lui Nemania, a fost căsătorit cu Ana, fiica domnului nostru Nicolae Alexandru al Ţării Româneşti. Uroş moare, dar se ştie cum, fără de urmaşi.

— Apoi? îndemnă diaconul, vădind pripă prin dorinţa în a cunoaşte.

— Cneazul Lazăr s-a ridicat. I-a slujit cu credinţă lui Ştefan Duşan. Lazăr cneazul ia soţie pe Miliţa, fiica unui dregător, rudă a ţarului. Cu Miliţa, cneazul Lazăr a avut şase copii: unul băiat, Ştefan. L-am cunoscut.

— Daaa? se uimea diaconul.

— Era blestem al sfântului Sava, dacă s-ar fi încoronat ţar altcineva decât un vlăstar din neamul Nemanizilor. Lazăr, dacă Uroş a murit fără de moştenitor, a fost ales căpetenia sârbilor, pentru marile lui isprăvi, dar ţar nu şi-a spus, cum nici feciorul său, Ştefan.

— De unde şi cum ai aflat?

— Mătuşa Maria mi le-a spus. Le ştie de la cuviosul Nicodim.

— Dânsa are copiii dumisale. Nu le-a spus lor?

— Lor? Cui?

— Băieţilor!

— Verii mei n-au capul la aşa ceva... Ştiu bine călări, se iau la întrecere... Nu le e capul la a şti altceva. Nu seamănă verii mei cu Vasile şi Mitrea, fraţii mei, care pe mama şi pe mătuşa Maria le ascultă.

— Fiii jupânesei Maria, deci...?

— Pe verii mei nu-i ajută capu’. Doar Ion, cel mai mic, pe el îl bănuiesc a fi altfel. Deşi pare şi el molcuţ. Mi-e a fi un prefăcut, închis în sine. Nu m-aş

mira ca, de-o să crească, să se arate cum nu se aşteaptă nimeni. Dar, diacone Sion, preacuviosul arhimandrit nu ţi-a vorbit despre...

— Trăim laolaltă cu dânsul, ne povesteşte multe, dar... ocoli el răspunsul adevărat.

— Dar n-a avut vreme să vă spună câte le ştie...

— Multe, o încredinţă pe fată.

— Dar despre soliile dumisale spusu-v-a ceva? Solia din '75, de ea v-a pomenit vreodată?

— ...pare-se a-i fi în gând să ni le spună şi nouă...

— În 1345 s-a înscăunat Ştefan Duşan. Uite, acuma, dacă văd cum pe atâtea nu le ştii, o iau de-a-ndaratelea. Ştefan Duşan, după ce a luat puterea, l-a învrednicit pe Ioanichie să fie patriarh al sârbilor, peste rânduiala ţinută de patriarhia de la Constantinopole.

În timp ce diaconul Sion se minuna câte ştia o fată atât de tânără şi cum de le ţine minte – „Se vede treaba, că îi place să cunoască şi să le păstreze aste cunoştinţe." – auzi pe Smaranda:

— Pe patriarhul cel sârbesc, Ioanichie, Nicodim îl cunoaşte bine. Nu v-a spus nimic?

— Încă nu. Nădăjduiesc să ne spună odată, minţi Sion.

— Să nădăjduim, diacone. Dealtminteri, de ce crezi că ne-a orânduit pe noi, fetele, şi pe fraţii mei, şi pe verii mei, să fim spovediţi de către tineri, de diaconi şi ipodiaconi, aşa cum nici nu se cade după rânduiala bisericească?

— Cum adică?

„De unde le ştie?", se miră mai mult duhovnicul.

— Cuvine-se ca unul ce nu a fost hirotonisit... să asculte mărturisirile făcute la spovedanie? Ei, atunci de ce arhimandritul a călcat tipicul? Şi bine a făcut! zic eu. El e atât de mare, că poate porunci şi cum nu scrie la pravile. Aşa şi e mai bine. I se văd gândurile ce le are cu dumneavoastră, cei iubitori de învăţătură.

— Cine, noi? se făcu a nu şti Sion.

— Voi, învăţătorii mai... altfel.

— Cum mai altfel?

— Aşteaptă. Acum trebuie să afli. Reluă bătrâneşte cele ce socotea că trebuie să le pună dinainte diaconului. Netulburată. Un an mai târziu, la Scoplje, la încoronarea lui Ştefan Duşan de către patriarhul Ioanichie, a fost de faţă şi Nicodim...

— Dar... atunci... bâiguia diaconul.

— Era ca matale acum, diacon sau arhidiacon, să tot fi avut spre douăzeci şi doi, douăzeci şi trei de ani. Acum, matale, cât să aibi...? surâse îndrăzneaţă.

— Să tot am... începu Sion.

— Te spovedesc eu acum.

— Văd, și...

— ...nu-ţi prea e la îndemână. Bine, nu-mi spune. Tot aflu eu! Dacă nu cumva ştiu de pe acum.

Şi îi şopti aproape lângă ureche. Atât de lângă ureche, că i se păru diaconului că îl sărută pe obraz.

— Se petrece ceva de seamă cu ţara. Şi pe la noi, şi pe dincolo de Dunăre. Afla-voi tot, de se întoarce tata curând, dacă se mai întoarce. De voi afla ceva şi arhimandritul nu va şti sau nu va apuca să vă împărtăşească înainte-mi, te găsesc eu, părinţele, n-ai teamă!

Voi să spună ceva diaconul, dar nu-i era la îndemână. Se ridică din strană şi abia acum îşi dădu seama că fata nu mai era îngenuncheată, ci îi sta drept înainte-i. Se grăbi să se ridice şi el, oarecum ruşinat că şade în faţa fiicei banului.

— Mă mai spovedeşti, diacone?

— Bine, să fie precum zici, se bălăbăni în cele două înţelesuri ce putea avea întrebarea Smarandei.

— Acum, vreau să zic, mă mai spovedeşti? Că eu nu ţi-am mărturisit tot.

— Anume? Adică? bâigui el.

— Uite aşa, să ştii... Mai am a mărturisi două lucruri şi aş vrea să le auzi de pe acum. Nu de alta, dar socot că de trebuinţă ţi-ar fi foarte matale, Sioane, silabisi aproape cuvintele.

— Spune-mi-le fără întârziere atunci.

— Ţi le spun. Să ştii că dacă îndrăznesc e că... mi-eşti drag tare... drag!

— Eu...

— Matale eşti în mănăstire pe lângă preacuviosul, pe lângă Agathon, mâna dreaptă a egumeniei. Nicodim şi cu părintele duhovnic Daniil te iubesc pentru silinţa şi pentru buna învăţătură ce o dobândeşti. Că ai deprins a sloveni şi pe greceşte şi pe slavoneşte şi că ştii scrie. Ba şi cunoştinţe gramaticeşti ai dobândit şi despre musichie iarăşi...

— Matale, Smarandă, îndrăzni fără să-şi dea seama diaconul, matale îmi ştii rosturile pe de rând...

— Le ştiu, că am voit a le şti. Şi mai vreau să auzi ceva de la mine, Sioane. Să nu uiţi ce-ţi spun acum.

— Anume ce? Te ascult! Era numai urechi, plin de o bucurie luminată.

— Bine faci! Să mă asculţi. Dumneata, Sioane, nu te găteşti aici numai să cunoşti cele ale Domnului şi nici doară spre a-i sluji lui. Nu numai atât...

— Dar asta e destul de mult.

— Nu este. Care ţi-e menirea? Ştii? Ascultă-mă pe mine. Alta ţi-e rânduiala în viaţă, ai să vezi! Eu ţi-o ştiu, dar...

— Dar? se miră diaconul.

— Atât acum. Şi fiindcă mi-ai ascultat mărturisirea şi... m-ai spovedit, îţi sărut dreapta.

— Nu, nu! Ce faci? dar n-apucă „duhovnicul” să-şi tragă mâna. Smaranda i-o ţinea cu putere şi îşi apăsă tare buzele.

— Fac ce se cuvine şi... fiindcă aice nu te pot săruta altfel.

Smaranda aproape că fugi. Se trezi afară din biserică. Uită să ia drumul spre altar, unde să primească sfânta împărtăşanie ce era rânduit să i-o dea fie arhimandritul sau unul din cei unşi cu harul preoţiei. Nu ştia, uitase?

Într-alt ungher, ipodiaconul Vasilie se străduia să-i spovedească pe patru dintre fiii lui Stănilă.

Începuse cu cel mai vârstnic, cu Barbu.

Îl îngenunche cu cinstire. Spuse rugăciunile de iertare a păcătosului şi începu întrebările. Vasilie băgă de seamă că nu ascultă ceea ce îi citeşte şi că altundeva îi era gândul. „De ce a fost chemat cu atâta grabă banul Radu? Nu-i de-a bună! Va să ne bântuie ceva. Inima îmi spune. Poate afla-voi de la Barbu Stănilă”. Începu să-i pună întrebările, fără să uite că, deşi Barbu nu e învrednicit cu nicio slujbă la Curte, cum se obişnuia, spre a se deprinde cum să se poarte printre boieri, lângă măria sa... doar taică-său ban era.

Ipodiaconul Vasilie începuse să nu prea vadă bine, căci zăbovea mai mult decât ceilalţi citeţi cu slovenirea, cu gramatica, cu psaltichia, cu dobândirea mânuirii penei şi pensulelor. Stăruia mai mult decât alţii, deşi nu era încet la minte. Doar că lui i se părea că tot nu ştie şi se necăjea tocind pergamentele citindu-le şi răscitindu-le. „Cum de au ceilalţi încredere în sine, aşa cum e bărbăteşte; iar eu mă străduiesc peste poate.” Dar se lăsă păgubaş de a se certa pe sine, cum făcea adeseori, şi căută, după întrebări meşteşugite, ticluite cu isteţime, puse Barbului, să afle ceva despre chemarea unchiului, banul Radu. Cum nu ştia cel mai mare, nu ştiau nici fraţii lui.

„Oare nu ţin şi ei urechea la câte se întâmplă în jurul lor? Nu-s feciori de oameni de rând, ca mine, ca noi, ăştia, din sfânta monastice, afară doar de cuviosul Nicodim, de preotul Daniil, copil de popă la rându-i, şi de egumenul nostru Agathon. Feciorii ăştia, unui ca celălalt. Se spune despre ei că ar fi destoinici la mânuitul armelor. Oameni în toată firea! Par a nu se îndemna la nimic şi... Eh! Isprăvii cu Barbu, cu Niculae, cu mijlociul Costandin şi-l mai am pe Radu. Parcă ar fi de câlţi, de cocă. Seamănă cu Stănilă? Maria băneasa e puternică: asta bărbat trebuia să se fi născut. Dar şi aşa, ea îi surchideşte pe toţi. Până şi Stănilă tremură de spaima ei. O ştiu de frică şi băieţii Radului. Aşa se spune.”

Cumpătat era în toate cele ipodiaconul Vasilie, cel dornic de carte, cât numai la ea îi era gândul. Săptămâna patimilor era corvoadă şi pentru el – pentru cine nu era? – fiindcă nu avea timp să pună mâna pe manuscrisele copiate din biblioteca mănăstirii, de care el avea grijă, ajutându-l pe Gherasim. La cămara comorilor – aşa îi spuneau Gherasim şi Vasilie odăii cu rafturile de blăni groase, abia geluite, în care şedeau rânduite manuscrisele copii ale cărţilor ce se aflau la Tismana – aveau două rânduri de chei Gherasim şi Vasilie. Când nu era unul, îl găseai pe celălalt. Gherasim şi dormea în *vivliotică,* cum îi ziceau. Unul sau celălalt, dar pe amândoi îi găseai ades laolaltă în camera asta cu poliţe, pupitre şi-o masă mare, cu tăblia întinsă, şi cu bănci pe laturile lungi, unde toată ziulica citeau ori copiau manuscrise preţioase pentru minte şi trebuitoare mult mănăstirii şi Curţii domneşti, aflându-se şi condice şi tot soiul de hrisoave păstrate cu sfinţenie. Vasilie, ipodiaconul, ţinea cheile legate la cureaua ce-i încingea mijlocul, cheile de la dulapurile în care şedeau frumos aşezate, între scoarţe tari, din lemn, învelit în piele unele, altele mai de preţ erau în ferecătură din argint, cele mai scumpe, şi pe ele scene din Evanghelii. Atârna un terfelog din ăsta bune ocale, că şi filele din pergament ori din piele anume tăbăcită şi subţiată foarte, atârnau destul şi ele, fiecare. Strânse filele în scoarţe, cu catarame, erau unele înalte de un stânjen, altele mai mici, dar iarăşi groase, de un lat de palmă să fi fost cele mai subţiri. Cât nu era cu slujbele, cu îndatoririle în ceasurile de muncă pentru obşte, îl aflai mereu în bibliotecă. Altundeva nu avea ce căuta. Aşa că acum, cu spoveditul obrazelor subţiri, şi cum era pentru prima dată când i se încredinţa asemenea slujire bisericească, monotonia lucrării ce avea de îndeplinit nu-l obosise cât îl obosea ce era otova în cei patru fii zdraveni ai fostului ban. „Mai cu glavă îs ţăranii de rând! Cel puţin graiul lor e colorat. Sunt buni, credincioşi. Zdrahonii ăştia nu murmură nimic în ei. Nici duh şi nici vreun alt şart n-au! Ce-or zice fetele de ei, or avea cătare? Au, că-s avuţi şi de neam mare. De când se pomenesc au avut în neamul lor câte un dregător de vază. Dar ăştia? Ce s-o alege de capul lor? Văz că Barbu e bărbat trecut, ar fi putut avea copii mari, dar nici însurat nu este. Cred că nu vrea, dar nici jupâneasa Maria să nu ţină să se-ncuscrească? M-au plictisit, de mă gonesc a gândi la zbornicele şi psaltichiile din cămara ticsită de hârţoage alese. Câtă învăţătură în ele! Să tot stai să le citeşti. Cu plăvanii ăştia... Îl mai am pe Radu. Bine că nu mi l-a dat şi pe cel mai mic. Mic? Vorbă să fie, că-i şi ăsta bărbat în putere. Putea fi însurat şi el până acum. Să sfârşesc odată şi să iau la spovedit pe cine oi mai apuca. Îmbulzeală mare”.

Păşea trupeşă, împingându-şi sânii dormind ca doi motani dolofani între horboţelele bluzei peste care purta o scurteică vişinie, îmblănită pe de margini. Îmbrobodită la cap, era cernită toată. Era doar zi de înmormântare a Domnului Cristos, să nu se uite. Toţi erau de aceea îmbrăcaţi în haine de culoare închisă.

Păşea semeaţă jupâneasa Maria şi, de când intră în biserică, i se deschise o cărare largă, să încapă, şi, de pe amândouă laturile i se înclinau bărbaţii şi nevestele. Pe unii îi ştia, îi cununase, le botezase copiii, că băneasa nu era cu nasul pe sus, iar dacă îşi vedea feciorii îşi zicea: „Ce mai boieri, merită să fie slugi! Puturoşi, le e lene să se şi spele. Ptiu. Cu ce ţi-am greşit, Doamne, de nu s-a găsit măcar unul să-mi semene? Of! Cumva gălbejita de Ruxandra. Sfioasa şi spăsita Ilinca? Aşi! Nu prea ştiu să vrea, tot ca băieţii”. Se smulse din gândurile ei când recunoscu pe unii dintre cei care i se înclinau şi se repezeau să-i sărute mâna.

— Triandafile, ce-ţi fac băieţii, finii mei? Sau:

— Sănătate, Catinco! Te-ai mai înzdrăvenit?

— Tu eşti a lui Rogoz. Te-ai făcut frumoasă, foc de frumoasă! Ai lui Silvestru, băieţii, finii mei, deh, au venit şi ei? Nu-i văzui!

— Guga! Venişi de peste munţi, de la Băţălar, la Tismana, măi omule?

Înfipt îi răspunse acesta:

— Am venit să vă văd. Ştiam că nu lipsiţi. Şi-apoi nănaşa nost’ oţi fo’ şi pentru noi încă aţi botezat copiii, mi i-oţi şi cununa. Poi cum să nu venim? Şi de-am fi şi mai departe om veni!

— Preacuviosul arhimandrit e în altar? L-aţi văzut voi? vru să ştie, nemairăspunzând decât din cap şi zâmbindu-le tuturor.

— E, e! Cum n-a fi? Mă rog frumos, jupâneasă Marie. Pe la noi când?

— Ce să zic io, Guga. Oi veni. Cu fetele, să le duc la Densuş.

— Păi, da! Nici că se poa’ altfeliu. V-aşteptăm. Veniţi cu bine şi cu sănătate.

Pentru toţi avusese un cuvânt.

Arhimandritul o simţea că vine, după mişcarea ce-o văzuse în biserică. Îi ieşi întru întâmpinare. Când se apropie, deschise amândouă braţele, ca şi când aştepta să o îmbrăţişeze. Jupâneasa Maria îl privea drept în ochi şi de departe îi adresă cuvântul:

— M-ai aşteptat, preasfinte? Venit-am!

— V-am aşteptat, de bună seamă. O lăsă să-i sărute dreapta, înclinându-se şi el, ceremonios făcând apoi peste creştet semnul binecuvântării. Aici, jupâneasă Marie. Aici om sta. Îngenunchează matale. Îşi răsuci patrafirul, îi acoperi spinarea lată şi creştetul. Îi citi rugăciunile, să le audă numai el, prea

puţin cu grija să prindă ceva din ele şi jupâneasa. Apoi, ajutându-i să se ridice: Şedeţi lângă mine şi răspundeţi-mi la câteva întrebări.

— Inima mi-e deschisă, preasfinte!

— Domnul să te binecuvânteze, jupâneasă Marie! Dar, iertată să-mi fie întrebarea, aflat-ai ce ar fi zis măria sa în răvaşul pentru banul Radu?

— Cum să nu? Abia aşteptam să-ţi spun. Întâi află domnia ta, preasfinte, turcii, se vede, îs neastâmpăraţi, Lazăr despotul sârbilor a trimis scrisoare măriei sale după ajutor. Vom şti ce hotărăsc la Argeş. Dacă nu-l ţine mai mult, se întoarce la Tismana. I-am spus că noi facem Paştile aici. Luni, marţi cel târziu, e înapoi. De nu va fi altfel. Eşti îngrijorat?

— Nu-s îngrijorările numai ale mele, jupâneasă Marie.

— Ale tuturor, cum să nu? Aşa e! Dar nu mă spovedeşti, cuvioase?

— Să te spovedesc? Mi-ai mărturisit. Pe matale? Cum? Ce să te întreb? Când mă gândesc ce ar putea fi iar! Apără-ne şi ne păzeşte, Doamne, cu harul tău. Să ne rugăm împreună, băneasă Marie. Şi ţi-oi da sfânta cuminecătură. Să ne rugăm acum.

Căzură amândoi în genunchi. Cei din biserică toţi îi urmăreau cu coada ochiului. Dacă îi văzură în rugăciune, pe ei, cei atât de bine ştiuţi, se făcu o linişte din care se distingea pentru cei mai din apropierea lor cuvintele. Apoi, cei bătrâni, unul câte unul, căzură în genunchi. După ei toţi ceilalţi, iară cuviosul, văzând mulţimea îngenuncheată şi-n mare tăcere, înţelese că trebuie ca ruga să fie a tuturor, îşi înălţă glasul său cu tărie, dar mlădios şi dulce, deşi gros, profund.

Dinaintea epitafului, arhimandritul, căruia îi venise de-a dreapta părintele Daniil, de-a stânga stareţul Agathon, diaconul Sion, ipodiaconii şi toţi călugării, în păr, cântau dând răspunsurile Gherasim şi Solomon, încă şi David, mai ceva peste glasul celorlalţi. Nu se dumireau despre rugăciunea aceasta ce nu sta rânduită de niciun canon. Îngrijorarea însă se citea pe feţele celor adunaţi. Încă şi Cosma şi Hariton, Grigorie cu Sofronie, toţi îşi uitaseră metehnele şi împrejurarea îi ţinea ca un cheag, iar cântările lor suiau şi coborau. Suiau poruncitoare cerând, coborau rugătoare.

Bătrânii, nevestele lăcrimau. Glasurile împletite armonios ale întregii obşti le mistuiseră tuturor orice gând vrăjmaş, stinseseră oarece vrajbă ar fi avut care cu cine. Se rugau şi pentru linişte şi pace, şi pentru iubire între oameni. Cei câţi ştiau pentru ce era această rugăciune se umpluseră de o blândeţe ce li se citea în ochi; cei care nu ştiau erau spăimoşi, cutreieraţi de gânduri care se încrucişau peste creştete şi aceştia se întrebau îngrijoraţi din priviri. Nimeni nu-şi putea răspunde, nimeni nu putea răspunde.

Cei tineri mai cutezau în nişte fulgerări. Smaranda privea pletele negre ale diaconului Sion şi i le mângâia cu privirile. Ruxandra, înfiptă, se tot iţea

căutând pe cineva anume. Ea ştia pe cine. Nu ajunsese să fie spovedită de Sebastian. Aştepta cu nerăbdare. Ilinca nu se mai gândea la altceva. La ce? Ştia ea. Era ca buimacă, căzută în genunchi, şedea frântă, cu faţa în pământ. O sudoare rece îi umezea palmele. Şi le frământa şi nu privea nicăieri, nu vedea dinainte-i. „Pentru mine hotărâtor! Cumpănă; dacă Ruxandra, atunci...” Îi era teamă să-şi răspundă.

*

Slujba aceasta neprevăzută şi neînscrisă în nicio rânduială bisericească fu scurtă, ori mai curând păru aşa. După ea însă vorbi arhimandritul Nicodim din amvon:

— Iubiţii mei fraţi întru Domnul, se cade la îngrijorări şi la vreo izbelişte să facem altfel cumva decât este rânduiala şi decât ar fi socotinţa obişnuielnică.

(În timp ce a vorbit până aici, s-a tot cugetat dacă să le spună tuturor îngrijorarea celor care ştiau de plecarea grăbită a banului Radu, la Curtea de Argeş. „Dar dacă nu va fi să ne îngrijorăm, de ce să-i împovărez zadarnic cu altă nevoinţă pe lângă cele ce le au în viaţa de toate zilele? Ce-o fi vom vedea. Dacă ar fi fost lucru de mare chibzuinţă, gândesc că m-ar fi chemat şi pe mine, dar... banul va fi fiind de trebuinţă la Curte pentru cine ştie ce socoteală, nu atât de... Ştiu că mă cheamă la o ajutorinţă de nădejde. Nu, nu-i tulbur cu tulburarea noastră, a câtorva!”)... Să ne purtăm cu seninătate şi nădejde.

Rotocoale de cruci şi de mătănii vârtejeau cei din biserică, aşteptându-şi rândul la spovedanie ori pentru a primi grijania.

*

Sebastian îşi zicea: „Voi avea de furcă cu dumnealor, fetele Mariei Stănilă. Cum de-au sucit-o altminteri decât rânduit-a preacuviosul Nicodim? Asta n-am avut când afla. Ajută-mă, Doamne, că-s om nevrednic. Păcătuit-am şi ajută-mi să nu mai cad în păcat. Acum mi-s altele şi gândul, şi firea”. Dar, de cum se apropie Ruxandra, Sebastian îşi zise: „Doamne, dar e chiar ucigă-l toaca. Uite, îi joacă pe faţă lumini cu flăcările gălbui, schimbătoare ca vâlvătăile de pucioasă. Doamne, mă las în voia ta. Slab sunt pe cât sunt om şi neajutorat pentru câte nu le ştiu şi nu le pot”.

Când îi spuse să îngenunche, Ruxandra nu numai că nu se supuse, dar îi răspunse:

— Nu mă ispiti, părinţele! Sub patrafir? De ce? Nu vreau!

— Bine, dar aşa cer regulile spovedaniei.

— Dar nu vreau să mă spovedesc.

— Cum? Ce-or zice părinţii domniei tale?

— Acuma, când eu m-am bucurat că voi sta de vorbă cu matale, mă ameninţi? Las' că ştiu eu! N-o să te apuci să mă pârăşti părinţilor. Tata, de el puţin îmi pasă! Nu mi-a spus niciodată nici dă-te mai încolo, iar mama n-o să te creadă. Ştiu eu cum s-o sucesc, să o scot cu bine la capăt.

— Ne vede părintele Daniil şi...

— Ce dacă? El să-şi vadă de spoveditul lui, acolo, că tata îi îndrugă verzi şi uscate. Uite, tata n-a îngenuncheat.

— E om bătrân, dregător al măriei sale.

— E tatăl meu. Nu a îngenuncheat el, nu cumva crezi că am să îngenunchi eu!

— Trebuie să-mi răspunzi dacă...

— Opreşte-te, că n-am de gând să-ţi răspund la nicio întrebare.

— Atunci de ce ai mai venit?

— Dacă ai şti cu ce bucurie aşteptam să te văd în patru ochi şi să-ţi vorbesc.

— Mie? Ce să-mi vorbeşti?

— Ei, câte n-am a-ţi spune? Mereu mă gândesc la ipodiaconul Sebastian. Adică nu la ipodiacon, la Sebastian. Ştii, când vorbim amândoi, în gândurile mele, te chem pe nume: Sebastian. Şi te mângâi. Te văd, ştii? Te văd aievea, te am lângă mine şi... Ai ochi albaştri. Acum îmi dau seama! Ce frumoşi ochi ai! Şi aşa cum eşti, cu faţa albă-albă şi părul bălai-bălai... De când te-am văzut am pus ochii pe matale.

— Dumneata spui despre mine lucruri pentru care nu am urechi de auzit, îndrăzni înspăimântat ipodiaconul Sebastian.

— Aş, le auzi prea bine, diacone! Vezi, te-am făcut diacon. Ce mi te-aş face eu, dacă m-ai asculta pe mine!

— Te ascult. Iacă!

— Brava, aşa îmi placi! Nu face pe urâciosu'. Minţi când spui că nu mă auzi ce-ţi vorbesc. Nu fi făţarnic. Eu te aud. Te găsesc frumos. Îţi văd ochii, sunt albaştri şi ţi-o spun cu laudă, că bine se mai potrivesc cu pielea dumitale albă şi cu bărbuţa asta ca mătasa porumbului şi dumneata îndrăzneşti să mă înfrunţi şi să-mi spui că ce văd nu văd.

Tăcea Sebastian rău încolţit.

— Da, te şi cert, ba chiar eu am să te întreb pe matale de unele lucruri care trebuie să le ştiu.

— Să mă întrebi, să mă cerţi? repetă ipodiaconul.

— Da, pentru că nu ştii cum ne-am sfădit ca să fim spovedite de dumneata. Şi eu, şi soră-mea. Când am auzit că arhimandritul a hotărât altfel... ne-am îmbufnat rău tustrele.

— Cum adică? întrebă Sebastian, învoindu-se deodată. În loc să-l tulbure ce-i spunea, îi dădu siguranţă.

— Rânduise el ca Ilinca şi cu mine să fim spovedite de diaconul Sion, iar Smaranda de către domnia ta. Smaranda le-a sucit, cu de la ea putere. Îi mulţumesc. Am sărutat-o pentru asta. Şi eu, şi Ilinca.

— De ce? nu pricepea Sebastian.

— Nu înţelegi? Ei îi e drag Sion, ţigănosul. Să nu-i spui lui, dar aşa îi zicem noi. Dar nouă nu ne place el, ci Sebastian. Cum să-ţi zic? Ipo... Nu, nu merge. Când vorbesc cu fetele, ori singură, îţi spun Sebastian. De ce să te mint. Ori vrei să-ţi spun sfinţia ta ori cuvioase? şi bufni în râs.

— Ne vede lumea! se sperie ipodiaconul.

— Şi ce dacă! Să ştie toţi că mi-eşti drag. Asta e!

— Aşa... dintr-odată? prinse curaj Sebastian. Prinsese gust de... glumă parcă.

— Dacă ai şti... Îmi placi de când te-am văzut. Duhovnicul de la noi e bătrân, ca tata, şi ne întreabă tot lucruri care nu-l privesc pe el.

— Dacă e duhovnic...

— O fi, dar să-şi vadă de treaba lui... de altele. Nu-l priveşte pe el pe cine iubesc, pe care îl vreau.

— Pe cine îl vrei dumneata?

— Pe tine te vreau.

— Cum adică mă vrei? Sebastian începea să uite ce este şi ce trebuie să facă.

— Uite-aşa, să te iau de la mănăstire şi să te fac al meu.

— Pe mine? se minună Sebastian şi şi-ar fi scuipat în sân: „Ptiu, împieliţato”.

— Da, întocmai. Ce-i aia călugăr? Sunt destui. La bătrâneţe, dacă mor eu şi tu o să mă iubeşti mult de tot şi, ca să te gândeşti la mine în linişte, te vei duce la mănăstire. Aşa, da. Să mă iubeşti întruna, până mori şi matale.

— Crudă eşti!

— Crudă e altceva. Asta e dragoste adevărată. Nu să-i spui că o iubeşti, să-i faci şi un copil şi să-ţi iei tălpăşiţa.

— Cum asta? deveni serios Sebastian.

— Cum ai auzit. Cum ai făcut cu ţiganca, la Topolniţa, cu Tinca aia... Crezi că nu ştiu? Era frumoasă barem? Sigur că era. Nu?

Ce să răspundă ipodiaconul?

— Ţi-am spus că ştiu. Gata. Nu vrei să-mi spui, nu e nimic. Nu mă supăr.

— Mă chinuieşti, suspină întru sfârşit Sebastian descoperit.

— Aia a fost altceva. Păcatele tinereţilor. Dar păcătuişi, vezi! Cu mine n-o să-ţi meargă. De la mine n-o mai iei la sănătoasa cu una, cu două.

— Ruxandră! o dojeni chinuitul Sebastian, uitând şi el să-i zică după cuviinţă.

— Aşa vezi, pe nume să-mi zici. Nu mă mai domni atât. Mă iubeşti sau nu? Altfel să te întreb: crezi că m-ai putea iubi? Dar repede să spui. Dacă te gândeşti prea mult, mă minţi. Spune adevărat!

— Nu! Aşa... dintr-odată...

— Aşa. Da sau nu! îi bătu din picior diavoliţa.

— Nu pot răspunde.

— Vezi. Eşti un făţarnic. Şi mai vrei să mă spovedeşti tu pe mine. Hai, uite, îngenunchi, pune-mi patrafirul în cap şi zi-mi o rugăciune! Aşa, de ochii lumii.

Diaconul Sebastian nu avu încotro şi făcu întocmai. Abia isprăvi de rostit prima rugăciune a spovedaniei, că Ruxandra se ridică în picioare, cu patrafirul în cap şi îi spuse peste umeri, plecând:

— Vezi că ţi-o trimit pe soru-mea. Să te porţi frumos cel puţin cu ea, ipodiacone!

Rămase încremenit Sebastian. Ce să creadă? „Asta m-o spune maică-sii, cine ştie ce scorneşte că am făcut sau n-am făcut? Şi-acum, cealaltă. Dacă o fi tot ca ea? Sunt gemene, vai de mine!"

Se apropie încet, temătoare. Se opri dinainte-i şi fără vorbă îi căută în ochi... Ba, îi căuta privirile, ba se sfia şi căta în pământ. A rămas aşa, Sebastian aştepta să spună ceva. Zise el:

— Să vă spovedesc, domniţă Ilinca.

— Da! cu toată îngăduinţa, deşi abia şoptit. Fata îngenunche supusă şi, cu capul plecat, aştepta. Cu toată grija o acoperi cu patrafirul. Spuse toate rugăciunile. Ilinca plângea. I se zguduiau umerii. Vedea cum se clinteşte, odată cu mişcările ei, patrafirul. Sfârşise rugăciunile. Crezu că se va ridica de la sine. Ilinca plângea prăbuşită, aproape cu fruntea de dalele bisericii. Îi luă patrafirul de pe cap, dar fata rămase tot aşa şi când îi spuse:

— Ridică-te! S-a plecat, a săltat-o de subsuori, dar fata plânse şi mai tare. De ce plângi, domniţă?

Plângea, de nu putea răspunde.

Nu ştia ce să facă. Lăsă să mai treacă câteva clipe. Plânsul însă se înteţea. „Cum pot întreba ceva, dacă plânge în hohote? Mi-e că dacă pun mâna pe ea... Doamne fereşte, ţipă. Cum s-o potolesc? Aş mângâia-o. E o mieluşea. Blajină tare şi sfioasă. Să-i ridic capul şi s-o întreb". Sebastian nu ştia ce să facă. Întrebă din nou:

— De ce plângi, domniţă?

I se uită în ochi printre lacrimi. Ilinca avea ochi mari, verzi, sprâncenată; lacrimile aninate în gene, îi făceau ochii să sclipească. Fruntea potrivită, împodobită cu un păr negru-lucios şi o gură cu buzele mişcate umede, obraji albi-albi, pe care şiroiau lacrimile. Ar fi dat să o mângâie. Şi-a îndreptat mâinile către fată. Ilinca îşi lăsă obrazul pe palma lui. Aşa se mai ogoi. O lăsă.

— De ce ai plâns? întrebă cu milă Sebastian.

Cu ochii ridicaţi la el, rămase cu obrazul în palma lui. Şi, într-un târziu, când Sebastian nici nu mai aştepta, veni răspunsul:

— De-aş putea să-ţi spun.

— La spovedanie cuvine-se să ne uşurăm sufletul.

— Greu! Tare greu! Nu pot!

— Să te ajut?

— Nu. Mi-ar fi şi mai greu.

— Atunci... spune singură. Pentru a mi te mărturisi, nu-ţi trebuie curaj.

— Ba, da! pentru ce am eu pe suflet... Avea un glas dulce, plăcut auzului.

— Ce poate fi? Atât de... încât să ai nevoie de curaj?

— Şi tocmai dumitale?

— Mie trebuie să-mi spui.

Se vedea cum se chinuieşte. Cum ar vrea, dar ceva o opreşte. Ceva peste care nu poate trece.

— Mi-e şi... un fel aşa... de ruşine. Cum de-am îndrăznit să...

— Ce să îndrăzneşti? N-ai îndrăznit nimic.

— Ba, da, că am venit, că... am plâns.

— Nu e nimic, ai plâns, te-ai uşurat. Păcate grele? întrebă mai mult în şagă „duhovnicul”. Dar ea ridică ochii spre ai lui şi, dacă îi găsi, rămase să se uite în ei şi lacrimile să o podidească molcom.

Ar fi mângâiat-o. Să-i sprijine capul de pieptul lui...

— Domniţă Ilinca, abia îi şopti Sebastian, cu inima topită.

— Daaa, suspină fata. Eu mă duc, părinte. Sărut mâna. Iartă-mă. N-am ce mă spovedi; abia dacă ţi-aş spune, aş păcătui! şi, hohotind în plâns, plecă de la el.

„Gemene! Şi cât de altfel! De ce-o fi plângând? Iar ultimele cuvinte...”

La asfinţit, mulţimile s-au mai potolit. În căruţe, sub căruţe, care în chiliile lor. Cei mai mulţi, câţi nu puseseră nimic în gură toată ziulica şi, după post negru de-o săptămână, erau lihniţi, sleiţi de puteri. Bătrânii zăceau toropiţi de slăbiţi ce erau. S-au dat într-o rână şi cătau să adoarmă. Boierii, călugării, doar câţiva rânduiţi să rămână treji, toţi voiau să tragă un pui de somn, că slujba nopţii avea să fie lungă şi grea, până în dimineaţă. Aveau de stat în picioare ceasuri întregi. Erau însă toţi mulţumiţi şi împăcaţi.

Cei care mai ştiau câte ceva, de pildă că banul Radu plecase aşa cum plecase, îşi ziceau că vor afla când se va întoarce, de nu... Temerile pentru vreun năduf pentru ţară... Se îngânau, bănuielile creşteau, scădeau şi, cei care ştiau de chemarea banului Radu, când îşi cercetau cumpătul şi găseau de ce să fie îngrijoraţi, se mângâiau: „Ce-o fi, om duce".

*

Clopotele care aproape n-au încetat, de la ocolire, s-au tot zbătut lovite numai într-o dungă, ca pentru înmormântare. Către asfinţit au contenit şi ele. Apusul arăta o geană roşietică-portocalie, ce însemna zi bună pentru duminica ce urma.

Înainte de miezul nopţii, monahii câţi se odihniseră, începură tăcuţi forfota. Prin biserica înecată în beznă, doar lumânările groase, patru, ardeau la capetele epitafului.

La miez de noapte, şi cine s-ar fi cufundat în somn adânc, fără de vise, tot se trezea buimac de hăuitul clopotelor. Băteau, se zbăteau, vuind, izbindu-şi sunetele bronzului de stâncile ce străjuiau sfânta mănăstire, iar cascadele parcă dacă susuraseră ca o potopire de lacrimi toată ziua de sâmbătă, acum, în pragul primului ceas al duminicii Învierii, zbucneau hârşind stâncăria, pornite ca pentru a le prăbuşi în hău cu chiote de veselie, de izbăvire şi de înfrângere a relelor din lume.

Arhimandritul Nicodim cu soborul de preoţi: Daniil, Agathon, Sion, Sebastian, Gherasim, Vasilie ieşiră cu toţi din chilii, şi se porniră către biserică. Cei veniţi de departe trăseseră în preajma curţilor mănăstireşti; în curte, droaşcele, carâtele cu care veniseră familiile boiereşti. Cei de prin apropiere plecaseră pe la casele lor, ca să se întoarcă acum, pe jos, la miezul nopţii.

Înveşmântat în odăjdii, arhimandritul ieşi în uşile împărăteşti şi porunci voios de se cutremură de ecouri biserica întreagă: „Cristos a înviat!", iar mulţimea răspunse într-un glas: „Adevărat a înviat!"

Cei mai din faţă – şi fruntea era a ălor mari din boierie – îşi aprinseră lumânarea de la arhimandrit şi unii de la alţii apoi. Mulţimea adunată era luminată de lumânările care puneau pe feţele fiecăruia poleială de aur topit.

Prin întuneric, Smaranda se apropie de Sion şi rosti urarea creştinească. La fel Ruxandra se duse la Sebastian şi-apoi o împinse şi pe Ilinca să facă la fel. Abia îngăimă şi ea. Gătite frumos erau toate, şi nu numai fetele. Ruxandra, la lumina lumânărilor, ciudat, acum nu mai era gălbejită. Smaranda se întrecea cu maică-sa în frumuseţe, iar Ilinca scânteie un surâs ca o îmbrăţişare, când înflori deodată înaintea lui Sebastian.

Iarăşi slujbă la amiază. Toaca de lemn, toaca de fier şi clopotele făceau o nemaipomenită lărmuială – cum sunau dimpreună – ce îi îndemna pe creştini să strige înveseliţi unul altuia urările ce şi le doreau.

*

Un soare răsări, despicând norii care atârnaseră ieri linţolii grele. Acum astrul izbândise. Dezlânaţi, norii s-au risipit.

Voia bună se revărsa darnică. În spatele carelor şi căruţelor, butiile îşi scoteau fruntea de sub coviltire. Strigăte şi chiuituri. Pe iarba crudă, mese întinse pe ştergare. Veselie. Ploşti, bărdace, ulcioare se umpleau, se goleau şi iarăşi se umpleau. Alaiuri de bucurie. Se prindeau în hore şi cântece din fluier, învârstate cu glasul scripcilor, hangul cobzarilor, cu glasurile de fete şi feciori, ba şi de mai vârstnici.

Prânzul cu oaspeţii aleşi l-au luat monahii în trapezăria cea mare. Prima masă de frupt după marele post, cu ouă roşii, cozonaci, borşul şi friptura de miel – câte nu erau de îmbucat, gustoase şi din belşug. Dar călugării nu s-au îmbuibat, le-ar fi căzut greu. Au ciugulit, au ciocnit câte un ou roş, au gustat doar vinul mănăstiresc. Nici ceilalţi, oaspeţii mari, nu s-au îndemnat prea mult. Erau cu toţii obosiţi foarte. Arhimandritul a fost primul care a dat semnul sfârşitului acestui ospăţ nu pe săturate, rămânând ca pe seară să se întindă masă cu tot dichisul, după ce cu toţii se vor odihni puţintel.

Se răspândiră unii fără de gânduri din trudirea ce-o avuseseră de îndurat, alţii mofluziţi că nu li se părea a le fi ieşit lucrurile pe cum s-ar fi aşteptat. Mai bine să se culce fiecare şi să-şi pună, prin odihnă, niţică orânduială în simţăminte şi în cuget.

Bine făcuse arhimandritul Nicodim când, ridicându-se cel dintâi, de la masa din care doar au gustat, să le grăiască:

— Cinstiţi oaspeţi şi voi, cu toţi fraţi ai mei, zic va fi cu mai multă voie bună a ne întâlni seara iar, aici, la această masă, după ce ne vom odihni fiecare, căci cugetele şi inima multor vor fi fost întoarse spre făgaşuri noi şi nemaicunoscute. Citise gândurile unora dintre cei tineri, de bună seamă. De vreţi a rămâne să ospătaţi, voia e la domniile voastre, eu unul, şi cu mine feţele monahiceşti, ne vom retrage până în deseară. Cristos a înviat!

Jupâneasa Maria ar fi avut de spus multe. Un strop de vin era pentru ea limbariţă. Nu-i trebuia mai mult şi niciodată nu greşea. La început vorbea în şoaptă cu Oana:

— Ce-o fi, draga mea?

— Cu cât întârzie, mă îngrijorez mai mult.

— Lasă, Oană mamă – aşa îi zicea tuşa Maria – n-o fi Aghiuţă atât de tuciuriu. Altă dată, într-o zi obişnuită, i-ar fi zis de-a dreptul, dracu', dar azi, zi mare, era păcat.

— Dar de ce întârzie? zicea cu glas ferit Oana.

— Ei, stai, de-abia a plecat omu'. Călare, cale lungă. Ce crezi, poştie, nu glumă! Oricât ar goni. Şi la zile mari, să speteşti bietul dobitoc...

— Ce dobitoc? se sperie neînţelegând bine Oana.

— Calu', mamă, caii! Ce te speriaşi? Că n-o fi Radu ca al meu! Tânăr e şi... cu judecată. Mai ceva ca Stănică. Daa... nici pe departe. Ăsta-l meu... un mototol! Cinstit, e drept, credincios, dar, frate dragă, atât n-ajunge! Ştiu io ce să zic? Din vorba mea nu iese. Şi e bine. Băneasă mi-a trebuit să fiu, apăi am fost!

— Şi-acum iar... luă seama Oana.

— Recunoşti? Şi pe Radu mi ţi-l muştruluiesc, în sfârc de bici mi ţi-l ţin. Mă ascultă, asta-i a lui!

— Are şi de la cine! o lăudă Oana crezând ce spune.

— Aşa-i? Să nu ne facă de râs.

— Da, mamă! îi zicea şi Oana.

— Las' că şi tu ai cap. Să-l ţinem cu mintea mereu trează şi ascuţită, ca sabia în teacă. Nu doar că altminteri ne-ar face de ruşine pe noi două şi copiii.

— Copiii? Au ei grijă singuri!

— Aşa-i? Şi-atunci, nu se poate să nu te amesteci. Cu treburile ţării nu te joci. Să te strecori printre boieri, care apucător, care hrăpăreţ ori făţarnic.

— Că n-or fi toţi.

— Nu zic, sunt cei mulţi cu frica lui Dumnezeu şi cu dragoste de ţărişoara asta, de pământul pe care ctitorim după puterile noastre...

— ...şi după pofta inimii, adăugă Oana.

— Ce vrei să zici? o întrebă deodat' Maria.

— Ce-am zis. Că dacă vrem dăm atât, ori atât. Cutăruia ori celuilalt.

— Păi, nu?

— Eu ce zic? făcu Oana, dar mătuşichii Maria i se păru că o spune aşa, cam peste picior, şi nu-i fu bine.

— Adică... stai niţel. Cum – eu ce zic – mă iei într-o spetează?

— Unde ar trebui mai mult, dăm mai puţin şi unde ar...

— Lămureşte-mă, femeie! îi ceru Oanei. Ce vrei a zice matale?

— Uite, mănăstirea asta, Tismana, are o şcoală de unde se ridică oameni cu ştiinţă de carte, oameni de care este multă nevoie.

— Şi? Nu dăm? făcu ochii mari jupâneasa Maria.

— Pentru şcoală? Nu prea. Şi au nevoie de atâtea. Nu zic de mâncare, de alte celea sunt îndestulaţi, dar pentru minte, pentru ce fac ei acolo anume... Eu îmi voi da băieţii la învăţătură.

— Să-i călugăreşti?

— Dacă îi dau pe mâna arhimandritului şi-a lui Agathon, şi-a popii Daniil, nu înseamnă numaidecât că îi fac monahi, nu? Dar învăţătură... Să înveţe a sloveni, să mai ştie şi alte limbi... Ce fel de fii de boieri sunt ei, dacă n-or şti să se descurce cu lucrările ce-s de mare trebuinţă în sfat, pentru ţară, domnului Mircea, în cancelarii.

— Ştii că gândeşti bine, Oană mamă? Îmi placi. Îi dau şi pe-ai mei. Îi zvârl pe toţi din poala mea!

— Târziu, făcu Oana, gândindu-se la Barbu care era aproape de vârsta ei. Se răsuci în minte şi adăugă: dar niciodată...

— Niciodată, mamă dragă, nu e prea târziu. Mi-e necaz că nu m-am gândit şi eu la treaba asta. Eşti deşteaptă, Oană, am zis eu! Băneasă în lege şi de trebuinţă banului eşti! Aşa să fii. Păi, să ştii că vorbesc cu Stănică al meu şi...

— Eu nici nu-l mai întreb. Vorbesc cu arhimandritul şi să poftească dumnealor să-i dea ascultare, că au de la cine învăţa. Dacă s-ar putea mi-aş da şi fata.

— Şi eu pe-ale mele! sări Maria jupâneasa. Dar, vezi că...

— Am eu planul meu! făcu un semn de taină Oana Radului.

— Mi-l spui şi mie? îi şuşoti jupâneasa Maria.

— Vei vedea matale, mamă! şuşoti şi Oana.

— Hai, s-o văd şi pe-asta.

— Ba, cum să nu? Şi pentru gemenele matale am eu...

— Ac de cojoc! Bată-te să te bată, Oană! îşi împreună mâinile a admirare Maria şi rămase a o privi lung şi cu dulce simţământ pe Oana. Apoi, cu un căscat întrebă: Oană mamă, nu ne odihnim niţel? Cred că pentru astă-seară preacuviosul Nicodim are a ne spune câte ceva, şi-atunci, iar mai pierdem o noapte. Că pe el tot să stai şi să-l asculţi. Hai, fetiţa mea, pe la chiliile noastre!

Fără de nicio vorbă o urmă pe jupâneasa Maria. Erau ca două surori.

Aţipise Oana când, fără să ştie că e în chilie, fiică-sa pătrunse chemând-o:

— Mamă! îi păru rău că a dat buzna. Iartă-mă, n-am crezut că ai să adormi aşa de repede. Dumneata când ai mai dormit ziua-n amiaza mare?

— Mă căzneam să dorm niţel. Mă mir că am aţipit. Dar, ce este? Parcă ai avea ceva să-mi spui?

— Nu ştiu, nu ştiu dacă trebuie să-ţi spun, se întreba singură Smaranda.

— Când nu mi-ai spus tu mie tot ce te frământă? Te ascult, Smarandă!

— Da, da' acum e ceva mai...

— Ce poate fi? Ceva mai... deosebit.

— Daaa, chiar aşa. Mamă, ştii, mie mi-e drag cineva.
— Ei? Ţi s-o fi năzărit. Se mai întâmplă unora, dar nu ţie, se miră mama. Şi, mă rog, cine? Că feciori mai acătării n-am prea văzut.
— Nu, dar...
— Ce? E aşa de... anevoie?
— Este, mamă... Ce-ai să spui matale...
— Dacă nu ştiu despre ce... despre cine poate fi vorba nici n-am ce spune. Da' hai, îndeamnă-te. Hai, fata mamii... Îţi sunt ca o soră mai mare, nu?
— Da, mamă, dar o să te superi şi...
— Ar fi păcat. Dar, oricum, zi odată, cine e dumnealui care...
— Mamă, nu spune ceva nepotrivit, te rog, mult te rog. El...
— El? Care? ceru cu o dâră mai îngroşată de poruncă Oana.
— Diaconul...
— Di-a-conul? Diaconul spui? Care? Că-s mai mulţi.
— Unul singur e! hotărî Smaranda ca pe o ultimă sforţare a curajului, însă plină de temeri că maică-sa se va mânia rău.
— Sion, îi strigă numele jupâneasa Oana, cu bucurie abia reţinută, dar cu nespusă surprindere. Îşi privi fata cu mulţumire. Îi spuse ca pe când era o copiliţă: Vino, la mama!
— Mamă! strigă Smaranda. Nu te-ai supărat? Eşti o comoară... un înger, o... o... minune de mamă! Şi eu care... Ce frică mi-a fost!
— Da, să ţi-o spun pe-a dreaptă, într-acea parte mi se ducea şi mie gândul, spuse Oana cântărindu-şi vorba.
— Mamă! o strânse mai să o înăbuşe şi, prinzându-i bănesei cu amândouă mâinile capul, Oana îi acoperi obrajii, fruntea cu sărutări de mulţămire, de bucurie, de fericire.
— Bine, apăsă băneasa Radului hotărârea. E bine, mai zise întărindu-şi spusa. Aşa să fie!
— Mamă! Ce mamă eşti matale...!
— Mama ta, Smarandă! Şi mă chibzuiesc pentru tine cum şi ce fel...
— Da, înţeleg. Mă frământă şi pe mine.
— Nu, să nu te frământe pe tine. Lasă-mă pe mine. Da?
— Da, sigur. Numai că...
— Ce? Ai băgat de seamă ceva la el, care...
— Nu, nu, aş zice că... s-a luminat deodată şi parcă ar fi vrut a-mi spune ceva, dar... eu mă spovedeam, eu îi mărturiseam lui.
— El te-a spovedit? Parcă era să fie altfel? Arhimandritul a spus...
— Lasă ce-a spus el. Ce-am spus eu, aia am făcut!
— Tu? Le-ai întors pe voia ta, după placul tău şi-al fetelor? Verişoarele ce-au zis?

— S-au bucurat şi ele, fiecare în felul lor.
— Cum adică? scociorî mama.
— Păi, şi ele...
— Ce, şi ele?
— Sunt moarte amândouă după Sebastian.
— Sebastian? Amândouă?
— Da, mamă.

Tăcu Oana. Se gândea, îşi punea în bătaie planul de cum să poarte lucrurile spre făgaşul ce şi l-ar dori. „Sigur, trebuie să ştiu ce vorbesc şi cu Maria şi...”, se pomeni zicându-şi gândul cu glas de auzi şi fiică-sa care privea la maică-sa ca la o icoană.

— Acu’, lasă-mă să mă gândesc! zise într-un târziu Oana şi se culcă iarăşi. Caută să dormi şi tu. Unde te duci? Şezi cu mine, Marandă. Culcă-te în patul lui taică-tău. Numai de-ar veni mai repede... până mai suntem aici.

— Altceva ce-ai făcut toată viaţa? Decât să dormi? Cum pui capul jos, te-ai dus. Nu mai poate omul să schimbe o vorbă cu tine. Mă auzi?

Stan Stănilă „le dormea”, deşi glasul Mariei putea fi auzit şi prin zidurile chiliei. Singurul răspuns dat jupânesei dumisale fu mai mult o bolboroseală.

„Mi s-a părut. Doarme. Cum de-o fi putând? Ferice de el! Bine că m-a avut pe mine. Norocos puturos! El ca el, fuse şi se duse, Doamne iartă-mă, că niciodată parcă n-a fost, de n-ar fi fost greul ce l-am dus singură. Şi cu atâţia neisprăviţi, liotă după mine, că băieţii... care mai de care se întrec să-i semene scaietului ăstuia. Trag nădejde cu Ion, ăl mic. Se-arată câteodată aprig şi te miri ce dă din el. Dar rar, rar. Ascuns altminteri, nu-i dovedeşti felul uşor! Of! Cu fetele ce mă fac? Ruxandra şi Ilinca ar fi ele frumuşele. Da’ Ruxandra, fiere, se îngălbeneşte, se-nverzeşte de-a dracului ce-i. Şi n-ar fi proastă. Ilinca? Ilinca e frumoasă, ce mai!, da’ moale, moale, sfioasă, sfărâmicioasă... De ce nu seamănă nici una cu mine? De ce, Doamne, să mă chinuiesc eu cu ei? Punându-şi capul pe pernă, gândi la ce spusese Oana: Deşteaptă fată. Cum i-a trecut ei prin minte să-i priponească pe băieţi! Aşa am să fac şi eu. Îi silesc. Să rămână aici, la învăţătură!”

— Mamă, dormi? intrase Ruxandra. Mamă, lasă că ştiu eu că nu dormi. Mă auzi?

— Cum să nu te aud? Ce ţi-e? Că nu poate omu’ de voi să puie cap’ jos un piculeţ.

— Iartă-mă, da’ ştii ceva?
— Acuma zi! Ce să ştiu?
— Mamă...
— Nu ţi-aş mai fi! Zi odată!

— Ilinca plânge întruna!
— Când n-a plâns? Ce-i cu asta?
— Da, da' acum plânge că ne-am certat.
— Când nu vă certaţi voi? Lasă-mă să închid niţel ochii!
— Ne-am certat pe el. Amândouă îl iubim.
— Ce-mi îndrugi acolo? Ce-i cu Ilinca?
— E moartă coaptă după...
— După care naiba, Doamne iartă-mă, că până acuşi nu-i ardea.
— Ba, îi arde. Uite, că îi arde! îi arde de ipodiaconu' ăla.
— Ce ipodi... care ăla?
— Sebastian!
— Alta-n c... popii! Nu, zău că nu-i da' bună Ce vrea?
— Îl iubeşte, frate!
— Păi, nu vede că e popă?
— Ce dacă? se strâmbă Ruxandra. Şi mie-mi place, aşa ipodiacon afurisit cum e.
— De ce-l afuriseşti pe om?
— Aşa, fiindcă-i al dracului!
— Isprăveşte cu vorbele urâte.
— Urâte, mai urât e el! Închise strâns buzele, înciudată.
— Urât nu e deloc! se gândi cu voce tare jupâneasa Maria. Nu se uită el la... Nu uita că el e...
— ...al dracului! apăsă aspră fata.
— ...al bisericii. N-are cum se însura.
— Mda?! Aşa crezi matale? Hm! Are şi-un copil. L-a făcut cu o ţigancă, roabă în mănăstire! Hm, nu se uită la fete!
— Taci. Isprăveşte. Că ai o gură...! Lasă-mă acu', vreau să dorm.
— Nu te las, uite! Îţi spui că noi ne batem pe el şi matale... dormi.
— Du-te de-aici şi certaţi-vă, eu mă culc să dorm niţel.
— Nu mă duc! se încăpăţână fata.
— Atunci vorbeşte la pereţi. Eu trebuie să mă gândesc.
— Aaa, aşa doar! Gândeşte-te că ai cu ce. Vezi cum o suceşti. Da' dacă se ia de el, i-l iau, să ştii, fir-ar a dracului să fie!
— Gură spurcată, piei! şi jupâneasa sfârşise ce avea de pus. Se înveli peste urechi şi fii-sa o mai fi bodogănit cât o fi bodogănit şi, verde, fiere, ieşi trântind uşa.

*

Isaia, fratele călugăr cel mai tinerel, de curând pripăşit la Tismana, şi care nu se prea arăta lumii, se ţinea răsnit, străin, sălbăticit, speriat de cine ştie ce

din copilăria lui, da ocol bisericii cu toaca ţinută în mâna stângă, oprindu-se în faţa ei şi rugându-se în timp ce repede-mărunţel, niciodată de două ori în acelaşi loc, lovea stinghia cu un ciocan de lemn şi el, ca şi toaca. Se oprea mai puţin la miazăzi, urma drumul tocind întruna şi se oprea îndelung la apus, unde era altarul, apoi la miazănoapte şi mereu-mereu cu intonaţii toca de parcă vorbea, parcă avea glas toaca. Şi cum era asfinţitul primei zile a Paştilor, şi toaca de fier era bătută în turlă necontenit de David, cel cu bun glas, iar vânjosul Gherasim trăgea funiile celor două clopote, amândouă deodată bătând în două muchii, vesele, hăulind, izbindu-se sunetele de stânci înteţindu-se suind. În lărmuiala asta, până şi Stan Stănilă, sătul de somn, da semne de trezie şi de înviorare. „Mi-e foame, gândesc că...”, îşi zise sculându-se, dar rămânând aşezat pe marginea patului. Aruncă o privire spre perină cu dor de ea, că îi venea să se culce la loc, dar izbuti să nu se lase ispitit.

— Ai făcut ochi, boier dumneatale? Te-ai îndurat? C-ai tras la aghioase, n-a fost chip să aţipesc! i-o zise răzbit Maria băneasa.

— Da! adeveri şi banul de odinioară.

Suspină jupâneasa: „Cu cine să mă sfătuiesc, dacă nu tot cu Oana? Cu plăvanu’ ăsta... ţi-ai găsit! Sunt singură cu el cum am fost toată viaţa”.

— Vii la slujbă? îl întrebă văzându-l că moţăie şi şezând pe marginea patului.

— Î?

— E vecernia. Vii la slujbă? îi strigă ca unuia tare de urechi.

— Du-te tu!

— Tu te culci iar?

— O să văd... mai apucă să zică banul şi căzu pe perina de pe care abia îşi ridicase capul.

După ce îşi clăti cu apă rece mâinile şi faţa, se şterse, îşi aruncă ceva pe umeri şi ieşi jupâneasa, trântind straşnic uşa. Deschise pe cea a chiliei celor două gemene şi a Smarandei, fiica Oanei.

— Mamă, uite la asta! apucă să strige Ilinca. Se certa cu Ruxandra, doar că nu se păruiau, dar nici mult nu mai aveau. Jupâneasa însă trânti grozav şi uşa asta după ea, fără să fi zis ceva, mări paşii pe tindă şi coborî din cerdac spre biserică.

Au venit mai apoi la slujbă şi fetele, tustrele, şi băieţii, ditamai bărbaţii „făloşi şi găunoşi”, cum le spunea mă-sa celor cinci vlăjgani ai ei. Oana şedea cu Smaranda de-a dreapta, Vasile şi Dimitrie în stânga ei. Îşi moţăiră din cap printre crucile ce şi le agăţau de piept.

Slujeau preoţii şi diaconii în altar, monahii la cele două tetrapoduri cu ceasloavele deschise.

Fiecare în gândurile lui. Unii urmărindu-i pe ceilalţi, voind a şti ce e în mintea celuilalt, a aceluia, a ăleia. Viermuiala din capetele flăcăilor şi fetelor era la fel de cumplită ca şi în capetele celor două mame.

Biserica hăulea de ecou, la cel mai mic sunet. Era goală, fiind în ea doar cei câţi veniseră din mănăstire. Se auzeau cuvintele din altar ale soborului, ca şi când ar fi fost spuse la ureche, fiecăruia.

Odihniţi, dumnealor feciorii celor două bănese, stăteau toţi şapte în stânga; pe dreapta, în strane în picioare, rezemate în coate: jupânesele. Dinaintea lor, cele trei fete. Numai la slujbă nu le era gândul nici mamelor, dar nici fiicelor lor, care urmăreau mişcările din altar. Osebeau glasurile fieştecăruia. „Acum cântă arhimandritul cu egumenul”. „Ăsta e părintele Daniil”. Nu-i auzeau pe diaconi. În strane erau ceilalţi călugări, câte trei-patru la o strană. În dreapta Gherasim cu David, cu alţi câţiva tineri fraţi, cu tuleiele abia mijind. În stânga: Hariton, Grigorie, Sofron, Solomon şi mai care? Nu ştiau cum îl cheamă. Dar nu ei erau în mintea femeilor şi fetelor din biserică.

Pe uşa din stânga a altarului ieşi, iată, diaconul Sion să cădelniţeze. Întâi bărbaţii, cu gravitatea ce o cerea acest moment de cucernicie, cu o uşoară plecăciune, care îi îndemnă pe cei şapte să se închine. Întâi cei mai tineri, mai repezi, apoi toţi ceilalţi. Cu cât erau mai înaintaţi în vârstă se închinau mai negrăbiţi, zidindu-şi o cruce mai ca lumea. Barbu, liniştit, de parcă îşi încheia surtucul la toţi nasturii. „Ce-or avea în capul lor?”, îşi spunea diaconul Sion, repezind cădelniţa de parcă ar fi zis spre ei „Piei, diavole! Împieliţaţilor! Poloboace cu întuneric ce sunteţi!” Când fu să treacă dinaintea jupâneselor şi-a fetelor, cu ochii mereu plecaţi, a cădelniţat mai cu încetineală, cu o mai adâncă plecăciune. El plecat, ele plecate, îndrăzni să ridice ochii şi îi întâlni pe ai Smarandei. Au rămas ochi în ochi o clipită, celelalte două nu-l priveau, supărate că nu le-a dat cu tămâie pe la nas Sebastian. Jupânesele numai la el se uitau. Îl scrutau. Jupâneasa Maria gândi: „Straşnic bărbat! Ocheşel, sprâncenat, înalt, bine legat şi dat la carte. Om s-alege de el!” Jupâneasa Oana iarăşi socotea: „Mi-l fac ginere! Dacă şi ei îi e drag, atunci... E ca şi făcut! El renunţă la preoţie? Dar de ce ar renunţa? Să-i fie Maranda mea preoteasă. De duminica Tomii îl face arhidiacon. S-o despărţi cuviosul Nicodim de el? Asta e! Îi voi vorbi. Dar dacă el... Ba nu. Se uită la Smaranda. I-a zâmbit. Taci că-i bine. Ah, tinereţe, tinereţe. Să fii mamă, trăieşti încă o dată cu fiecare copil, încă o dată, şi încă... după câţi ai. Aşa, mai dă-i cu cădelniţa, aşa, uită să pleci, mai întârzie niţeluş, să te cântăresc mai bine. Se vede deştept şi învăţat. Dacă o ia pe Smaranda, om ajunge. La Curte îl văd.” Smaranda, ce să mai gândească, l-a prins ca în cătuşe, cu ochii ei în ochii lui care ardeau. „Nu pleca, mai rămâi!

Cădelniţează. Uite, mă închin, şi pentru noi mă închin. Să fie precum gândesc, Sioane. Mi-eşti tare drag”.

Ruxandra trase cu ochii şi-i văzu. „Ăştia se iubesc, soro! Uită-te numai la ei!”, i-ar fi zis Ilincăi, dar ea nu vedea nimic. Se uita în pământ. „Şi ipodiaconu’ ăla... nu se arată şi el? Să-i văz faţa. Dă el ochii cu mine. Nu se poate! I-l suflu Ilincăi! Şi dacă lui îi place de ea şi nu de mine, mi ţi-l sucesc de... o să vedeţi voi cine e Ruxandra!”

Ieşi Sebastian să citească în mijlocul bisericii. Nu-şi scotea ochii din ceaslovul ferfeniţos, cu filele groase şi unsuroase, cu litere copiate în negru şi în roşu, cu iniţialele de-o şchioapă, de se vedeau de departe. Citea. Citea frumos, parcă pentru anume cineva, care ştia că-l ascultă cu luare aminte. Nu privea nicăieri decât la slove.

„Ipodiacone!”, scrâşni cu ciudă gândul Ruxandrei.

„Mirele meu dulce!”, îl dezmierda aşa în sine Ilinca.

Încă jupâneasa, mama acelor gemene îndrăgostite, îşi zicea în sân, privindu-şi ginerica pe sub gene: „Bălăioru’ mamii, ai o carne ca sideful. Cu care, maică dragă? Ţie care-ţi place? Le-ai luat minţile că nu le mai cunosc firea care au avut-o până nu le-au luat fierbinţelile ca în Paştile de-acum!”, şi iar se întorcea şi îşi zicea: „Şi dacă îşi iubeşte mai mult odăjdiile şi ceasloavele? Hm? Nu, Ruxandra ştie ea ceva. O fi aşa, Sebastiene, ai greşit? Ţiganca a murit. Ruxandra o ştie pe nume. Cum i-a spus? Dumnezeu s-o ierte, dar copilul... Ce te faci cu copilul? Îl creşte în sălaş, la mănăstire. Ţi-l aduce şi ţi-l lasă plocon în prag. Păi, cum?! Să am tot eu şi grija lui? Că fetele astea la ce să fie bune? De-ar fi la iubit măcar să te mulţumească. Am eu grija tuturor, s-o am şi pe-a copilului ăstuia? Odorul tău, deh. Nu-i nimic, lasă! Ehei, copil din flori! Ăştia ies oameni, îl iau şi pe-ăsta. Ţi-l cresc eu. Ei, numai să se... Of, că încurcate îs căile vieţii. Da’ o scoatem noi la capăt. L-am ţinut de dârlogi pe gloaba asta de Stănică. Ban, deh! Ce griji! Nu e prost Stănilă, da’ bleg, aah! Ţine-l tu, Marie, ţine şi gemenele şi alţi cinci drăngălăi! I-ai ţinut, Marie, că i-ai ţinut, uite-i mari, ca nişte dulăi cu floace de trândăvie crescute miţoase pe ei! Da’ vă dau la carte şi la posturi şi canoane, să simţiţi şi voi că trăiţi!” Şi îşi privea cu mânie feciorii, toţi ciopor: „Berbecii Domnului! Încai berbecele împunge cu cornu’ ori... face iezi. Lasă coconilor, vă dă mămiţica voastră pe mâna arhimandritului. Să vă ţie în bob şi linte şi-n post negru, dacă nu învăţaţi! Da! Iar cu mânzoicele... eu aleg pentru cine e bun Sebastian diaconu’. De duminica Tomii e diacon. Bun la învăţătură? Buun! Învăţătorii lui îl ridică în slujbă. Lasă, am eu grijă de toţi, ca până acum. Ce mai? Oană, gând bun avuşi! Mintoasă băneasa. Şi pe Radu îl ţine de băieri. A vrut s-o ia cu el şi i-a zis: «Nu, tu eşti ban. Nu eu sunt în divanul lui vodă. Pe tine te-a chemat. Gândeşte-te de zece ori înainte de a deschide gura Dar când o

deschizi, să iasă ceva cu judecată. Du-te, bane Radule!» Şi s-a dus. De dus, l-am văzut noi că s-a dus, dar de întors, mai va!"

Citea diaconul Sebastian şi zicea frumos, că ascultau cu luare aminte şi fiii Stănilă, altminteri cu gândurile doar la vânătoare. Vasile şi Dimitrie, fiii Radului, altfel ascultau. Ilinca era în al nouălea cer. Ruxandra mânioasă, îi plăcea de el cu furie. Dacă Ilinca abia de-l atingea cu privirile (de-ar fi fost mai la îndemână, lângă ea, să-l mângâie!), Ruxandra de l-ar fi avut dinainte-i, l-ar fi muşcat. L-ar fi tras de ţăcălia aia ca mătasea porumbului.

Vecernia isprăvită, arhimandritul trimise pe Vasilie, ipodiaconul, să poftească în trapezărie boierimea.

Ciocniră ouă roşii, câte un pahar cu vin. Au mâncat cu poftă mielul la frigare şi murăturile la butie. Pâinea o făcuseră călugării în pitărie. Caldă, îi mirosea aburul a grâu curat şi albă, ca obrajii Ilincăi, ba, ca ai lui Sebastian. Cu saţiul bucatelor, cu limbariţa ce-ar fi dat-o vinul bun, vorbire totuşi nu se lega. Că cine să o lege, călugării între ei? Nu şedea frumos. Ar fi fost să pornească Stănilă biv-vel ban, dar el dacă a dat de bucate bune după post îndelungat, încă mai mânca.

Fetele se uitau, diavoliţele, la diaconii lor, ce alta să facă? Oana cu gândurile ei, Maria cu ale ei. Şi tăceau mai departe cu toţi. Deodată jupâneasa Stănilă deschise vorba:

— Preacuvioase Nicodime, mâncarăm, băurăm... Ne ospătarăm pe săturate, după postul mare, după post negru şi... săptămâna cu patimile ei... Acu' mi-e un gând şi aş vrea să ţi-l împărtăşesc.

— Oricând ascult cu bunăvoinţă pe jupâneasa Maria, rosti arhimandritul.

— Te întreb, preasfinte, are ţara trebuinţă de oameni care să ştie a ceti, a scrie?... Întreb... făcu aşezat băneasa Maria cu vorbire de drum lung.

— Răspund încredinţat a avea nevoie precum pământul de apă, după secetă îndelungată.

— Mulţi îs cei care ştiu ceti, scrie?

— Mult prea puţini. Pe mulţi lenea nu-i îndeamnă. Pe alţii mintea nu-i ajută. Dar ca să ştii ce poate mintea, e de văzut cât de cu grabă sau mai domol deprinde slovenirea şi celelalte câte sunt de învăţat.

— Alte şcoli, prin alte părţi, ca cele pe care sfinţia ta le-a rânduit şi la Vodiţa şi la Topolniţa şi aici, mai sunt?

— Negreşit la Moldova încă îs şcoli, vestite încă, la Neamţ, la Bistriţa. Da, da! La sfânta monastire Tismana i-am adunat pe cei mai buni. Şi dascălii lor, şi citeţii ce-or ieşi dieci, ori preoţi, ori... Câte nevoi grabnice nu-s de acoperit, Doamne! La noi în ţară, biserica s-a îngrijit a fiinţa învăţătură prin monastiri,

cum ştiu a fi în Grecia, la Constantinopole, la Sfântul Munte Athos... răspunse cu de-amănuntul arhimandritul.

— Atunci, feciorii boiereşti, fiii unui dregător al voievodului nostru, unde ar putea deprinde citania, scrisul?

— Aici, la noi. E porunca de la vodă. Îi primim cu braţele deschise şi cu toată iubirea noastră dacă au dorinţă de învăţătură. Au logofeţii, de la vel logofăt, până la cel de ţine călimările şi penele nu în monastire au deprins cunoştinţele de slovenire şi scriere?

— Aşa! spuse Stăniloaia, după ce făcuse o adunare în minte. Tot astfel mai spuse apăsat şi un „Bine!" Dacă este precum spui sfinţia ta, ia-i şi pe-ai mei la carte, cuvioase!

— Şi pe-ai mei! se adaose Oana.

— Ai noştri să fie! spuse cu bucurie şi ridicând amândouă braţele către bagdadie: Îi primim cu voie bună, pentru că este multă nevoie de dânşii.

— Pe noi nu ne întrebi, mamă? la ananghie cum se socotea, Barbu prinse glas.

— Tocmai voiam a şti dacă îngăduinţa lor, dorinţa lor este spre asemenea lucrare. Vă întreb eu. Răspundeţi-mi ori unul pentru toţi, ori fiecare în parte, spuse arhimandritul.

— Fiecare în parte! se auzi vocea caldă a lui Dimitrie Radu.

— În parte să fie. Barbu atunci ca cel mai bărbat să răspundă.

— Eu mă împotrivesc, mi-a trecut vremea, spuse cu ţâfnă Barbu, privind cu duşmănie spre maică-sa.

— Niciodată prea târziu, fiule Barbule! Alte pricini mai ai ca să nu te învoieşti la înţeleaptă judecată a bănesei Maria, mama domniei tale? Şi fiindcă Barbu tăcea, se făcu auzită, ameninţătoare ca un blestem, vorba jupânesei Maria:

— Faceţi umbră pământului degeaba. V-am ţinut ca pe nişte coconi în gogoaşă, da' fir de borangic din voi n-am tors! Şi-apoi ridicându-se ca o furtună: O să rămâneţi la mănăstire de-acum! În casele mele nu veţi mai huzuri! Vă putrezeşte mintea ca frunzele pe care le striviţi sub copite prin cei codri, pe la vânătoare. Vă ştiu cât de nimica vă poate pielea şi tărtăcuţa. La învăţătură! Sub acoperişul meu n-am loc pentru voi. Vreţi să ajungeţi şi voi bani, fiindcă a fost tatăl vostru? Să fiţi *mari* fiindcă sunteţi avuţi, cu pungi pline? Să-mi fiţi bogaţi la minte! De nu, umbla-veţi prin codri ca fiarele sălbatice!

Stan Stănilă mai mânca, mai mult clefetea, morfolea în gură dumicatul şi nu i se ducea pe gât. S-ar fi sculat să plece, îi era ruşine. Maria, ca întotdeauna, a dat în el. „Las' să dea. Ştie ea ce ştie. Dacă am ascultat-o, am fost eu ban? Ştie ea ce face!" Înghiţi abia acum dumicatul. Oana nu se mira de

întâmpinarea asta a Mariei. Nu era prima dată când o vedea ieşindu-şi din fire. Era în mare cinstire la dânsa mătuşa Maria. Oana îi da întotdeauna dreptate şi chiar dinainte. Arhimandritul, Agathon şi Daniil o cunoşteau bine. I se dusese buhul că e o femeie nemaipomenită, multe ştiau despre dânsa. Şi Sion, şi Vasilie, mai puţin Sebastian. Diaconul Sebastian lua partea Mariei şi se minuna: „Feciorii ăştia cinci, nimic de capul lor! Vasile şi Dimitrie ai banului Radu sunt altfel. Cel puţin aşa par”.

Fratele Sion cugeta despre porunca jupânesei Maria de a rămâne la şcoala de anagnoşti feciorii dânsei: „Ai Oanei coconi arată că s-ar bucura, dar plăvanii lui Stănilă, ba. De-or rămâne, bat putineiu cu ei. Ori învaţă şi se pun pe muncă, ori îşi iau câmpii, că acasă, la îmbucătura bănesei, nu mai pupă. Când jupâneasa Maria zice una, e nestrămutată în hotărârea ei. Oana băneasa cu jupâneasa Maria se poartă una cu alta, cu grijă, cu respect amândouă, cât mi-am dat seama. Dar... n-aduce anul ce aduce ceasul. Un bob zăbavă”.

În tăcerea care apăsa şi după ce blestemul asupra feciorilor jupânesei Maria căzu, stăruia o stânjenire pentru toţi cei care nu erau din familia fostului ban. Stinghereala era altfel pentru fiecare. Arhimandritul voi să schimbe vorba spre altceva şi zise:

— Mă întreb, iubiţii mei, cu ce ştiri va veni de la Curte banul Radu? De va veni sau va mai întârzia? Precum, cu cât întârzie, cu atât este să ne îngrijorăm. Semn ce va fi că neguri peste ţară s-or ivi iarăşi. Şi numai zilele senine, de tihnă priesc ţării, care altminteri prea a fost hărţuită.

— Bine zici, preacuvioase! consimţi jupâneasa Maria, iar Oana îşi împărtăşi hotărârea:

— Eu cu copiii îl aşteptăm aici, oricât ar întârzia.

— Mamă, iartă-mă! Iertaţi-mă! Dar...

— Spune, Mitreo băiete, ce este? îl încurajă Oana.

— Mamă, noi nu mai plecăm de la mănăstire. Rămânem la învăţătură.

— Aşa vă vreau!

— Bună pildă daţi, feciorii mei. Nu va să vă pară rău. Fiţi binecuvântaţi! apăsă arhimandritul, doar-doar şi-ai lui Stănilă vor voi şi ei. S-au făcut că nici nu au auzit.

— E bine însă să aşteptăm şi încuviinţarea banului Radu, când se va înapoia de la Curtea domnească! se simţi dator să adauge arhimandritul.

— Îşi va da încuviinţarea, zise Oana.

— Da, da! dădu din cap arhimandritul. Cetania e lucru sfânt şi de mare folosinţă. Fără de ea eşti legat la ochi.

Jupâneasa Maria întoarse iar vorbele către grija ce n-o slăbea:

— Ce să fie cu banul Radu, Oană dragă?

— Nu-i a bună, mătuşă!

Nicodim se simţi dator să le vorbească:

— Că neguroase vremi fură să potopească obârşiile noastre de neam. Se opri. Îşi umezi buzele în paharul ce îl avea dinainte-i şi, cercetându-i cu privirea lui mângâioasă pe cei numai urechi, urmă vorba: Ce-a fost să însemne pentru neamul nostru viaţa lui sub năvălirile barbare? Oamenii locului erau legaţi de glie fie plugărind câmpiile mănoase, fie păstorind turmele între munţii şi dealurile cu pajişti grase, cu bălţi ori sărătură în pământurile dintre Dunăre şi Marea cea Mare. Ce poţi întocmi ca să învingă vremea când ce făceai era din pripă, mereu gata să te pomeneşti în codri, ori sus, în munte, să te piteşti în peşteri, să te înveseleşti cu cetina?

Stan Stănilă se oprise din mestecat şi din băut şi asculta. Odraslele lui aidoma.

— Şi de-atunci, veacuri pe de rând, feriţi dacă erau ei cu ai lor, sub un coviltir din frunzare, seara, în jurul unui foc înteţit, şedeau de poveste, depănându-şi suferinţele petrecute, gândurile şi visele. Dragostea tinereţii nice în îndurări nu şovăie, şi-atuncea dorul ce te mistuie cu depărtarea, din pieirea cuiva drag şi scump, se preface în doină, în baladă, în legendă, iar plânsul amar în bocet, cuvântat ca o rugăciune pentru alean şi ostoire. Din aste mărturii, dovedim a fi un neam cu grai păstrat din strămoşi.

Glasul profund al cuviosului Nicodim îi învăluia.

— Unde am fost? Mereu aici! Ce am făcut? Doina dorului nostru în iubire de oameni, cu sete de tihnă. Ce am lucrat? Ne-am dospit sub ţest de tăcere fierbinte în miez. Ne-am făcut pe noi neam, cu rădăcinile adânci înfipte.

Stan Stănilă lăcrima. Jupâneasa Maria, Oana aveau piepturile pline de suspine. Până şi feciorii lui Stănilă acum se foiră pe locurile lor. Băieţii Radului ascultaseră cu obrajii sprijiniţi în pumni, nemişcaţi. Tustrele feţele, iarăşi aşa.

— De-ar fi fost şi Radu! îngână către jupâneasa Maria Oana băneasa.

— Vezi ce-ar avea de învăţat feciorii noştri de-ar rămâne aici? îi şopti Maria.

— Câte n-or fi auzit învăţăceii de la feţele astea luminate, care îl înconjoară pe cuviosul Nicodim, nu-i aşa, mătuşă? vorbi încetişor Oana.

— Eh! i-a fost tot răspunsul Stăniloaiei.

Se făcuse târziu foarte. Nimeni însă nu se îndura să se ridice şi să plece. Arhimandritul închină paharul şi îndemnă:

— Luaţi, mâncaţi!

Se îndemnară, mâncară unii cu mai mare poftă, alţii fără de nicio poftă. Pricina? Au aşteptarea banului plecat la Curte? Au mustul îmbătător din

cuvintele vorbitorului? Pentru unii mai mult din amândouă. Pentru alţii, doar dintr-o parte.

Fără să mai zăbovească, arhimandritul se ridică:

— Şi mâine e zi. L-om aştepta cu răbdarea înţelepţilor. Nu spăimoşi ca furii cei neghiobi. Fără să spuie pe cine să-l aştepte. Le citise gândurile tuturor, de aceea nu-l mai aminti pe cel aşteptat. Eu cu ai mei vă lăsăm acum în sănătate. Ospătaţi-vă voiniceşte. Domnul cu voi! Făcu semnul binecuvântării peste adunare, şi plecă urmat de monahi. Câţiva rămaseră să slujească mesenii.

Fiind între ei, s-au pus pe mâncat şi băut cei tineri, care îi făceau poftă ca de la început şi boierului Stănilă, că jupâneasa lui îi zise:

— O să te-mbolnăveşti, măi omule.

— Lasă! se învrednici a spune boierul, înfulecând vârtos.

— Da, dar eşti greu la boală şi mie mi-e greul apoi. Du-te mai bine şi te culcă, să nu-ţi mai duc grija!

Nu se îndura să lase bunătăţile. Încai feciorii acum mâncau şi ei să le priască. În faţa popimii – oricum – se ruşinau. Călugării nu se îmbuibau, doar Gherasim pântecosul mai călca în gura lăcomiei şi înfuleca îndopându-se, după cum Cosma uita numărul bărdacelor şi când erau preacuvioşii egumeni şi preoţi de faţă. Mai pe ascuns, dar năravul le da ghes.

Hariton, la băutură, era altul. Uita să se mai îngâmfe, nu-şi mai ţinea nasul pe sus, uită şi să se mai laude. Cosma cu Hariton se înţelegeau de minune la un pahar; Grigorie cu Sofronie, însă, de luau achiu, nu îşi mai intrau în voie unul altuia. Dacă treji bârfeau pe ceilalţi, îi iscodeau, pârau, la beţie se certau între ei şi se învinuiau de metehnele de care erau amândoi bântuiţi cât erau pe trezie. Altminteri, toţi aceşti patru erau iscusiţi meşteşugari, care la cioplit în lemn şi piatră, care la zugrăvituri de frumuseţe, care la copiat cu pene şi pensule, cu cerneală de chinovar şi vopsele cum numai ei ştiau a le face. De-aia zicea uneori Nicodim, la vreo poznă de-a ăstora: fie că se întreceau cu paharele, fie că răzbeau vorbele urâte, pizmătăreţe până la urechile lui, zicea împăciuitor şi cu largă îngăduială cuviosul arhimandrit: „Să luăm ce au bun, să micşorăm ce e rău ori urât în ei. Să ne îngăduim. Care pădure e fără uscături? Îngăduială rogu-vă! Şi... să mai dăm uitării cele păcate, la urma urmelor!”

Obştea Tismanei era o familie mare. În orice familie sunt toane şi bucurii, metehne şi virtuţi. Unul bogat la minte, altul sărac cu duhul. Dar – şi asta o ştia cel mai bine Nicodim – de-aia la el alergau toţi să-şi ia lumină dacă orbecăia, să-şi ia înţelegere şi iertare de greşea fie cu vorba, fie cu fapta. Şi-apoi, cine mai bine ca arhimandritul, iarăşi ştia să-i lase să zburde, să fie cu luare aminte la năravurile lor şi să întârzie pedeapsa, cel mai ades până a o

uita de tot. De aceea îl iubeau cum nu se mai poate, fiecare în felul lui. Şi, cum preacuviosul întotdeauna, de la oricine se aştepta la mai puţin, avea pricină să găsească oricând mai mult, acolo unde întotdeauna se făcea a şti că e mai puţin. De unde se alegea el cu voie bună mereu neobosită şi tocmai fiindcă se aştepta la mai puţin, da de mai mult. Greşea mai puţin astfel şi nimerea mai curând şi mai ades.

*

Luni, a doua zi a Paştilor, a doua săptămână din mai a acelui an, 1389.

Îngrijorări felurite le erau să sufere fiecare: coconii Stăniloaiei că n-aveau îndurare de la maica lor, care ţinea morţiş să-i lase la mănăstire; jupâneasa Oana că ce-o fi cu soţul ei, de nu se mai întoarce. Până şi Stan Stănilă zicea: „Dacă-mi rămân feciorii în mănăstire, Maria stă numai de capul meu. Nu tu somn în voie, nu tu odihnă pe plac, nici mâncare pe pofta inimii. Aşa, cu ei mă mai îngăduia, că... toată muştruluiala pe capul lor, ca mai tineri”.

Smaranda se bucura că fraţii ei vor să rămână la citeţi, să ajungă şi ei anagnoşti; „Învăţaţi o fi însemnând asta? O s-o întreb pe mama. Ea le ştie pe toate. De nu, pe Sion, diaconul meu!” Vasile şi Dimitrie abia aşteptau să se dea învăţăturii, cu o voioşie ce nu le mai încăpea în piele. De n-ar fi fost întârzierea Radului, şi Oana s-ar fi bucurat cu copiii împreună. Ruxandra o zădăra pe Ilinca cu îndărătnicie. Într-atât cât şi Ilinca nu se lăsa. Înverşunarea Ruxandrei o făcea mai mult să se tragă la pieptul ipodiaconului Sebastian, dorind cu mai multă aprindere, cu cât o chinuia Ruxandra. Diavoliţa, de iubit nu-l iubea nici pe Sebastian, ci numai răutatea ei o făcea să-i tot spună soră-sii că-i va băga beţe în roate, că numai ea îl iubeşte de-adevărat.

— Mincinoaso, nici tu nu crezi ce spui. Eşti rea! Afurisită! o înfrunta blajina Ilinca, pe care dragostea o schimba în a fi îndrăzneaţă, în a ţine piept răutăţii surorii sale.

— Tu să iubeşti? Tu care mormăi cu botu-n jos şi nu ştii lega două vorbe ca lumea?

— Da, eu! Să nu-ţi închipui că mai sunt cea de până ieri, când mă duceai de nas cum pofteai. Acum ştiu ce vreau.

— Tu să vrei? Ha! Eşti o mortăciune, o... îi meliţa gura Ruxandrei. Dar nici să se lase Ilinca, precum altădată, călcată în picioare.

Până şi arhimandritul le prinse odată sfădindu-se. Nu se arătă, trase cu urechea. Socotea că e bine să ştie anume de ce se ceartă. Când auzi pomenit numele ipodiaconului Sebastian interesul îi crescu şi voi a şti mai multe, deci ascultă. Şi ceea ce înţelese era că Ilinca lui Stănilă, frumoasa, blajina Ilinca îl

îndrăgeşte pe Sebastian. Iar Ruxandra, pe nimeni altcineva nu putea iubi decât pe sine. Asta o mână la a fi rea şi veninoasă.

Griji aveau şi... Cine nu le are? Şi din cer senin, dar... Griji aveau şi cei doi: Sion şi Sebastian.

— Îţi place fata, frate? întrebă Sion, deodată. De când dormeau iar împreună într-o chilie se apropiaseră neaşteptat de mult, şi îşi spuneau orice, de cum le venea în minte.

— Da, dar nu vreau. Aici m-am întors, acum... Tinca e pentru mine o jertfă pe care nu o pot îndrepta decât văzându-mi de învăţătură şi numai de asta. Dragostea...

— Şi când vei dobândi învăţătura câtă ţi-o pot da învăţătorii noştri?

— Rămân în mănăstire, de cuviosul Nicodim nu mă despart niciodată. E marele meu învăţător...

— Şi-al meu! spuse şi Sion.

— Eu de el nu mă despart. Pentru ce? Am greşit o dată. Acum boacăna ar fi şi mai mare, de neiertat. De Tinca am fugit după faptă, de banul Stan Stănilă şi nu atât de el, dar jupâneasa Maria... Mă răstigneşte.

— Aici zici bine. Dar te-ai face om.

— Om nu te faci. Ori eşti, ori nu. Boier? Nu mă încălzeşte, şi-apoi, de unde ştii că părinţii şi-ar da fata după mine. Cine sunt eu? Coconi boiereşti găsesc ei din stirpea lor.

— Să ajungi a fi cineva, care... îşi spunea lui mai mult Sion. Altminteri îi da dreptate lui Sebastian.

— Frate Sioane, să nu ne mai facem gânduri. Poate cele cu care veni-va banul Radu – de va veni – vor da un nou mers pentru fiecare sau, de nu e nimic, rămân toate cum au fost. Cum le vedem pe fetele astea, cum se zice – din an în Paşti – ne-or uita şi ele pe cum le vom uita şi noi.

— Ba, bine că nu! făcu uşuratec Sion. Să vedem ce-o să mai fie!

— Aşa zic că ar fi...

— Este! spuse Sion cu împăcare şi o voie bună venită din senin. Văz că sfaturile cuviosului Nicodim şi învăţăturile ce le primeşti aici te-au hrănit. Mi-e cea mai mare bucurie. Iartă-mă, frate Sebastiene! şi îl îmbrăţişă.

*

— De duminica Tomei ridicăm în treaptă dascăli şi învăţăceii! Cum hotărâm? Vă întreb! Eu mi-am spus voia, se rosti arhimandritul.

Erau numai ei trei: cuviosul Nicodim, cu părintele Daniil şi cu Agathon.

— E bine să facem aşa! spuse fără a se gândi prea mult Daniil, preotul duhovnic al mănăstirii.

Agathon tăcea. Îl scoase din gânduri glasul cuviosului:

— Agathoane, stareţe, nu te-aud.

— Mă gândeam tocmai, preasfinte! Iertare îţi cer.

— Îmi răspunzi? Mai ales că am zis Agathoane, stareţe.

— ...pentru toate ce m-ai întrebat, aş zice să mai aşteptăm.

— Ce să aşteptăm?

— Întoarcerea banului Radu.

— Crezi că va schimba rânduiala şi la Tismana? Oarecari veşti, rele sau bune, ar fi şi pentru noi aici zătoneală sau...

Agathon avea o fereală şi se codea; vorbi însă deschis:

— Cuvioase Nicodime, facă-se voia sfinţiei tale, că e bine gândit totul, dar de va fi să fii chemat şi sfinţia ta?

— Da, se poate. Dar şi-atunci ştiu că las lucruri întărite aici, hotărâte. Nu?

— Este, cuvioase, şi vom face precum spui. Numai că îngrijorat sunt. Nu ştiu de ce, dar îmi spune inima că ceva se întâmplă cu noi, cu ţara... Şi că te-or chema şi pe sfinţia-ta...

— Chiar şi aşa, iubite Agathoane.

Părintele Daniil socoti că bat piciorul pe loc cei doi, de aceea rosti cuvântul său.

— Agathon e de aceeaşi părere cu noi, cuvioase. Numai că el ar vrea să se mai amâne bunele hotărâri.

— Doar amânăm până în duminica Tomei. Până atunci va veni...

— Sau nu! Sau va pleca şi arhimandritul, întregi Agathon.

— Dacă va fi să mă cheme şi pe mine la Curte, voi veţi face cu ei ce-am hotărât. Aşa să fie! sfârşi Nicodim.

*

Aşteptarea mărea nerăbdarea. Întârzierea creştea îngrijorarea. Ziua de luni a dovedit la fiecare frământare. Se iscau certuri până şi între copiii banului Radu. Învrăjbiţi erau din te miri ce coconii Stănilă. Îşi găseau pricină din nimic şi necăjeala tuturor făcu să fie şi mai împovărată de temeri nelămurite întreaga zi.

Cina au luat-o iarăşi împreună. Arhimandritul tăcea. Monahii toţi îi luau pilda. Se mai întâmplau a se resfira câteva vorbe între fete. Cele care iubeau cu adevărat n-au avut niciun prilej, cu toată pânda lor, de a mai schimba o vorbă cu aleşii inimii. Şezuseră în chilie ziua întreagă, cât n-a fost vreo slujbă în biserică. Îi vedeau, dar asta le ţinea dorul aprins, iar dorinţa de a afla gândurile lor cu privire la ele şi mai înteţită. Ruxandra, cu cât se vedea neputincioasă, cu atât se lăsa păgubaşă să-şi otrăvească sora. Mai înţeleaptă

părea să fie Smaranda. Deşi frământată ca şi Ilinca de aceleaşi vreri, nu arăta nimic în afară. Nici către maică-sa.

O cină posacă, fără de nicio poftă pentru nimic, la niciunul dintre meseni. Luă sfârşit în posomoreală. Cei mai mulţi se mângâiau că doar somnul îi va odihni de zbuciumul aşteptării.

Arhimandritul ridicându-se de la masă – mai mult n-a pus nimic în gură – zise mirenilor:

— Pe noi să ne iertaţi, ne tragem în chilia mea cu Agathon, părintele Daniil, cu diaconii noştri tustrei. Am a le împărtăşi unele rânduieli. Noapte bună.

Se înclină cu bună cuviinţă şi se îndreptă spre chilia lui, cei cinci urmându-l. Acolo se aşeză în jilţul său negru, cu spătar înalt, îi privi pe toţi cu seninătate şi îi rugă să poftească în jeţurile câte mai erau şi laviţa de la peretele din stânga lui. Pe laviţă încăpură Sion, Sebastian şi Vasilie. În jeţuri se aşezară, în mână cu mătăniile din sâmbure de măslin, de care nu se despărţeau niciodată, părintele Daniil şi Agathon.

— Ce am a vă spune este ceea ce socot a fi bine să ştiţi cu un ceas mai devreme. Dar, cumpănindu-şi fiecare cuvânt, porni negrăbit: Mai demult mi-am pus în gând să împărtăşesc cu voi, preabunii mei, lucruri pe care să le cântărim, să le judecăm fiecare în parte şi împreună apoi. De va fi careva să găsească ceva de adaos, ori a mă întreba ceva ce n-am spus-o lămurit, vom întregi. Aş voi să luăm aminte la cele câte se întâmplă în vremea pe care o trăim: de pe la noi şi în preajma noastră. E de luat în seamă că, în timpul nostru, au fost cu putinţă însemnate schimbări: Ţara Românească sub Basarabi şi Moldova sub Muşatini au fost cu putinţă şi fiindcă lumea cea multă au voit-o. Prin voievozi ţara şi-a dat cap şi începătură unui nou aşezământ, puternic şi cu legături între oamenii ţării mai strânse. Astfel ei, cei de-o limbă, viaţă aidoma având, socotesc că împreună trebuie să avem pământul nostru, care este ţara, şi că ea îşi cere voievodul, ajutat de sfatul boierilor. Înmulţirea sufletelor face ca târgurile să fie îndestulate cu hrană, cu cele trebuincioase vieţuirii. Se adună neguţătorii, oamenii cumpără, vând, de aceea nevoia ca şi noi să batem din metal monezile de folosinţă în schimburi şi la cumpărări, la vânzări. Felul de viaţă capătă altă înfăţişare sub ochii noştri. Având o ţară, a noastră, a celor ce o locuiesc, a cărora şi este ca moşie a tuturor, ne dăm seama ce-i s-o aibi. A o apăra pe ea, este a ne apăra pe toţi ai noştri, familiile fiecăruia.

„De ce ne-o fi spunând toate astea? Şi de ce acum?", gândea Sion. Şi nu doar el gândea astfel, ci toţi.

După un răgaz, arhimandritul urmă:

— Omul nu e singur. În samovlastea noastră, suntem între noi. Cu toţii suntem ai ţării. Dar în jurul nostru sunt alte ţări. E bine să ne cunoaştem preajma. La noi şi la Moldova s-au întemeiat domniile, ne-am întărit într-o credinţă. Este veacul nostru o vreme de aşezare, de rânduială, de gospodărire. Şi nu doar în pământurile româneşti. A fost cu putinţă, fiindcă dinspre miazănoapte şi răsărit nu mai pândesc şi nu mai ameninţă barbarii. La miazănoaptea Ţării Româneşti fraţii noştri din Transilvania s-au strâns sub un voievod şi ei. Moldova se învecinează iarăşi dinspre miazănoapte cu ţara noastră; peste Dunăre, către miazăzi, se află Serbia lui Lazăr şi-a fiului acestuia, Ştefan Lazarevici, la răsărit de Serbia e ţara lui Straţimir, iar dinspre Vadul Cumanilor, înspre gurile Dunării, împărăţia lui Şişman, cu cetatea lui la Târnovo, unde îşi are scaunul. Se întind, până peste Dârstor, târguri. Din rărunchii pământului se scoate sarea, arama. S-au aşezat în acest veac colonii germani, în Polonia, Ungaria, Serbia, în Transilvania. S-au făcut drumuri să lege târgurile între ele. Pe şleauri merg carele mari ale neguţătorilor, cu cele de trebuinţă unui trai tihnit şi îmbelşugat. Nu trăim singuri, ci împreună. La asta îndeamnă firea blajină a românului. Prin această fire a lui înţelege trebuinţa ca laolaltă, într-o ajutorare să se trăiască prin rânduială şi chibzuinţă. Tot acum, Casimir cel Mare al polonilor şi Ştefan Duşan al sârbilor dau popoarelor pe care le cârmuiesc legile scrise după care să se călăuzească.

Arhimandritul le vorbea mai altfel decât o făcuse cu o seară înainte. Voia să arate că mintea celor care îl ascultă îi este cunoscută şi le-o socoteşte în stare a-l pricepe. Urmă într-altfel:

— Ungaria, după stingerea familiei Arpad, a avut regi dintr-alte părţi de lume, ridicaţi la tron. După arpazi, angevinii, stinşi şi ei. Ungaria a fost de la începuturi un stat adunat din mai multe. Cum valurile barbarilor de stepă nu aveau altfel de a cârmui decât *manu militari,* au lăsat statele fiecare să se diriguiască după judecata lor. Croaţia îl avea pe ban, Transilvania voievodul. Mai este de luat aminte: Transilvania îşi are ţărănimea din valahi, ca noi muntenii şi moldovenii. Când am fost la sfântul lăcaş monahicesc din Peri, în Maramureş, am străbătut pământul transilvan de la miazăzi până la miazănoaptea acestui voievodat, cum în Haţeg, la Prislop, să spunem, se vorbeşte româneşte, tot aşa în Amlaş, în Făgăraş şi până la Maramureş pe de rând grai românesc vorbesc, de te înţelegi cum ne înţelegem cu sătenii veniţi acum la împărtăşanie. Arhimandritul îşi şterse fruntea, îşi trecu dreapta peste barba lungă şi albită. Tăcu un răstimp. Şi iarăşi îşi luă avânt: Angevinii care conduceau Ungaria erau bolnăvicioşi din neamul lor. Şi Carol Robert, care era să fie ucis la Posada, în luptele cu noi, voind să ne supună, s-a stins doisprezece ani mai târziu. I-a urmat fiul, Ludovic, care a ţinut tronul până

acum şapte ani. Bolnăvicioşi ei, dar şi copiii lor, murind de tineri. Erau seceraţi de sfrânţie, boală ce o moşteneau. Ludovic a meritat a i se zice cel Mare. Până la moarte a domnit şi peste Polonia şi peste Ungaria. A avut doar fete din căsătoria cu Elisabeta: pe Maria şi pe Hedviga; Maria, cea mare, i-a fost hărăzită soţie lui Jigmond, încă de pe când copila avea doar doi ani, iar Jigmond era cu patru ani mai mare. Şi, iată, pieirea celorlalţi. În '70 moare regele Casimir cel Mare al polonilor, din neamul piaştilor. Le-au urmat Iaghelonii, care erau litvani. În Serbia, după un an, prin moartea fiului lui Ştefan Duşan, Uroş – care domneşte mai mult cu numele – se stinge neamul Nemanizilor, căruia îi urmează neamul lui Lazăr, cneazul. Pe la mijlocul veacului trecut, în Bulgaria, familia domnitoare, de origine românească, a assanizilor, întemeietoare de imperiu bulgar, s-a stins şi ea. Ceea ce strică orânduiala aşezământurilor care prinseseră temelie, sunt luptele date după stingerea acestor familii, împrăştierea, fărâmiţarea ţărilor, dar mai rău decât toate, cuceririle osmanlâilor, lăţirea împărăţiei lor. Turcii s-au pus stavilă drumurilor pe care umblau, în sus şi în jos, neguţătorii din toate ţările. Mai ferită, nefiind de-a dreptul în calea lor, a fost Polonia. La miazăzi de Dunăre unele ţări au ajuns sangeac, altele, din răsputeri au încercat neîncetat să se apere. Am făcut înconjur plaiurilor noastre, la începutul domniei măriei sale Mircea, ca şi când ne-am fi urcat pe-un vârf înalt al unui munte, ori am fi zburat pe deasupra ca un vultur şi am fi cercetat zările jur-împrejur. Am socotit că trebuie a le cunoaşte acestea, anume care ne e vecinătatea, care şi dincotro ne pândeşte primejdia, ori de unde vom afla sprijin la nevoie. E bine să ştim din vreme şi cât mai mulţi. Altădată vă voi depăna, ca să-i cunoaşteţi firea şi unele gânduri ale domnului Mircea. Acum, pace vouă, iubiţii mei!

Se ridică bărbăteşte, parcă bucuros că şi-a dus la bun sfârşit o mărturisire ce îi sta pe inimă. După ce l-au îmbrăţişat, l-au lăsat singur.

Era târziu în noapte. Să fi fost pe după miezul ei. Chinuiţi de gânduri, adormiseră totuşi. Numai arhimandritul, singur în cancelaria ce-i era şi chilie, veghea.

Tropote de cai. Potcoave izbite de piatra tare a curţii. Arhimandritul ieşi cu o lumânare groasă în pridvor.

— Cine-i? Şi singur ştia cu încredinţare: Bane Radule, venit-ai? Urcă la mine, rogu-te!

Oana, Maria, coconii Stănilă se sculară şi ieşiră în întâmpinarea celui mult aşteptat.

Radu era prăfuit, frânt de oboseală; goniseră, el şi cei trei oameni de încredere cu care plecase. N-apucă să-şi sărute nevasta, copiii, că arhimandritul îl trase la el.

— Să mă ierţi, dar trebuie să ştiu. Spune!

— Cuvioase, turcii...! şi căzu într-un jeţ Radu.

— Bei ceva să prinzi puteri, o bărdacă de vin? Aduceţi, ceru arhimandritul fratelui ce se afla pe lângă el. Spune, bane Radule!

— Mare încurcală, sfinţia ta! Obosit, banul şovăia. Îi lucea faţa de sudori. Dar porni vorbirea: Se vede că turcii n-au astâmpăr şi sârbii vor să-i oprească.

— Domnul Mircea ce spune de toate astea?

— Se împotriveşte. Grija măriei sale este să ţină pământul lui Dobrotici ce l-a luat mai an, după ce despre Ivanco, fiul urmaş al lui Dobrotici, nu s-a mai ştiut nimic. Iar turcii, dacă ar fi rămas cu pământul dintre Dunăre şi mare, cu Dârstorul şi Caliacra, ar fi fost peste drum, pe mal, să ne stea în coastă, să ne stânjenească.

— Aşa-i! După plecarea vizirului, când numai prin cetăţi au rămas pentru pază osmanlâii, a trecut mai an însuşi domnul de i-a luat lui Iacşi-beg încă şi Dârstorul, pe care Şişman i-l dăruise sultanului. Acum... paza Dunării de Jos e mai de trebuinţă decât să aibă grija Serbiei din miazăzi. Şi Mircea, la asta ţine mult, zise Nicodim. Şi-apoi, de-ar fi să dea un ajutor, pe unde ar trece Dunărea? Cneazul Lazăr i-a ajutat pe răsculaţii din Croaţia împotriva lui Jigmond al Ungariei. Acum trei luni, craiul ungur a trimis pe banul Nicolae de Gara să-i pedepsească. În Serbia se află ascuns, sub aripa cneazului Lazăr, Horvath, căpetenia nobilimii care s-a pus împotriva lui Jigmond. Măria sa ar fi pregătit cu oştenii, câţi îi are pe lângă el, să-l ajute, pe Lazăr? Dar... dacă îl ajuţi pe Lazăr, te vrăjmăşeşti cu Jigmond, socoti Nicodim.

— Şi el e recunoscut de voievod ca pavăză nouă, ţării. Maria sa se fereşte a-l supăra.

— Despre ginerele lui Lazăr, Şişman al bulgarilor, a aflat domnul? El ce face?

— Ce poate să facă? De curând s-a supus turcilor, răspunse banul Radu.

— Pe unde să treci oastea? se întreba Nicodim şi-şi i răspundea singur: Straţimir, ruda măriei sale, e duşman lui Lazăr şi lui Şişman.

— Prin Ungaria... nu poate fi vorba, am văzut doar de ce, se gândea abia mai putând vorbi banul. Nici mâncare nu îi trebuia de oboseala care l-a ajuns şi mai mult după ce a băut setos stacana cu vin.

— Drumul peste Dunăre trece prin Niş. Cetatea e în mâna turcilor, după câte ştiu, vorbi îngrijorat arhimandritul.

— Da, sunt acolo, ştia şi banul.

— Şi-atunci, pe unde? Nu se poate. Domnul s-a lăsat înduplecat?

— Nu şi nu! a zis măria sa, oricui ar fi spus că se cuvine.

— Bine. E bine aşa, încuviinţă Nicodim. Da' de ce ai întârziat atâta, bane Radule? Sau, de ce nu m-a chemat şi pe mine? E mai mare încurcală. Nod rău!

— Vorbe multe. Era să te cheme şi pe matale. Zicea domnul: „Îl chem pe popa kir Nicodim să-mi dezlege boierii, să nu se încaibere".

— Vezi bine! Dar n-a fost nevoie! se bucura arhimandritul.

— Şi-acum, mă pot duce la odihnă? că sunt răpus. Rogu-te, cuvioase!

— Ce te-a răpus mai rău? Drumul? Goana? mai întrebă Nicodim.

— Gâlcevile lumii! şi arhimandritul înţelese ce trebuia, era vorba adică despre sfezile din sfatul domnesc. După urări şi binecuvântări, Radu-ban plecă spre chilia unde îl aşteptau nerăbdătoare jupâneasa Oana şi fiică-sa.

*

A treia zi a Paştilor, cei câţi erau la Tismana avură cea mai luminoasă zi petrecută la mănăstire. Împăcaţi dacă au aflat veştile aduse de ban-Radu, că pe ţară, un răstimp, va fi linişte şi pace, intraseră toţi într-o voie bună fără margini.

Aşa, Grigorie şi cu Sofronie erau până şi ei alţii. După ce s-au certat şi ieri, şi alaltăieri între ei, au mărturisit arhimandritului câte pâri şi scorneli au purtat despre fraţii lor. Şi-au cerut singuri pedepse, canoane grele. Abătut Nicodim îi asculta. Multe auzise despre ei, numai că blândeţea lui tăcută şi senină nu le prevestea nimic rău celor care înlăcrimaţi căzuseră în genunchi dinainte-i. „Sfinţia sa are de gând să ne izgonească?", îşi zicea Grigorie. „Tăcerea preacuviosului mi-e semn de furtună", cobea Sofronie. Cu o seară înainte băuseră crunt, cum nu obişnuiau, îndemnaţi de Cosma şi de Hariton cu care se înhăitaseră, ca niciodată; Cosma şi Hariton s-au ţinut cu băutura de capul celor doi pârâtori, răi de-i ocoleau, ca urzica pişcătoare, fraţii lor din mănăstire. Numai că, după beţia ce-o traseră în patru, din tulbureala cumplită cu care se aleseseră, iată-i acum în genunchi, înlăcrimaţi, sărutând podeaua dinaintea arhimandritului, spre a-l îndupleca pentru... pedepsire şi nu iertăciune.

— Sfântule, nu ne pedepsi cu blândeţea ta! îi cerea Sofronie.

— Păcătosul de mine, Grigorie, nu mă cruţa de pedeapsă!

— Să ne spălăm de grelele păcate. Am şuierat ca şerpii să aducem dihonie, zvârlă-ne în întunericul cel mai din afară!

Nicodim tăcea. De-afară, Cosma şi Hariton auzeau. Îi auzeau pe cei doi fraţi ai lor, Grigorie şi Sofronie, îndemnaţi de ei la beţie, iar glasul arhimandritului nu se făcea auzit. Strigau păcătoşii şi după ei ar fi căzut la picioarele preacuviosului şi cei doi, care aşteptau afară, năclăiţi la minte

încă, în dimineaţa de după bairamul lor nelegiuit cu băutură peste măsură. Cumplit erau înfricoşaţi cei care aşteptau să se mărturisească şi ei popii Nicodim.

S-au văicărit cei dinlăuntru, s-au rugat cu lacrimi fierbinţi să li se dea posturi şi canoane grele spre pocăinţă. Nicodim tăcea, cu un surâs palid, din care nu ştiau ce să priceapă cei căzuţi dinainte-i. Cei de sub ferestre, gata să intre şi ei, după ce vor fi ieşit ceilalţi. Înfricoşaţi erau tuspatru petrecăreţii monahi, până când Nicodim se făcu auzit:

— Nu-s vrednic a ridica piatra. Duceţi-vă de la mine! Şi se ridică. Dacă văzu că Grigorie şi Sofronie se zgâiau la el, nevenindu-le să creadă puţinele cuvinte pe care le rostise limpede, ieşi arhimandritul, şi dacă sub ferestre îi găsi pe Cosma şi Hariton – care, cum îl văzură, căzură la picioarele lui – le zise oprit o clipă dinainte-le: Şi voi? Plecaţi! Domnul vă îndrepte căile cu marea lui milă!

Nicodim apucă poteca spre biserică. Dacă cineva s-ar fi luat după paşii lui, l-ar fi găsit îngenuncheat dinaintea uşilor împărăteşti, cu o lumânare în stânga, închinându-se rar, apăsat şi murmurând cuvinte din care nu aflai a le înţelege decât repetându-se: „Iartă-le, Doamne, că nu ştiu ce fac!”

Oana, trează, veghea somnul adânc în care era încă soţul ei.

De la fereastra chiliei în care îşi aveau găzduirea, Vasile şi Dimitrie, coconii banului, urmăriseră cele petrecute dinaintea uşii arhimandritului. Urmăriseră tot şi auziseră puţinele cuvinte ale popii Nicodim. Chilia băieţilor banului „cel tânăr” era lipită de cancelaria arhimandritului; pereţii subţiri lăsau să se audă orice zgomot, chiar vorbirile, fie ele şi şoptite. Erau uimiţi de purtarea cuviosului. De aceea, când Oana ieşi din chilie în vârful picioarelor, să nu-l trezească pe Radu, ieşiră şi ei şi-o întâmpinară.

— Sărut mâna, mamă!

— De ce mă întâmpinaţi cu feţele astea de parcă aţi fi văzut ceva de groază?

— Nu, mamă, de spaimă, ci de minune. Şi amândoi se îndesau să-i povestească cele la care fuseseră de faţă.

— E un sfânt, băieţii mei. Aşa să ştiţi, le zise Oana după ce îi ascultă.

— Mamă, noi rămânem!

— V-aţi gândit bine?

— Vrem! întări după Vasile şi Dimitrie.

— Fie. Să vedem ce va spune şi tatăl vostru. Nu se va împotrivi. Se va bucura. E nevoie mare de minţi luminate. Să trăieşti pe lângă arhimandritul Nicodim e o binecuvântare.

— Aşa gândim şi noi, mamă! spuse Dimitrie.

S-au îndreptat spre biserică împreună.

*

— Io, să ştii, boierule, nu-ţi mai ţiu în cârcă plăvanii! îl luă de dimineaţă jupâneasa Maria, sculată demult, stând în picioare la căpătâiul lui Stan Stănilă. Şi-acum, de ce nu te scoli?

— Îîî? făcu Stănilă, fără să se mişte ori să deschidă vreun ochi.

— Mă auzi, Stănică? Nu-ţi mai ţin plăvanii. Să stea aici la mănăstire!

— Las'...

— Nu mai las, împodobitule de lene! Aşa te-am ştiut. Ce pricopseală. Dar am obosit. Gata.

— Bine! consimţi Stănilă.

Îl lăsă şi ieşi trântind uşa. Intră la fete. Le găsi numai pe-ale ei. „Smaranda s-o fi dus la maică-să”, gândi zicând tare, ca o poruncă mai mult să le trezească, fiindcă îşi găsi odraslele cu plapuma în cap:

— Cristos a înviat! Şi voi încă dormiţi?! Sus!

— Mămico, şi matale! se văicări Ruxandra. Ilinca se şi sculă. Moale, dar se ivi din aşternut, se ridică şi se frecă la ochi.

— Hai, că plecăm! le sperie jupâneasa.

— Mamă, de ce nu mai stăm? întrebă rugătoare Ilinca.

— Te rugăm, mamă dragă! făcu Ruxandra ţâşnind în picioare de pe laviţa unde dormea. Măcar până duminică. Ce mai sunt? Câteva zile. Te rugăm, mamă! şi Ruxandra îl sări de gât.

— Să mai stăm, mamă! se rugă dulce şi Ilinca.

— Bine, bine. Mai stăm. V-am speriat aşa, să vă sculaţi, puturoaselor. A naibii, Doamne iartă-mă, sământă a mai fost şi bărbat'-tu, Marie, de-au ieşit toţi pe potriva lui! Of! se văită băneasa. Apoi o întoarse: De ce vreţi voi să nu vă dezlipiţi de mănăstire? Miere e aici?

— Pe mine una... făcu Ruxandra, totuna mi-e. Eu, ce să zic, beţe în roate să vâr, mă pricep, alta... ce să mai vorbim?

— Atunci? întrebă mirată mama.

— Atunci? Să şedem pentru surioara mea.

— Pentru ce? creştea mirarea jupânesei Maria.

— Da, mamă! Ce? nu ştii? Îi place de cineva de aici.

— Nu zău, se făcu a nu şti mama. Îi plăcea să mai audă o dată.

— Şi, uite, de hatârul tău, mamă, n-o mai zădărăsc pe Ilinca. Nu-i mai zic nimic niciodată de ipodiaconu' ei. Uite, Ilincă, vin să te sărut. Şi îşi îmbrăţişă sora, în uluirea mamei, neobişnuită cu asemenea purtare la diavoliţa arţăgoasă de Ruxandra.

— Măi, măi, că nu-i de-a bună! Trăii s-o văz şi pe-asta! Numai de te-ar ţine, Ruxandră! Îî, zău, maică, uite ce frumoasă eşti când nu te-nvineţeşti răstindu-te, obrăznicindu-te?! Ei, nu, că mă duc să mă rog pentru voi! Hai, fuguţa. Mă duc să mă rog pentru copiii mei, aşa cum mi i-a dat Dumnezeu. Veniţi şi voi!

— Numaidecât, mamă, acum! făcură vesele cele două, Ilinca sărindu-i de gât Ruxandrei, întrebând-o că, deh, nu era de crezut într-o asemenea schimbare: De-adevărat, surioară? Spune-mi, de-adevărat?

— Îhâm! Şi chiar am să te ajut. Dacă îţi place ţie... că mie, drept să-ţi spun, eu nu ştiu. Nu ştiu încă ce-i iubirea... şi gata. Vrei să te ajut?

— Mai vorbeşti şi tu? Şi... pe cât sunt de neajutorată... În faţa lui... mă pierd de tot. Nu mă lăsa!

— Bine, bine. Ai să vezi, numa'! îi făgădui Ruxandra.

Şi, ca niciodată, îmbujorate amândouă, începură să gângurească şi să murmure un cântecel îmbrăcându-se, după ce şi-au turnat una alteia apă rece, să se-nvioreze. Erau de nerecunoscut cum păşeau, ţinându-se de mijloc, îndreptându-se spre biserică.

Isaia toca dând ocol bisericii, oprindu-se în locurile cerute de tipic şi rugăciune, în cele patru puncte cardinale.

*

Când începură să vuiască şi toate clopotele trase cu voioşie de nespus de Grigorie şi Sofronie, nu se putea să mai fie cineva adormit. Se sumeţi cu căscături nezăgăzuite şi banul Stănilă, şi – în chilia lui doborât în somn – Radu Oanei.

— Tu eşti aici, draga mea? se miră Radu văzând-o pe nevastă-sa privindu-l şezând pe marginea patului.

— Aşteptam să te trezeşti.

— Smarandă, şi tu eşti aici? Vino, fata tatii cea înţeleaptă!

Şi-n timp ce-o săruta pe frunte prelung, Oana fu să zică:

— Să ţi-o spun, Radule! Să te spun, Smarandă?

— Spune, mamă! Nu e nimic rău în asta.

— Radule...

— Ce e, draga mea? Spune.

— Fiică-ta. Te spun! făcu iar spre Smaranda maică-sa.

— Dacă nu-i spui matale, îi spun singură.

— Spune, Smarandă. Spune tu!

— Tată, mi-e drag diaconul Sion.

— Diaconul? Bine, da'...

— Ştiu, vrei să zici că-i faţă bisericească şi că... dar e învăţat şi... trebuie să rămână în mănăstire? Doar până mai învaţă ce are de învăţat, apoi...

— Apoi? Ce gândeşti, fato? Nu, nu m-am supărat, ci... mă bucur. Şi, ştii... spunea măria sa...

— E nevoie de oameni ca Sion, îi luă înainte Smaranda. Vezi, mamă? Ce-ţi spuneam eu? Şi către ban: Ah, tată, ce fericită sunt! Îmi sunteţi amândoi nespus de dragi. Vă iubesc.

— Mai mult decât pe Sion? vru să ştie mama.

— Altfel! se pricepu să răspundă Smaranda. Dar tot atât de mult. Mult, mult de tot, pe toţi trei!

— Banule, şi să mai ştii una.

— Alta?

— Alta. Băieţii vor să rămână la şcoală, la mănăstire.

— Mi-era în gând şi mie.

— Daaa? făcură cele două, mamă şi fiică.

— Şcoală ca aceea în grija popii Nicodim nu-i alta. Cheamă băieţii!

Când au fost veniţi şi ei, bucuria a fost fără de margini, de râdeau veseli şi pereţii albi ai chiliei.

Voia bună îi mai cuprinse, când la cină, împreună, Nicodim între cei doi bani cu nevestele lor, cu copiii şi fruntea monahilor în juru-i, cuviosul făcu iarăşi vorbire:

— Iubiţii mei, tuturor dumneavoastră zic, dacă ne găsim într-o bună şi plină de gânduri stare să fie pentru... – gândea şi vorbea, dar se încurca, dădeau buzna unele în altele vorbele lui... – nu mâine... trebuie făcute unele rânduieli... dar joi cum ar fi şi vineri, să se desfete cei mai la vârsta bărbăţiei, altora a zburdălniciei, zic să se facă o vânătoare straşnică, să mai se stârpească şi fiarele, că au îndrăzneală a da ocol şi gardurilor sfintei monastiri. Cine ar fi să zică nu, la ce-am socotit a fi de bucurie?

Şi dacă cei mai îmbucuraţi nu se grăbiră a-şi arăta simţămintele, zise banu Radu:

— Popa kir Nicodim, cum îi spune cu mândrie măria sa, domnul Mircea, sfetnicului său de taină, iarăşi a cugetat cum nu se poate mai bine.

— Da! strigă Vasile şi Dimitrie.

— Da! strigară şi Barbu cu după el toţi ceilalţi feciorii ai lui Stănilă.

— Mergem! Joi, în zori. Mâine pregătirile.

— Vi le vom face noi, se lăudă Agathon. Fiţi fără grijă. Vestim hăitaşii. Caii sunt odihniţi, hrăniţi. Să vă fie spre încântare!

— Mulţumim, sfinţia ta.

— Şi acum, să închinăm un pahar pentru pacea şi tihna ţării şi a tuturor.

Închinară. Se vede că Nicodim mai avea ceva a spune. Cum se aşeză fiecare pe locu-i nu mai aşteptă şi zise:

— Ar fi să rămână la noi – s-a auzit – pentru învăţătură, odraslele domniilor voastre, bane Stănilă şi bane Radule.

Aceştia încuviinţară. Barbu, şi după el toţi fiii jupânesei Maria, holbară ochii înspăimântaţi, furioşi dintr-odată. Barbu se trezi spunând:

— Pe noi nu ne-a-ntrebat nimeni, dacă...

— Voiţi, voiţi, ştiu eu bine! îi propti straşnic Nicodim, că îmbrânciţi cum se simţiră de vorba lui, tăcură mâlc. Câştigase jupâneasa Maria, apăsă ca o învingătoare pleoapele pe ochii mari, întorcându-i şi spre Oana, înţelegându-se din priviri, ca şi când şi-ar fi spus: „A ieşit precum am vrut noi. Am învins!"

Nicodim se făcu auzit iar:

— Este nevoie de învăţătură, fiii mei. Ea se găseşte în scrieri. Ceasloavele ce sunt la noi, vă vor fi deschise dinainte-vă şi dascălii voştri, aci de faţă, vă vor da cheile cu care să le descuiaţi înţelesurile. De va fi greu, începutul aşa a fost dintotdeauna... anevoios, dar apoi... câtă desfătare va să coboare pe creştetul vostru! Da, nimeni nu s-a născut învăţat, cu mintea lui omul trebuie să-şi dobândească toatele! apăsă arhimandritul. Şi-apoi... apoi vin încântările. Se-aprinde în mintea fiecăruia, ca un soare, cinstea de a cunoaşte, a citi din minţile altora, a celor mai înţelepţi, a celor carele cu mintea lor nestemată s-au învrednicit să ne lase semn de trecerea lor nu zadarnică pe astă lume. Şi într-un răgaz de linişte a ţării, ce gând mai bun ar putea avea cineva, decât să-şi dea strădania spre dobândirea luminilor ce s-au păstrat din veac, spre a străluci peste veacuri? Este nevoie de cât mai multe minţi date învăţăturii. Ţara are nevoie de minţile noastre. Au ce se învaţă în listă mănăstire? Citirea, cântarea, slovenirea pe limbă slavonească şi grecească şi gramaticele lor, şi fieştecare apoi încotro va să se îndrepte. Cine îşi dă silinţa, devreme are a se bucura, cine pe tânjeală se va lăsa şi nu va stărui, acela de sine singur se va îngreţoşa de cât nevolnic este. De câtă trebuinţă este învăţătura ne-o poate spune şi banul Radu; măria sa a zis: „Nevoie are ţara de oameni umblaţi la învăţătură!" Aici o aveţi, adăpaţi-vă!

Ai lui Radu flăcăi ascultau ciuliţi. Ai lui Stănilă trebuiau să se împace cu gândul. Fie că, doar de ruşine acum.

Se gândeau că vânat şi pescuit în apele Stârminei va să fie pe mai departe. „Ce de-a păstrăvi!", gândea unul. „Ce mai vânat, dincolo de castanii ce se ştie că i-a sădit popa Nicodim, când s-a aşezat aici", gândea Barbu.

— Zilele omului acu' se gată, porni filosoficeşte arhimandritul, şi să nu ne găsească fără candela aprinsă! şi îşi bătu degetele de tâmplă. Să nu ne afle întunericul ca pe cele fecioare nebune ce le-a găsit mirele fără de luminiţa

lor. Aşijderea zic, să ne grăbim tocmai spre a fi în lumină. Ce bucurie mai mare să aveţi, feţii mei, decât să ajungeţi folositori ţării în care ne petrecem viaţa noastră mică? Mică, vai, că nu apuci bine a te înfrupta din roadele strădaniei tale şi apusul se lasă. Să ne amânăm asfinţitul şezând în lumină. Ce bucurie mai mare, feţii mei, decât să vă ştiţi chemaţi la a răspunde şi a da sfaturi acolo unde-s de trebuinţă.

Vorbea Nicodim cu înflăcărare. Se iscă şi în ban Stănilă o tresărire de viaţă, că nu mai şedea cocârjat şi împleticit în gânduri fără miez, costelive. Parcă, de-ar fi fost bolnav, îl vedeai cu ochii întremându-se; parcă ar fi vrut să spună ceva. Se făcu tăcere şi îl priviră toţi mirându-se, dar ban Stănilă tăcu mai departe. „Să mi se fi părut? îşi zise jupâneasa Maria. Semn dă la o trezire. Dă, Doamne, să-şi mai iasă şi el din ale lui că rău mă oboseşte, rău...”

Şi zise iarăşi arhimandritul:

— Mă ştiu pe mine şi nimeni nu poate fi altfel în tinereţele lui. Şovăiam, dar vârtute este să te ţii într-un gând şi să-i duci şleaul până la capăt. Mulţămita, şi de întârzie, ea tot vine. Mi-aduc aminte câtă fierbinţeală mi-a adus în inimă când înalt preafericitul patriarh al Constantinopolelui m-a ridicat el însuşi ieromonah. Când? De ce? Când a fost de ne-a trimis la cneazul Lazăr al sârbilor, apoi la împăratul de la Bizanţ, Ioan Paleologul, unde era şi fiul său Manuel cu patriarhul Filotei. În frunte ne era stareţul Isaia, protos la Sfântul Munte fost, cu dumnealui Teofil şi ucenicii săi iubiţi Silvestru şi Nifon. Iacătă îs patrusprezece ani de-atunci! Pe lângă aceştia, cel de dinaintea domniilor voastre era pus spre tălmăcirea, dimpreună cu încă alţii, a celor ce se vor spune între ei, cunoscând vorbirea şi scrierea cea grecească. Ce mândru eram! Ce am avut a auzi şi ce bucurie: mă întorceam ieromonah! O, n-am să uit vreodată. Am purces întâi la Athos şi de-acolo, pe corabie am plutit spre Bizanţ. Ce privelişti, ce mulţumire sufletească dacă ne-am întors cu iertarea şi împăcarea bisericii sârbeşti de către patriarhia împărătească. Câtă mulţumire că la această mare bucurie am fost şi eu de faţă, cu o părticică din învăţătura ce o dobândisem!

— Iartă-mă, sfinţia ta, vreau să le fac osebită luare aminte feciorilor ăstora cum preacuvioşia ta – se vârî cu trebuinţă, găsea ea, jupâneasa Maria – a fost îndemn măriei sale, domnul nostru, să ridice biserica noastră, cei românească, la a avea mitropolit.

— Aşa este, spuse simplu Nicodim, ca şi când n-ar fi fost vorba despre el.

— Sfinţia ta îi eşti sfetnic lui Mircea, voievodul nostru, nu numai întru cele nepământene...

— Nu numai, adăugi ca să întărească popa kir Nicodim. O, şi câte alte nu afli când stai între cei pe umerii cărora este purtată ţara! Îşi îndreptă ochii într-ai Radului, care grăi:

— O, Doamne, numai acum fiind la Curte câte nu am aflat.

— Da, da! întări Nicodim pe Radu banul, trecându-şi apoi privirile într-ale lui Stănilă, pe care îl găsi treaz, că îl aţâţă să deschidă şi el gura:

— Şi câte nu vom mai afla... adică voi, feciorilor, care purcedeţi la învăţare, în a vă sluji ţara, pe care şi eu am slujit-o cât m-au învrednicit puterile şi pe cât sprijin mi-a fost mintoasa mea soaţă!

— Ce-ţi veni, omule? zise cu glas mare jupâneasa Maria.

— Duhovnice al meu, îmi ştii inima, zise ban Stănilă, dând din cap cu înţeles către cuviosul Nicodim, carele simţi că nu poate să nu întregească lauda boierului, cu ce era drept să o facă: să dea chesarului ce e al banului şi lui Dumnezeu ce e al jupânesei Maria, iacă aşa. De aceea împlini vorba scumpă de puţină a biv-vel banului:

— Aşa-i, bănia ta! Se cade a te lăuda şi pentru cât te-ai învrednicit a-i da ascultare isteţimei sale, Mariei, băneasa domniei tale vel bane! spune Nicodim apăsând acel *vel* spre a-i arăta preţuirea. Şi se mai făcu auzit arhimandritul: Au cuvine-se să pedepsim pe cei care greşesc? Adesea a-l pedepsi este să-l întăreşti în a greşi mai departe; pedepsirea asmute la a greşi mai tare. Să îndrepţi nepedepsind este un meşteşug. Ba, zic mai mult, răsplăteşte-l pentru ce n-a făcut bine, ca să-l ruşinezi. Dacă e om, astfel îl îndrepţi. Dacă e ceva bun în el, totuşi, răsplata greşelii, a răului cu bine, dă roade. Vom vedea! Vom vedea! repetă apăsând din ce în ce mai tare, nu fără vreun gând numai de el ştiut popa kir Nicodim.

Se mirau, privindu-se cei care-l ascultau. „Nu-l înţelegem!” ziceau. „Ori suntem noi ne în stare de a-i prinde înţelesul? Ce să fie acest: Vom vedea. Vom vedea oare? Ce? Când?” Nu-şi puteau răspunde. I-a lăsat aşa: descumpăniţi, în îndoieli, în răscruce şi nu îndrăznea nimeni să pornească pe vreun drum care să-i ducă la a se dumiri.

Arhimandritul, cu o fericire şireată parcă în suflet, numai de el cunoscută, pe faţă i se citea lesne, îi lăsă întrebându-se şi, bănuindu-i tocmai că neajutoraţi îs în a dezvălui noima acelui: „Vom vedea!”, s-a ridicat vioi, hotărât, tinereşte, ca să plece. Au dat să se ridice toţi. Călugării: preoţi şi diaconi au ieşit după arhimandrit.

Numai cele două bănese au rămas cu gândul în urmă şi se întrebară:

— Ai priceput ceva? zicea Maria.

— Dar matale, mătuşă? întrebă Oana.

— Să-ţi spun drept, am înţeles toate cele, dar n-am priceput! făcu filosoafă Maria.

— Adică? Acum nu te înţeleg nici pe matale, mătuşă.

— Când vom vedea, vom înţelege! urmă mătuşa rămânând filosoafă. Cel puţin aşa îi apărea Oanei, care nu se lăsă fără să nu spună:

— Dacă vom putea înţelege!
— Poate nu numaidecât, dar odată şi odată... nu se poate să nu înţelegem.
— Crezi? zise neîncrezătoare Oana.
— Aşteptăm, atât ne-a rămas să facem, alt nimic! încheie Maria.
Dacă ar fi ştiut şi tot nu le-ar fi venit să creadă, că şi călugării, plecaţi după paşii mai-marelui lor, şi ei se întrebau în sinea lor la fel. Părintele Daniil şi egumenul Agathon tăceau, gândind fiecare: „Ce-a vrut să spună?” „Părintele Daniil a avut cu ce pricepe, e mai învăţat ca mine, ori mai luminat...”, îşi spunea Agathon; părintele Daniil iarăşi în sine cugeta: „Agathon o fi priceput, eu... nu. Să-l întreb... mă fac de râs, adică eu nu, şi el da? Mai bine tac. Dacă e ceva de văzut, vom vedea”.
Gemenele lui Stănilă n-au înţeles nici ele de bună seamă, dar nici nu şi-au bătut capul să priceapă ceva: „Astea-s snoave să le priceapă bărbaţii, nu ne privesc şi pe noi!”

Miercuri, flăcăii tomnatici ai bănesei Maria erau în dârdora vânătorii de-a doua zi. Vasile şi Dimitrie nu se sinchiseau, nu s-au pregătit cu nimic, se bucurau că vor călări. Se săturaseră de slujbe, de ghiotura mâncării, când nici de băutură nu făceau mare haz. Arc cu săgeţi aveau şi paloş. Arbaletele le aveau feciorii jupânesei Maria, afară de Ion, cel mai mic, care se ţinea mai mult de pulpana verilor Vasile şi Dimitrie. Se fuduleau ăi de aveau arbalete, nu le mai ajungeai la nas. Ceilalţi trei arcaşi râdeau de ifosele vânătorilor. Ion se bucura precum verii lui că o i se mai dezmorţească de-atâta friptură de miel şi câte alte bunătăţi de frupt.
Încolo, Oana şedea de vorbă cu Radu şi cu unchiul Stănilă, cu tuşa Maria despre câte toate, de pe la Curte, despre fetele lor.
— Doamna Mara şi-o mai fi aducând aminte de mine? E multişor de când n-am mai fost la Curte, a trecut anul, iar la târnosirea Coziei am lipsit. Unchiul a fost tare bolnav, ştiţi, de-aia îi mai trec şi eu acuma destule. Eh!
— Cum să nu, mătuşă, m-a întrebat de matale, de cum m-a văzut. Da, cum să nu? Măria sa m-a întrebat de unchiu şi de matale! răspundea Radu.
— Vasăzică nu ne-au dat uitării. Ce ziceam: ochii care nu se văd...
— N-a fost aşa, mătuşă Maria.
— Dacă zici matale, cred. Auzişi? Ţi-o fi spus Oana, cu fetele noastre deh... zicea jupâneasa Maria voind să-i cunoască gândul.
— Cu fetele? se făcea că nu ştie nimic Radu.
— Măi, nepoate Radule, nu ţi-a spus ea, Oana? Cum ce poate? Oană!
— Da, mătuşă! tresări cea strigată.
— A, da! Ceva... făcea Radu voind să audă şi ce zice mătuşa.
— Şi ce spui?

— Eu? Ce spui matale! întreba cel întrebat. Apoi adaose: Nu zic c-a fi rău! ocolea nepotul.

— Şi eu tot aşa! făcea jupâneasa Maria. Dacă nu cumpăra, nu vindea. Dar o izbi deodată şi zise tare: Ba, mai mult. Eu zic să le lăsăm. Ce-o fi, om vedea!

— Faci şi matale ca popa kir Nicodim, mătuşă! glumi Radu.

— Nu zău, păi aşa! Băieţii... în seama arhimandritului. Ce lemn sucit nu se îndreaptă? Minuni face cu ei! Şi-apoi, stătuţi cum o să-i ţină, ce mai copii or să ne toarne, ah! Cu frica lui Dumnezeu şi zdraveni.

— Cu frică, dar şi fără frică! o luă în bobote Oana.

— Ei nu, v-aţi molipsit cu toţii de vorbiţi acum precum cuviosul. Adică?

— Nu ştii, mătuşă?

— Am auzit ceva, dar...

— Aşa-i, Sebastian a lăsat învăţătura şi-a fugit cioban în munte.

— Ei, da' acum s-a-ntors.

— Da, dar are prunc cu o roabă a mănăstirii, la Topolniţa, un băiat de-i zice ca lui tată-său, îl creşte mănăstirea; cică era tare frumoasă, a murit de dorul lui.

— ...A avut şi prunc, băiat? Şi ţiganca a murit de dor? Piii, apăi ăsta face zmeoaică şi din ciuta mea sfioasă de Ilinca. Trecutul s-a dus. Ce-o fi...

— Vom vedea, spuse precum arhimandritul şi Oana.

— Păi, nu? făcu jupâneasa Maria. Numai că vezi... Vor ei să lase mănăstirea? Învăţătura? Le vor ei pe fetele noastre? Sau umblă după şatră ori după cine ştie ce roabe? se îngrijora Maria.

— De nu umblă şi după niţică, ştiu eu cum să zic, căpătuială...

— Nu s-ar zice, credea a şti Maria.

— Nu e bine. Aş vrea să cate în sus, nu în jos. Să mai toarne vreun plod iar cu vreo ţigancă, numai pentru că-i frumoasă... hm! se supără Oana. Fata mea e...

— Ho şi tu, Oană, că despre Sion nu s-a auzit a fi ca Sebastian. Fata ta e... Fata e... aşa şi pe dincolo. Eu, drept să-ţi spun... decât unu' cuminte şi bleg, mai bine unu' care a zburdat şi e bărbat.

— Asta aşa e! făcu pusă pe gânduri Oana.

— Păi? Nu te întorci la vorba mea? Mai bine să le ştie, decât să fie un... papă-lapte, un... Doamne iartă-mă, că mai era să zic una! şi jupâneasa Maria îşi împleti cruci pe piept.

*

Veniseră oamenii de prin satele învecinate mănăstirii la chemarea preacuviosului Nicodim. „Ieşim, cumetre, de e să nu ieşim? Că şi mistreţii s-or înmulţit şi râmă la castanii cei tineri, de i-au semănat călugării. Sunt

castani dulci, rodul lor se mănâncă!". „Să-i prăpădească mistreţii? E păcat! Hai!" Şi se îndemnau oamenii unii pe alţii. Au ieşit la hăituit mai mulţi decât ar fi fost nevoie. Unii cu feciorii, călări pe câte o mârţoagă ori pe vreun cal de dârvală.

Au venit şi din Varvaru tocmai, din Aniniş, de la Uncioaia, din Urdarii-de-Sus, Ursoaia, Tulburea, Curpenu... Dar de unde n-au venit? Şi de la Zorzila, de pe la Voeteştii-din-Deal unii, de la Rugi şi Jilţu, de la Gruiu, din Găleşoaia, de la Obârşie tocmai şi de la Mori. De la Bâlta, Tudosie cu ai lui, de la Prigoria, Drăgulin cu fraţii şi nepoţii.

Aveau să coboare din codri, din sus de Ursoaia, până către pădurea de castani sădită de popa Nicodim cu ai lui. Din codrii de peste Ursoaia trebuiau să împingă fiarele stricătoare între poala codrului şi, cât mai era loc deschis, până către pădurea de castani fragedă.

Dacă şedeai în lăstărişul din latura de răsărit ori de asfinţit vedeai mistreţii ieşind în lumina deschizăturii de în poala codrilor, dinspre miazăziuă. Aşa se rânduiseră: hăitaşii să intre de cu seară adânc spre miazănoapte, până la marginea dinspre munte a codrilor de stejari şi de fag şi cu larmă multă să-i mâie în bătaia arcurilor celor care şedeau, în aşteptare, la pândă. Satele din vale de mănăstire au plecat spre miazănoapte încă din amiaza miercurei, ca să fie pe înserat în pădure, iar în zori, cu ăi de prin satele de sub munte, să pornească hăituirea. Nu era prima vânătoare de-asta prin părţile locului. O dată, de două ori în an se făcea, că de nu, ieşeau haitele hămesite de mistreţi şi de lupi, de urlau la apa de sub stânca Tismanei.

Cei cu arbalete, feciorii Stănilă, mai puţin prâslea, Ion, erau mândri de asemenea arc deosebit. Loveau mai departe cu ele. Săgeata era mai iute şi mai tare decât le-ar fi putut trimite arcurile celor mulţi. De săgeţile din arc mai scăpau fiarele şi alergau încă ce alergau, iar de nu nimereai unde trebuia, săgeata o pierdea mistreţul şi rămânea nevătămat. Din arbaletă, un bun ţintaş, dacă nimerea unde trebuie, fiara nici nu se mai scutura, nici că mai zvâcnea înainte, da în brânci şi se culca pe-o rână, răpusă.

Vasile şi Dimitrie nu jinduiau după arbaleta verilor: Barbu, Nicolae şi fratele lor Constandin.

Ion al lui Stănilă, bătea în multe ca fire fraţilor Smarandei. Dacă era tăcut ca Ilinca şi molâu, nesărat părând, asemenea tatălui, apăi într-ascuns, ferit bine ţinându-se, era ager ca soru-sa, şi lua aminte la ce se petrece în juru-i, judecând pe fiecare şi aflând singur multe pe care, dacă i le împărtăşea rar Smarandei, verişoara, ea îi spunea: „Cum de ai băgat de seamă?", cu o mirare a laudă în glas şi în ochi. „Aşa-i, Ioane! Aşa!" gândea Ion: „O să mă ţin şi eu pe lângă arcaşi, cu Vasile şi Dimitrie. Ăi patru fraţi ai mei se bucură să ucidă, fie

și mistreți, pe mine... Ce-am eu cu mistreții? Dar nici să rămân cu femeile. Zice-se că unchiul Radu o să-l tragă și pe tata, să se mai dezmorțească. Îi scârțâie oasele. O să meargă? Ți-ai găsit!”

— Hai, îndeamnă-te, omule, că așa stând îmbătrânești mai repede și-ți cad toate bolile pe cap! Săltă-te! Se luminează!

— Las’! făcea Stănilă, întorcându-se pe cealaltă parte.

I-a smuls plapuma ce-l acoperea. Ședea ghemuit cu o pernă peste cap. Jupâneasa i-o luă și-o zvârli cât colo.

— Sus, moșnegăraie, să mai răsuflu și eu! Sus, să nu-mi rămâi pe cap! Două zile trei să fiu și eu ușure. Uf!

Cu chiu și vai îl ridică pe marginea patului, îi dădu la îndemână îmbrăcămintea și îl îndesa cu cele ce avea de făcut:

— Spală-te! Îmbracă-te! Ți-ai tras cizmele? Așa! Pune și-asta pe tine. Așa, vezi! Fii cel puțin ascultător. Gata, ieși! În căruță aveți de toate. Hai, măi voinicule, să te văz în șa! Hopa! Să văz ce mai poți, că și de stai acasă, tot un drac! Parc-ai fi plecat! Nepotî-tu de-abia te așteaptă să mai vorbești cu el. Să-i mai dai și tu un sfat! Of! Of! Of! Mare noroc ai avut tu cu mine, Stănică. Mânca-l-ar mama de uncheș urâcios și puturos. Să-mi vii cu mistrețul cel mai, cel mai! Știi că-mi place carnea de mistreț. Fii viteaz, Stănică! Drum bun și noroc la vânat! Să nu-mi vii cum te-ai dus, că te las la mănăstire cu copiii. Acuși la bătrânețe să-mi înveți iar a sloveni. Vin să te pup, Nătântotule. Cum de poți fi așa lasă-mă să te las? Nu știu. Ce-ai fost tu dintotdeauna, da’ cu cât îmbătrânești... Ai plecat?

— Nu mă vezi? zicea tânt boierul Stănilă.

— Oof! Piei din ochii mei, neputinciosule. Vezi cu ce vii, că de nu, o pățești cu mine! îl dojeni mai în glumă, mai de-adevăratelea jupâneasa Maria, dându-i brânci mereu. Ținea mult să se scape de el, „să mă mai odihnesc și eu de ei”.

Încotoșmănit l-a împins spre ușă. Nu se îndura să plece. Împingea la el jupâneasa cu toată puterea și, slavă Domnului, avea. L-a scos din chilie. De milă, de silă, de rușine, a-ncălecat și cu Radu lângă el, cu băieții lor după ei și câțiva țărani care aveau cele trebuitoare la vânat, au pornit.

*

Cei rămași în mănăstire, călugării și partea femeiască din familia banilor, își aveau bun prilej de a se căuta, de a se cunoaște, mai pe îndelete se arăta că va fi cu putință.

Cel puțin băneasa Maria răsufla ușurată și-i zicea Oanei:

— Bine c-am putut să-l urnesc. Că dacă apuci să-l urneşti, pe urmă se dă la ce-l mâi. Ah, să mă-ntorc acasă numai cu Stănică, să-i las pe neisprăviţii mei aici, să mai vază ei cum îi traiul departe de poala mamii. Şi, zău, Oană, nu i-am ţinut chiar în puf şi când îi cheamă domnul la vreo price gata-s, nu se codesc! Toţi ca unul, în cap cu cel mare: Barbu, nu zic nu, şi sunt viteji. Ion, prâslea, nu aduce cu ceilalţi prea mult. E deşteptăţel, zic. Nu ştiu cum, dar seamănă mai mult cu Ilinca. Îi umblă mintea. N-ai văzut, îi place mai mult să fie cu ai tăi. Să-ţi trăiască, Oană, că buni copii ai! Şi Smaranda, şi cei băieţi! Cum s-au mai bucurat că rămân la învăţătură!

— Nu zici că şi Smaranda voia.

— Bine, dar...

— Sigur că nu se poate, mătuşă. Dar ştii ce necăjită e? Că nu, că e o prostie. De ce numai băieţii? Ştii cum am îmbunat-o?

— Ei? îndemna curioasă Maria.

— Că o să venim mai des pe la băieţi, aşa am amăgit-o.

— Crezi tu, Oană? Îi e de Sion al ei, nu de învăţătură!

— A fi şi pentru el, dar e şi pentru învăţătură. Zice că să vină la noi Sion, să-l învoiască popa Nicodim şi s-o înveţe pe ea.

— Aha! Tot la diacon bate, vezi?

— Sigur că şi la el. Şi de-ar vrea să înveţe numai de dragul lui şi tot nu găsesc că e rău. Adică, de ce fetele să nu ştie ce ştiu bărbaţii?

— Aşa e lăsat pe lumea asta. Noi să robim la bărbaţi, rămânea pe gânduri Maria.

Le întorceau pe faţă şi pe dos toate câte le veneau în minte. Despre fete – cum o-ntorceau – tot despre ele venea vorba.

— Ar fi să le măritām, Oană. Noi... Tu la şaptesprezece ai avut-o pe Smaranda şi ea are acum optsprezece. Ce să mai zic de mine, la şaisprezece ani l-am avut pe Barbu, primul copil... şi pe urmă...

— Lasă, să-ţi trăiască! Copiii sunt avere la casa omului! împăca Oana lucrurile.

— Pagubă nu zici? Când sunt ca ai mei...

— Cu vremea se dau şi ei pe brazdă, nicio grijă!

— Când? Când, te întreb! stăruia cu parapon mătuşa Maria. Că-s copţi bine. Barbu e cât tine şi minte, nici cât cel mic, Ion. Fetele, eh! Treacă meargă, diavoliţa de Ruxandra rea, împieliţată foc! O înnebuneşte pe Ilinca care e mai aşezată, mai ca toată lumea, dar prea-prea molcuţă. Proaste nu sunt ele, dar, vezi, una cu ardeiu şi cu reteveiu, alta covăsită, neajutorată.

— Ei, Sebastian... de va fi să-i fie soţ, o scoate el dintr-ale ei.

— Să te auză Dumnezeu şi Maica Domnului! Da, ea nu îndrăzneşte să scoată o vorbă dinaintea lui. De unde să ştie diaconu...?

— Lasă, îndrăzneşte el şi pentru ea.

— De-ar fi aşa. Ruxandra de-ar vrea s-o ajute, ar fi bine. Singură Ilinca nu face nicio scofală.

— Zilele astea îs bune pentru noi, că am rămas fără bărbaţi. Să le înlesnim unele lucruri la cei slabi de duh ori sfioşi din cale-afar'? Asta ar trebui să facem, nu? Ce zici?

— Ce mai! Zic ca tine. Nu ştii, că eu cu tine... Mergem împreună în toate cele! Şi la bine, şi la rău. Hai, să vedem cum om putea să ne ajutăm şi să le ajutăm.

— De va fi nevoie! Că la treburi de-astea, dacă te bagi, mai mult strici, se temu Oana.

— Nevoie e... ţi-o spun. O ştiu pe-a mea. Smaranda... cu ea... e altceva.

— Să vedem...

— Ce să mai vedem? La treabă.

Se îndemnau, se amăgeau, dar sigur era pentru amândouă că voiau să facă numaidecât cumetria şi socoteau timpul tocmai bun pentru aşa ceva. Va să fie trebuinţă de ajutorul lor ca mame. Căci de când se ştie că au fost mame pe lume, pentru odraslele lor, ele se dau peste cap, numai să le fie bine.

Zile frumoase, însorite, călduţe. Călugării, cât nu erau la slujbele de peste zi, utrenie, vecernie, ori cetanii de-ale lor, în biserică, se aflau cu treabă prin curte ori pe la acareturile de tot felul: în cuhne, la grajduri, la staule. Cine să-i ajute? Doar Isaia, Galeş şi Aspida, singura femeie între ei, bătrână şi hârşită de nevoile de care a ajuns la mănăstire, slujbă pe o lingură de zeamă, o ţoală şi-o laviţă într-un ungher din staul, că mirosea ca oile printre care dormea. Puneau toţi mâna. Doar cei mai vârstnici, mai aveau şi alte treburi, alte vegheri, rânduieli şi ţineau nişte terfeloage cu însemnări.

După-amiază, supărate fetele, mai cu seamă Ilinca şi Smaranda, că de Ruxandra, apoi nici ea nu ştia bine ce să vrea şi ce nu, dacă voia ceva; supărate dânsele că mâncară singure în trapeză, ele, musafirele, servite de Isaia şi Galeş, pe care de i-au întrebat „unde-s arhimandritul... dar părintele Daniil, ori careva?”, Isaia a dat din umeri şi din gură n-a scos nimic, iar Galeş, dacă i-a şuierat Ruxandra „Pe unde-i diaconul Sebastian?”, îndemnată de Ilinca, i-a răspuns doar „Nu-ş!”.

Aspida, bătrâna, era tare de urechi că nu auzea nici să se prăvălească o stâncă lângă ea. Şi mută pe deasupra era, numai că dacă se uita la gura ta şi îţi urmărea mişcatul buzelor, atunci înţelegea tot şi îţi răspundea în felul ei: din ochi, din buze, de cum îşi strâmba capul, sprâncenele, gura, umerii, mâinile şi degetele. Dovedea prin înţelegere şi prin răspunsurile ce le da, că nu e deloc proastă, ci avea o isteţime tăioasă, o hotărâre neclintită.

Dacă jupânesele dumnealor Maria şi Oana erau culcate în chilia celei dintâi, mai să aţipească, după un prânz bun, în aer tare şi-ntr-o căldură pretimpurie pentru luna mai, Oana zise:

— Tuşă, va să plouă!

— Îhm, aşa gândesc. Şi pe mine mă încearcă niscai dureri prin oase.

— Şi căldura asta...

Erau împreună doar gemenele, Smaranda unde să fi umblând? Cutreiera prin mănăstire, căutând, ea ştia ce: se oprea la arhondărie, intra în biblioteca uitată deschisă, până şi uşa era dată de perete. Dulapurile le avea încuiate, cheile fiind la Gherasim un rând, iar a doua legătură, la Vasilie; băgă nasul până şi în grajduri şi în bucătărie. Ce căuta sau pe cine căuta? Nicăieri nimic şi nimeni. Ieşi din curte, coborî şi, dacă zări şi a doua poartă deschisă, coborî la gârlă. Pete de soare parcă mişcau frunzişul copacilor din poiana largă. Apa şopotea din bolovan în bolovan, clinchetind cumva şi mişcând aerul în solzi de argint, cristaline, limpezi ca de rouă. Ar fi vrut să se aşeze, rămase numai locului privind. O ramură plutea smucită de şuvoaie, cobora luată de vălurele. Şi de rămânea aninată de vreo piatră mai mare, un val mai puternic o lua şi ramura luneca mai departe. O petrecu până să nu o mai zărească, dar dacă pierdu urma ramurei călătoare, zări pe o piatră din marginea apei, cu capul între mâini, privind în jos, dinainte-i: diaconul. Inima îi tresări, dar îşi luă din bucurie curajul ca să pornească spre el. Nu se gândise când o pornise, atât îi era de mare bucuria că, după căutat fără rost, găsise un suflet cu care să schimbe o vorbă. Ei, dacă tocmai Sion era, cu atât mai bine. Duruiau bolovanii sub picioarele ei, deşi ar fi vrut să-l sperie, să nu o simtă că se apropie. Alunecă şi zgomotul îl făcu pe diacon să se uite în jur. Întâi n-o văzu. Poate că nici nu-şi închipuia că cineva l-ar afla. Cugeta la ultimele zile, poate şi la altceva. Se ridică şi îşi netezi sutana. Era în capul gol, cu cizme în picioare, la brâu încins cu o curea lată. Se plecă dinaintea fetei, care după ce îi veni aproape, că îi simţea răsuflarea, îi spuse abia s-o audă:

— Bun găsit, Sioane!

— Domniţă! şi se ploconi diaconul mai să o sărute în creştet.

— De-ai şti cât de bucuroasă sunt că am găsit un suflet, în sfârşit.

— La ce ţi-ar folosi încă unul?

— Mi-e de mare trebuinţă. Cum, de-am avea numai grija unuia singur al nostru, la ce am folosi?

— Mângâierii, spuse în doi peri Sion, lipsit de curaj.

— Mângâierea de sine nu e mângâiere. Aşa să ştii. Să mângâiem, ca să fim mângâiaţi.

— E creştineşte... căzu la învoială diaconul.

— Și omenește, îl aduse pe pământ Smaranda.

Acum o vedea de aproape. „O ispită. O mare ispită. Ce mai fată! Frumoasă. Leită maică-sa.”

— Să şedem, Sioane diacone. Am aţi afla unele...

— Și mie mi-i, domniță, a mă întreba?

— Mi-ai ieşit în cale. Cel pe care îl căutam cel mai mult. Mi-a ajutat Dumnezeu de nu mi-a fost căutarea zadarnică, şi fata se aşează pe un bolovan mai zdravăn. Diaconul Sion se aşează şi el pe altul.

— Aştept a fi întrebat, se supuse diaconul.

— În vorbirea sa, popa kir Nicodim ne-a spus mai aseară... Nu, ieri seară, nişte cuvinte al căror înţeles nimeni dintre noi, mirenii, nu l-am priceput.

— „Vom vedea”, prelua Sion vorbele arhimandritului.

— Da, aşa a sfârşit. Ce vom vedea?

— Asta nu pot a şti, dar odată ne va arăta sfinţia sa ceea ce avem de văzut.

— Crezi, diacone?

— Fără de nicio îndoială.

— Poate vouă, pe voi o să vă facă să vedeţi. Noi... cu ce?

— Cu ce? Cu ochii! răspunse simplu diaconul. Cu ochii.

— Şi cu ei! apăsă și ea. Dar ai noștri, ai celor care nu avem învăţătură, putea-vor dibui? Vor vedea cu adevărat?

— Ai vrea să înveţi?

— Cum de nu? se grăbi Smaranda. Ai să mă înveţi? Nu, nu mă întreba nimic! Ai să mă înveţi?

Sion se întreba în sinea lui: „Când? Cum?”

Smaranda se ridică și veni aproape de el. Sion se ridică de asemenea. Când umerii lui îi ajunse în dreptul umerilor ei, îl cuprinse pe după gât și îl sărută pe gură. Lui Sion i se păru că sărutarea fetei a durat o veşnicie. Smaranda nu se îndura să o sfârşească. Privindu-l în ochi, aninată de grumazul lui, îi şopti:

— Vom vedea! Se desprinse și atinse pământul cu amândouă călcâiele încălţărilor. O porni înainte. Diaconul o urmă. Niciunul nu mai scoase o vorbă până în curtea mănăstirii.

— Ilinca, o vezi? Sion vine în urma ei. Mă duc s-o întreb.

— Ce ai de întrebat? Lasă-i în pace!

— Nu vreau! și Ruxandra ţâşni pe uşă. Îi ieşi în cale Smarandei.

— Unde-aţi fost? întrebă cu nesaţ Ruxandra.

— Ne-am plimbat! răspunse din mers Smaranda.

— Și? scociorî Ruxandra.

— Atât, i-o tăie scurt Smaranda.

*

Joi, vineri trecură. Veni sâmbăta. Se lăsa seara. Călugării toţi în biserică erau la vecernie. Arhimandritul, părintele Daniil lipseau de la slujbă. Slujea Agathon cu cei doi ipodiaconi: Sebastian şi Vasilie. Sion diaconul cânta la strana din dreapta cu Gherasim şi David, ceilalţi toţi, la strana din stânga.

În biserică, gemenele. Stăteau în faţă şi urmăreau toate câte le spunea şi le făcea Sebastian. Ilincăi îi părea rău că ea n-a avut norocul Smarandei. L-au căutat şi ele pe Sebastian. Au ieşit în poiana de la râu, s-au sucit, s-au învârtit, degeaba, Sebastian nicăieri. Nu ieşise din chilia lui nici pentru slujbele de peste zi.

În timpul vecerniei, lărmuială mare în curtea mănăstirii. Vânătoarea se sfârşise şi se întorceau cu trofeele.

Boier Stănilă întinerise. Era voios şi cu poftă de vorbă ca niciodată. Ruxandra îl întâmpină:

— Tată, ţi-a priit. Ştie ea mama ce spune!

— Da, fata tatii, îi mulţumesc. Banul Radu consimţi:

— Pe cei mai grozavi mistreţi i-au lovit unchiul Stănică şi Barbu.

— Ceilalţi? întrebă Ruxandra.

— Cine credeţi?

— Toţi! se făli a şti jupâneasa Maria.

— Sigur, toţi au făcut bună ispravă, dar cel mai norocos a fost Ion.

— Ion?! se mirau cu mic cu mare. Cum aşa? întrebară mai mulţi:

— Uite, aţa! A doborât trei mistreţi. Fără greş. Ucişi pe loc, spuse Radu.

— Ca să vezi! se mirau femeile. Maria Stănilă era cea mai mirată. Mirării ei i-au răspuns Vasile şi Dimitrie, prietenii viteazului.

— Ocheşte bine!

A fost masă mare seara.

Vânătorii, mulţumiţi de pradă şi înfometaţi cum erau, s-au înfruptat pe săturate. Nici ceilalţi nu s-au lăsat mai prejos. Ba, şi cei câţi rămăseseră la mănăstire.

Galeş şi Isaia, mama Aspida s-au întrecut pe sine. Gătitul vânatului era destoinicia lui Galeş. Era de curând în mănăstire, pripăşit precum fusese la vremea lui Isaia, acum frate, ce se dovedea prin hărnicie, ascultare şi agerime de minte că va să se încumete la slovenire. Nu mai avea pe nimeni. Nu ştia cum de-a putut trăi, rămas stingher pe urma unui jaf turcesc, de-al azapilor şi akângiilor. Temelie n-a mai rămas în satul lui de pe valea Sârcii, mai din vale de târguşorul ce da a se înfiripa pe Jiu. Isaia s-a pripăşit acum vreo doi ani. S-a lipit de mănăstire. Mergea de şaisprezece ani, dar copt la minte de necazuri, lipsuri şi umblete, până a ajuns la Tismana. „Om va să

iasă din el”, a spus părintele Daniil, mai de curând. Ştia întocmai frumuseţi din vorbe, că parcă vorbea numai în stihuri. Dar de a-l lăuda nu e acum vreme, că şi Aspida se vrednicea şi nu da îndărăt de la nimic. Ea, veche de când mănăstirea, le era tuturor ca o mamă. Vorbea doar cu ochii ei mari, blânzi uneori şi înţelegători totdeauna. Nu auzea, nu vorbea, aşa au ştiut-o. Din spaimă, după cât lămurea ea cu ochii şi cu strâmbăturile feţei, cu mâinile ei cu degete subţiri, de le îndoia şi-nainte şi-napoi, ca pe nişte lujere fragede şi mlădii. Pe Galeş l-a botezat popa Nicodim. El l-a îmblânzit. Era sălbatec când a venit. Mai că nu ştia vorbi. L-au pierdut părinţii în codru de mic şi a şezut ascuns ani şi ani prin hăţişuri, de spaimele trase de părinţii ce tot pe picior de gonire erau, că stăteau într-o alcătuire de cătun, pe-un fir de apă. Nu ştia cum se numea nici încotro să apuci ca să-i afli locul lui de baştină. Fioros, apucat, dar sfinţia sa i-a zis: „Măi Galeşule, măi, nu fi tu cum nu eşti!”, şi-a dat să-l mângâie. L-a muşcat de mână că i-a rămas semn şi-acum de la dinţii afurisitului. Nu ştia de blândeţe, nimeni n-a fost bun cu el. Namilă cum era, s-a luat la trântă şi cu urşii în codru. A mâncat rădăcini şi ghindă, ba chiar carne crudă, din ce prindea cu mâinile goale, ori cu o ghioagă pe care şi-o făcuse dintr-o rădăcină având o măciulie cât un bolovan la un capăt. Dar, vezi, blândeţea popii Nicodim a învins. Cu mâna cea sângerată, iar a dat să-l mângâie cu asemenea duioşie că minunea s-a făcut. Dacă a văzut sânge mult pe mână, a apucat-o şi-a lins-o. Cuviosul l-a lăsat. Asta, şi mai câte altele de le făcea Nicodim, l-au adus la dulceaţă treptat-treptat pe Galeş care acum era blând. Când sărută mâna pe care a muşcat-o, îi curge o lacrimă mare şi grea. Namilei fioroase i s-a frânt ceva în el, i s-a dezvăluit ce nu ştia că are. A luat mult din felul popii apoi; Galeş, acum blajin, iartă tot, ascultă şi face ce i se spune, cu bunăvoinţă. Dacă îl aude pe Nicodim „Galeşe, Galeşule ce bun şi blând eşti tu, omule!”, zice: „Îţi dau mâinile mele şi inima, şi ce ai de trebuinţă, să le foloseşti, ca să faci cu toată lumea ce-ai făcut cu mine, sfinte de blândeţe. Sărut mâna!”, şi îi sărută numai din genunchi mâna însemnată.

Aşa şi-acum îi zise popa kir Nicodim:

— Galeşe, Galeşule, vino să te mângâi pentru bucatele astea din mistreţ, cum numai tu ştii a le face!

Venea Galeş ca un dulău de stână la baci, doar că nu se gudura. Îngenunchea şi mângâierea arhimandritului era cel mai nepreţuit dar pentru el. Să mulţumească pe sfânt cum putea mai bine, oricând, era menirea vieţii lui câtă îi va fi înainte.

Arhimandritului îi trebuiau pentru scris pergament bun, din piele bine tăbăcită, curăţată, netezită, albită. Treaba asta ştiau a o face Galeş şi cu tuşa Aspida. Din ce şi cum o făceau? Băbătia ucidea cu o îndemânare

nemaipomenită oaia cu miel în pântec, gata să-l nască. Ucidea fără milă, nu-i tresărea nimic pe faţă, repede, şi cu o iscusinţă de mirare. Galeş n-ar mai fi călcat o furnică, n-ar mai fi zgâriat un trunchi de arbore. Galeş pregătea numai pielicelele pe care Aspida i le da curăţate de sânge. Să ucidă nu mai era în stare de când din sălbăticiune se făcuse om, creştin mai cu seamă.

Care să fie pricina şi să ştie cine de ce e cuviosul în elita voie bună şi pus pe glume? Ar şi râde chiar. De ce? Nimeni nu ştia. Din asta, însă, jupâneasa Maria îşi luă curaj şi îşi puse în gând să se ducă la el fără de veste, în cancelaria care îi slujea şi de chilie şi de loc de adunare, când îşi chema călugării şi fraţii, ori anume doar pe unii. Astea gândea jupâneasa şezând la masă lângă Stănică şi Radu cu Oana. „De-aş putea să vorbesc cu Oana. Cum să mă duc lângă ea? Nu se cuvine să mă scol dintre bărbat şi nepot şi să trec la cealaltă parte să pot vorbi cu Oana."

Când, în vreme ce nu se înnădea nicio vorbire între toţi, cuviosul se afla într-o lămurire cu Agathon şi părintele Daniil, intră Isaia:

— Preasfinte, doi ţărani, dar zic că-s monahi de la nu-ş care sfântă monastire, va să vă vază!

— Pofteşte-i, Isaia. Or fi şi flămânzi, să vină.

Intrară doi voinici bărboşi foarte, bine legaţi, numai că unul era înalt, iar altul scurt şi îndesat; amândoi cu pletele retezate, până la umăr. Unul şi celălalt se închinară, sărutară dreapta şi rămaseră fără cuvânt dinaintea arhimandritului, cu straiţa pe umăr şi clopul în mâini. După port erau din depărtări, după osteneală şi colbul de pe încălţări, un fel de opinci, iarăşi din depărtări se dovedeau a fi venit.

— Nu, nu-mi spuneţi cine sunteţi. Vă ghicesc. V-am mai văzut. Da, la Peri, de la sfânta monastire de la Peri. V-am cunoscut când am fost la voi. Daaa, dar cine sunteţi? Nu, îmi pot aduce în minte numele vostru. Vă ştiu acuma bine! Da, da! căuta să-şi amintească şi de aceea lungea fiecare vorbă. Daaa, tuuu, trebuie să fii... nu mă înşală simţirile. Trebuie să fii... Sarapion, diaconul cel învăţat. Aşa-i?

— Da' cum alt, sfinţia ta. Sarapion mi-s, se auzi un glas gros, dar plăcut.

— Sarapion! Daaa. Nu te-am uitat şi-s ani buni de-atunci.

— Îs, sfinţia-ta, încredinţă diaconul.

— Ei, dar pe dânsul nu-l dibui încă, deşi-s pe-aproape. El... e... tot diacon trebuie a fi. V-am văzut laolaltă şi-atunci. Da, m-am luminat, îl văd pe Gavriil cel de-atunci. Gavriil eşti?

— Îs, sfinţia ta.

— De mirare, că la noi la Maramu o fo' când aţ vint, fo' leatu... optzeci şi tri or'... zise Sarapion.

— Aşe! hotărî Gavriil.

Cât stătu arhimandritul ridicat de la masă, în vorbire cu cei doi veniţi, care după înfăţişare numai a diaconi nu semănau a fi, băneasa Maria Stănilă se strămută neluată în seamă lângă Oana. De cum se aşeză lângă ea, îi şopti:

— Să-ţi spun... Am de gând a vorbi cu sfinţia sa.

— Despre ce, mătuşă? întrebă tot în şoaptă Oana.

— Despre ce? Despre fetele noastre!

— Ce anume? se dovedea a nu şti Oana.

— Ce? Păi, despre dragostele lor, ce alta!

— Să-i spui cuviosului? făcu ochii mari, a sperieciune Oana.

— Daaa! Îi spun! De ce să nu-i spun?

— Nu se cade. Feţe bisericeşti... se bătu pe gură Oana. Eu una n-aş avea curaj. Aş lăsa să se dumirească... şi...

— Măi femeie, cât să mai aşteptăm? Că ei... ori ele... mai va până să se poată descurca singure. Nu. Eu îi zic celui mai mare, să văd de se poate, de nu... să-şi ia fetele astea gândul şi să...

— Da, ai dreptate, dar cum să... şovăia Oana.

— Ce naiba, Oană? Nu te mai cunosc. Acu: să dăm de-andaratelea? Nici nu mă gândesc. Trebuie să ştiu. Ori e laie, ori bălaie, şi să ne luăm tălpăşiţa de pe-aici... Că ce mai e, mâine e duminică şi luni plecăm. E hotărât. Stăturăm de joi, iacă zece zile şi mai bine. Nu. Eu îi spun să văd ce-mi răspunde el. Să tragem nădejde, ori să ne mutăm gândul? Nu-i vreme de niciun fel. Fetele... sunt de măritat, te întreb?

— Sunt, sigur că sunt. Mai încape vorbă?

— S-au îndrăgostit? S-au! Ce să mai aşteptăm...? Că dacă plecăm... Ochii care nu se văd, se uită. Gata, şi rămânem cu buza friptă. Nu, eu stau de vorbă cu arhimandritul. Să vedem. Ce-o spune el... e sfânt! Ce-o spune, aia şi facem. Şi? Tu nu zici nimic, Oană? La ce ţi-e gândul?

— La ce-mi spui matale.

— Las; pe mine. Îîî, şi tu! Nu te mai cunosc. Nu te ştiam aşa... Nu ştiu cum. Parcă erai altfel, zău, aşa... şi-acum... Nu spuneai tu...

— Spun şi-acum. Sigur, băieţi buni. Ştii de unde îi iei. Ai şi cuvântul popii Nicodim! Fetele sunt moarte după ei... Că neruşinatele le aţin calea: una lui Sion, a mea, şi Ilinca...

— Tânjeşte după Sebastian. Vezi? Nu e să aflăm?

— Vorbeşte-i, mătuşică. Matale ai dreptate. Şi nici nu mai e când.

— Păi, nu? Mâine doar...

— Că luni o pornim.

— Nu? Numai să-l prind în seara asta, numaidecât. Nu mă las, mă duc după el şi gata, când s-o sparge ospăţul ăsta, mai picară şi lăţoşii ăştia de... diaconi cică. Du' nu mă las!

Tăcură amândouă şi voiră să asculte şi ele ce povestea Nicodim despre drumul lui la Perii Maramureşului, acolo, între cei „aidoma ălor de la noi!" Ascultau, dar nici una, nici alta nu-şi auzeau decât gândurile lor. Un văzduh de griji le umplea minţile ca o ceaţă şi nu se auzeau decât pe ele. Mame, deh!

Până şi Stănilă asculta cu luare aminte ce spunea kir Nicodim, iar Radu îi cerea vorbitorului unele adaose.

— La ce-aţi venit? Că atâta drum nu se ia ca doar să ne vedeţi? îi întrebă pe noii veniţi arhimandritul.

— Om ven't la învăţ. Ăl ce-i la noi, l'o am gătat. Şi amu mai mult să le ştim ni se cere. D'asta... Că de-om dobândi mai mare învăţare ne-om şi îndirepta 'napoi, la Peri, să le ducem ş-acolo ce-om afla de pe-aici! vorbi Sarapion.

— Bine. V-a trimis stăreţia?

— Noi om vrut! zise şi Gavriil.

— Ce mai bine pot a spune decât că, silinţă de vă veţi da, repede veţi dobândi ceea ce vreţi atât.

— Ni-e de grab', spuse Sarapion şi după el diaconul Gavriil:

— Cu învăţarea trebe grabă. Cere sârguinţă numa' şi vrere vârtoasă!

— Vrere vârtoasă! Aşa-i, spuse bucuros arhimandritul. De luni, numai mâine nu e luni, începeţi dimpreună cu ceilalţi.

„Vrere vârtoasă", atât prinseră şi îşi repetară în gând cele două mame.

Gavriil şi Sarapion. Sarapion la vreo treizeci de ani, cu barba şi pletele bătând în roşietic, cum îi frunza stejarului când stă să cadă. Un nas zdravăn, borcănat, cu ochii mari adânci şi căprui, mai cum îi era păru'; Gavriil, mai tânăr cu cinci ani, era frumos cum ştie diavolul să se prefacă mai bine, ca să ducă în ispită pe cei slabi. Cu pletele mai gălbioare, cu barba şi mustăţile mai închise la culoare, ochii mari şi de negri părând a fi mai mari, cu buzele cărnoase sub mustăţile trase spre colţul gurii, dese şi groase. Era ca un oştean din cei trupeşi şi chipoşi. Iar toată înfăţişarea lui aducea mai mult cu a unui viteaz ce mânuie spada mai cu dibăcie decât miruind. După cum erau înveşmântaţi, fără sutană, fără de cizme, în opinci cu pănură groasă albă învelindu-le gleznele până sub genunchi, păreau nişte ciobani coborâţi de la munte.

Ruxandra îl cerceta cu priviri lungi de cum începu să vorbească diaconul Gavriil. Îi plăcea. Îl scociora cu aşezământ, urmărindu-i fiecare mişcare, doar-doar i-o întâlni privirea. Şi dacă, într-un târziu, obositor de mult aşteptat al fetei, privirile li se întâlniră, Gavriil privi la fată aşa cum privea la arhimandrit ori la oricare altul din meseni. Numai la ce se gândea fata în

legătură cu el nu-i era diaconului gândul. Ruxandra se încăpăţână. Dacă se gândea că mâine e duminică şi-apoi plecarea, luni, o apucau ameţelile. „E ultima mea încercare! Ele şi-au văzut scrisul, eu mai caut încă. Am rămas necăpătuită. Nu mă las până... Nu. Acum... Gavriil!” Neastâmpărul din ea o făcea să clocotească precum fiertura acoperită bine.

Nicodim tocmai vorbea:

— La Cozia, când fu cu târnosirea sfintei monastiri, iacă e anu’ acuş, măria sa mi-a spus: „Am trebuinţă de oameni tineri care să ştie a scrie, spre a fi dieci în logofeţie. Să ştie a citi, să ştie pe latineşte, pe slavoneşte, pe greceşte, că oricare limbă este pentru noi de trebuinţă. Încă şi ungureşte de ştiţi, ori sârbeşte, bulgăreşte, leşeşte ori ruseşte, toate trebuiesc să fie cunoscute de cineva, de câte unul măcar, dar cu cât mai mulţi, cu atât mai bine. Trebuie a ne îngriji mereu, după nevoi. Şi ele sunt tot mai mari.” Şi mi-a mai zis domnul: „La învăţătură, la tine, ai atâţia flăcăiaşi. Găteşte-i nu numai pentru slujbe la Dumnezeu. Şi Ţara e a lui Dumnezeu, şi noi suntem ai lui atunci. Găteşte-mi logofeţei, dieci, grămătici, că am a trimite solii şi să-mi fie ajutoare cu peană şi călimar. Înţelesu-m-ai?” Şi i-am răspuns pe dat: „Îi vei avea, măria ta, neîntârziat!” Rosti apoi îndesat: Nicodim cel ce vă vorbeşte a făgăduit. A făgăduit şi neîntârziat va să-i trimită pe cei de-atâta trebuinţă domnului, măriei sale!

Maria Stănilă şi Oana Radului îşi dădură coate.

— Auzişi?

— Pică bine!

— Cum nu se poate mai bine. Îi spun gândurile mele fără întârziere. N-o să-i trimită la curte logofeţei cu viaţă neorânduită. Asta-i făgăduinţa mea!

— Sunt lângă matale, tuşică! De vrei, merg şi eu cu mata, când se va putea, să stăm de vorbă cu sfinţia sa.

— Batem fierul cât îi roş!

— Aşa vom face! întări Oana.

— De aceea, spuse mai tare Nicodim, cuvine-se să ne grăbim şi noi în a plăti ceea ce ni se cere spre a fi răsplătiţi. Domnul ţării ne cere ştiutori de carte. Şi noi, pentru a cere la rându-ne, zicem că, mâine, după sfânta liturghie, ridica-se-vor în treaptă toţi monahii din obştea noastră, astfel precum am hotărât.

Aici se opri. Parcă gândurile ce nu fuseseră vestite de cu vreme s-ar fi mirat foarte şi, ca şi când ar fi fost să fie o cârtire pentru ele ori chiar împotrivire lor, popa kir Nicodim întări straşnic dacă adause:

— Am hotărât. Singur am hotărât. Să mă lăsaţi să greşesc, dacă socotiţi că greşesc, voi, părinte Daniile şi Agathoane, cârja păstoriei mele în sfânt lăcaşul monastirii Tismana, arhimandria Ţării Româneşti cu voia măriei

sale. Arhimandrie, ridicată astfel de mitropolia noastră, după oblăduitoarea dorinţă a însăşi patriarhiei de la Constantinopole. Am hotărât cu dulceaţa adâncii gândiri, să se ridice monahii cei pe care acum îi şi numesc: Cosma şi Bariton, Grigorie şi Sofronie, de asemenea cu fratele meşter Athanasie, cu Filaret, isteţul la trebuitoare trebi şi, de bună seamă, Gherasim cel silitor întru a dobândi lumina cunoştinţei şi iscusit cioplitor dânsul în piatră şi lemn. Aşijderea se ridică Solomon, iarăşi şi el silinţă arătând nu doar la cetanie, ci şi la scris, cu David pietrarul, prea-bunul nostru cântăreţ. Încă vă zic a fi hotărât, cu grijă şi împăcare în cuget, a-i rândui pe cei care ipodiaconi i-am avut până astăzi, Sebastian şi Vasilie; la diaconie a-i ridica şi pe dânşii... Apoi, întorcându-se fără de nicio grabă: – Iarăşi şi pe voi... şi voi, Sarapioane şi Gavriile, pe cari prea bine vă ştiu. Unul, tu, Sarapioane! Să vi-l spun cine este. Deşi tânăr încă, cu glasul lui cum rar am mai întâlnit altul, cântă psalmii, sedelnele, irmesele şi oareşcari cântări ori imne, cum numai David de la noi le poate cânta. Gavriil, priceput e la zugrăveala de icoane pe lemn şi pe sticlă. Mai ai chilia plină de doage de la poloboace netrebnice, Gavriile?

— Mai, sfinţia ta. Acu' încă păreţi ştiu a zugrăvi şi icoane din cele marile! răspunse cel întrebat.

Sarapion era bine legat şi îndesat, cu părul din barbă şi de pe cap creţ-creţ, ochii mari, cât nişte castane lucii, se arătau dintre gene arcuite, repeziţi în nişte ochiade ce nu scăpau nimic, prindeau în minte conture şi umbre, lumini şi culori.

Mâinile şi le ţineau diaconii moroşeni ascunse în mânecile largi şi lungi, mai lungi decât braţele lor.

— Îl veţi cunoaşte cu harurile lui mai bine pe Sarapion, de va rămâne între noi. Pe Gavriil al lui Uric... Apoi, mai meşter decât el la încondeieri de slove, mai rar. De trebuinţă foarte ne va fi nouă. Şi de uimire ne va fi. Te îndeletniceşti mai departe, tot aşa cum te-am aflat atunci, Gavriile?

— Cum m-a ştiut sfinţia ta. Aşa mereu.

— Mereu! Aţi auzit? Stăruinţă, stăruinţă numai. Căci... cât iubim suntem. Dar ce zic? Cât iubim ceea ce facem, suntem şi vom fi...

— Rămânem! izbi cuvântul Gavriil.

— Aţi auzit? L-aţi auzit? Prin ce facem şi lăsăm, rămânem! izbi şi Nicodim acelaşi cuvânt. Drept, înţelept ai grăit, Gavriile. Şi pe voi, veniţii de la Perii Maramureşului, vă voi înălţa arhidiaconi. Vă binecuvântez! şi se apropie de ei înclinându-se, apoi închinându-i îi sărută pe amândoi obrajii. Încă Gavriil al lui Uric, bălăior cum era, roşu mac se făcu şi mai să lăcrimeze de neaşteptata bucurie. Îşi sprijiniră un genunchi de podea şi sărutară amândoi deodată mâinile arhimandritului, lăsându-şi apoi fruntea pe locul sărutat. Îi ridică ţinându-le mâinile şi urmă Nicodim vorbirea, în picioare stând şi

ceilalţi ca el: Încă diaconul nostru Sion fi-va mâine sfinţit arhidiacon. Părintele duhovnic al nostru Daniil, deopotrivă şi ieromonah se va numi, iar Agathon, următor mie, pomenit astfel aici şi acum, ne va înlocui în lipsă, de voi fi chemat la Curte de măria sa, pentru vreo solie tainică, precum şi de mă voi strămuta eu, robul lui Dumnezeu, nevrednicul de mine, Nicodim arhimandritul, la cele veşnice, juruit e a fi Agathon arhimandrit sfintei monastiri acesteia, Tismana.

Uimirea cea plină de bucurare făcuse pe feţele fiecăruia semne de surprindere, de luminare, de ruşinare pentru cei care se ştiau singuri nevrednici de cinstirea hotărâtă de arhimandrit. Cei care urmau să devină ipodiaconi, Cosma, Hariton, Grigorie şi Sofronie, socotea fiecare: „Eu, ipodiacon? Nici nu-mi trecea prin minte! Sunt păcătos rău şi beţiv, şi... sunt... nu merit, gândea Cosma. M-aş putea învrednici să merit?" „Hm! S-a gândit şi la mine. Frumos. Demult ar fi trebuit! Bine că fu şi acu'! Ce, nu fac faţă? Am stat şi-aşa destul pe margine. Adică... m-a ţinut", se auzea pe dinăuntru îngâmfarea lui Hariton, deşi, uneori, alt gând repede uitat, îi ţiuia ca un gărgăune, precum nevrednic este de vreo mărire. „Nemeritată mărire! Nemeritată!", se văitau în ei Grigorie şi Sofronie, cuprinşi ca de-o remuşcare ce-i făcea să plece capul şi să se ruşineze în sinea lor. Găseau a nu fi pentru ei astă răsplată. Sion se uită cu dinadinsul drept în ochi la Sebastian şi pe Vasilie, cuprinzându-i pe amândoi într-o privire, spunându-le cumva prin ea: „Asta a fost acel *Vom vedea!*".

După ce se îngriji de noii veniţi de departe şi binecuvântă apoi pe cei de faţă, Nicodim se îndreptă spre uşă. Jupânesele celor doi bani, după el. Când arhimandritul le văzu că s-au luat după el, se opri, se întoarse spre ele şi întrebă:

— Aveţi ceva a-mi spune, jupânese domniile voastre?

— Avem, sfinţia ta! ziseră amândouă deodată, cele două bănese.

— Nu suferă amânare, se vede! surâse arhimandritul. Şi eu zic tot aşa. M-am mirat că nu aţi venit mai curând la mine.

— Kir Nicodim, nu cumva ne-ai fi ghicit gândurile? se uimiră dumnealor.

— Să ghicesc? întrebă popa. Nuuu! Le ştiu. Vi le ştiu, cinstite jupânese.

— Atunci... spune-ni-le, sfinţia-ta! făcură ele pline de nerăbdare şi deloc nevenindu-le a crede.

— Vă poftesc în cancelarie. Şi, dacă le deschise uşa, intrară. Să ne aşezăm. Poftiţi! şi le aşeză în două jilţuri acoperite cu velinţe, aflate dinaintea mesei mari cu suluri, catastife, călimar şi penele într-o ulcică înfipte. La poftirea arhimandritului bănesele se aşezară. El trecu de cealaltă parte a mesei şi se aşeză în jilţul său cu spătar înalt şi ţeapăn ca de tron, începând a spune: Aveţi, simt, ceva pe suflet cu privinţă la fetele domniilor voastre!

Au rămas cu gura întredeschisă dumnealor.

— Cum? Ce spui, sfinţia ta? se ului Maria băneasa.

— Şi noi care... şopti mai mult Oana.

— Am fost cu luare aminte încă de când aţi sosit. Şi, de-atunci încă, iertaţi-mă, m-am vârât eu însumi ucenic simţămintelor domniilor lor.

— Adică? nu ştiau amândouă cum să-i tragă mai curând cuvintele arhimandritului.

— Am greşit când le-am rânduit cine să le spovedească.

— Cum... aţi greşit? se împiedicau amândouă, una de alta, vorbind deodată, dar popa Nicodim nici că le asculta, nici le privea, zâmbea doar şi îşi urma gândul nestingherit:

— I-am încurcat. Singure ele s-au rânduit apoi, după inima lor. Bine-au făcut! M-am veselit când am aflat că au trecut peste ce rânduisem, fără să le întreb dorinţa. A domniei tale, jupâneasă Marie, adică Ilinca cea sfioasă, care din sfiiciune parcă şi mai frumoasă se face, hărăzită e diaconului nostru Sebastian; Smaranda domniei tale, jupâneasă Oană, luminată minte şi stăpână pe sine, dânsei îi e, pe pofta inimii sale curate şi drepte – îţi seamănă băneasă Oană, dar şi Radului-ban – ei i se cade a se însoţi, după vruta dânsei, cu arhidiaconul Sion. Cât despre Ruxandra, nu fiţi îngrijorate, am chibzuit cum nu se poate mai bine! Împăcate îmi sunteţi domniile voastre? După ce le-a întrebat astfel, fără să aştepte vreun răspuns, adăugă: Îmi este a crede că multe mai aveţi a mă întreba, din cele cu subţirime şi după cum vă voi răspunde, gândesc a ieşi în întâmpinarea dorinţelor domniilor voastre.

Ajunseseră jupânesele, ditamai bănesele, trupeşe, mintoase, temute, ascultate până şi de soţii lor, două biete mame slabe, neajutorate, copleşite de grija odraslelor lor.

— Aşaaa... acum întrebaţi-mă! sfârşi spunând arhimandritul.

— Sfinţia ta... nu ştim ce să spunem! bâigui băneasa Maria. Şi tot ea zise, dacă Oana se zăpăcise de parcă ar fi fost Ilinca: Popa kir Nicodim ne află gândurile. Ne-ai uluit!

— După puterile mele încerc să fac şi eu ce se cuvine.

— Izbuteşte sfinţia ta prea bine! se încumetă a zice şi Oana băneasa.

— Dar, lăsaţi-mă să vă mulţumesc pentru rânduiala bună ce aţi făcut-o cu feciorii domniilor voastre. Bine v-aţi gândit. Coconi boiereşti să nu ştie cetire şi încă multe altele de trebuinţă ţării şi domnului? E cu neputinţă!

— Mai mare ruşinea! zise ţeapăn Maria Stănilă.

— Au numai feţele bisericeşti, monahii şi preoţii să se învrednicească la cetanie? Ea e să fie pentru cât mai mulţi. De la jupânesele ce-mi stau dinainte a purces cumintea socotinţă de a-şi da feciorii la învăţătură. Vă vor fi recunoscători cândva. Veţi vedea!

— Sfinţia ta, noi nu ştim dacă... se codea băneasa Maria, de-aceea Oana zise:

— Diaconul... Arhidiaconul...

— I-am cercetat eu! Fiţi fără de grijă. Mai mult vă zic: biserica îi va lăsa să-şi ducă viaţa după cum le va fi placul. Dacă sunt diaconi, arhidiaconi, preoţi ori arhimandriţi sunt deopotrivă oameni ai ţării. Cheamă măria sa la nevoi, să fim gata cu ce avem mai bun în noi, cu ceea ce ştim şi cunoaştem. Şi astfel Biserica înţelege să fie de folos ţării. Biserica slujeşte ţara! Așadar, nu-i să vă necăjiţi. Ei... ar mai fi ceva.

— Grea piatră ne-ai luat de pe inimă, zău aşa!

— Toată grija mi-o iau singur şi cu preaplăcută bunăvoinţă, le încredinţă arhimandritul.

— Credem. Cum să nu?

— Cum să vă mulţumim? şi Maria biv-vel banului Stănilă dădu în genunchi, gata să-i sărute dreapta. Dar popa kir Nicodim o ajută să se ridice:

— Vă spuneam domniilor voastre, cum că ar mai fi ceva. Nu mă întrebaţi ce?

Tăcură mamele, căci şi aşa nu se dezmeticiseră de câte auziseră şi pe care cu atâta dibăcie diplomaticească le pusese la cale sfinţia sa.

— Să nu vă miraţi foarte, dar... după. Câte mi-au spus luminile ochilor mei cât de slabi, ele văzură şi pe alesulRuxandrei, domniei tale, geamăna Ilincăi...

Făcu Maria băneasa ochii mari şi ar fi întrebat de grabă, curioasă – femeie, deh! – „Cine? Care?" De aceea popa kir Nicodim urmă:

— Este dumnealui diaconul... unul dintre cei care tocmai picară din Perii Maramureşului. Drept e, obosiţi şi colbăiţi de atâta drum, arată ca nişte pui de bogdaproste, dar... îl veţi vedea mâine pe fiul lui Uric, pe cel care se cheamă Gavriil... spălat, primenit şi luminat de înălţarea la arhidiaconie... Vorbim mâine. Şi, de nu-ţi va fi pe plac...

— Aşi! zise băneasa Maria şi îl mâncă din ochi pe arhimandrit, de-ai fi zis că acu-acu va sări să-l cuprindă în braţe.

— Cât avem linişte, să le aşezăm pe toate cuviincios în viaţa lor, pe mai departe, mulţi-mulţi ani de mulţumită sufletească. Pornind spre uşă mai zise: Băneselor, domniile voastre, fiţi împăcate!

*

Duminica Tomii se vestea cu clopote zbuciumate toate deodată şi dimpreună cu toaca de lemn şi cea de fier. De departe păreau îngânări când molcomite, pierzându-se, când înteţite urcând înmulţite de ecourile lingându-se pe văile apelor, în adâncul brădetului. Urcau dangătele de atingeau spinările dealurilor, se crestau în sumedenie de sunete din

creştetele munţilor şi se legănau legându-se unele de altele spre câmpiile verzi. Vuietul vesel al clopotelor mari ori mici se făcea mai vârtos cu cât te-apropiai, umplându-ţi urechile, năucindu-te, de să nu mai auzi nimic altceva.

Şi veneau, veneau cete-cete ori răzleţi: cu copii, cu neveste, oameni în putere, flăcăi şi fete, bătrâne şi moşnegi, că erau sărbătorile prilej de întâlnire în voie bună, de schimbat o vorbă, de auzit cele de pe mai departe, îşi povesteau unele, altele, se cunoşteau cei tineri, de se legau cumetrii, încuscriri... Se văitau unii altora, se lăudau unii altora, schimbau gânduri, le împrospătau şi le creşteau, împlinindu-le. Ce uitaseră îşi aduceau aminte. Ce sta să se şteargă, se prindea iar după unele adăugiri. Se minunau când se vedeau că seamănă; se mirau când se deosebeau la înfăţişare, la port, la suflet. Împrumutau, dădeau şi primeau, îşi creşteau comoară de cântece ce le avea fiecare în minte şi la inimă. Altele născoceau: cu versuri noi, cu melos altul, fie doină, bocet, strigături cu laude ori batjocuri pentru apucături rele şi cusururi. Era, la marile sărbători, târgul vederilor şi al cunoaşterilor.

La Tismana puhoaie de lume se grămădeau. Era ultima zi a săptămânii luminate şi nimeni nu trebuia să lipsească, măcar astăzi. Parcă îşi dăduseră întâlnire, aşa se adunau de pe drumurile dinspre vale, ca şi din sus curgând şi curgând. Gemea biserica de lume înveşmântată curat, în hainele cele mai bune, iile cele mai înflorate. Şi pe feţele tuturor odihnea o altă lumină ce răzbătea din sufletul fiecăruia. Parcă ar fi ghicit că au să ia parte la ceva neobişnuit, ce nu se întâmplă decât rar.

În naos, dinaintea altarului şi a cântăreţilor stranelor, toţi monahii mănăstirii luară loc. De-a stânga apoi banii: Stănilă şi Radu cu flăcăii lor, încinşi cu spada la şold, cu cizme roşii cei coconi, negre, taţii; toţi în hainele de curte. În dreapta iarăşi, jupânesele Maria şi Oana cu cele trei fete dinainte-le. Mamele, în strane, priveau peste capetele fetelor lor. La strana din dreapta cântau şi cei doi veniţi de la Perii Maramureşului: Gavriil şi Sarapion, care vor fi înălţaţi astăzi în treapta preoţească, precum fi-vor ridicaţi şi Sion, la arhidiaconie, şi Sebastian cu Vasilie, la diaconie. Prilej pentru cele trei fete să-i aibă aproape, să-i privească în voie. Îi auzeau bine, ascultându-i cu urechile ciulite. Nu le scăpa niciun cuvânt de-al lor, deosebindu-i pe unul de altul, fiecare. Numai Ruxandra cu priviri învăpăiate şi-l căuta cu ochii, se aţinea cu urechile, măcar să-i audă glasul lui Gavriil, dar nu-l osebea. Se învineţea de ciudă, când gândea că doar ea a rămas singură. Glasul lui Sion şi al lui Sebastian erau şi ele de nerecunoscut. Cântau spre a dovedi tuturor care îi ascultau că vrednici sunt de înalta cinstire?

Din altar se auzeau, pe rând ori toţi odată, cântând: Nicodim arhimandritul cu Agathon egumenul şi Daniil, ieromonahul duhovnic.

După liturghie, scurta predică a preacuviosului Nicodim vestea ridicarea monahilor „pentru aleasă învăţătură şi spre trebuinţele ţării”. Urmară slujbele pentru ridicarea în treaptă: arhidiacon, diaconi şi ipodiaconi. Erau toţi îmbrăcaţi în albe stihare nemaipurtate care pe un umăr vor primi orariile cusute cu fir de aur şi argint.

Nu lipseau din biserică nici cei de la grajduri şi din cuhnii, de pe la toate treburile fără contenire ale mănăstirii: Isaia, Galeş prosternaţi în naos, după uşă, mama Aspida.

Cântau călugării ca niciodată. Muiau sufletele, înlăcrimau ochii. Mulţi dintre cei ridicaţi în ierarhia bisericească erau ca buimăciţi de bucuria sufletească. Sion, stăpân pe sine, îşi înălţa glasul dintre ceilalţi care, fiecare îşi da silinţa să se întreacă pe sine, David şi Solomon ziceau stihoavnele şi toate celelalte cântări, în glasul lor osebit de frumos.

Şi cei care se minunau de nemeritata înălţare: Grigorie, Sofronie, Hariton şi Cosma îşi schimbaseră firea cumva. Sebastian şi Vasilie purtau pentru prima oară însemnele diaconiei. Însemnele îi înălţau pe toţi în ochii lor, de pildele ce trebuiau a le da de-acum înainte nu doar noilor citeţi care se înghesuiau la învăţătură, ci şi faţă de mai marii lor, ca şi către logodnicele care îi îmbiau spre o viaţă nouă, cu desăvârşire alta. Iarăşi, cum se aflau feciorii hanilor, cei şapte? Dar cei veniţi pentru învăţătură mai mare: Gavriil şi Sarapion, cei picaţi tocmai de la Maramureş?

Ruxandra avea să se lămurească pe cât de mult e pe inima ei Gavriil.

*

N-aveau de unde şti bănesele, nici nimeni altcineva, că aseară, după ce popa kir Nicodim le vorbise pătimaş ca niciodată, chemase la el numai pe Sion, pe Sebastian şi Gavriil, ca astfel să le grăiască:

— Feţii mei, slujitorii altarului sunteţi, dar alte porunci m-au îndemnat să vă adun aici doar pe voi şi să vă împărtăşesc gândurile cărora, rogu-vă să le daţi ascultare. Vorbe multe nu am a rosti, iar mirarea voastră degrabă o voi dumiri. Ştiu că unii dintre voi mi-ar putea zice că alta le e menirea, că Dumnezeu i-a chemat spre a-i păstra în mijlocul celor care îi slujesc numai lui. Eu vin acum să vă zic: oriunde, sub orice veşmânt, de vrei şi ai chemare, îi slujeşti şi Domnului cu purtarea ta, cu faptele ce le săvârşeşti. Sunteţi tineri, cu râvnă la învăţătură, cu minte ageră şi iscusinţe osebite. Şi pe tine, Gavriile, te ştiu şi de la Prislopul Haţegului şi din cât am întârziat la Peri, în Maramu, cum zici tu. De aceea ascultaţi-mă, feciorii mei! Aşa vă zic, că vă ţin la inima mea. Mâine, duminică, la masa prânzului, vă voi logodi cu cele trei fete. Da, vă uluiţi de ce vă spun, dar ţara are nevoie de voi, mai cu folos, dacă veţi intra în casa banilor şi de-acolo şi în slujba măriei sale. Să nu-mi

răspundeţi acum. Citesc pe feţele voastre uimire pentru hotărârile mele, dar le voi răspunde lor. Tu, Sioane, fii hărăzit unicei fete a banului Radu. Ştiu că îi eşti drag. A fost atât de tare simţământul ei, că ţi-a dovedit în chiar numai câteva zile de când o ai văzut-o. Tu, Sebastiene, îi eşti drag nespus Ilincăi; fata ţi-a fost mărturisit, în felul ei sfielnic. Iar tu, Gavriile, abia sosit aice, ochii i-a pus Ruxandra pe tine. V-am cercetat cu de-amănuntul. Cugetaţi noaptea aceasta de dinaintea urcării pe treptele ierarhiceşti ale bisericii, care se face nu doar pentru meritele voastre, ştiute nu numai mie, ci şi pentru a vă fi imbold în noua voastră stare pe care ţara cu voievodul ei vi-o cere. Ştiind voi că îndelung şi cu temei am gândit, nu mă veţi ruşina. Voiesc a mă mândri cu voi. Şi, de ne despărţim, să nu mai fim împreună zi de zi, lesne lucru nu-mi este nici mie; cum nu vă e nici vouă, dar auziţi-mă! Mâine vă logodesc. Daţi ascultarea ce vi-o cer nu pentru mine, ci spre a împlini dorinţa măriei sale Mircea voievod, dorinţă lui şi trebuinţă ţării. Nu-mi răspundeţi acum, ci mâine dimineaţă.

*

A fost voie bună care nu doar plutea peste adunare, ci fieştecare avea în suflet nerăbdarea pentru o bucurie ce se cerea împărtăşită. Ea a pornit încă de la rânduirea la masă altfel decât până atunci. Tot grija arhimandritului fusese. Astfel, la un cap al mesei celei mari din trapeza mai mult lungă, în capul dinspre peretele din faţa uşii, cu ferestrele înalte zvârlindu-şi lumina mare de-afară, şedea arhimandritul cu de-o parte şi de alta stareţul Agathon şi preotul Daniil. Lângă Agathon şi Daniil se înşirau proaspeţii ipodiaconi şi diaconul Sarapion, cel venit cu Gavriil de la Peri, iar pe cealaltă parte şedeau fiii lui Stănilă şi ai Radului, noii anagnoşti ai şcolii de citeţi ai Tismanei. La celălalt cap, cu uşa în spatele lui, şedea banul Stănilă în dreapta cu a sa soţie, apoi Sebastian diaconul între Maria băneasa şi Ilinca, apoi Gavriil cu Ruxandra. În stânga biv-vel banului Radul-ban cu Oana, Sion, între Smaranda şi mama fetei.

Nicodim era bucuros, zâmbitor şi căuta să-i îndemne la vorbire. Căuta să-i facă a înţelege noii citeţi că nu vor fi ţinuţi numai să cinstească slujbele călugărilor şi îi înştiinţa precum că vor fi îngăduiţi o zi din săptămână, chiar două, să meargă unde ar dori, dacă s-au învoit a rămâne la învăţătură.

Nicodim era bucuros şi pentru gândul ce l-a avut de a-i fi aşezat astfel. Şi-acum urmărea cele ce se petreceau, mai ales între perechile pe care le înmănunchease cu bună ştiinţă. Urmărea feţele lor şi bănuia ce îşi pot spune. Va afla desigur, întrebându-le pe cele două bănese.

Ruxandra era însufleţită. Tăbărâse pe Gavriil şi nu-l slăbea, descoperindu-l sfios de apropierea fetei căreia, vedea limpede, numai prezenţa lui lângă ea

îi da ghes la a vorbi aproape doar ea. Până şi atunci când el întreba ceva şi, după interesul ce-l arăta, ar fi trebuit să asculte ceea ce i se răspunde, parcă îl ajuta la răspuns, mai mult încurcându-l astfel. Gavriil, umblat prin multe părţi ale Transilvaniei, cunoscând două limbi în care putea vorbi – româneşte şi ungureşte – fusese trimis la multe adunări cu lume străină, şi viaţa îi era de pe acum bogată în întâmplări din care ştiuse să tragă învăţăminte. Astfel, deşi era îmbulzit cu întrebări de către fată, ştia că ea vrea nu atât să afle răspuns, cât să-şi arate bucuria de a fi lângă el. Că nu se prea gândea la ce avea de răspuns la o întrebare sau alta, se vedea iar din aceea că răspunsul era pe jumătate, iar adesea ocolit prin întrebări care le punea fetei izbutind astfel să afle el mai multe de la Ruxandra, decât fata de la el. Ruxandra îl privea, îl descosea fără nicio preocupare pe care, şi dacă o avusese, până a fi aşezată lângă... logodnicul ei, acum, lângă cel pe care îl plăcea, era numai surâsuri şi ele prefăcute curând, de sfiiciunea bărbatului, în râsete cristaline care bucurau părinţii şi pe diplomaticescul puitor la cale al atâtor destoinicii.

Smaranda vorbea cu Sion. Şi ea şi el nu credeau ca Ruxandra că viaţa e un joc vesel şi trebuie luată în glumă şi fără să te gândeşti prea mult la ce va să vie. Smaranda socotea că ce i se întâmplă ei şi lui Sion, alesul ei, nu este o şagă şi că nu ar avea decât să lase lucrurile să meargă de la sine. De pe acum se legau cu aşezământ, încumetându-se a-şi pune dinainte cele câte se vor întâmplă când vor fi împreună.

— Nu va fi aşa, Sioane. Nu vei sta tot timpul cu mine.

— Ba da, căuta să protesteze bărbatul, deşi şi el ştia că nu are dreptate.

— Nu, să nu ne minţim singuri, ghicea Smaranda gândurile lui. Tu vei fi chemat deseori la Curte...

— Vei merge cu mine. Vei sta cu mine, Smarandă!

— Chiar aşa de-ar fi, cât vei fi lângă mine? O văd pe mama. E mai mult singură. Măria sa îl cheamă întruna pe tata. Va trebui să ne mutăm însă în apropierea Curţii, dar şi aşa...

— Bine, dar... căuta să o amăgească Sion.

— Vor veni plecările în solii pe la alte Curţi, departe... Luni de zile nu voi şti nimic despre tine. Tu te rupi de tihna monahală...

— N-am învăţat numai pentru a fi călugăr.

— Ştiu, nu-mi răspunde!

Oana trăgea cu urechea la ce spunea fata ei. Era mulţumită de cele ce le rostea Smaranda, copilul preferat, deşi nici de ceilalţi doi băieţi n-avea a se plânge.

Cu Ilinca lucrurile şedeau mai altfel. Sebastian era cel care îmboldea vorba. La multe cotituri ale vorbirii lor se făcea auzită jupâneasa Maria,

vârându-se cu rost și, socotind ea, numai când trebuia. Vioaie și întinerită, oglindindu-se în cele ce se petreceau sub ochii ei, băneasa retrăia cele petrecute odinioară între ea și Stănică.

— Ilinca, îmi place la tine sfiala nefăţarnică, se făcea auzit diaconul.

— Ești tu bun, Sebastiene! Sunt o prostănacă, mama tot așa mă știe.

— Nu e adevărat deloc, Sebastiene mamă! Așa zice ea, dar singură nu crede. Mai stai niţeluș, să vezi ce dă din ea. Ehei! o lăuda băneasa Maria.

— Mamă, îmi daţi voie să vă spun astfel? începea Sebastian vorbirea cu „soacră-sa", încrucișându-și cu dânsa vorbele pe dinaintea Ilincăi.

— Cum să nu? Mai încape vorbă? Doar acum când... făcea cu încântare dânsa.

— Ilinca e o fată luminată... da să spună Sebastian, dar băneasa se grăbea.

— Să știi matale, Sebastiene maică, dar nu arată...

— Mai bine e așa. Să lași la urmă a fi descoperite cele de seamă.

— Așa, băiatule! Chiar așa. Că pe urmă... n-a să-ţi pară rău! zicea băneasa Maria.

— De pe acum nu-mi pare rău, dimpotrivă... șuguia diaconul înviorat de întoarcerea ce o luase viaţa lui. Și nu putea să nu-i fugă gândul la Tinca și vlăstarul pe care i-l dase ţiganca.

— Așa, băiete Sebastiene. Așa te vreau. Și... lasă, se descleștează ea. Și-apoi, toate nu se pot spune dintr-odată. Încetul cu încetul!

Nu-și mai încăpea în piele de bucurie băneasa. Ce? Puţin lucru pentru o mamă să-și vadă măritate două fiice dintr-odată, fiecare cu năzărelile ei și destul de copticele pe deasupra? Să le găsească miri atât de grabnic? Arunca spre popa Nicodim priviri înduioșate de recunoștinţă. Dacă ar fi fost lângă el, l-ar fi luat în braţe și l-ar fi pupat pe amândoi obrajii, în văzul tuturor.

Ceilalţi monahi care luau parte la aceste logodne, așezaţi cu toţii la o altă masă, mai departe, gândeau fiecare după judecata și simţirea lui. Unul își zicea: „Așadar, iată la ce ne putem aștepta și noi!" Iar altul socotea: „Oare învăţătura ce o dobândim aici, popească, deschide drumul spre o viaţă mirenească?" „Ar fi făcut ca arhimandritul, dacă măria sa l-ar chema, s-ar duce și-ar spune părerea lui, i-ar da sfaturile pe care le-ar crede cele mai bune, cu multă cuviinţă și s-ar întoarce la mănăstire. Să părăsească cinul monahal? Să-și lase biblioteca și meșteșugul ce la mănăstire l-a deprins? Niciodată nu s-ar împăca să se înece în astfel de viaţă", gândea Gherasim și tot astfel șoptea cu Vasilie de lângă el.

Acum, mai bine se alegeau oamenii între ei. Dacă le-ai fi auzit gândurile, i-ai fi recunoscut. Celui ce se judeca că n-ar fi lăsat pentru nimic în lume cărţile, Gherasim, i se alăturau Vasilie, David. Acesta din urmă însă se întreba: „Dar dacă îmi poruncește arhimandritul? Să calc porunca, să nu-i

dau ascultarea? M-ar izgoni și din sfânta monastire. Şi de nu m-ar izgoni, dar în sufletul lui n-aş mai fi. Şi-apoi, el le ştie mai bine pe toate. Bătrâneţile care l-au ajuns i-au pus un nimb de sfânt. Cuviosul Nicodim ştie mai bine cele despre noi şi cele ce ni se cuvin a face fiecare. Nu m-aş împotrivi voinţei sale. Nu, căci ce porunceşte îi de la inimă şi e bine gândit. Pe fiecare ne ctitoreşte, precum a ctitorit atâtea lăcaşuri de închinăciune peste tot locul pe unde i-a fost drumul vieţii. Nu-i să i te împotriveşti. Ar fi greşeală de neiertat, cu cele mai grele pedepse canoniceşti".

Râvnă făgăduiau stând de vorbă în trei, chiar acum, la acest prânz al logodiţilor, Grigorie cu Sofronie şi Cosma, dacă ziceau între ei:

— Merită să ne dăm silinţa acum...

— Doar vezi ce ne aşteaptă! îi răspundea lui Grigorie Sofronie.

— Da, şi mai e ceva... ţinea să adauge Cosma.

— Ştiu eu acel ceva: ne-a dat rău peste nas! Mie dar şi vouă, cu iscodirile voastre afurisite. Mie cel cu achiu de ţâfnă din băutură. Înălţându-ne în treaptă, zău aşa, rău ne-a ruşinat. Nu credeţi?

— Ne-o fi dat peste nas sfinţia sa, da' eu una ştiu, făcea Grigorie. Pocăit, altă treabă am acu': decât să ponegresc pe unul ori pe altul... mă voi pune pe carte, măcar aşa să-mi uit ticăloşiile pe care mi le-a răbdat până acum, când m-a pedepsit răsplătindu-mă ca pe toţi cei care au binemeritat.

— Au binemeritat? Cine? Filaret a binemeritat? Auzi, frate Cosmo!

— Ăsta, care era bun la iarmaroc, să vânză brânza, mierea şi coţii de pânză, răspundea cel întrebat.

— Sau Hariton, încrezutul ăsta fără de pereche, făcea Sofronie, să-i ajungi numai cu prăjina la nas. Parcă ar fi ban ori... cogeamite vlădică!

— Ce mai? Cu răsplata asta, pe toţi ne-a făcut mici. Ne-a ridicat în treaptă şi am scăzut în ochii lui! zicea Grigorie.

— Nu vorbiţi cu păcat. Să nu credeţi una ca asta. Nu gândeşte aşa cuviosul.

— Ba, mai curând, cred, spunea Sofronie, după ce s-a gândit bine... zic că a făcut aşa, fiindcă trebuia cu toţi să-i învăţăm ce ştim şi pe odraslele lui Stănilă şi Radu. Cine să dovedească la atâţi învăţăcei? Iacă, îs dintr-odată şapte şi nărăviţi la huzur şi să-şi facă toate pe placul lor. N-a fi uşor deloc să se îndrepte şi să înveţe cu nădejde. O să avem de furcă cu ei, o să vedeţi!

„De mi l-ar da mie la carte pe Barbu, fecioru' ăl mare al lui Stănilă, gândea Hariton, m-am pricopsit. E un guguştiuc. Îl fac să joace după cum i-oi cânta eu. Mi-l apropiu. Cum? Păi, să-l las mai moale cu învăţătura; aşa să-i intru sub piele, pe urmă... al meu e! Fac din el ce-mi pofteşte inima. Bogat e, deştept... cam sărac de duh, mi-am găsit omul! Îl pun să-mi zidească o mănăstire şi mă aşez singur stareţ al ei. E, îl câştigăm noi şi pe mitropolit, îl

facem şi pe cuviosul să nu zică nu şi... M-oi ruga pentru Barbu toată viaţa în linişte, eu, ăl mai mare în mănăstirea ctitorită de Barbu Stănilă. N-o să vrea nimeni să şi-l ia învăţăcel. Îl ştiu încuiat, ţâfnos, lăsător... Cu el o să am muncă... N-o să-mi fie uşor să-l fac să-mi dea ascultare”.

Numai Athanasie, cel mai liniştit, mai tăcut, sârguincios meşteşugar în tâmplărie şi dulgherie, puternic ca un taur, cel mai supus şi credincios călugăr nu voia nimic.

Vorbeau între ei cu aşezământ, traşi mai deoparte de ceilalţi, Stănilă cu Radu. Dacă îi văzu aşa, veni Nicodim între ei.

— Ziceam popo Kir Nicodim unchiului Stan că îngrijorare citit-am pe faţa măriei sale, acuşi, când am fost la Curte, la Argeş.

— Anume, de ce? V-aţi putut da seama domnia voastră?

— Turcii, sfinţia ta.

— Şi tătarii, nu zici? se amestecă Stănilă.

— Ba şi tătarii. Se asmut la prădăciuni.

— Unii pe alţii, se necăji cuviosul.

— Încă turcii nici că aşteaptă să fie asmuţiţi. Akângiii şi azapii lor din asta trăiesc: pradă, jaf, stricăciuni... stricăciuni...

— Şi vieţi omeneşti iarăşi, băieţi şi fete luate în robie, îl întregi Stănilă.

— Mi-este greu să mă gândesc, domniile voastre, credeţi-mă, se întunecă arhimandritul. De aceea şi pun grabă în tot ce fac. Ca acuma... Să nu-mi luaţi în nume de rău cumva, Doamne fereşte, că am pus la cale logodirea fetelor domniilor voastre, dar...

— Bine ai făcut, popo Kir Nicodime, zise apăsat ban Stănilă, că grijă aveam! Până acum n-am ştiut a fi ele cu gând de măritiş; aici însă, numai ce-am ajuns, şi au şi pus ochii pe...

— ...oameni vrednici şi dornici de învăţătură, bane Stănilă. Şi, ţi-o mărturisesc, greu îmi va fi să mă despart de ei... Numai că...

— Să nu-ţi pară rău, sfinţia ta! Au biserica nu crezi a sluji de-a dreptul şi cu spor dându-ne din slujitorii ei, să ia în seama lor grijile Curţii cum singur sfinţia ta ne-ai spus, şi nu doar atât, dar ai ajuns domnia ta, cuvioase, prietenul cel mai apropiat domnului şi vor ajunge şi ei buni sfetnici în sfat, precum domnia ta eşti.

— Mă străduiesc. La necazurile măriei sale se cuvine a-l ajuta, fiecare după putinţele noastre.

— Putere mare ai, cuvioase Nicodime. Să ştii, uite şi-acum, în divan, se vorbea de înţelepciunea ce ne-ai dovedit-o cu gândurile domniei tale. Când măria sa n-a voit să trimită oştiri la Cossovo, a zis: „Arhimandritul nostru de la Tismana, popa kir Nicodim, la fel ar judeca lucrurile. Atât de mult am

crezut asta, încât nici nu l-am mai chemat odată cu Radu, banul nostru". Aşa a zis Mircea voievod.

— Măria sa ne vrea mult bine tuturor şi veghează peste ţară. Domnul să-i vină într-ajutor pentru apărarea noastră şi ţinerea vrăjmaşului departe de noi, spuse arhimandritul închinând o cruce mare. O, de l-ar cunoaşte fieştecare precum noi îl cunoaştem, domniile voastre banilor cu mine, aici faţă!

— Îl cunoaştem, îl cunosc... spuse Radu şi Stănilă după el mai adăugă:

— Boierii din dregătorii şi toţi cei din sfat îl ştiu.

— Dar nu toţi şi nu de-ajuns, gândesc. Domnului nostru nu-i place lauda. Ştiţi ce spune? „Lauda, şi de-o meriţi, orbeşte, veştejeşte, ia din putere şi strică frumuseţea faptei ce-ai făcut. Cât despre lauda din linguşeală, să-l uimească şi să-l umfle pe cel care se lasă lăudat, e să o dorească şi să o ceară nebunul, ori vreun caraghios de bâlci!" E cuminte domnul Mircea, dacă ştie că fapta îi e singură laudă, făcutul, împlinirea făgăduielilor.

— Aşa e! consfinţea biv-vel banul.

— Celor care se gudură cu osanale, le retează buruiana din spuse şi din plecăciuni, răstindu-se la ei, certându-i.

— L-am auzit şi-acum, i se păru lui Radu banul că e potrivit să le spună celor doi, era Filotei-logofătul, se întrecea în laude pentru măria sa cu pitarul Ghinea, cu Lubaş pivnicerul şi cu acel bicisnic Mirce picernic.

— Cum de-l rabdă pe-ăsta măria sa? zise mai mult pentru el Stănilă.

— Îi sunt numărate zilele boieriei, îi răspunse Radu hanul. Şi urmă: I-a lăsat ce i-a lăsat şi deodată tună domnul: „Ci ajungă-vă, mori stricate! Căci doar cine nu crede în ce spune se poate rosti astfel. Voi către mine laude? Au polobocul gol hurducat pe bolovani nu mai rău răsună? Şi voi vă rostogoliţi deşertăciunea către mine? Nu-mi este trebuinţă de răzgâieli şi surle de bâlci! Nu vă mai clătiţi beregăţile cu zaharicale pentru mine, căci, bag-samă, cei care mă slujesc fără de ele, mai bogat aduc folos ţării!"

— Aş zice, întotdeauna aş adăuga, atunci când vorbim despre domnul nostru Mircea, că domniei sale arderile ce se întâmplă într-însul numai pentru noi, pentru ţară sunt. Am cuvântat „numai atunci?" Greşesc mult, numai la ţară se gândeşte, chiar şi când ai zice că despre sine gândeşte. Nu iubeşte pe fariseu, nu se înconjoară decât de cei care au mai presus grija de moşie şi oamenii ei. Se tocmeşte în sfat cu alţii pentru asta.

— Numai pentru asta! apăsă Stănilă.

— L-ai citit bine, bane! se bucură cuviosul.

— Ori pe boierii făţarnici, au cei care mai mult, din orice, vor a trage spuza pe a lor turtă, adaose banul Radu.

— Nici! Mult ţinuţi în inima lui neapucând a fi, căci zvârliţi sunt în întunericul cel mai dinafară.

— Întocmai! întărea bătrânul Stănilă, cu o agerime ce nu-i era în fel.

Tăcură toţi trei şi arhimandritul părea că priveşte în sinea lui, ca să zică:

— Vă iau martori alături de mine în cele ce am a vă spune şi despre coconul pe care doamna Mara, doamna ţării, i l-a dat. Să mă ierte Dumnezeu, pe care martor mi-l iau, aşijderea, când mă lepăd de Mihail, coconul domnesc.

— Un prefăcut..., ştia biv-vel banul.

— ...şi rău, precum domnul nu ştie să fie, întregea Radu.

— Nici că ar putea, se proptea arhimandritul în ce ştia de nezăticnit.

— De la Mara doamna a moştenit beteşuguri din aceste. Mi le-a desfăcut din cătărămi Maria mea băneasa, se destăinuia Stănilă.

— Dânsa când le nimereşte, tocmai aşa şi este. Fireşte, îs metehne. Nu e să le pomeneşti când nu vatămă ce nu e viermănos.

— Şi de vierme n-are a se feri măria sa. E tare şi sănătos.

— Tocmai! L-am aflat şi eu aşa, adeverea cuviosul.

Pentru Radu de mare folos îi erau cele destăinuite de unul care sfetnic şi prieten era măriei sale. Şi, până la o margine, de mirare îi era că arhimandritul pornise a vorbi lucruri pe care banul Radu le socotea de taină, de neîmpărtăşit altcuiva. „De bună seamă mare încredere îmi arată, dacă... în faţă-mi vorbeşte despre asemenea lucruri”, gândea Radu. În vreme ce Nicodim îşi zicea ieşi: „Martor îmi este biv-vel banul Stănilă, cel sfătuit atât din aproape şi de chibzuit de Maria, soţia sa. Pot a-i spune Radului aste lucruri ce bine e să le ştie, pentru a-i fi în minte când unele lucrări îs să le facă la Curte şi să ştie a nu lua povaţă, ci cu luare aminte să fie la ce i-ar cere, i-ar porunci doamna, ori coconul Mihail”, şi mai departe, ca urmare cumva a gândurilor acestora, avu să fie auzit grăind:

— De aceea, îngăduit fie-mi, bane Radule, domnia ta, a te sfătui să nu pleci urechea la ce ar fi să voiască vreun glas al cuiva.

— Aşa mă sfătuieşti, sfinţia ta? zise nu fără mirare banul Radu.

— Te sfătuiesc... Aş putea, dacă bătrâneţele ar intra la socoteală... Dar sfaturile sunt ades spre a fi călcate. Fireşte, iertate fie vorbele mele. Şi de nu dau sfaturi, spun ce singur n-aş face. Şi... dacă se sucea cumva arhimandritul, cel mai bătrân dintre ei toţi, rosti biv-vel banul:

— Când un sfetnic de taină îţi împărtăşeşte asemenea lucruri, Radule, este să le dai ascultare şi să le urmezi! „Parcă ar vorbi jupâneasa Maria”, gândiră arhimandritul şi banul Radu deodată, fără a şti unul de altul.

— Socot că e de trebuinţă a ţi le spune, chiar, mai ales, fiindcă eşti acolo mereu, în vipia Curţii, zise Nicodim.

— Pe cât îmi vor fi de folos cele câte le aflu acum, tot pe atât ştiu că taina e taină, se jurui parcă Radu.

— Nu m-am îndoit. Cunosc şi preţuiesc acestea. Semn de preţuire îţi dau vorbind cele pe care le-ai auzit, bane, domnia ta. Şi-acum ascultă ceea ce am cunoscut bine şi-am cântărit de asemenea. Mara doamna le ştie numai pe-ale ei şi de ele îşi vede. Nu poate iubi nimic şi pe nimeni decât pe sine şi ce e al ei, osebit coconul. Dacă zic a nu putea iubi...

— Gândesc că blândeţea fereşte cuvântul cel adevărat. Eu îl pot spune, să mă cerţi, kir Nicodime, dacă greşesc. Eu zic că e de-a dreptul rea. Rea până la a ucide, a doborî ce ar înfrunta-o, ce i s-ar împotrivi, ce i s-ar părea că se ridică deasupră-i. Este aşa? Greşesc? cerea biv-vel banul Stănilă, dar popa kir Nicodim tăcu apăsându-şi cu durere pleoapele pe ochi şi îşi lăsă capul în jos.

— Am înţeles! vorbi Radu, pricepând ceea ce trebuia: biv-vel banul spusese ce era de spus.

— Fereşte din calea ei. Nu o înfrunta. Fereşte-te!

Cuviosul adăugă:

— Mihail... copil încă, e neascultător, e încrezut. Dar... se sperie Nicodim, mă uimesc a fi mărturisit domniilor voastre ce nicicând vreodată aş fi crezut că pot împărtăşi cuiva! Am socotit însă că e bine să fim tustrei într-un acelaşi simţământ. Şi pentru a cunoaşte că a fi sfetnic de taină domnului ţării, când şi aste fiinţe cu firea şi faptele lor sunt de ţinut în seamă, nu este uşor. Cu teamă şi numai după ce mă rog, sfios din ceea ce e să mă sperie: de răutate şi gol, aşa pornesc la Curte când domnul mă cheamă. Spunându-vă ce aţi auzit, a fost şi pentru mine o spovedanie care m-a uşurat.

— Popă kir Nicodime, oameni suntem! iertă Stănilă, care dovedea a fi înţeles drept.

— Măriţi suntem de încrederea ce am fost în stare să vi-o dăm sfinţiei tale şi ce am avut de ascultat s-a scrijelit în suflet fără să mai piară de-acolo şi fără să se vădească altcuiva. Mare mulţămire, din slujba mea, aduc arhimandritului Nicodim, domnia ta!

Multe au fost să se mai spună. De atâta taină acoperită, cât nu-s a fi spuse, rămânând să fie ştiute, doar când adeverite vor fi.

— Şi-acum, rogu-vă, se adresă arhimandritul cu glas mare către toată adunarea, să-mi fie cu iertare: grabă în toate se cere; prin aceste părţi ale noastre, nu ştii când e să vină urgia. Să ne bucurăm acum de liniştea de care atâta nevoie este pentru a înfiripa ceva ce să rămână, să se moştenească. E linişte, să ne bucurăm de ea pregătindu-ne pentru izbelişti. Cu mintea înălţată prin învăţătură să fim ai domnului şi către cel mâine al ţării, pe care nu-l cunoaştem. Să fim gătiţi cu învăţătura, să deprindem cu ea chibzuinţă în

toate cele. E mai bine aţintiţi să judecăm, decât tăndălind şi, neocupându-ne de ale minţii, să fim loviţi pe nepusă masă. De aici îs pripelile mele. Boieri dumneavoastră, vă spun aste gânduri ca să înţelegeţi şi să mă iertaţi dacă greşesc. Au nu e bine ca odraslele domniilor voastre să fie cu judecata luminată la a gândi lucrurile ce stau să vină? Au nu e bine cum am rânduit şi cele pentru fiicele domniilor voastre? Le-am gătit miri aleşi, dintre cei cu minte sănătoasă, pricepuţi la învăţătură şi a o da mai departe. M-am gândit fel şi chip. Dacă feciorii vă rămân la Tismana, vor mai veni şi fetele domniilor voastre la dascălii fiilor voştri, ca să-şi vadă fraţii, să-i cunoască de-aproape pe aleşii lor şi-ai mei. Ce ziceţi? Cât am greşit cu asta?

— Nu e greşeală, arhimandritule Nicodime, hotărî Stănilă spre care se îndreptă întâi privirea cuviosului. Ai judecat bine! Noi încă îţi mulţumim şi pentru una şi pentru alta: feciorii vor deprinde cetitul şi-n alte graiuri cumva; iară fetele... dacă şi ele... Apăi atunci... să fie într-un ceas bun!

— Deie Domnul! Mă bucur că suntem deopotrivă la cele ce am socotit pentru oamenii aceştia care mâine-poimâine vor lua pe umerii lor povara treburilor la Curte.

— Popo Nicodime. Bine ai judecat! zicea Stănilă.

— Ba, până şi hotărârea luată, dacă a fost cu grabă, se va vedea. Eu zic că la vreme ai rânduit trebile domnia la şi repeziciunea în a le făptui, semn de grijă e pentru obştea ţării! adaose Radu.

— Mi-aţi luat o piatră de pe inimă! Din început, în logodirile puse la cale, m-am socotit numai cu jupânesele domniilor voastre, iară pentru şcoala de citeţi am hotărât împreună iarăşi cu dânsele. Se cuvenea a vorbi întâi cu capii familiilor, domniile voastre.

— Jupâneasa Maria e vrednică să-i dăm ascultare. Eu o viaţă întreagă am lăudat-o după cum mi-a îndreptat paşii, spunea Stănilă, cu recunoştinţă, iar Radu nu rămânea mai prejos:

— Oana mea isteaţă îi, precum s-a dovedit a fi şi Smaranda, fiică-mea.

— Drept aţi grăit. Mare bucurie mi-aţi adus cu vorbele domniilor voastre. Eu îmi voi lua rămas bun de la banii ţării şi de la toţi ai lor... Mâine aud că plecaţi, iară păcătosul de mine, cum sunt în urmă cu treburi ce nu suferă întârziere, să mă închid în cancelarie, să-mi pun niţică rânduială. Să nu irosim vremea! Ea împinge şi nu ştim ce aduce. Rămâneţi cu bine şi, cum vă aşterneţi drumului, bun să vă fie! Domnul cu voi!

Stănilă şi Radu se ridicară şi îl îmbrăţişară pe arhimandrit şi se sărutară pe amândoi obrajii. Se desprinse din îmbrăţişarea Radului, apoi Nicodim ajunse lângă Ilinca şi Sebastian, sub întrebările din privirile jupânesei Maria care numai ea îl observase, tinerii prinşi fiind cu ale lor. Câte n-au a-şi spune logodnicii când au oblăduirea părinţilor şi a duhovnicului!

— Cuvioase Nicodime, ne-ai adus fericire la toţi. Atât de mare, că mulţămită nu-i cum să îţi dăm, fură cuvintele de întâmpinare ale Mariei băneasa.

— Fericire am vrut să aduc. Cât despre mulţămită, să-i aducem Domnului, care să blagoslovească logodna lor (le puse mâna apăsat pe câte un umăr celor doi tineri ce se aflau mai aproape). Să-i îndrepte spre cununia, ce iarăşi nouă să ne fie cinstea de a o sluji.

— Precum zice sfinţia ta să fie, cuvioase Nicodime, că ne-ai adus bucurii mari în aceste Paşti ce le-am petrecut în nădejdile ce ni le-ai dat, rosti băneasa Maria.

— Şi mai vă las cu bine, căci merg să mă încui în odaia mea, să aduc la zi câte treburi mă aşteaptă. Drum bun şi oricând vă aşteptăm la noi!

— Acu', aici dacă ni-s copiii şi aleşii fetelor, vom mai veni, aşa să ştie sfinţia ta.

— Totdeauna bucuroşi de asemenea oaspeţi, se plecă şi plecat le puse câte o mână pe după spate şi celorlalţi doi logodiţi, Ruxandra şi Gavriil, zicându-le: – Spuneţi-vă tot. Sunt multe. Nu le uitaţi pe nici unele şi socotiţi că mult am gândit până la a purcede împreună să fiţi. Judecaţi-mă cu milă şi iertare. Rămâneţi în pace, copiii mei, şi făcu semnul de blagoslovire peste toţi. Trecu apoi de cealaltă parte a mesei unde Smaranda şedea tot vorbind şi vorbind cu alde maică-sa, dar mai mult cu ochii la Sion. Oana cea dintâi, când îl văzu pe arhimandrit îndreptându-se spre ei, dădu să se ridice. Şi după ea, Smaranda cu Sion. Dar popa Nicodim se grăbi să le reteze avântul, apăsându-i pe umeri şi aşezându-i iarăşi.

— Nu, nu, nu vă tulburaţi pentru mine! Am venit să-mi iau rămas bun, mă duc la cele treburi ale sfintei monastiri, ce le-am propustit de-amar de vreme. Mâine plecaţi.

— Sfinţia ta, eu n-am cuvinte a-mi arăta mulţumirea ce ne-aţi făcut-o şi cu oprirea celor doi băieţi ai mei la învăţătură, căci trebuie a şti că le era demult dorul cel mai mare ca să înveţe slovenirea, iar despre Smaranda...

— Jupâneasă Oană, vreau ca şi domnia ta să ştii că pripeală am avut acum, nu îmi dau bine seama ce mă împinge să grăbesc lucruri pe care le socot trebuincioase şi repede de adus la îndeplinire. Îmi spune inima că bine am făcut ce am făcut, se dezvinovăţi arhimandritul, la care băneasa Radului îi răspunse:

— Sfinţia ta, pe inima noastră le-ai făcut toate. Şi dacă un lucru e bun şi aşteptat atât, cuvenit este să fie şi înfăptuit cât mai grabnic. E bine aşa.

Îi era tare greu arhimandritului să se despartă de cei pe care îi bucurase. I se părea că bucuria celorlalţi molipsitoare e şi pentru dânsul: „bucurie din bucurie”. Dacă ar pleca, nu s-ar putea smulge ori s-ar întrista ca un nor

negru ce ar întuneca cerul. Da mereu să se despartă, să plece şi îşi repeta înlăuntru treburile care nu suferă amânare, dar mai rămânea, atârna, se vedea bine că se dezlipeşte de oaspeţi anevoie. Începu totuşi:

— Vă vorbesc iarăşi, dragii mei... Vă vorbesc spre a vă fi mărturie de cele ce le am pe suflet şi care grele îmi sunt să le port singur povara. Slăbiciune omenească, iertată să-mi fie! Dar... în ţara asta ne este dat să fim toţi oşteni. Toţi şi oricând, fie că suntem slujitori ai bisericii, fie că suntem mireni. Sutana, anteriul e slujitorilor altarului ca şi cămaşa de zale, luptătorului. De aceea noi, nu doar cei care mă ascultaţi, să avem drept spadă: înţelegerea şi iertarea; îngăduiala şi iubirea. Şi toţi să fim ai măriei sale, semn al ţării, al fiecăruia şi tuturor deopotrivă. Lui dacă îi răspundem la chemare, ţării îi răspundem! Se opri din vorbire, ca să se înfigă cuvântul lui, să-i pătrundă şi în ei să dăinuie. Voi, cei tineri! La voi gândesc neîncetat!

Li se păruse? Cuviosul avea ochii umezi. Ieşi repede, fără alt cuvânt. Monahii nu se putură ţine după el.

Cei rămaşi la masă, după plecarea vlădicăi Nicodim dimpreună cu soborul monahicesc, se uitau cu ochi mari unii la alţii şi nu se îndemnau să rupă tăcerea ce se lăsase de tuci. Într-un târziu, îndrăzni tocmai cel care vorbea cel mai puţin:

— Ce om! spuse din inimă biv-vel banul Stan Stănilă.

— Om! întări pentru toţi băneasa dumisale, iar Radul-ban îşi spuse lui şi Oanei, dar auziră mai mulţi:

— De aceea măria sa îl ascultă şi îi dă ultimul cuvânt la ce ar fi mai greu.

— Nu-i de mirare, zise şi Oana.

După altă tăcere, Radu întrebă soţia:

— Plecăm mâine?

— Eu una plec. Voi? întrebă jupâneasa Maria.

— Şi noi. Devreme. Nu-i aşa, Radule? îl întrebă Oana pe bărbatu-său care consimţi.

Fetele vorbeau între ele. Ion cu Vasile şi Dimitrie îşi împărtăşeau cu vioiciune părerile asupra celor ce avuseseră de auzit de la mai-marele Tismanei. Cei patru Stănilă, ceilalţi, cu Barbu între ei, se arătau îngânduraţi. Costandin deschise vorba:

— Ce ne facem acum? Destul de amărât era.

— Ce să facem? Rămânem. Înclina şi Radu voinţa lui. Barbu încă tăcea, rumega ceva întunecat, când se auzi glasul cu fereală al lui Nicolae, care cel mai mult îl ştia de frică pe fratele ăl mare, Barbu:

— Să rămânem, altminteri...

— Rămânem şi noi, nu? Ii se supuse şi Barbu cu întrebarea. Parcă fiecare îşi zicea în el însuşi „N-avem încotro!”

Coconii bănesei ştiau că dacă mama a luat o hotărâre, aşa rămâne. Nu mai aveau cum s-o întoarcă. Jupâneasa Maria nici că se mai sinchisea de cei cinci „plăvani” ai ei. Le pecetluise soarta, când a spus: „Ori rămân la învăţătură, ori... treaba lor! Nu rămân la mănăstire, în casă la mine nu-i mai primesc. Să-şi ia lumea în cap, n-au decât! Îi priveşte!” Cât despre făgăduielile popii Nicodim, hm!, avea totuşi unele temeri. Nu dinspre partea sfinţiei sale, nu, dar... numai căăă... se va lungi povestea, se va tărăgăna, cum se întâmpla de obicei cu asemenea treburi de-ale sufletului. Nu ştii? Toane sau... „Da, sigur, a făgăduit. Îl cred, o să-şi ţină făgăduiala, dar... de ce n-am îndrăznit să-i cer să grăbească. Eu îs tare zorită. Să le ştiu rânduite, la casa lor şi ele, copii... una, alta. Să ştiu o socoteală. De ce n-oi fi îndrăznit? Fir-ar să fie! Îl cred. Da’ când? Când? cu fetele astea... Odată vezi că... Mai ştii ce pandalii le apucă şi... Şi-atunci? Nu te faci de râs? Ba, te faci!”, se frământa băneasa Maria. Iar Oana banului Radu altcumva gândea: „De va fi aşa, rămân singură: Smaranda mea, după Sionul ei... dacă şi l-a ales; băieţii, la şcoală şi gata, rămân cuc!” Surprinsă, oftă... O auzi şi Maria băneasa, care se perpelea lângă ea.

— Ce-ai şi tu, Oană? o întrebă.

— Nu-i uşor...

— Parcă ce-i uşor? Numai copii să nu ai! De ei e vorba? La ei te gândeşti, nu? Şi dacă cea întrebată spuse da din cap doar, Maria urmă: Sigur. Parcă eu... ce alta e şi cu mine? Dacă o fi aşa, dacă pe dincolo... Cum să fie uşor? Se mişcă toate, se zătonesc cum nu te aştepţi.

— Gândeam noi, venind încoa, să se întâmple atâtea? zicea Oana îngândurată.

— Nu vezi câte s-au întors pe alte feţe? Şi-astea numai de când suntem aici... Darmite de-acu’ încolo, căci... cântărea nesigură pe cumpăna ei şi Maria Stănilă.

*

— Greu la bătrâneţe să-nveţi a merge în buiestru. Acu’? La asta îmi stă mie capul? zise mohorât foarte feciorul cel mare al Stăniloaiei.

„La ce i-o mai fi trebuind lui nenea învăţare, zău aşa?”, gândea Nicolae, frate-său, când îi auzea pe Barbu spunând astfel. Iar Costandin nu era pe departe, dacă îşi zicea: „Eh, ai pierdut, nene, vremea degeaba până acum”.

Hariton se băgă în vorbă, dacă îl văzu pe Gherasim, către care vorbea Barbu, că tace şi tot tace:

— N-a fi ucigă-l toaca aşa de negru.

— Şi nici domnia ta atât de... bătrân, cum te faci. Ca să nu poţi învăţa, îndrăzni acum şi Gherasim, căruia nu-i plăceau deloc nazurile feciorului boieresc. Aşa că se bucură de spusa nitam-nisam a lui Hariton.

— Lasă, boierule Barbu, de va fi să-ţi fiu eu învăţător, apăi nu te-oi sili şi îţi voi face voile.

— Mi-ar fi pe plac. Să mai mergem la vânat, la pescuit... visa „plăvanul" lui Stănilă.

— Vom merge, boier Barbu, vom merge, fii fără grijă. Să-ţi uiţi destoinicia la astfel de îndeletnicire?

— Aşa dacă ar fi... se învoi cumva Barbu.

— Aşa va fi, boierule... îl îndreptăţea să creadă Hariton.

— Mai treacă-meargă. Şi... zici că pot să-mi aleg dascălul de slovenie?

— Voia la matale! răspunse mieros Hariton.

— Atunci să-mi fii învăţător.

— Mulţămesc de cinste!

Nicolae, Costandin şi Radu, fraţii Barbului, nu erau chiar ca fratele cel mai mare, nici ca Ion nu erau ci cum se poate mai rău. Adică nu ştiau ce vor. Li se părea o caznă nemeritată să se apuce de învăţătură. Nu erau deloc convinşi că ar trebui la ceva. „Pierdere de timp!", „Cei mai frumoşi ani ai tinereţii!".

Se mângâiau: „Mai scăpăm noi! N-aveţi grijă! Pe cai şi o întindem unde-om vedea cu ochii."

Ion cu Vasile şi Dimitrie, verii buni, erau în culmea bucuriei: li se împlinea visul de a nu mai stârmoci pe lângă fustele mamei, în odăile nenumărate ale conacului de la Berivoieşti. Că şi Stănilă şi Radu îşi aveau conacele lor cu tot dichisul în jur: şi livezi, şi vii, şi ogoare; hergheliile şi vitele toate cu argăţimea şi ţăranii de pe moşii, cu sate zdravene pe-aproape, cu robi şi roabe ţigani.

Zicea Ion:

— Ni s-a împlinit ceasul să fim şi noi bărbaţi, că destul am fost copii.

— Cam prea multă vreme. Alţii ca noi au neveste şi copii, iar noi... Până când?

— Dacă ne-ar fi luat cu ei la Tismana de câte ori au fost până acum...

— Da' ce, noi când auzeam de mănăstire, ce ziceam?

— Ce să căutăm acolo?

— Vezi, dacă am fi ştiut...

— Nici părinţii nu ne-au spus.

— Bine că am ajuns unde demult trebuia să fim.

Au rămas la masa de prânz până a tocat Isaia de vecernie. Dacă au plecat toţi călugării, au rămas între ei feciorii banului Radu cu cei ai lui Stănilă. Câte nu s-au spus, câte nu s-au pus la cale!

Ai lui Stănilă feciori, cei cărora fără de cel mic, Ion, nu le ardea de şcoală, iar au spus că nu rămân. A ţipat jupâneasa Maria până a început să răcnească şi Stănilă banul. N-a mai răbdat nici el. I-a dat toată dreptatea Mariei, în faţa băieţilor. „Nu sunteţi buni de nimic! Dar de nimic. Vă lepăd de la mine! Nu vreţi a învăţa, nu vreţi a da ascultare! Nimic nu s-a ales de voi până acum! Da' până când? La jug să vă pun meritaţi. Vă spun: ori la învăţare, ori vă luaţi câmpii! În casă nu vă primesc! Să nu mai ştiu de voi!" Era să nu-l cunoşti banul Stănilă. Se repezise în ei vultureşte, că se mirau cu toţii: „Ăsta-i Stănilă?", ori jupâneasa Maria: „Ăsta-i Stănică al meu? Mototolu'?! Tatăl plăvanilor ăstora?"

Oana şi Radu se uitau unul la altul şi nu le venea a crede. Cei dornici de carte râdeau şi-şi dădeau coate. Fetele râdeau tustrele cu mare poftă. Că zise Stănilă turbat de-a binele: „Aţi ajuns de râsul lumii! Şi-ăsta-i începutu'! Ferească sfântul de nu s-o alege nimic de voi!" şi le-a întors spatele banul şi s-a dus: „Hai, nevastă! Să nu-i mai văz. Ruşine să le fie!"

Şi-au plecat. După ei şi Radu cu Oana. Au rămas copiii. Fetele îşi aşteptau logodnicii, să se întoarcă de la vecernie.

Dacă au venit logodnicii, cu voie bună au depănat voroava strânsă în ele pe cât au lipsit dumnealor. Acum, cu Sebastian, şi Ilinca se descleştase la gură. Smaranda, mereu aşezată, potolită, spunea cuvântul judecat şi numărat, ales cu socoteală. Sion se lumina dacă o vedea aşa şi nu-i venea a crede că înţelepciunea îşi poate avea cuib şi în minte tânără şi de femeie. I se părea că visează şi nu se putea trezi din vis! Îl ţinea ca-ntr-un sorb vraja vorbelor ei. „Să stai şi să te uiţi la ele când nu vorbesc şi nu se mişcă e o încântare, dar să le vezi buzele mişcându-li-se, ochii mijiţi ori mari deschişi, mâinile cu degetele care şi ele arată, înseamnă, îngroaşă un tâlc, e un farmec care te tulbură până a spune că nu le-ai cunoscut, cât nu le-ai auzit vorbind, râzând, mohorându-se ori sclipind la un gând frumos". Se minunau arhidiaconul şi diaconii, şi uitau de cele sfinte în faţa unor asemenea icoane vii.

Au uitat să se mai culce. Erau ultimele ceasuri ce aveau de petrecut în mănăstire logodnicele lor. Toţi câţi rămăseseră acum împreună începeau o viaţă nouă. Călugării înălţaţi în treaptă, cei logodiţi, pe care îi aşteptau viaţa mirenească şi slujba în logofeţia Curţii de la Argeş, ei mai aveau ce învăţa de la părintele Daniil, de la stareţ şi de la arhimandrit. Feciorii celor doi boieri, mari bani, fiecare îşi alesese învăţăcelul: Hariton pe Barbu, Grigore pe Nicolae, Sofronie avea să-l înveţe pe Costandin, Filaret pe Radu ai lui Stănilă.

Ion va da ascultare lui Gherasim şi lui Vasilie care amândoi ţineau cheile dulapurilor cu manuscrise, terfeloage şi ceasloavele cele cu nişte scoarţe cât nişte uluci. Vasile, al banului Radu fecior, fusese luat de David cel cu glas dulce, iar Dimitrie rămase în grija lui Solomon.

Când Isaia a mers pe vârfuri şi a pătruns tot astfel în odaia unde erau aprinse două lumânări groase, pe masa largă, cu tăblia groasă de-un lat de palmă, l-a găsit pe sfinţia sa Nicodim treaz, citind.

— Preasfinţia ta, încă mai şed la masă cei tineri...

— Care? a întrebat cu interes Nicodim, iar Isaia a răspuns:

— ...toţi cei tineri învăţăcei cu ipodiaconii toţi, cu cele logodite cu ai lor aleşi. Arhimandritul i-a poruncit:

— Isaie, fă-le toate voile! Dă-le mâncare, adu-le vin din cel mai bun... tot ce le trebuie. E un capăt de viaţă pentru ei, pentru fiecare, şi altă viaţă le începe. Să-i împăcăm pe toţi. Se cuvine. De vor fi din cei care să întreacă măsura cu ceva, s-or ruşina unii de alţii, unii pe alţii. Să le facem voile în noaptea asta. Mâine unii pleacă: cele logodite cu părinţii lor, iar cei de parte bărbătească încep şcoala de anagnoşti. Fă-le voile! Isaie, rogu-te! Înţelege-i. Pace ţie, Isaie! şi-i făcu semn să plece.

Isaia să iasă din vorbele preacuviosului? A făcut precum i-a spus.

*

Dimineaţa i-a apucat pe toţi cei tineri mai treji decât fuseseră în timpul amiezii şi serii dinainte: beţi de fericire. Iar pentru cele trei perechi de logodiţi, pentru aceştia fi-va noaptea cea de neuitat vreodată: de mărturisiri şi jurăminte.

L-au lăsat pe popa kir Nicodim stingând în lumânări, căci putea citi de acum la lumina zilei ce se născuse, nemaioprindu-se din treabă, adâncit, de nu a fost să ia seamă nici la zgomotele din curtea Tismanei. Sfinţia sa arhimandritul nici că s-a mai arătat cuiva.

Celor care aveau să se călătorească rău le-a părut. Cui mai mult? Toţi au rămas cu ochii la ferestrele cancelariei unde îl ştiau. Şi-au luat rămas bun de la întregul cin călugăresc.

Radu şi Oana şi-au sărutat ginerele; Sion arhidiaconul, logodnica. S-au despărţit şi de cei doi bărbaţi, ajunşi peste noapte, dar totuşi copiii lor, Vasile şi Dimitrie. Jupâneasa Maria lăcrima. Cine ştie pentru ce? Cine ştie pentru cine? Ea însă îl ştia. Îi avea chipul în suflet, tăinuită icoană. Fetele dumneaei greu s-au rupt de lângă logodnici, pentru care şi Stănică şi băneasa lui avură, din fâstâceala simţămintelor care-i frământau rău pe dinlăuntru, doar o zdravănă strângere de mână. Iar dacă văzu Ion, prâslea bănesei Maria, că la el nici măcar nu s-au uitat nici tatăl nici mama, precum

făcuseră pentru ceilalţi care siliţi au rămas la mănăstire, le strigă pe când urcau în butcă:

— Mamă, tată, eu cu ce v-am supărat?

Se întoarseră Stănilă şi jupâneasa, îl îmbrăţişară atât cât pentru toţi ceilalţi patru, îi îmbrăţişă şi pe Vasile şi pe Dimitrie ai Radului şi, pentru că nu făcuseră aşa nici cu logodnicii Ilincăi şi Ruxandrei, se întoarseră şi către ei, banul zicând:

— Iertaţi-ne, ne-am zăpăcit. Bătrâneţea suferă într-alt fel decât voi! Iar jupâneasa Maria:

— Şi voi sunteţi de-acum copiii noştri! I-ar fi sărutat strângându-i la piept, ca pe nişte odoare, pe arhidiaconul Gavriil şi pe diaconul Sebastian, ginerii ei.

Butcile se porniră în pocnituri de bice şi în îndemnurile surugiilor de pe capră. Cei doi bani ţinură să meargă o bucată de drum călări, după ei cu un pâlc, oamenii lor de credinţă şi de pază. Repede au dat de vale, după cea de-a doua poartă a mănăstirii.

SE-NTUNECĂ CERU'!

Şi ceilalţi

Dar pe astă lume nu-s doar potrivelile. Pe lângă cele bune se lipesc cele rele. Că, dacă te uiţi mai lung, nu seamănă două frunze între ele. Şi cum ai vrea să semene doi oameni între ei? Frunza că-i frunză şi tot se deosebeşte de alta, darmite omul cu atâtea ascunzişuri şi peşteri prin el, că singur nu le dă de capăt, mirându-se cum îi, tocmai când ar zice că se cunoaşte, cum îşi cunoaşte buzunarele. „Fel de fel, de felurite feluri”, glumea Toma Duminecă cu el singur, gândind la oameni.

Îşi scutură fundul nădragilor, bătându-şi-l cu amândouă palmele când se sculă de pe tinda lipită cu lut a casei lui din două odăiţe despărţite de o săliţă, toate din grinzi şi cu patru stâlpi dinaintea încăperilor. Veni în şanţul drumului să se adauge celor adunaţi acolo şi să mai audă câte se-ntâmplă pe aproape, pe mai departe. Îşi împinse spre ceafă gioarsa de căciulă chealăde blană, ca să însemne că a zis „bună vreme!”, şi se aşeză pe iarba uscată de secetă, de era ca rogojina pe care dormea. Aşteptă să-i audă vorbind.

— Ce-ai zice tu, Pelivane, să-ţi vezi măcar pe unu’ din feciori, ca ai lu’ Bolocan?

— Adică-te cum? nu se dumirea Pelivan. Om în putere ar fi, la cei patruzeci de ani, de n-ar fi fost necăjit de bolile din casă şi de sărăcia lucie.

— Cum? Graşi, rotofei, cu osânza sub pielea groasă şi întinsă, lucioasă de întinsă. Să-i crape nădragii şi să-i stea cămaşa pe burdăhan ca pielea pe tobă.

— De ce să fie aşa vreunul de-al meu? De şedere şi trai bun, Opreo? întrebă Pelivan, ca şi când n-ar fi ştiut de ce.

— Trai pe vătrai, Pelivane.

— Vrei să zici pe munca noastră? dovedi că ştie Oprea.

— Nu zici truda noastră, omule? Că trudă-i şi nu muncă. Munca o faci de plăcere, mai şi cânţi câteodat. Truda e cu osteneală mare, din silă şi mânie. Se arătă isteţ zicând aşa Pelivan pentru cei care ascultau. Îl ştiau limbă ascuţită.

— Necaz mare. Ne spetesc.

— De hatârul domniţelor, Opreo!

— Şi-al trântorilor de feciori!

— Şi-a... De n-aş mai avea parte de ziulica de mâine, se blestemă Pelivan.

Între aceste fu să treacă unul din cei mulţi ai Bolocanilor, fără să se uite în vreo parte, ca să nu se necăjească precum că niciunul nu se descoperă când trece el. Şi-aşa, cum privea numai înainte, ascuţişurile ochilor îi erau repezite. De-ar fi intrat cu ei în scaeţi, i-ar fi tăiat ca secera.

Era faţă şi cumătru Trifu de peste drum. Are el acolo o laviţă prinsă de ulucile rare, dar sunt mulţi, nu încap toţi pe laviţa şubredă, că de-abia se ţine

singură pe ea. Şi-apoi mai moale e iarba. Mai era şi Aldea, şi feciorul Tomei, tătâne-su e ăl de-a murit isprăvit de tăvăleala muncii fără rând, în puţinul ce i-l da Bolocan ăl bătrân, „ăl mare”, cum era ştiut de lumea roată în jur. Nu mai trebuia să zică între ei decât „ăl mare”, care se lăfăia în case cu odăi de să întorci carul în oricare din ele. Şi multe, multe... de să nu le ştii numărul. Cu cele curţi largi, cu grădini şi livezi, păduri, gârle şi eleşteie, câte şi mai câte. „Ăl mare” fusese un boiernaş necăjit, dar, strângător şi harnic, a adunat. Zicea că pentru copii. Avea vreo şapte: pe Alexandru cel mai dintâi, pe Mitrea şi Dan, pe urmă patru fete una după alta. Cel mare fecior, Alexandru, l-a ţinut pe lângă el şi l-a nărăvit la avut, că-i zicea: „Lixandre, să ai, dacă ai copii”. Şi Alexandru a făcut copii: trei feciori şi patru fete. Ca lăcustele, nesătui şi lacomi băieţii. Fetele... unele înţelepte şi prea cuminţi, de să nu le vezi, două; celelalte, să le prea ştie lumea. Dacă „ăl mare”, Timofte s-a dus pe cea lume până la urmă, că nu s-a îndurat lesne, avea nouăzeci şi doi de ani, lăsând şi grădini şi livezi, eleşteie şi celelalte toate lui Alexandru, lui Mitrea şi Dan, ăşti trei n-au fost să rămână împreună, ca şi fetele. Ele s-au împrăştiat măritându-se repede, să aibă şi ele copii. Mitrea a luat-o spre Dunăre şi Dan iar aşa. Dar unu la schelă în gura Oltului şi Dan în Brăila, negustori de grâne. Cumpără şi de la Alexandru. Îi cumpără şi grâul şi – dacă au văzut că se cere – i-au luat şi buşteni tăiaţi din pădurile „ălui mare” şi ceară de albine. Aveau stupi, se plimbau cu ei după floare. Alexandru se chivernisise cu temei: pe lângă bogăţie mai avea şi minte. De unii din copiii lui Alexandru, e drept „îs cu năravurile pe ei ca râia” zicea unul pe nume Trifu. „Nu-i vezi, se împuiesc ca iepurii şi ne rod, ca pe foile de varză”, se potrivea după Trifu şi feciorul Tomei, ăl de a rămas şi nebotezat. S-a îndurat tot Alexandru Bolocan să-i zică Alexandru, dar nu-i zice nimeni decât tot feciorù Tomei. Şi mai ceva sări Toma, ce-i zicea Duminecă, într-un târziu, dacă-l văzu pe altul dintre Bolocanii, fecior lui Alexandru, trecând ăsta călare, fără să se uite nici el, să vadă, cum nu se îndemnau sătenii să-şi ridice căciula de pe capetele zburlite ori pleşuve.

Altădată Aldea, bătrânul paracliser din bisericuţa satului, ridicată ce e drept cu banii scoşi de Alexandru Bolocan, îi mai domolea:

— Ho, mă, întoarceţi-vă cu gândul şi la cele bune. Cine v-a făcut lăcaş de închinăciune?

— La ce ne trebuie? De vine răul, pe ea o pradă şi-o arde mai întâi. Ne mai şi găsesc lesne păgânii, după turlă. Ştie turcu’ că lângă ea şedem cu bordeiele, cu colibele, răspundea ori Oprea, ori altul.

— Da’ cu voi, cum o suceşte omu’, tot rău vă este. Când să nască a ta muiere, Pelivane, cine ţi-a trimis baba să-i tragă copilu’? Nu jupâneasa Ana a lu’ Alexandru Bolocan?

— Că mai bine nu mai năştea, dacă a-nceput să facă numai câte doi!

— Şi-aşa-i rău, ai? Căptuşite mai aveţi gurile cu catran, de vi se vopseşte limba-n negru! se supăra moş Aldea şi pleca.

Neastâmpărul unuia ca Timotei al lui Baibarac şi Vlaicul Popii, prahoveanul era ca suveica.

Când s-au întâlnit odată, la tocmeală, în schela Brăilei cu Toader Toroipan din Cosminele, venise cu treizeci de care cu buşteni; altădată iarăşi, de s-au întâlnit, au ajuns la Chilia de-au tocmit piei argăsite şi ceară moldovenească şi lemn frumos din Bucovina. Au dat acolo peste Luca lui Zdrenghe din Ceptura, venit cu buţi de vin. S-au împrietenit. La aldămaşuri, după ce luau ori în troc postavuri şi cizme bune, ori în gologani, fie aşpri, fie perperi din argint, bătuţi de Mircea, monezi rotunde şi grele, cu pungile pline se învoiau, se înfrăţeau şi îşi mai primeneau gândurile. Fiecare spunea ce avea de vânzare, ce-au aflat şi ce găsesc şi unde, ce se cerea în porturi. Nu era treabă uşoară.

Când li se cerea vin, mergeau însoţindu-l pe Luca spre Ceptura, la Tătaru ori Pietroasele, ori Valea Călugărească; când trebuinţă era să se încarce buşteni pe corăbiile şi genoveze şi veneţiene, ori greceşti, ori de care vor fi fost ele, mergeau la Cosminele, la alde Toroipan. Răgălie... Pavel fiul lui Răgălie adică, era din Tuciu, de pe lângă Runcu, pe valea Sârcii. Avea fântânari la puţuri de ţiţei, ce-l sugea din pământ învârtind caii fusul care scotea untura neagră – năduşeala pământului cum i se zicea – ce se cerea pentru leacuri şi unsoare la câte cele. Când a ajuns să fie bun de ars cu feştilă, s-a scumpit şi se câştigau bani buni.

Dacă unul câştiga mult, avea nevoie să se însoţească cu alţii, ca să fie mai temuţi în ceată. Aveau fiecare oamenii lor de încredere, hangii cinstiţi la drumul mare, cu odaie de odihnă şi grajd pentru caii spetiţi de umblete.

De-aia ziceau între ei:

„Dacă stai, nu e pricopseală”, „Şi de umbli e cu primejdie”, „Dar nici scofală n-ai dacă nu cotrobăi. Azi aici, mâine peste Olt, poimâine, cine ştie unde!”

Că alde Toroipan ori unii ca Răgălie şi Zdrenghe, cărăuşeau de toate, de colo-colo; de-aici dincolo.

Mişcările turcilor, peste Dunăre ori mai departe, ei le aflau cei dintâi şi le cerneau împreună, şi alegeau ce aducea a fi adevărat.

— Auzişi? ştia Zdrenghe. Am aflat la Turnu. A fost bătaie mare la Câmpia Mierlei.

— Unde-i asta? întrebă Toroipan.

— La miazăzi de malul celălalt al Dunării.

— Şi? împungea Răgălie în Zdrenghe, să le zică pe toate câte le dibuise.

— De pe la mijloc din iunie.

— Luna asta de se sfârşeşte mâine-poimâine... Aşa, şi?

— Unii spun să fi fost bătălie mare. Au venit turcii cu sultanul Murad să-i supună pe sârbii lui Lazăr şi... se oprea Zdrenghe, îi plăcea să fie şi rugat şi să-i ţină pe jar pe cei care îl ascultau.

— Şi? cereau Toroipan şi Popa, fie Răgălie ori Baibarac, mai lipsea unul ori celălalt...

— A intrat o ceată sârbească tiptil, în toi de noapte, până la corturile mari, turceşti. Şi unul – viteaz om – a băgat cuţitul în Murad, de le-a omorât turcilor sultanul. E numele sârbului ăstuia pe buzele tuturor.

— Care-i? Să-l ştim. Merită! poruncea Toader ori Pavel, ori Vlaicu.

— Miloş Obilici, îi spun.

— Mare ispravă, să ştii! se minuna Toroipan şi-l încredinţau că e aşa ceilalţi.

— Da, da, straşnică treabă!

— De nu s-ar mânia turcii şi să sară Dunărea, să vină şi pe la noi, de-o petrecere, aşa...

— Apăi... Să nu-ţi fie într-un ceas rău vorba!

Încai să nu ne găsească cu mâinile-n sân.

— Om duce vestea prin ţară, să-i stârnim pe oameni, să ştie.

— Să-şi ascută şi ei custura, să-şi potcovească gloabele.

— Că, dacă s-au pus pe trai în linişte, s-au moleşit.

— Ce, ca noi? Cu umblete întruna, dormim cu sabia şi cuţitele la căpătâi, pe unde ne-apucă noaptea.

— Ei, las, nu te văita acum, Toadere, că la Frusina cum ajungi... acolo ai şi rămâne.

— E han, frate, şi câte sunt?

— Hanurile ori femeile?

— Şi unele şi altele.

Se ciondăneau vestitorii satelor şi neguţătorii bucatelor, ai cerii, al buştenilor, ai pieilor, ai sării... că le căutau cei care le stivuiau în corăbii, să le ducă ălora de le lipseau.

*

Casele lui Mirea se înălţau ferite spre culmea Tâmnei Mehedinţilor. Albe erau, dar se-nverzeau de desişul pădurii în care se tupilau. Abia dacă sticlea, de se nimerea soarele la asfinţit în vreun ochi de fereastră, sticlea cât o fulgerare când urcai din valea întinsă spre piciorul costişei, pe drumul bătătorit pe care droştile şi rădvanele suiau unduit pe clina lină, să ajungă sub bolţile curţii.

Era Mirea mehedinţean, cum Stoienii argeşeni erau. Depărtaţi între ei foarte, dar unul lângă altul în binefaceri, danii, grijă de oameni, de toţi cei care le slujeau. Nu erau ponosiţi de rele şi hărtăneală cei de la cula mândră ce mai aveau Bolocanii şi către Şindrila, la iazul cu sălcii carele plângeau parcă soarta celor legaţi să slugărească acolo.

— Floare, nu-i de-a bună cu cel cocon al boierului Alexandru! se clătina Lina Orzarului de-i zicea mai scurt a lui Orza sau numai Orza, fără Lina, fără nimic altceva.

— Da' cum? Că-mi ziceai că nici nu ştie, Lino.

— Păi ce, nu ţi-a ajuns la urechi?

— Mie? Nuuu! Aş! se făcea că nu ştie năbădăioasa Floare, ca să afle mai multe de va putea scoate de la Lina. Ce?

— Ce? Te faci numa' că nu ştii.

— Nu ştiu, zău, Lino. Zi-mi!

— Să-ţi zic? Cu Ghioala, deh!

— Ghioala zici? Din ăle două, care? Baba?

— Ei şi tu, Floare. Cum să fie baba? Fata ciobanului.

— A lu' nea Ilie de e dus în munte?

— Ea! se bucura Lina că a lămurit-o pe năzdrăvana Floare.

— Ce? iar nu ştia Floare.

— Ce? Of! S-a luat mânzu' lui Bolocan de poala el.

— De poala ei... Numa' de-atât! se bosumfla Flouic.

— Păi, e puţin? întrebă furioasă Lina.

— Atâta? Proasta! Să nu vrea ea... o învinovăţea floare pe Ghioala. Mare scofală, că ce-i de capu' ei. Să zică şi bogdaproste. Eu... pe mine să mă fi vrut...

— Păi, tu, cu cine nu ai vrea? Dar ea, fată mare...

— O să-i fie bine!

— Pe dracu' bine. De-o fi să...

— I-l ia la curte.

— Vezi să nu! Că ăleia, cum îi zice? Zi-i să-i spun? Ana, bre! Ce-a ajuns de ea? A gonit-o.

— N-ai vrea să gândeşti a fi toţi ca Stoienii! Dacă a iubit-o cu păcat fecioru-său Andrei, i-a legat pe Călina de grumaz taică-său şi-acu' îi doamnă mare şi părinţii fetei aduşi în acareturi şi gospodăriţi.

— Ori vrei să zici de Măndica. A de s-a avut cu nepotu-său al lui Mirea, feciorul lui Filimon Mirea, Tudose.

— Şi de ea! Ce, a fost rău? Uite-o cu gemenii în casele boierului Mirea.

— Câţi ca ei?

— Vrei să zici de Stoieni şi de Mireşti?

— Păi, cum? Pe cine alţii? Oameni, se vorbeşte de ei...

— Numai de bine.

Se întreceau în aşa vorbe, Floare, nu se ştie nici ea a cui, şi cu Lina Orzarului. Nu se mai depărtau de la uluci, ba se lăsau cu fustele adunate sub ele, cu genunchii la gură şi dumicau toate câte le aflaseră. Le uita asfinţitul aşa.

Bolocanii erau cei mai bogaţi, că erau lacomi şi zgârciţi. Nu împrăştiau, numai strângeau. De la alţii luau; nu dădeau decât mai puţin decât s-ar fi cuvenit, întotdeauna: dobânzi de la datornici, mari, munca pe ieftin, dar pe spetite. Îndopau şi mai mult pungile fără de număr, grase, „cum îi vaca mişcându-i în pântec viţelul gata să se nască”, zicea unul şi a rămas vorba lui. Agoniseau Bolocanii nu cuminte ca Alexandru, cel mare; Mitrea şi Dan, ăştia n-au cununat, n-au botezat ca Timofte nici ca Alexandru, că hrăpăreţi erau, cu patimă, şi de galbeni, de vite şi case, de orice ar fi fost. Grămezi le adunau pe toate, în hambare şi-n zimnice, în sipete.

Doamna Catrina lui Dan nu ştia decât să încuie şi să ţină cheile cu străşnicie, fără să le dea cuiva să le întoarcă în vreo broască. Soţul ei nu avea un alt rând de chei. Ei îi cerea. Ce să-i ceară? Că da nevesti-sii ce mai prisosea după ce îşi oprea el, o nimica toată, pentru ibovnice întâmplătoare.

*

— Auzişi, spuse într-o seară după cină dumnealui Simeon Decusară, un boiernaş din vecinătatea belşugului Bolocanilor, către nevastă-sa Păuna, chipoasă încă, deşi se îndrepta spre patruzeci de ani, pe când Simeon păşea pe cincizeci şi cinci.

— Multe am auzit, dar ce anume? întrebă dumneaei.

— Despre al Bolocanului fecior, ăla de pomină, ăl mai mic din trei, Dan.

— Isprăvi de ruşine? Iar? Matale ştii: nu-mi place să le auzi, iar faţă de dumnealor...

Dumnealor erau copiii. Mărişori cât să le placă şi lor de-ale deocheate.

— Şi mai ales pe fete le feresc, spunea iar Păuna. Măcar noi să le ferim, că lumea... Iar băieţii... le ştiu pe toate. Să nu le audă cel puţin din gura noastră.

— Numai pe-asta, Păuniţo! E de-o neobrăzare...

— Taci, Simeoane. Nu-i să le spui nici băieţilor, darmite duducilor noastre. E păcat. Au vreme să tot audă.

— Parcă... („nu le ştiu ele? Şi încă altele şi mai şi!”, ar fi vrut să zică Simeon), dar Păuna...

— Nu, nici în ruptul capului. Apoi pe alt glas: Trecu Iancu pe la noi. E în bucătărie. Vrea să-ţi vorbească.

— Mie? Ce să-mi vorbească? se miră boier Decusară.

— Zice că ar vrea să-şi însoare feciorul.

— Pe Mărin? N-are decât! Bun băiat. Şi cu cine?

— Asta o să-ţi spună el.

— Nu vreau să aflu. Treaba lor. Eu ce să...

— Nu înţelegi de ce vine omu’?

— De ce vine? Ce mă priveşte pe mine? Cunune-l.

— Vrea să i-l cununăm noi.

— A, nu. M-am săturat. Ai cununat şi botezat atâţia. Câţi îţi mai calcă pragul? Că de un plocon...

— Parcă pentru asta botezăm şi cununăm noi, Simeoane?

— Nu, darrr...

— Păi, atunci? O facem că e lucru plăcut lui Dumnezeu şi ni-i apropiem pe oameni, să-i avem pe lângă noi.

— Numai că, vezi matale...

— Ce să mai văd? Iancu e o dată om. Te poţi bizui pe el. Îţi cară din fundul pădurii lemne câte îţi trebuie. Să şi prisosească. La omenia lui să nu-l bucurăm? Te vrea nun mare... din mândrie, din cinstire. Trăim între oameni. Care de care nu are nevoie?

— Mi-e nu ştiu cum... M-am cam săturat, maică dragă! Când se muia dumnealui, Simeon Decusară, îi spunea soţiei maică dragă. Ea ştia: „De-acu’ face cum îi zic eu!” Se bucură. Aşa că Păuna spuse:

— Să-l chem, să vezi pe când e nunta. Tot e omu’ aici.

— De ce n-a venit drept la mine?

— Ştii că e ruşinos.

— Ruşinos? De ce?

— Nu mai întreba şi tu: din respectul ce ţi-l poartă!

— Bine, bine! Fie! Dacă tu ţii! Să poftească.

Dumneaei Păuna se şi ridicase de pe scaun, bucuroasă că l-a înduplecat şi voioasă că Simeon a rămas acelaşi: cu îngăduinţă şi doritor să aducă în jur voie bună. Plecă să-l aducă pe Iancu.

Hanul Ielii

Totdeauna lume multă. Hanul e pus în răscruce. Cale de două poşte şi mai bine de la Turnu, pe Dunăre; până la Giurgiu, tot atâtea, iar până la Olt, vreo trei ori patru; drum dinspre Turnu şi dinspre Giurgiu spre Ialomiţa, Dâmboviţa, pe Prahova. Urcau drumurile pe ape, în sus, treceau peste munte, răzbeau în Transilvania. Şi de-acolo mai departe.

Neguţătoria lega mai bine ca orice prietenie. Ea se leagă şi ţine din interese nu de simţăminte. Nu se învoiau, nu era supărare. Se învoiau, atunci era bucurie mare, opreau la han şi la dus spre Dunăre, la descărcat şi încărcat; fie la întoarcere cu altele de trebuinţă în Ţara Românească şi în Transilvania.

Saşii, negustori cu nume bun. Cuvântul lor era cuvânt şi învoiala o ţineau. De peste Dunăre curgeau în ţară neamurile Balcanilor. Ca la Vavilon: întâlneai bosnieci, croaţi, albanezi, sârbi, bulgari, greci, evrei. Şi chiar italieni ori armeni.

Hanul era loc de întâlnire, de schimb, de alişverişuri fel de fel. Mergea hanul strună. Frusina, spătoasă, frumoasă, voinică şi cu minte ageră, nu-şi da ochii peste cap decât pentru unul. Dar acum acel anume nu era la han. De va veni, de va să treacă pe-aici... Şi cum îl mai aştepta! De fiecare dată cu mai mult dor.

Droaie de ajutoare, băieţi şi fete. Fete, una şi una; băieţi zdraveni, duceau la tăvăleală, căci unde e lume multă, de-ale gurii şi băutură, se iscă sămânţă de gâlceavă. Şi dacă nu lipsesc fetele, şi dacă mai e şi un taraf, apoi să te ţii! Cum luau achiu unii, începeau să întindă mâinile după vreuna. Când îşi întâlneau mâinile pe aceeaşi mândruliţă, începeau să scapere cuţitele, să se tragă săbiile, să curgă sânge şi să aducă pagube hanului. Zburau clondirele, zăngăneau străchinile, pocneau băşicile izbite cu cioburile zvârlite. Despăgubirile se plăteau încincit. Astfel e lămurit de ce hanul Frusinei creştea pe zi ce trece. Ajunsese să aibă grajduri încăpătoare, cu fân bine mirositor şi ovăz pus în saci, doar să-i agăţi după urechi cailor. Sala, mare, să intre două chervane din cele cu patru cai. Pe jos, scândură groasă de stejar, geluită, ca şi mesele, ca şi băncile. Lumânările groase, din ceară de albine, şedeau în trichere pe grinzi legate de lanţuri, cu coperişuri din aramă, să nu pârjolească bârnele bagdadiei. O scară ducea sus dintr-una din odăile alăturate sălii – vreo şase şi astea – că a şaptea era a hangiţei, pentru ţinerea socotelilor cu cele câte intrau şi se isprăveau repede, trecute toate în catastive pe care i le ţinea la zi odorul stăpânei hanului. Sus, pe patru laturi, numai odăi rânduite cu tot ce trebuie pentru dormit: cu un pat, cu două, cu laviţă pentru mai mulţi, şi din cele cu priciuri, unul peste altul, pentru

odihna argaţilor neguţătorilor care poposeau. De toate se îngrijise Frusina, ajutată de ibovnicul ce-l avea, de când a deschis hanul din răspântie.

Când s-a stins vodă Radu Basarab, şi cât a domnit feciorul său Dan, pe care răposatul l-a avut din prima căsătorie, Frusina se pripăşise prin partea locului pe atunci pustiu. Singură cum era, ai ei cu toţi morţi ori risipiţi în răzmeriţe şi bejenii, şi-a înfiripat mai întâi casă cu două odăi şi-o cuhne. Dacă a văzut că la răscruce de drumuri, cum era aşezată casa, mulţi din cei care treceau în sus şi în jos cu carele îi cer găzduire, când s-a ivit în viaţa ei cel de care s-a legat cu dragoste, amândoi s-au gândit să înjghebeze un han. Era la un an de când luase domnia celălalt cocon al Radului, cu a doua soţie, Calinichia. Mircea se numea acesta, bun gospodar şi pus pe temeinicie pentru ţară. Dacă vremuri liniştite se arătau, cei doi, Frusina cu omul ei, s-au încumetat a se gospodări şi ridica acareturi mai acătării din ce în ce. Şedea bine înfipt hanul, peste râpa unde Vedea se varsă în Teleorman, înconjurat de arbori rari pe poala codrilor nepătrunşi ai Vlăsiei, străbătută de drumul către Slatina, Vâlcea, Râmnic. Cobora la han drum dinspre Curtea de Argeş şi pleca către răsărit, spre Brăila cu schela ei pentru corăbiile ce adăstau, legate cu parâme cât braţul de groase, să încarce ori să fie deşertate, ca să plece iarăşi pline. Cel mai de seamă drum, al Brăilei, drum de negoţ, trecea munţii pe la Bran dinspre Sibii, Făgăraş şi de la Braşov; trecea pe la Câmpulung-Argeş prin Berivoieşti şi spre Râmnicul Vâlcei. Iar spre Brăila trecea drumul pe la vama cea mare a Târgoviştei. Chiar de dinaintea curţilor se pornea drumul spre Târgşor – târg nou, întocmit chiar de măria sa Mircea – apoi prin Gherghiţa ţinea valea Ialomiţei şi pe gârlă în jos până la cetatea de Floci, vestită pentru negoţul cu lâna nedărăcită a oilor, iar de-acolo spre miazănoapte către Brăila, unde sta cetatea şi portul pe un intrând în apă, înalt.

Hanul Frusinei – la îmbucătura de ape ce răzbătuseră cumpliţii codri ai Vlăsiei. Pe ridicătură, la margine de codrii deşi, cu apa la poale, şedea aşezarea cu vad în răspântie de mare vază, dacă tot de la han porneau poştalioanele, care încotro le era rânduiala, şi se schimbau caii şi se odihneau cei obosiţi, se hrăneau şi adăpau. Mai apoi, pentru ceauşii domneşti ţineau cai odihniţi.

Cum dară, oamenii care umblă, fie de-a călare însoţindu-se mai mulţi, ori în fruntea şi în urma vreunui convoi de care, să nu se oprească şi să facă popas! Alt drum mai bătut nu-i. Şi, dacă e bătut, pe el este mai lesne a merge, fiind şi mai puţin primejdios, să nu-ţi iasă răii în cale, să te despoaie şi să-ţi ia ce duci sau aduci în convoiul tău.

*

„Cum de i-a mai făcut copiii? Mai mult nu e pe-acasă decât e. Vine şi pleacă. Stă ce stă şi iar pleacă. Iarnă, vară. Nu ştii când o să mai vină. Nu ştii cât stă şi-o ia din loc iar. Stă o săptămână, lipseşte cu lunile". „I se face de ducă", zicea unul şi altul: „Ce-o fi cu Vlaicu ăsta? Copii, droaie, îl are pe Alexandru cel mai săltat, de vreo şapte anişori, pe Iancu de vreo cinci şi pe Costea mai mic dintre toţi şi fete cele două: Mariţa şi Elena."

Vorbeau şi vorbeau cumetrele, dar tot nu se lămureau în de ele. Că ziceau iarăşi:

— Ce om? Un zăpăuc!

— Cum un zăpăuc, lele?

— Că-i om frumos...

— Frumos o fi, da' zăpăuc.

— Adică, fă-mă să înţeleg, lele, şi matale zău, zic vorba aia...

— Zăpăuc, adicăte un ăla fără vreun rost, un aşezământ.

— Bărbat! făcea o vădană care suferea că Vlaicu nu se uită la ea, cum nu se uita la niciuna din cătun niciodată.

Bălaşa, nevastă-sa n-ar fi zis pis. Ce-i trebuia avea. Îi lăsa ce-avea nevoie pentru ale casei, din belşug, când pleca. Unde se ducea? Când se-ntorcea? Nu mai întreba, că îi răspundea mereu la fel: „Când isprăvesc mai vin!" Zicea „mai vin", de parcă într-o bună zi ar fi să nu vină deloc. Îi era frică să n-o lase singură cu atâţia copii, cinci şi mărunţei. Multe dragoste avusese înainte de a se lua cu Bălaşa. „Ce-o fi găsit la ea? Un om ca el!" Înalt ca bradul, lat în umeri, îngust în şolduri, lung în picioare. Ochii mari, calzi şi căprui, un nas cu nări puternice şi sprâncenele îmbinate, buzele încondeindu-i arcuite gura peste care, acoperind buza de sus, cădea retezată musteaţa din fire groase, dese şi răsucite, părul bogat, cârlionţat şi lăsat plete pe umeri. De departe îl vedeai călcând de parcă umbla călare, săltând. Nu-şi lua niciodată cu el multe lucruri, albituri două rânduri, în două desăgi puse dinaintea genunchilor, pe şa, şi în picioare trăgea cizme cu carâmb moale, negre, cu pintenii scurţi, doar ca să sune, nu să izbească în burta lui Tănase, un cal negru-corb şi sprinten. Nu trebuia să faci cu el altceva decât să-i vorbeşti: „Hai, Tănase!", „Trap, Tănase". Răbdător, îndura sete şi foame că, vezi, calul îşi iubea stăpânul. Numai pe el l-a ştiut, de când l-a încălecat cineva. Numai Vlaicu. Îl cunoştea când e vesel, cântă, vorbeşte şi glumeşte. Rar trist; când pleacă din sat şi e singur, nu e în apele lui până se întâlneşte cu prieteni. Şi-o uita să-şi bage merinde în traistă pentru câteva zile, dar fasolea o ia Vlaicu întotdeauna, e în desaga din dreapta, pe fundul ei. După fiecare popas, dimineaţa, înainte de-a pune şaua, ţesală calul şi el îi e recunoscător pentru plăcerea ce i-o face. Nu-i iese niciodată din voie stăpânului.

Paştile lui ’90 îl făcu Vlaicu la Bordeni, acasă, cu toţi copiii, cu nevasta... Bălaşa s-a bucurat, dar o umbrea teama că, dacă s-a îndurat să dea pe-acasă şi să stea vreo două-trei săptămâni, adică mai multişor, o să-i vină al şaselea copil. Lui nu-i spunea nimic. Tăcea femeia cum a tăcut toată viaţa faţă de bărbat. Dinaintea lui nu cârtea, nu scotea o vorbuliţă. El cerea, ea îi da. El întreba, ea răspundea. Alta era când venea bărbatul acasă, iar alta când rămânea numai cu copiii. Aproape că nu putea ascunde cât se bucura când soţul dădea semne că se găteşte de ducă iar pentru cine ştie cât. Numai cu copiii era în largul ei, era adevărată: veselă, iute, cuminte şi harnică. Îşi creştea copiii ca muşcatele în ghivecele din ferestre. Şi ce mai muşcate avea! Înflorite tot anul şi de toate culorile. Cine nu ştia casa lui Vlaicu Popa din Bordeni! O recunoşteau lupii muşcatele Bălaşei.

*

La mijlocul lui iunie aveau să se întâlnească toţi la hanul Frusinei. Poate că or mai lipsi unu, doi, poate că o mai întârzia altul – se mai întâmpla – dar negreşit se aşteptau. Despre cel care lipsea aflau câte ceva, cel care nu venea la întâlnire găsea să-i vestească într-un fel de ce n-a putut veni. Când nu venea, fără să trimită vreo vorbă... Asta nu s-a întâmplat decât o dată: cu Toroipan, când s-a întovărăşit cu Gherghina lui Gheorghe din Comândău. Gherghina era porecla lui Gheorghe, ăl cu palma cât sapa, piciorul, mai să fi avut un sfert de stânjen, şi înalt, „cât o clopotniţă”, zicea Vlaicu. Şi el era înalt, dar trebuia să cate în sus, ca să-i privească în ochi lui Gherghina. De ce întârziase atunci Toroipan? Păi, îşi aducea aminte Vlaicu, acum când pornise din Bordenii lui spre Cosminele Toroipanului, că aşa le-a fost vorba: să se-ngrijească Toader de nişte care cu buşteni, să le arvunească şi să-l aştepte până vine el, Vlaicu. Vine negreşit, să însoţească ei doi convoiul până la Brăila. La Cosminele nu l-a găsit pe Toroipan şi nimeni nu ştia pe unde ar fi. Pe câţi a întrebat, îi spuneau „a plecat singur, spre munte”. „Singur? Şi Gherghina? Nu l-a însoţit?”, întrebă Vlaicu din ce în ce mai îngrijorat. „Nu, Gherghina a plecat peste Olt pe undeva, atâta ştim”. Şi se înspăimânta auzind de una ca asta. Să se despartă ei? Asta e semn că ceva de seamă s-a petrecut. Ce poate fi? A aşteptat Vlaicu cât a putut să aştepte, şi dacă tot nu s-a arătat niciunul, a pornit spre locul întâlnirii gonind, că s-a veselit şi Tănase până n-a obosit. Pe urmă, şi calul şi călăreţul s-au mofluzit, şi-a doua zi iar s-au aşternut drumului, să mai scoată din întârziere. În 16 de iunie, mai aveau o poştă bună până la locul unde se afla hanul Frusinei. Tănase se bucura, că după drum ştia şi calul unde merge. Se-ndemna singur şi intra din trap în galop, fără să-i fi cerut Vlaicu nici cu vorba măcar.

Dacă au ajuns, Vlaicu şi Tănase al lui, bucurie mare pentru toţi. Frusina înflorea când se uita la dragostea ei cea singură. Până şi Tănase, în grajd, trai nu glumă: pus pe ovăz, pe fân proaspăt, să se întremeze numai mirosind. Barem Vlaicu, dacă da cu ochii de Frusina, era ca şi când ar fi fost într-o livadă de cireşi în floare. Venise şi îl aşteptau: Timotei Baibarac vâlceanul, venise Pavel Răgălie, sosise şi Luca Zdrenghe într-o zi cu Vlaicu, cu vreo câteva ceasuri mai devreme. S-au îmbrăţişat, s-au sărutat. Dar, îngrijoraţi, începură să se întrebe:

— Unde or fi? zise cu glas tare Vlaicu, ultimul sosit.

— De la Cosminele trebuiau să fie veniţi cu carele de buşteni, spuse Baibarac. Să nu se ţină el de cuvânt? Nu s-a pomenit!

— Păi, tocmai asta mă face să gândesc că e de rău ceva cu ei. N-ai aflat nimic la Cosminele? se îngrijora Răgălie.

„Fiind amândoi mereu, putea unul să vină să ne spună păţania, dacă e vreuna!”, gândi Vlaicu, dar zise:

— Pe-aici n-au dat! Unde-or fi?

Grija le întuneca bucuria revederii.

— Şi-acum ce facem? Până la sfârşitul lunii ăşteia trebuie să fim cu buştenii ceruţi de neguţătorul veneţian, spuse tot Vlaicu. Şi adăugă: Dacă ştiam, ne repezeam încotrova să găsim buştenii pentru ser Arnaldo Bagniani. Ar mai fi vreme pentru asta, aproape două săptămâni.

— Ne repezim unul dintre noi şi nu rămânem de ruşine faţă de străin, spuse Pavel. Dar cum aflăm de ei? Acum sunt doi de care să ne îngrijorăm.

— Păi! Oricum, nu trebuie să zăbovim prea mult, îi trezi Vlaicu din grijă, să vedem ce facem cu buştenii; două săptămâni, nu e prea mult. Până ajung... dar v-aţi gândit unde-i găsim?

— ...La Loitrile, de la Alexandru Bolocan. El are întotdeauna buşteni gata tăiaţi, dar trebuie să găsim carele. Găseşte-le, încarcă-le, drumul până la schela Brăilei... ia timp! Cu convoiul nu goneşti ca atunci când nu ai decât grija ta şi-a calului de sub tine. Mâine să se meargă la Loitrile, la Bolocan, e degrabă, timpul trece. Să plece cineva care e odihnit, fraţilor. Trebuie să aflăm de ce a luat-o unul într-o parte şi altul într-alta. Trebuie că e ceva de seamă.

— Sunt frânt, dragii mei. Nici cu Frusina n-am schimbat o vorbă. Unde-i? Era pe lângă noi. S-a dus la treburile ei. Ne-a văzut duşi pe gânduri. Mi-e foame şi... se văita Vlaicu.

— Pe tine te lăsăm. Noi, până mâine dimineaţă, vedem ce-om face! Tu, Vlaicule, abia picat de la drum, eşti mort de oboseală. Mâine nu pleci nicăieri. Aşa că, Baibarace, şi tu, Zdrengheo – nu-şi mai ziceau pe nume când aveau un greu – spuse Răgălie, mâine dis-de-dimineaţă care încotro. Ceva nu e cum

trebuie. Hai, să ne culcăm, să fim odihniţi. Vlaicule, te dăm pe mâna Frusinei. Mă duc s-o caut, să-i spun c-ai rămas singur. Noapte bună!

Ochii ei negri, puţin piezişi, larg deschişi, străluceau cuprinzându-l într-o privire plină de dor. Îi spusese numai „Vlaicule!” şi îi culcă faţa între sânii care îl doreau.

— Mult mi-ai lipsit!

— Eh, fată dragă! Să astup gurile de-acas’. Am mai întârziat câteva zile cu drumul la Cosminele, ca să nu-i găsesc şi nici să aflu unde-s.

— Ce-o fi? se îngrijoră şi femeia aşezându-i-se-n braţe şi luându-l după gât: Las! Acum... Bine că eşti aici şi te am. Ţi-am pregătit să te speli, să mănânci. Hai! Ţi-aduc eu tot. Da? Doamne, ce dor mi-a fost de tine.

— Frusină...

Îi treziră, către zori, zgomotele de-afară. Văzură pe fereastră mişcare la uşile mari ale grajdului. Baibarac scotea caii. Se sculară cât mai în grabă. Jos, în odaia ce pentru ei se ştia a fi, ori de câte ori veneau la han, aşteptau Pavel Răgălie şi Luca Zdrenghe.

— Bună dimineaţa, fraţilor! zise Vlaicu. Frusina, buzna în bucătărie, să le pregătească bucăţi de carne. „Pleacă oamenii la drum!”

— Bună să-ţi fie inima, zise Pavel, că de cum ai dormit nu te mai întreb...

— Dacă a dormit? se întreba Luca.

— Neîntors, răspunse scurt Vlaicu. Ce-aţi hotărât?

— Timotei se duce cu Luca.

— Merg cu el, intră în vorbă Timotei Baibarac. Treaba cu buştenii trebuie făcută. Să fim doi. Într-o corabie intră buşteni. Convoiul va fi mare, trebuie împins spre Brăila până la soroc. Îl ştiu pe alde Bolocan, îi port doar numele „ălui mare”, mi-a fost naş. Alexandru mă ştie. Nu ne lasă să plecăm cu mâinile goale.

— Şi tu, Pavele? întrebă Vlaicu.

— Eu zic să dau o fugă până la Turnu, să-mi mai ciulesc urechile pe-acolo. O mişca ceva, că după Cossovo, mare e mânia osmanlâilor. Sultanul ucis, fiu-său Baiazid nu s-o astâmpăra şi nu s-o mulţumi cu uciderea despotului sârb.

— Merg şi eu cu tine.

— Ce să mergi, măi Vlaicule, stai şi te odihneşte!

— Nu mă lasă grija de ăi doi dispăruţi, că dispăruţi îs pentru noi. Un semn să lase de pe unde se află... Aşi!

— Apăi, Vlaicule, pân’ la Turnu, două poşte, o nimica toată, mă duc şi singur. Până sub seară mă şi întorc.

Se învoi Vlaicu să rămână. Mâncară o friptură mare cu castraveţi muraţi, o cană zdravănă de vin băură, şi cei trei îşi apucară drumurile: Baibarac cu Zdrenghe către Slatina, spre Loitrile Bolocanului, iar Pavel Răgălie spre Nicopolul mic, să arunce o privire pe celălalt mal, în Nicopolul mare.

— Tu iar te gândeşti, Vlaicule. La ce?

— La ei, Frusină. Unde s-au dus? Fără de nicio vorbă. Înseamnă că în grabă mare s-au dus.

— Vezi bine! Dar unde?

— Şi de ce? Mai ales de ce? se străduia Vlaicu să pătrundă neştiutul.

Şi, ca să-l mai scoată din gânduri, Frusina întrebă iar:

— De când s-au legat ei aşa? Toroipan cu ăl de-i spuneţi voi Gherghina.

— Ceva groaznic i-a legat. Ceva ce nu se uită. De-aia Gherghina nici că se mai întoarce vreodată între ai lui.

— Ce-a fost?

— Ne-a povestit Toroipan.

— Ce? Mie nu-mi spui?

— Îţi spun, să ştii şi tu ce oameni îs pe lumea asta. Păi, Gherghina, l-ai văzut. Aşa cum e, avea o mândră, fată de pădurar. Tatăl fetei pleca să vadă pădurea. Dacă pleca tatăl, venea Gherghina la fată. Şi... nişte păgâni, să fi fost o ceată de cincisprezece, au dat peste ei. S-au bătut, i-a doborât Gherghina pe mai mulţi, dar l-au dovedit. L-au legat fedeleş şi l-au spânzurat de picioare, cu capul în jos.

— Vai de mine! se înspăimântă Frusina, ducând mâna la gură.

— Asta nu-i nimic... După ce l-au legat aşa în copac, s-au luat de fată şi-au batjocorit-o unul după altul, ţinând-o ceilalţi de mâini şi de picioare, cu un ştergar îndesat în gură. Au ciopârţit-o apoi cu cuţitele şi-au lăsat-o sub ochii lui Gherghina sângerată, moartă. Turbaţii nelegiuiţi au fugit scuipându-l pe namila de om, spânzurat cum era. În furia lui, cu puteri de uriaş, crescute de ce avea sub ochi – trupul fetei dragi lui, răstignit în frunze – a izbutit să-şi rupă frânghiile cu dinţii, cu ce-a putut. Toroipan l-a găsit săpându-i groapa, plângând amar. Greu a scos o vorbă de la el. L-a ajutat să îngroape ciozvârtele batjocoritei. Au plecat amândoi. Au trecut munţii încoace. De-atunci numai împreună-s! Asta-i, Frusină!

— Vai, biata fată!

— Şi bietul Gherghina, nu zici? Şi-acum... unde-or fi? Mă bântuie...

— Gânduri negre, văd eu, Vlaicule.

— N-am dreptate?

— Ai, cum să nu ai? Dar... cine ştie, poate că...

— N-o fi dracu' aşa de negru, vrei să spui matale, nu?

— Păi, ce să mai zic și eu...?

— Deie Domnul, să aibi dreptate tu, Frusină!

Pe când povestea Vlaicu pe cele câte le știa despre Gherghina, Răgălie mergea de vreo două ceasuri bune spre Turnu.

„La ce să mă grăbesc? Mă și-ntreb, de ce-o apucai încoace? Ce să fie? Liniște și pace. Ce dimineață limpede! Străluce rouă în iarbă, și ciocârliile... Soarele s-a ridicat sângeriu... Va fi zi frumoasă. Către Dunăre doar... că nu a fi chiar apa. Mai e până să o bănui. Dacă am mers o poștă și mai e pe puțin încă atât. Nu, mi se pare! Dar spre Turnu e cerul albăstrui-vânăt, ca un nor de ploaie repede. Ar fulgera... Ploaia din senin? E început de vară. Se schimbă besmetica vreme. E ca femeile! Eh, Vlaicu! El, și nevastă cu copii, și Frusina... Ce mai femeie!"

Și mergea înainte fără să se îndemne. Calul, la pas, dând din cap după pășit, încetini până se opri. Descălecă și-l lăsă să pască. Se lungi-n iarbă, cu fața-n sus, căta la cer. Deasupră-i senin, oglindă. Puse mâinile sub cap. Când ațipi, îi lunecă țeasta pe-un mușuroi golaș. I se păru că aude din pământ un zvon, un zumzet ori un uruit mai bine. „Astea-s copite de vite ori de cai!" Sări în picioare, încălecă din mers, calul speriat de cum venea repede spre el o și luase din loc. Gonea spre Turnu spăimântos... Dinainte-i praf gros, ridicat ca un fum alburiu. „Ce-o fi? Să grăbesc!" Înfipse călcâiele aprig în burta calului, zvâcni animalul și se așternu goanei. Colbul se ridica în trâmbe. Opri scurt. „Mai bine să mă feresc". Smuci frâul spre o latură, lângă un pâlc de copaci. Se ridică în picioare în șa și scrută zarea. Veneau puhoi. Călări, căruțe; oameni, vite, oi... Când fură mai aproape: „Sunt țărani. Cu femeile și cu copiii!" Zbucni în întâmpinarea celor din norul de praf:

— Ce vă este, oameni buni?! strigă primilor întâlniți.

— Arde Turnu! spuse unul.

— Akângiii au dat foc! zise altul.

— Pradă. Duiumuri îs, împlini vorba altcineva.

— Oameni buni, veniți după mine! Ne strângem la hanu' Frusinei. Băgăm femeile și copiii, ferim caii, adăpostim ce putem din căruțe. Dacă suntem mulți, suntem tari. Veniți! Hai, făcu Pavel. Eu mă duc înainte. Împingeți mai iute pe cei care rămân. Să-i vestesc pe ăi de la han. Haideți! și porni vijelie drum îndărăt.

Intră furtună în han zbierând:

— Vlaiculeee! Turnu arde! Pradă, jefuiesc. Akângiii, azapii! Vine lume puhoi dintr-acolo. Ce să mai ajung! Îi așteptăm pe cei pe care i-am întâlnit și ne strângem aici. Vin cu femeile, cu copiii, câți vor apuca. Îi îmbulzim în curte și ne apărăm! Pregătiți-vă toți! Fetele, Frusino, să strângă apă! În butoaie, gălеți, ce aveți. Băieții tăi... arcuri, săgeți aveți?!

— Mai sunt! Găsim! începu Frusina să-i strige pe cei câţi îi avea cu ea: fete, băieţi, care la ce treabă se potriveau.

— Îi grămădim: în curte bărbaţii, înăuntru femeile cu copiii. Vitele, în grajduri. Grijă de cai. Arcurile, săgeţile, la îndemână. Apă, apă, că dacă or vedea că nu pot răzbi, pun foc! Duceţi găleţi în pod. Nu vă pierdeţi cu firea. Toţi la locurile lor. Din ferestrele de la drum, dincotro vin, sloboziţi o salvă de săgeţi din toate arcurile, ca cei care gonesc spre rândurile din faţă să se poticnească de cei căzuţi. Să-i împrăştiem, dacă ne-ajută Dumnezeu...

În vălătuci de praf veneau călăreţii pe cai mai zdraveni, apoi ghiotura, claie peste grămadă, carele cu vite şi mânji, şi viţei legaţi de codârlă. Calabalâcuri, legături, zdrenţe şi cârpe şi scoarţe, trenţe de oameni, femei, fete, bătrâni gemând, văitându-se. Răcnete, îndemnuri, înjurături. Mânii, blândeţe, ogoiri şi blesteme. Hărmălaia se apropia. Hanul îi primea, cu mic cu mare, oameni şi vite, cai şi oi, care şi căruţe, teferi şi bolnavi, vătămaţi şi zdraveni. Se împingeau, se ajutau, îngenuncheau, cădeau. Unii alergau, pe jos, pe lângă căruţe, ţinându-se de ele, de hamurile cailor, biciuindu-i. Groază, urlete. Plânsete, chemări, strigăte, ameninţări.

Intrau năpustiţi.

— Goliţi căruţele! Lepădaţi-le afară! Răsturnaţi-le pe-o rână! urla Vlaicu, striga Pavel:

— Luaţi-vă ce aveţi de mâncare! Copiii! Repede!

— Grăbiţi-vă! Trebuie să zăvorâm porţile! Animalele în grajduri. Carele afară din curte, în jurul ei. Răsturnaţi-le. Aşa! Înăuntru. Hai, femeie, lasă acum! Haide, repede!

La han, vreo nouă fetişcane, vreo cincisprezece flăcăi între şaisprezece şi douăzeci-douăzeci şi trei de ani, fetele cu săgeţile; băieţii arcaşi, după obloane.

Din cei veniţi, bărbaţii, cu câte găleţi găsiseră, umpleau butoaiele, butiile, albiile; cazane, ceaune, hârdaie. Pe dinafara curţii, alţii răsturnau carele, de jur-împrejurul hanului. Pe trei laturi ale clădirii din piatră era catul din lemn tare. Zidul curţii, până deasupra ferestrelor, cu porţi şi ele înalte din lemn gros din stejar, dat cu unsoare.

Vlaicu şi Pavel împărţeau porunci. Pe-afară, cum să se aşeze căruţele, cât mai strânse şi unele peste altele, cu roţile în sus, pe-o parte; apoi şi-n curte, după ce au vârât bârna la porţi, în lăcaşul ei, şi-au mai proptit şi alte trunchiuri ce le aflară într-o stivă.

— Grijă la acoperişuri! Au să arunce suliţe cu câlţi aprinşi, ticăloşii! striga Vlaicu.

— Găleţile pline! Umpleţi tot ce puteţi umple! Apă de băut. Fiecare să-şi păstreze bărdaca, strachina, ulcioarele, tot ce aveţi de umplut!

— Mesele, jeţurile, laviţele, afară din sala mare! Grămădiţi-le la porţi. Femeile cu copii, bătrânii, înăuntru! Staţi astâmpăraţi! Înghesuiţi-vă! Mai-mai. Aşa! Repede! poruncea Vlaicu.

— Toţi cei care au cuţite, săbii, toţi cei teferi, la mine! strigă Pavel.

Mugete, nechezături, behăituri. Ţipete, strigăte, urlete, o hărmălaie peste care biruia glasul celor doi năzdrăvani. Cine să stea în ochiurile ferestrelor, cine în curte, cine la porţi! Cine să aibă grijă de cai!

— Caii înşeuaţi, câţi au şei, să fie la îndemână! Fiecare să stea lângă al lui.

— La ferestre, cei câţi au arcuri. Mesele înşirate pe lângă zidul curţii. Vă urcaţi pe ele. Câte doi la ferestre, pe dinăuntru. Ceilalţi la zidurile curţii, urcaţi pe mese! Băncile peste mese. Aduceţi laviţele de pe unde le găsiţi. Bătrânii, nevestele cu copii mici, înăuntru, pe podele! Nu urcaţi sus decât arcaşii. Ochiţi cu grijă! N-avem de risipit săgeţi ori suliţe. Aruncaţi, daţi drumul la săgeată în bulucuri! împărţea sfaturi Vlaicu.

— Rupeţi cârpe! Faceţi fâşii! Asta pot să o facă şi bătrânele, bătrânii. Neputincioşii în pivniţe, în beciurile hanului. Astupaţi cu scânduri, cu ce găsiţi ferestrele de jos! Obloanele închise! Ochiţi prin gaura obloanelor! Se aude? Ei, voi de-acolo! Ochii în patru!

— Aşa, băieţi. Fetelor, căraţi, aduceţi! O să fie nuntă mare! striga Pavel cu voie bună, ca să îmbărbăteze.

Frusina ar fi plâns: „Ce s-o alege de noi? Ce mă făceam, de nu erai tu, Vlaicule? Dacă nu se ducea Pavel spre Turnu? Ce nenorocire pe capu' nostru!”

— Frusină, fii voinică, fără grijă. Ia seama la ce-oi fi uitat şi eu. Avem musafiri, vezi bine! şi-i surâdea mângâios Vlaicu.

— Vedeţi ceva? întrebă Pavel urcând sus, să meargă din odaie în odaie, la ferestrele dinspre încotro vor veni tâlharii, oastea sultanului de adunătură. Buni numai de jafuri şi prădăciuni. Ucigaşi de muieri fără apărare!

— Să nu ţipaţi, să nu strigaţi! Nu vorbesc decât cei cu treabă. Să-i rărim cât putem! Poate scăpăm şi de răul ăsta!

— Doamne ajută! zicea cine îl auzea vorbind astfel, fie că era Pavel, fie Vlaicu.

Nu se mai auzeau decât scâncete. Vorbe în şoaptă. Şi vitele înspăimântate se mai potoliră. Erau clipe în care se lăsase o linişte tulbure. Se aţineau toţi pe lângă Vlaicu şi Pavel, Frusina şi alte fete ori băieţi, dintr-ai Frusinei slujnicari, ce liniştea gloata. Îi certau când nu şedeau locului şi încurcau pe cei cu treabă. Zorul se potolise, acum şedeau la pândă. Groaza îi amuţea pe cei mai mulţi.

Pavel, umblând numai cât trebuia, liniştit, văzu după un oblon, la o fereastră, şezând pe duşumea, rânduindu-şi săgeţile, aşezându-le cu grijă,

una lângă alta, cap la cap, parcă numărându-le, într-una din odăile de sus, o fată singură. Cum venea o rază, peste părul ei ca mătasea porumbului, şi-o lumina pe-o parte, cu umărul rezemat de perete, dezgolit fără să-şi dea seama... avea carnea albă şi lucioasă. Din uşă, rămas s-o privească atât cât nu-l băgă de seamă, Pavel o întrebă:

— Cum te cheamă?

— Drina îmi zice.

— De la Alexandrina? zise Pavel ca să spună ceva.

Fata dădu din umeri: „Puţin îmi pasă! Cum o fi!”, ar fi spus.

— Ştii cât de frumoasă eşti? mai spuse Pavel, neluându-şi ochii de la ea, cu dreapta pe cleampă, cu un picior în odaie, dar neîndrăznind să intre.

Fata se făcu pară în obraji, lăsă ceea ce făcea şi rămase cu ochii în jos.

— Ştii? o mai întrebă o dată Pavel.

Fata nu spuse nimic. Rămase nemişcată.

— Drina! o strigă tare Pavel; fata tresări şi se uită la el. Ştii? te-am întrebat. Iar ea, privindu-l cu înfruntare în ochi, zise:

— Nu! şi se încruntă.

— Câţi ani ai?

— Mulţi! spuse privindu-l drept, tot încruntată.

— Mulţi! Câţi?

— La ce? vru să ştie Drina cu nepăsare.

— Eu merg pe treizeci şi unu, tu?

— Pe doi...

— Pe douăzeci şi doi! Eşti o babă, îngroşă ca pe-o răstire cuvântul babă.

— Sunt, dar... se opri şi se înroşi până în vârful urechilor.

— Eşti, dar? întrebă apăsând pe cuvinte. Dacă n-a răspuns a mai întrebat-o: Dar ce? Răspunde!

— Nu şi pentru matale.

— Aşa, vezi! Descleştează-ţi gura. Că eşti isteaţă, Drină!

— Sunt!

— De unde ştii?

— Mi-ai spus-o.

— Şi mă crezi?

— Pe matale, da.

— De ce numai pe mine?

— Nu mi-a mai spus nimeni.

— Să cred?

— Să crezi! spuse fata aproape înciudată.

— Părinţii?

— Am avut.

— Şi?

— Ca acum! nu mai ridică ochii din podea.

Pavel făcu un pas în odaie, dar se opri. Era linişte aici, de pe mai departe răzbătea rumoarea vălmăşagului celor buluciţi între zidurile hanului şi în curte. Cu mâna pe cleampă, o mai întrebă:

— Acum ţi-e frică?

Dacă nu răspunse, zise tot el cu mare încredere în sine că i-o trecu şi fetei.

— Să nu-ţi fie, Drina!

Se auziră strigăte: „Vin!”, „Uite-i!”. Vlaicu se făcu auzit:

— Fiţi liniştiţi! Nu uitaţi ce v-am spus! Rămâneţi unde v-am pus!

Pavel intră prin toate odăile de deasupra sălii mari. La fiecare fereastră, doi-trei cu arcuri şi săgeţi.

— Tu ştii să tragi? întrebă doi băietani de-ai Frusinei, unul mai mult copil. Pe el îl întrebase anume:

— Nu, dar...

Îl luă şi trecu în odaia în care Drina era singură.

— Stau cu tine.

— Vin! spuse scrâşnit fata. Avea în glas un tremur, ce nu voia să se bage în seamă.

— Veni-le-ar moartea! Închide obloanele, Drina! Uită-te pe aici. Lasă-mă pe mine, tu îmi dai săgeţile.

Mai ieşi o dată, să se convingă că toţi sunt pe locurile lor, apoi se gândi să o trimită pe fată.

— Drina, du-te repede şi spune-le să ochească, să nu tragă la întâmplare. Vino repede înapoi!

O goană neagră sub un nor de praf. De ce se apropiau, de cum zăriseră hanul, mai mult zoreau. Îi vedeai. Unii împovăraţi de pradă. Cei mai mulţi. Prea puţini cu arcuri, cu săbii scurte, încovoiate. Mai mult gălăgia de ei. Să fi fost câteva sute. Cel mult patru. Cărau după ei şi carele cu ce jefuiseră; erau şi copii, băieţi, înghesuiţi în două care, caii legaţi între ei şi mânaţi de unul ce călărea pe mijlocaş, şi pocnea în dreapta şi stânga. În mare hărmălaie goneau în jurul hanului. Arcaşii dintre ei, de pe caii alergând nu puteau ţinti. Celor dinlăuntru le era mai lesne să ochească. Şi apoi, cum se învârteau roată, nimereai oricum. Căruţele răsturnate nu-i lăsau să se apropie. Suliţaşi, prea puţini. Mai toţi se roteau cu urlete, cu blesteme, din care nu lipsea cuvântul „ghiaur”.

Vlaicu, umbră lângă el, Frusina. Era la porţi, cocoţat pe o masă, trăgea peste zid în cei mai apropiaţi. Pe akângii îi stinghereau grozav căruţele puse răsturnate pe vreo trei rânduri; în dreptul porţilor, urcate unele peste altele, îi făceau să turbeze. Dădeau ocoale hanului necurmat, fluturând

amenințători iataganele și hangerele late în limbă. Dintr-ai lor, cădeau, înlăuntru nu se auzeau vaiere de oameni ce-ar fi fost străpunși de vreo săgeată. Akângiii, ținte vii. Voiră să înhame caii și să tragă căruțele din fața porții, dar Vlaicu îl ţintea pe cel care se apropia de care. Trăgeau în arcaşi, îi căutau. La fel făcea și Pavel.

— Unul mai puțin! se bucura el.

— Altul. Uite-l! îi vedea Drina prin gaura din oblon.

Ca să ochească mai bine, Pavel deschise o parte a oblonului.

— Ce faci? Ai spus că... sări Drina.

— Pentru tine am spus.

Și fata dădu să închidă obloanele. La timp, că o săgeată nimeri în lemnul oblonului abia închis.

— Ai văzut! Ochește-l, trage în el, ticălosul! strigă Drina. Uite, ăla a tras!

Pavel ochi, trase. Săgeata îi pătrunse în cap akângiului, de-și pierdu turbanul și-i lucea pleșuvia.

Asediul dura. Soarele se îndrepta spre asfințit. De partea unde hanul n-avea curte și ferestrele dădeau în afară, văzură cei de după obloane cum pregătesc sulițe cu șomoioage aprinse, să le-arunce în acoperișul de șindrilă. Pavel o apucă de mână pe Drina:

— Du-te și spune-le la toți care au arcuri să tragă în ăi de pregătesc sulițe, ca să ne dea foc. Fugi, repede! Pavel ochi. Nimeri în plin. Și alte săgeți porniră din han. Nimerite sau nu, loviți încă vreo doi, destul, ca să-i sperie.

Când soarele asfințea, akângiii porniră în goană. Apucaseră să împlânte în acoperiș câteva sulițe cu șomoioage aprinse. Pavel, dacă îi văzu plecând, întrebă pe Drina:

— Pe unde se poate urca pe-acoperiș?

— Nu știi? Nici nu-ți spun. Mă duc singură.

— Drina, unde te duci? Stai!

Se luă după ea. Era în pod, ieși pe acoperiș smulse două sulițe, la a treia nu ajungea. Pavel ajunse fata.

— Nu pot.

— Unde e?

— Uite-o! și îi arătă a treia suliță care aprinsese streașină.

— Stai, că te apuc eu de picior. Așa ai să te poți întinde.

— Ține-mă bine! și Drina își dădu drumul spre streașină. Cu sulița ce-o ținea într-o mână, lovi sulița înfiptă. Apucă apoi sulița cu amândouă mâinile și lovi cum putu locul care ardea până nu mai rămase decât scrum și jar.

Pavel o trase înapoi. O prinse în brațe și nu-i dădu drumul pe dată. Ea nu se împotrivi. Ori nu mai avea putere ori... Dădu să o sărute și fata nu feri.

După ce plecară akângiii, cei de la catul de sus voiră să coboare toți.

— Nu, le strigă Pavel, rămâneţi doi! Dacă nu vă învoiţi care, vă numesc eu.

— Mai bine aşa!

— Tu... şi cu tine! Hai, Drina, jos, că mai avem treburi.

Fata îl urmă fără vorbă. Parcă au fost împreună dintotdeauna. Când coborâră în curte, îl căută pe Vlaicu.

Îl strigă:

— Vlaicule! Unde eşti? Stai acolo, că vin la tine. Vlaicule, trebuie să ieşim afară. Dar punem oameni să vegheze. Trebuie să luăm hangerele, suliţele, cuţitele lăsate.

— Avem nevoie de toate. Mergem noi doi.

— Să mai luăm câţiva. Poarta să fie păzită.

Frusina îi auzi:

— Merg cu voi.

— Să ne grăbim, că se lasă întunericul. Fiţi cu băgare de seamă la fiecare. Poate e numai rănit. Când văzură că în jurul căruţelor mai erau şi cai răzleţi, singuri, păscând, Vlaicu strigă după Frusina să-şi cheme oamenii de la grajduri, să prindă caii şi să-i bage la iesle. Începură să smulgă săgeţi din piepturile akângiilor. Drina le smulgea cu sete mai mare decât a oricui. Unul din akângiii prăvăliţi, deşi cu săgeata înfiptă în el, mişca.

— Fereşte! avu timp să-i strige Pavel Drinei. Înfige-i hangerul.

Drina îi luă hangerul şi-l izbi. Din a doua izbitură îi nimeri grumazul.

— Pentru părinţi, blestemaţilor! Avea în braţe câteva săgeţi. Când le smulgea, întâi le înfigea mai bine şi apoi le trăgea.

— Vlaicule, mişcă! se înspăimântă Frusina.

— Păleşte-l!

— Nu pot.

— Drina poate, şi tu nu?

Frusina îi înfipse iataganul în piept celui căruia i-l trăsese din teacă. „E pentru prima dată!”, îşi spuse femeia. Parcă o auzise pe Drina. Şi ea gândise la fel.

Rămaseră câteva zeci de akângii morţi şi răniţi. Luară de la tâlhari arcuri cu săgeţi, suliţe, hangere, cuţite, iatagane, toporişti. Vlaicu începu să-i dezbrace pe câţiva şi să-şi încarce braţele cu veşmintele lor.

— Ţine, Frusină!

— Ce să faci cu ele, omule?

— Nu se ştie la ce-or fi bune odată.

— Nu m-am gândit.

Se întuneca repede.

— Or mai veni?

— Ăştia nu se mai întorc pe-aici. Dar alţii... s-ar putea. Trebuie să punem străji pe toată noaptea.

— Bine zici! Nu se ştie niciodată.

— Of! făcu Frusina. Când ziceam şi noi că ne e bine.

— Aşa e toată viaţa, Frusină!

— Vremuri rele! se văită Frusina.

— Niciodată n-au fost bune decât cu ţârâita!

— Vorba ta, Vlaicule! Ce bine te-ai nimerit la mine. Altminteri, ce mă făceam, Doamne Dumnezeule?!

Drina, să nu o mai cunoşti. Într-o mână cu ce culegea, bucurându-se când găsea ce-i trebuia. Pavel se apropie de ea să-i ajute. Îi spuse:

— Drină, eşti răzbunată, fată dragă!

— Pavele!

— Da.

— Parcă te-aş cunoaşte dintotdeauna.

— Hm! făcu Pavel, mai mult nu spuse.

Se puseră străji şi dintre oamenii adăpostiţi la han. Mereu se schimbau. Aveau de apărat ce-aveau cu ei. Ştiau că, întorcându-se „acasă", nu vor mai găsi piatră pe piatră. Dar când se vor întoarce? Trebuiau să mai aştepte zile în şir la hanul Frusinei. Pe blestemaţii jefuitori, câţi uciseseră, îi lăsaseră, după sfatul lui Vlaicu şi Pavel, pe locurile unde căzuseră. Au trecut zbanghiii de akângii şi-n prima noapte, şi-a doua, şi-a treia, dar dacă vedeau hanul înconjurat de carele răsturnate, încăibărate, cu roţile în sus, şi dacă, mai ales, vedeau pe cei ucişi nu le mai trebuia hanul. Erau grăbiţi spre locuri necălcate de alte cete de jefuitori. Apoi, dacă patru zile în şir n-au mai trecut turbaţii prădători, s-au încumetat oamenii să iasă. Întâi câţiva în putere şi călări s-au dus furişaţi câte trei-patru, spre Turnu. Când s-au întors aceştia, au pornit să cerceteze şi drumurile celelalte: către Olt, către munte, către Giurgiu. Şi de n-au fost decât să dea de locuri pustiite şi arse, ştiut fiind că păgânii cu prada nu se întorc pe unde au nimicit ce-au găsit în cale, s-au încumetat oamenii să se scurgă în pâlcuri, până au plecat şi ultimii, cu mulţumită mare pentru găzduire şi ajutor.

Câţi scăpaseră la hanul Frusinei? Prea puţini. Muriseră şi pe drum. Căzuseră, nu se mai sculaseră. Câţi au rămas să facă calea întoarsă? La ce se duceau? La cenuşă, la nimic. Totul pârjolit, de să nu mai cunoşti locul. Dar omul era mulţumit că a scăpat cu zile: „Ne vom întoarce să luăm totul de la început."

*

Era adunare de colibe mai mult, casele răzleţe ale câtorva doar, împănate în pădure, astfel că şi drumurile erau numai ocolişuri şi mai mult poteci. Între colibe ori case nu erau garduri. Nu se pomeniseră. Pădurea intra în case. Sub podea, a celor câteva odăi, îmboldeau de pe dedesubt rădăcinile stejarilor. Numai stejari şi numai bătrâni. Drumurile, cele două: unul şerpuia printre arbori cătând să ţină, fără a izbuti, miazănoaptea, şi să ducă de vale către miazăziuă; de la răsărit spre asfinţit, iar se străduia un drum să nu se abată fără a ajunge decât ocolind mereu rădăcini tari şi înnodate.

Aşa era pe la Cosminele unde trăgea rar, dar trebuia totuşi să vină când avea de adus buştenii. Nu-i tăia decât de pe margini, ori din rarele luminişuri înguste şi nu-i putea scoate decât tăiaţi, altminteri nu era chip. Nu mai fusese Toader de mai bine de un an la Cosminele, acum venise după buşteni. Îi găsea ieftini aici, deşi cazna era mai mare, dar nu pentru el. Voinic era Toader, muşchii îi avea ca nodurile rădăcinilor. Uriaş stejar, se putea lua la trântă cu arborii pădurii. Rămăsese singur de când se ştia. Sălbatic trăise, în inima pădurii. Mai erau oameni voinici, prin cele câteva colibe şi numai câteva case, toate din trunchiuri de stejari. Vorbeau puţin şi numai când nu aveau încotro. Mureau ca arborii, de-a-n picioare. N-a întrebat Toader pe nimeni al cui a fost, unde-s ai lui. Era ca şi când n-ar fi avut părinţi, pe nimeni, niciodată. L-a născut pădurea, ca pe mânătărci şi bureţi. S-a hrănit cu ce găsea în jur: ciupercile, zmeura, fragii şi mierea din stupii sălbatici de albine, pe care nu-i strica, să-i găsească şi altădată plini. Când or fi coborât oamenii ăştia între oameni? Numai când vreo nevoie de un lucru ce le lipsea mult: o căldare de fier, nişte pirostrii, cuţite, topoare, coase şi nişte pânză ori făină câteodată, mălai de mei mai ades. Încolo, erau sihaştri, iar Cosminele, o sihlă cu chiliile anahoreţilor ăstora, din tată în fiu, aşa pomeniţi. Neveste, femei... puţine; fete mai deloc. Se risipeau să le caute.

Aşa i-a fost viaţa lui Toroipan. Doar atât, de Toroipan îl ştiau, Toader s-a fost botezat când a dat întâia oară de vale şi-a aflat un preot, într-o biserică. Nu mai văzuse până atunci nici popă, nici biserică. Tocmai se boteza un prunc. I se da numele de Tudor, Toader. Popa a tălmăcit ce va să însemne Toader, adică iubit ori iubitor de Dumnezeu, sau mai bine, amândouă la un loc. Şi-a zis singur aşa, Toader, că i-a plăcut şi era mai la îndemână decât Toroipan, nume lung şi care atârna prea greu. Râdeau oamenii când îi auzeau numele. Dacă îl vedeau, nu se mai mirau, căci Toroipan doar era, Toader aducea a mângâiere. Amândouă se împăcau: ce era prea aspru şi tare, de temut, în Toroipan, se îndulcea cu Toader, îl mai omenea.

Şi că e om i-a adeverit-o Gherghina, când Toader l-a întâlnit în codrii Comândăului. A săpat lângă el, împreună, mormântul fetei, dragostea lui Gherghina. Ca să n-o uite niciodată şi-a zis el, Gheorghe, Gherghina. După ce

i-au gătat mormântul, au coborât-o în el, au acoperit-o cu frunze întâi şi-apoi au pus pământul, i-au răstignit crucea la căpătâi, fără de niciun nume, că nu ştiau a scrie niciunul. Atunci, ogoindu-se de durere, trudit de caznă, Gherghina i-a spus lui Toader Toroipan: „Eşti om!”

La Comândău ajunsese Toader pornind-o razna, luându-şi traista cu turtoiul de mei şi-o ceapă, două, slujind pe unde era nevoie de-o dihanie ca el, la un lucru pe potriva lui: să prinză un taur scăpat, să doboare un trunchi, să sară în vreo bătaie, să despartă şi să împace. A pornit-o spre răsărit din codrii de la Cosminele de-a răzbit la Gura Teghii, iar de-acolo a dat roată Penteleului, muncind unde se cerea o treabă grea, la căşerii, la stâni, adăugându-şi mămăligii şi un bulz de brânză. Şi a mers aşa până a dat de vale, în Comândău, unde, pe-o prispă de pădure, dădu de Gheorghe care de la pătimirile fetei a luat numele ei, Gherghina. De-atunci au cutreierat împreună. „Oriunde, dacă-s cu tine, Toadere, mă mai îndemn să trăiesc, altminteri... Dar la Comândău nu mă mai întorc în veci”. Au bătut ţara de-a lungul şi de-a latul. Ţara pentru ei era peste tot unde se înţelegeau cu cei întâlniţi în limba care o ştiau. Grai de nădejde, dacă se înţelegeau. Aşa au ajuns prin Topliţa, unde au şi rămas o vreme să muncească şi să strângă câte ceva pentru drum mai departe. Au întâlnit şi mănăstiri. Gherghina da să rămână la una din ele. La una, la cealaltă, dar numai dacă îl auzea pe Toader spunând: „Gherghina, plecăm mâine, mi s-a urât aici!”, îl certa: „De ce? Eu aş rămâne mereu”. „Iar? Rămâi!” Dar nu rămânea: „Fără de tine mi se face abia atunci urât. Merg cu tine!” Şi plecau. Aşa se întâmpla mereu, la toate mănăstirile câte le întâlneau în cale. Au trecut Năsăudul, au intrat în Maramureş, au dat la Peri de mănăstire. Greu l-a urnit şi de-aici Toader. Voia Gherghina să rămână la învăţătură. Era şcoală de citeţi, că trecuse Nicodim pe la călugării din Peri. Au plecat până la urmă. Că dacă pleca Toader, Gherghina cum să rămână? Erau acolo şi i-au cunoscut pe Gavriil şi Sarapion. I-a fost să se lipească de ei Gherghina, că ştiau ceti şi asta îl desfăta mult: să-i citească, să audă. „E ca şi când s-ar înţelege păsările în văzduh, cele călătoarele, precum cocorii”, zicea Gherghina. N-au rămas, cum n-au rămas niciunde, nici pe la Gherla, nici în Biharea, roată dând. Şi-au tot mers cu ocolişuri, cum îi duceau paşii, cum îi duceau gândurile. În căldarea Haţegului de-au ajuns, vreme destulă trecuse umblând aşa. Au dat de ctitoria de la Prislop a popii Nicodim. Dacă au auzit de el şi la Peri, şi la Prislop, ardeau să-l cunoască: „Om mare şi sfânt trebuie să fie, dacă a lăsat urme în trecerea lui”, zicea Gherghina. Dar, ca un făcut, dacă au trecut muntele pe sub Parâng, pe firul văii Jiilor ce se uniseră sus, în văzul lor, au ţinut apa până la târguşorul abia înfiripat pe Jiu. Şi, dacă au auzit de Olt, au luat-o spre soare-răsare, să vadă şi apa asta. Ajungând, după ce au dat de

râu, la margini de codri bătrâni şi câmpii ce se întindeau cât vezi cu ochii, până la Dunăre, au vrut să cunoască unde se duc apele toate: şi Jii, şi Oltul, şi-or mai fi altele multe, dacă apele Dunării îs atât de mari, să le cuprindă pe toate. Au întâlnit Dunărea la Nicopole mic, lămurindu-se că peste valurile apelor gălbui, tulburi, ale fluviului, este alt Nicopole, mai mare.

Muncind bine pe unde se tocmeau la treburi ce numai doi urieşi le dovedeau, strânseseră şi bani, bani noi: ducaţi de-ai lui Mircea, voievodul ţării, ăl de aduna oaste ca să aibă să apere moşia de năvale şi duşmănii. Toader şi Gherghina călăreau cai pe potriva lor şi îşi cumpăraseră straie bune, groase şi subţiri, şi cămăşi, şi cizme, şi câte sunt de trebuinţă când ieşi în lume, cum ieşiseră ei. Aşa, plecând din Turnu, de la margine de ţara, spre inima ei, porniră către miazănoapte-răsărit, pe drumul ce ducea după două poşte bune la locul unde se răsfirau drumuri, care încotro. În răscrucea lor, lângă ape molatece aici la îmbucarea lor, unde se sfârşea câmpia şi începeau codri ce albăstreau zarea, au dat peste hanul atât de trebuinţă drumeţilor.

La hanul Frusinei au fost să se întâlnească şi cu ceilalţi. S-au nimerit a fi la odihnă. La odihnă şi taifas. Aveau ce să-şi spună. Şi, când e să le povesteşti, unora mai ales care şi au darul să te asculte, cu ei împrospătându-le în minte cele câte le-ai trăit odată.

Asculta cu ei Frusina. Lipită locului, se călătorea cu spusa lor. Aveau ce povesti neguţătorii: Timotei Baibarac vâlceanul, nădejdea Bolocanilor – de la naşul Timofte, la fii-su Alexandru – cărora le desfăcea şi grânele, şi sarea ocnelor şi buştenii pădurilor, mierea şi ceara prisăcilor, vite şi oi, pieile ori lâna lor; avea ce depăna Pavel Răgălie de la Tuciu Runcului, ăl de adusese cel dintâi măduva pământului ce ungea încheieturile bolnave şi osiile roţilor, şi care, ţiţei de-i zicea, se dovedi a fi bun să dea lumină cu un şnur de bumbac împletit în patru; iar dumnealui Luca Zdrenghe, de la Ceptura, de unde aducea la schelă şi la hanul Frusinei „zeamă de strugure”, în buţi urcate pe care mari, lungi, de încăpeau două, el, Luca, cu ghesul ce-i da vinul, apăi le povestea cu haz de să tot stai să-l asculţi. Ce să mai fie vorbă de Vlaicu Popa, cel mai în vârstă, adică sălta cu un an doi peste ceilalţi! Le era tuturor şi staroste, că învârtea isteţ treburile, încurca destoinic arvunirile şi avea ochi pentru oameni: dintr-o privire deosebea cinstitul de mincinos şi fără de cuvânt. Mare lucru, la neguţătorie, să faci să vină banul la tine rotund şi lunecos. Fără Vlaicu ar fi câştigat pospai şi mardale, mărunţiş, plevuşcă. El, Vlaicu, le umplea căldăruşa: „Fraţilor, mi-s neam de popă din tată în fiu, fie şi cântăreţ de strană, dacă nu în odăjdii în altar. Din tată în fiu, auziţi voi? De la ei am cinstea şi ei m-au deprins să desfac lumea a de care să te lipeşti, pentru rai, de păcătoşii cei fără de ispăşire!”

Începeau uneori în odaia oaspeţilor, a din fundul hanului, ferită de gâlcevile, chilomanurile ori zarva de du-te-vino a sălii mari, a pentru toţi cei trecători şi întâmplători, numai la o strachină de fiertură şi la o bărdacă singurică rămânând. Mai încăpeau să asculte câţi aveau loc şi nicio treabă, din fetele şi flăcăii care slujeau la han. Numai una din povestiri nu o ştia decât Frusina: cea cu Gherghina. De aceea, dacă plecau, le duceau dorul. Hangiţa avea încă şi alt temei: dragostea ei pentru Vlaicu. Acum, cu akângiii, s-au dovedit a se lega Zdrenghe cu Drina, care răzbunat-a moartea părinţilor ei. Aşa se leagă iţele în covorul cel fermecat care-i lumea în care trăim o viaţă.

Până târziu şedeau uneori: atât de târziu, că rămâneau doar tuspatru: cu Pavel şi Drina, ori numai ei doi: Vlaicu şi Frusina. Se întrebau fie că erau în patru, fie şi când se aflau numai ei doi:

— Asta e pricina de care ni-s dispăruţi Toader cu Gherghina?

— Akângiii n-or fi început năvala numai de pe la Nicopole, ci şi pe la Giurgiu or fi venit...

— Ori şi de pe la Vidin, se poate, întregea spusa Frusinei bănuiala lui Vlaicu şi îl încurca întrebarea: „Dar amândoi? Şi niciun semn? Să dea ei peste akângii şi să tacă aşa, fără să ne vestească şi nouă răul ce ne paşte? Nu, nu-mi iese socoteala! Fiecare, ori împreună... pe unde-or fi?"

— Pe unde ar putea fi? se întreba Frusina.

— Mă bate gândul că-s amândoi, dar pe unde?

— Să nu fi păţit ceva! se temea Frusina.

— Ei? Nişte dihănii ca ei? Neînfricaţi şi...

— Săgeata... suliţa, înşira Frusina, privind undeva.

— Frusină! Nici să ne gândim!

— Doamne fereşte, Vlaicule!

*

La Cosminele, lemn era, dar n-au putut găsi oameni la tăiat şi despicat. Câţi ar fi putut face treaba asta, nu erau. Toate căruţele şi carele fuseseră cerute la curtea domnească. De ce? Veniseră oamenii de la Argeş, ostaşi călări, şi i-au adunat, ca de peste tot din împrejurimi: „E porunca măriei sale!", spuneau oştenii şi nimic mai mult. Dacă au ajuns cei care strângeau carele până la Cosminele, înseamnă că ele trebuiesc neapărat. La ce? „Aşa e porunca! Mâine, dis-de-dimineaţă, pornim!" Toader şi Gherghina atât au putut scoate de la bătrâni, de la câţi nu plecaseră după porunca domnească.

— Când au pornit, oameni buni? întrebă Toader mâhnit că se vedea nevoit să nu ducă treaba la bun sfârşit.

Oamenii întâi tăceau. Păreau că se gândesc.

— Trei-patru zile de când s-au dus.

— Încotro au apucat-o?

Iar se gândeau, întârziau răspunsul. Îngrijorarea era şi pe feţele celor întrebaţi. Într-un târziu, au auzit pe unul din cei adunaţi:

— De vale.

— Dar unde? scormonea Toader.

— Porunca măriei sale!

Mai mult n-au scos de la ei. Au pornit cu caii odihniţi, după ce au păscut iarbă grasă, după ce i-au adăpat. Au pus şi ei ceva în gură şi în desagii legali dinaintea şeii şi-au pornit-o „de vale!” Către amiază, după ce au mers în trap, lăsând roibii şi în pas de voie, ei mai mult nu vorbeau, au coborât din şa, la o apă ca să îmbuce ceva, să odihnească şi caii.

— Ştii ce zic? începu Toader cu fereală. Gherghina parcă bănuia, aşa tăcea:

— Zi, acu'! făcu fără să vrea a şti.

— Tu, Gherghina, să...

— Ştiu, să o iau într-o parte, tu într-alta, nu?

— De unde ai ghicit?

— După cum te fereai să-mi spui.

— Hm!

— Acu', spune: eu încotro s-o iau, şi tu unde? întrebă posomorât Gherghina.

— Tu să mergi către Vadu-Cumanilor, să vezi ce-i. Eu s-o apuc în sus, către Loitrile; la alde Alexandru Bolocan, cu care e învoit Baibarac şi pentru buşteni, dacă aici n-am făcut nicio ispravă... Nu putem întârzia. Neguţătorul veneţian aşteaptă lemnul în Brăila. Nu?

— Păi, dacă n-ai găsit care în fundul pădurii, că le-a cerut vodă, o să găseşti la Bolocani? Eu zic că lui demult i-au dus carele la Curte.

— Şi tu ai dreptate, Gherghina. Ce zici? Acum că suntem aici...

— Unde suntem? voi a şti Gherghina.

— Păi, nu suntem departe de Argeş, zic.

— Nu zici bine, Toadere. Nu-i deloc aşa. Suntem încă departe.

— M-ai dovedit iar, frate-meu!

— Ai trecut Prahova, cum mergem cu soarele în faţă, o să dăm de Ialomiţa astăzi încă, dacă mergem mai repejor.

— Iar ai dreptate.

— Azi asta, mâine să ajungem la Dâmboviţa şi-apoi dăm de Argeş.

— Şi până la Curte, mergi spre miazănoapte iar bucată bună.

— Gherghina, mergem amândoi la Curte.

— Numai amândoi, asta să știi bine. Om ajunge la Curte sau nimerim într-altă parte. Cine știe? Așa îmi spune mie inima că ce-i să vină, s-a și pornit.

— Ce? La ce te gândești? sări Toader, ca și când ar fi fost zvârlit pe jăratec. Adică?

— Dacă a ajuns el, vodă, să adune carele și din funduri de pădure, tu ce zici?

— Ce să zic?

— Până acum s-a și pornit.

— Cine? Ce?

— Nu știu nici cine și nici ce, frate, dar zic să ne grăbim încotro am pornit. Pe drum om mai vedea. Mai întâlnim lume. Întrebăm.

— Pe cai! și se ridică Toader...

Încăleca și Gherghina. O zbughiră ca spăimântați, fără a ști de ce.

Până la Argeș aflară: domnul Mircea a ieșit din cetate și-a pornit spre Giurgiu. Akângiii pradă țara, pătrunzând la Vidin bulucurile cele mai mari și numeroase. Dar și pe la Turnu, pe la...

Ajunseră la Olt și coborâră pe el; până în dreptul Drăgășanilor nu întâlniră nimic și, pe câți întrebau din țăranii care urcau către Cozia, către munți, la adăpost, nu știau a spună decât că „Akângiii au trecut Dunărea pe la Vidin, pe la Turnu, pe la Giurgiu, nu se știe bine, dar vin. Domnul ar fi pornit către Giurgiu cu oaste".

— E să mergem și noi într-acolo! zise Gherghina. Și degrabă.

— Trecem pe la han, frate.

— Trebuie?! De făcut n-am făcut nicio ispravă, Toadere, și cu ce obraz dăm ochii cu ei?

— Or mai fi acolo?

— De unde să știm? Dar afla-vom. Mi-am uitat și zilele, azi câte să fie, Toadere? Tu știi?

— Să fie... vreo...

— Neguțătorul venețian ridică ancora la început de iulie, parcă așa spunea.

— Da, pleacă! se gândi amărât Toader.

— Le-am încurcat... spuse ca pentru el Gherghina.

— Noi? Vremurile! ca o înjurătură îi ieși din gură ultimul cuvânt.

Goneau sub seară nebunește. Mai aveau o poștă aproape până la apa Vedei și a Teleormanului, la răspântia hanului. „Acolo ce-o fi?" Peste tot locul pe unde treceau, de la drumul spre miazănoapte către munți, spre Curtea de Argeș, toate așezările omenești scrumite. Oamenii jeleau, înjurau, se închinau săpând bordeie să-i adăpostească pe-ai lor, câți mai rămăseseră.

Nu mai întrebau pe nimeni nimic, goneau cu îngrijorare din ce în ce crescândă. Ce vor găsi? Ce se va fi întâmplat? Hanul, în răscruce, nu se poate să fi scăpat! Cu cât se lăsa întunericul, prevestirile le aduceau în suflet o noapte mai neagră decât cea care se apropia. Nu se gândeau decât la rău. Le treceau prin cap cele mai groaznice lucruri. De departe, lumină licărea la han. Primul semn bun. Caii sforăiau obosiţi foarte. N-or crăpa. Băteau pintenii, că până la urmă îi lăsară înfipţi în burta cailor. Animalele sângerau. De durere goneau înnebunite.

Ajunşi, îşi dădură seama că în jurul hanului pământul fusese răscolit de copite, găsiră în spatele hanului, dându-i ocol, groapa în care fuseseră vârâţi akângiii ucişi. Bătură în porţi. Erau cu grinda pusă. În jur linişte, dinăuntru nimic. Doar licăr de lumină la un ochi de fereastră. Bătură cu nădejde, cu deznădejde.

— Care-i? se auzi într-un sfârşit glasul aproape bărbătesc al Frusinei, poruncitor şi temător totodată.

— Oameni buni! Toader şi Gherghina!

Se dădu grinda de-o parte. Se deschise o latură a porţilor.

— Voi sunteţi?! Doamne, Doamne, m-ai auzit! spuse Frusina.

— Unde-i Vlaicu? Dar Pavel?

— Cu măria sa. I-a luat la Giurgiu. Adică ei au cerut să meargă şi i-a luat.

— Când?

— Doar ieri nu, alaltăieri.

— Mergem la Giurgiu, Gherghina! zise cu trebuinţă în glas Toader.

— De bună seamă.

— Ci staräţi, oameni buni! făcu Frusina. Să vă spălaţi, să vă odihniţi, să plecaţi mâncaţi!

— Ni-i de grab'!

— Ho, că n-au intrat turcii în ţară, glumi Frusina.

— Ba, uite, vezi! Au intrat turcii-n ţară, Frusină! zise Toader, de-asta ni-i de grab'!

— O fi, dar e şi mâine zi. Akângiii, pe câţi i-au întâlnit, i-au hărţuit rău, până i-au aruncat în Dunăre, aflau de la Frusina.

— De unde ştii?

— Au venit oameni dintr-acolo. A venit domnul cu oaste tare. I-am văzut. Măria sa a poftit înăuntru cu ăi mari... Era şi Sin spătarul cu domnul şi banul Radu. Încă, ce crezi, Costea picernicul mi-a lăudat vinul ce i l-am dat să-l bea măriei sale.

— Nu spune?! se bucura Toader.

— Ne-a lăudat pe toţi măria sa, că am ţinut hanul şi am adăpostit băjenarii din satele de pe vale.

— Aşa aţi făcut? era numai bucurie în întrebarea lui Toader.

— Iaca, aşa făcurăm, să ştiţi. Acum să poftească să mai vină. Avem arcuri şi săgeţi destule, şi iatagane, hangere, lănci! se lăuda Frusina. De-ar şti Vlaicu şi Pavel că sunteţi teferi, în han la mine, mult s-ar mai bucura. Am fost tare îngrijoraţi.

— De ce să fiţi? zise Toader.

— Noi, pe unde-am fost, n-am făcut nicio ispravă. Am venit precum vezi, fără carele cu buşteni, spuse necăjit Gherghina.

— Nu e nimic. S-au gândit Vlaicu şi cu Pavel că s-a întâmplat ceva cu voi şi l-a repezit pe Baibarac la Bolocani, la Loitrile. A trimis vorbă. Mâine-poimâine trece pe-aici. Până în cinci zile e în Brăila cu carele. Akângiii, puşi pe fugă, înecaţi în Dunăre, hăcuiţi! De n-o mai fi vreun necaz, gândesc că a fi la vreme cu buştenii.

— Aşa au făcut? se însenină Gherghina. Straşnici oameni!

— Straşnici! mai apăsă şi Toader.

— Şi matale când zici să plecăm la Giurgiu, că eu şi-acum aş porni-o? Ce zici, Gherghina?

— Pe cai! Vorba ta, Toadere!

— Nu vă las. V-am spus. E şi mâine zi. Plecaţi mâine, odihniţi, primeniţi... doar daţi ochii cu măria sa, se poate? îi certă Frusina.

— Ce zici, Gherghina? întrebă Toroipan.

— Păi, eu... Nici nu încape vorbă... Ar fi s-o supărăm, se uită la Frusina. Zic să...

— ...să plecăm mâine! hotărî celălalt.

Cinară cu ei Frusina şi Drina. S-au povestit cele de povestit şi, mai devreme decât ar fi vrut femeile, cei doi se ridicară. „Urieşi sunt ăştia! Toroipan dă cu capu-n grindă, iar Gherghina parcă ţine casa-n spate! Doamne, să-i vezi şi să nu crezi!”, gândeau femeile.

— Noapte bună vă zicem şi...

— Mâine cu bine.

Îi poftiră în camera din fund, a lui Vlaicu. Jos, sala şi odăile erau mai înalte decât cele de la cat. „Barem să poată să se întindă ca lumea”. „Dar în pat cum o să încapă?”, zise ultimul gând tare Drina.

— Aşa-i, nu m-am gândit, fato.

— Nu vă faceţi griji. Îmi întind picioarele pe un scaun.

— Nu, nu se poate. Te chinuieşti. Drino, cheamă doi băieţi. Dăm patul afară şi-i punem aşternutul jos. Încai să se-ntindă omu'-n noaptea asta.

— Fug după ei.

Până să vină flăcăii, argaţi în han, Gherghina scoase patul pe tinda dintre odăi. Frusina şi Drina îi aşternură jos, dintr-un ungher într-altul.

— Acum știu că mă întind și eu ca lumea. Mulțam frumos dumneavoastră! zise Gherghina.

Somn de bușteni avură amândoi. S-au supărat că i-au lăsat să doarmă până după răsăritul soarelui.

— Nu-i de grabă! Ajungeți! zicea Drina.

— Ce-i până-n Giurgiu?! O nimica toată, spunea Frusina.

De când cu „războiul de la han” cu akângiii, de când cu Pavel, Drina îi spunea Frusinei „surată”, nu-i mai spunea „lele”. Deși nu le despărțeau decât trei ani, Frusina era și stăpâna hanului, deci îndoit s-ar fi cuvenit să i se spună lele, dar n-a mai vrut ea. „Eh! Ce ți-e și cu dânsele?”, băgau seamă șolticarii de argați și fetele hanului.

Și-au pornit cei doi uriești. Drumul pustiu. Cai morți, akângii uciși, neîngropați.

— Câți or fi fost, dacă atâția au pierit? zise Toader.

— Ăștia de-au dat ortu' popii în vreun fel, zic c-or fi fost mai mulți decât ce-au apucat să scape! judecă Gherghina, iar Toader adăugă:

— Să știi că ai dreptate! Câți s-or mai fi înecat în Dunăre, câți or fi în lanțuri, la păstrare...

Cu cât se apropiau de Giurgiu, pe drumurile care acum curgeau în cel pe care veneau cei doi călăreți se îndesau țărani spre târg, în căruțe, pe jos, ori călare. Se vedeau urmele trecerii akângiilor: case arse, până și copacii din curte ori prunii din grădină, ori părul de lângă tindă, erau cu frunzele pălite de dogoare. Pe alocuri rămăseseră pereți din bălegar și lut frământat. Toroipan cu Gherghina vedeau astea toate și le era inima grea. Akângiii vor veni mâine-poimâine iar. Nu veneau akângiii, veneau azapii. Sau, când nici azapii, nici akângiii nu se încumetau, veneau așa, a veselie chiuind, zvârlind pământul de sub copite, ridicați din stepe, veneau tătarii. Veneau și toți odată și era bairam mare.

Smicura sânge inima lor, că Toader nu mai avea nici suspin, iar Gherghina nici puterea de a stâlci un purec arțăgos.

Toader și Gherghina, urieșii, pe niște cai pe potrivă-le, îi făceau pe toți târgoveții să întoarcă capul după ei, să stea în loc și să-i privească. Se mirau de înfățișarea lor și ar fi dat să râdă, ori să facă glume pe socoteala lor. Toader însă îi înțelegea, îi întreba liniștit:

— Unde a tras măria sa domnul?

Câte unii ziceau:

— Nu știm dacă ar mai fi, că cei mai mulți oșteni din cei veniți cu dânsul au plecat pe urmele akângiilor.

Alții spuneau:

— Or fi în ostrov, la Dunăre, că sunt acolo să facă cetate tare.

— Încotro, spre ostrov? întrebă Toader, şi ei le arătau drumul.

Se mirau. Giurgiu nu era călcat de copitele prădătorilor. Că foamea îl răzbise, făcu Toader către Gherghina:

— Măi frate-meu, văz că taci, şi ce-ai avut de văzut până aici te-a posomorât, dar noi nu mâncăm ceva? Mi-e foame... Intrăm aici?

— Să nu stăm mult, Toadere, mi-e să văd ce se întâmplă pe ostrovu' cela şi...

— Şi eu, crede-mă, dar la crâşmă aflăm.

— Să intrăm.

Mâncară ce se găsea: peşte prăjit. Băură un vin îndoit cu apă şi acrişor.

— Ţine de sete! se strâmbă Gherghina.

— Jupâne, ne mai dai un rând?

— Cum să nu? Uite, acuş!

Când le aduse cana, îl luară la descusut:

— Măria sa a trecut de pe ostrov încoace?

— A fost. Se face cetate mare acolo. A mai fost cetate, dar acu' cică din piatră o vor ridica. Începe curând. Măria sa a şi rânduit toate.

— Şi măria sa nu mai e pe ostrov?

— Nu, a trecut îndărăt. Îs două zile de când şi-a împărţit oastea, de au luat-o unii spre Brăila, pe lângă apa Dunării, să le taie calea akângiilor, şi alţii cu domnul au plecat spre miazănoapte. Vor să prindă cât mai mulţi, ca într-un ochi, şi să-i căsăpească, să-i înveţe minte.

— Aşa!

— Da, şi zicea unu' din căpitani, că au mas aici, la mine, vreo câţiva...

— Ce zicea?

— Zicea că vor să-i prindă în laţ, cei de-au luat-o spre miazănoapte, să gonească şi să-i prindă, uite-aşa! şi cu mâna împlinea vorbele.

— Nu-ţi aduci o stacană să ciocnim, omule? Hai, zău, că vrem a şti şi noi mai multe.

— Păi vin, de ce să nu vin? Acuş! se întoarse cu stacana.

— Hai, noroc, şi să fie într-un ceas bun, că scăparăm!

— Cum adică?

— Păi, măria sa tot aşa a făcut şi cu Giurgiu.

— Cum, măi frăţie? Zi-ne şi nouă, să nu rămânem proşti.

— Domniile voastre? Cum se poate? Dacă ar avea vodă tot aşa flăcăi bărbaţi în oaste, ar isprăvi cu akângiii şi azapii, cu toată turcimea şi tătărimea. Că eu zic, după cum vă arătaţi, că striviţi cu un pumn zece turci deodată,

— Să te-audă Dumnezeu, jupâne, că şi de-asta venirăm, dar aici a fost pace? Ziceai că ne spui cum a fost.

— Vă spun, cum să nu? Păi, făcea cu degetul pe udătură, vărsa din pahar pe masă, căpitanu' cela. Uite aşa... şi cârciumarul vărsa şi el din stacana lui şi cu degetul trăgea o linie de la stânga spre dreapta şi zicea: Uite dacă asta e, să zicem, Dunărea, aşaaa!, şi aici e Giurgiu nostru (făcea un X cu degetul muiat în vin), s-a lăsat o oaste pe Dunăre şi-a venit aşa, pe-aici, pe lângă apă, iară alta a venit dinspre Vlăsia, pe poala codrului. Din dreptul ăsta, deasupra Giurgiului, la miazănoapte cum ar fi, s-au lăsat pe după Giurgiu, la răsărit... Şi uite, aşa a venit de i-a strâns pe câţi i-a apucat înainte de a intra în Giurgiu. Acuma, dacă i-a tot gonit, pe câţi nu i-a prins, nu le-a mai ars să se apuce de prădăciuni şi să puie foc în Giurgiu, au ţinut-o întins spre răsărit, fugind mâncând pământul.

— Şi-acum? Ce se mai ştie pe-aici? iscodea Toader.

— Acu' îi împing să cadă în braţele oastei ce le iese-n faţă.

— Domnul zici că nu mai e pe ostrov?

— Vă spusei doar. A lăsat ostăşime, ce munceşte acolo, la cetate, la piatră.

— Ştii bine că măria sa nu e în ostrov?! Te mai întreb, să nu batem drum.

— Cum să nu ştiu, că doar pe dinainte-mi a trecut şi nu eram singur, au văzut şi-alţii. Întrebaţi!

— Jupâne, nu fie cu supărare, te credem. Cum să nu te credem? Mai încape vorbă? Numai că domnul Mircea în capul cărei oştiri s-a aşezat? trebuia să ştie Toader lămurit.

— Am auzit, ce să spun... Numa' am auzit şi-atât... Precum c-ar merge la Târgşor şi de-acolo... nu ştiu, că n-am auzit. Dar şi ce-am auzit, oameni buni, trebuie cumpărat cu grijă. Dacă n-a luat-o spre Târgşor şi şi-a schimbat gândul pe drum?

— Şi-asta se poate! zise Gherghina. Noi încotro s-o apucăm, Toadere?

— Zic să mai mergem până la ostrov, dacă tot suntem nici. Măcar vedem şi noi cetatea ce se ridică.

— Şi mai întrebaţi şi-acolo. Oştenii, căpeteniile mari ai lor ştiu mai bine ca mine.

— Aşa facem, Toadere, mergem şi-n ostrov. Musai!

Au plătit ce au mâncat şi băut. I-au mulţumit şi pentru cele ce-a ştiut să le spună.

Încălecând, Toader întrebă:

— Dacă am rămâne peste noapte în Giurgiu, ai avea unde să ne găzduieşti, jupâne?

— Cum să nu? Caii îs frânţi, trebuie şi ei să se hodinească. Putem avea şi grija lor. Întorceţi-vă, vă aştept! Poftiţi, cum să nu? Dacă greşiţi drumul, ori

ca să mă găsiţi, întrebaţi pe oricine de crâşma lu' Spiru, a lu' grecu, aşa mă ştiu şi copiii. N-o să vă rătăciţi tocmai dumneavoastră! Vă aştept negreşit!

Intrară printre cei care lucrau. Toţi păreau a fi făcând parte din oaste. Aveau încins mijlocul cu şerpare din piele, ca de un lat de palmă, în picioare, cei mai mulţi, opinci, dar aveau unii şi cizme cu pinteni.

Abia căpeteniile lor dacă purtau tunică, un fel de tunică, încolo cu cămăşi şi pantaloni ţărăneşti. Mai aveau unii pe umeri zăbunul, ca o vestă de lână, unele scurte, altele lungi, de culoare albă, neagră, vânătă.

Soarele asfinţise. Morţi de oboseală: caii şi ei.

Ce să mai întrebe, se vedea cu ochii, după cele câte le aveau sub nas, că măria sa domnul, dacă fusese pe ostrov, nu mai era. Crâşmarul nu minţise.

Tocmai zisese Gherghina:

— Toadere, ce facem? Abia mă mai ţin pe picioare, calul dă în genunchi de trudit. I-o fi ajungând şi lui.

— Ne întoarcem la grecu'!

Când auziră din urmă-le:

— Sunteţi cumva Toader şi ăl de-i zice Gherghina?

— Eu mi-s Toader, iar el... celălalt.

— Ai văzut, mă?! se lăudă unul către ceilalţi.

— De unde ştiţi?

— Vlaicu şi Pavel au fost cu noi. Am luptat unul lângă altul, de-am zvârlit în Dunăre hoarde de-ale lui Firuz-bey.

— Şi beyul?

— El şi-a lăsat vilaetul Vidinului, dar a fost cu prădalnicii numai până către Olt, nu l-a atins, că el s-a înturnat. Doar nesăbuiţii şi lacomii de pradă au venit încoace spre răsărit, peste Turnu, pe care l-au ars. Când au ajuns către Giurgiu erau cete prea slabe, ne-a fost lesne să-i punem pe goană. Ce n-am putut prinde ori ucide îi urmăresc câţiva de-ai noştri. De trecut Dunărea, nu mai apucă ei.

— Atunci ştii unde-i putem găsi pe fârtaţii noştri? îl întrebară.

— Ştiu. Au plecat în oastea condusă chiar de măria sa şi s-au îndreptat pe drumul de miazănoapte, spre Târgşor întâi, dar până acolo e drum lung. Vorbeau de şase-şapte poşte.

— Când au pornit?

— Acum trei zile, răspunse cel care se vedea mai isteţ şi veghea munca a mai bine de o sută de oşteni.

— Trei zile! zise pentru el Gherghina.

— Păi, atunci... spuse Toader.

— Atunci, nu e chiar cum a spus jupân Spiru.

— Măria sa a venit încoace să înceapă întărirea cetăţii. Tot aşa o fi făcut şi cu Turnu.

— Altminteri n-avea de ce trece vodă Oltul.

— Acu' gândesc... de la Târgşor se îndreaptă de bună seamă spre Curtea de Argeş. Alt unde?

Se judecau cei doi. Şi Gherghina mai zise ca să curme vorbirea:

— Să ne tragem la odihnă!

— Vedem ce facem mâine, se lăsă convins Toader. Apăi, noi, frate, îţi mulţămim. Dar, rogu-te, de unde, cum ne-ai recunoscut?

— Uşor a fost. Ne-a spus că sunteţi nişte namile cât nişte dihănii.

— Dihănii... zise Toader.

— Namile! se supără Gherghina.

— Nu au spus ei chiar aşa! îndulci unul mătăhălos.

— Ba, chiar aşa au spus. Au râs. Au zis că ne-au vorbit astfel, cu namile şi dihănii, ca nu cumva să uităm, dacă vă vedem, să vă spunem ce ne-au rugat.

— Bine, bine, nu-i cu supărare, făcu împăciuitor Gherghina. Dar or să vadă ei ce-or să păţească când ne-om întâlni! Dau ei ochii cu noi!

Au râs împreună şi s-au despărţit prieteni.

Au tras la jupân Spiru.

Dimineaţă au hotărât să se întoarcă la hanul Frusinei.

*

Şedeau la Curtea domnească de la Argeş, după voia măriei sale. Nu se împăcau însă prea bine cu gândul ăsta nici unul, nici celălalt.

— Eu zic că o să ajungem să ne certăm, Pavele. Să ne certăm şi să ne batem ca chiorii, între noi! spuse Vlaicu, pe când şedeau într-una din odăile scunde din apropierea porţii, lângă casa gărzii.

— Ce-ţi veni, omule? Aşa, dintr-odată... De ce ne-am certa?

— ...Din senin. Simt eu asta.

— Măi Vlaicule, fii cuminte! Din ce ne-am lua?

— Nu vezi? Nu simţi? Şedem în odaia asta în care nici măcar în picioare nu poţi sta, ci ori culcat ori aşezat! Nu te striveşte? Pe tine nu te-apucă ruşinea să stai şi să cloceşti? Ne-am făcut nişte trântori.

— Nu, Vlaicule, uite, eu zic că meritam să şedem aşa, ca trântorii, câteva zile.

— Ce câteva zile, măi Pavele, că s-au făcut... zece... douăsprezece... Tu nu te întrebi ce-or fi făcut băieţii? Cum s-au descurcat?

— Ascultă, Vlaicule, tu chiar crezi ce-mi spui? Că adică eu nu mă gândesc la astea?

— Ai văzut? Ţi-am spus eu. Uite, te-ai supărat!

— Păi, cum să nu mă supăr, tu crezi că mie îmi place să şed şi iar să şed? Ce, mama ei de treabă! Aşa mă cunoşti tu pe mine? E păcat, Vlaicule, să-mi scoţi astfel de vorbe.

— Uite, vezi, oamenii când stau fără să facă nimica, se lenevesc ori se iau la sfadă.

— Vorba vine, la sfadă. Vlaicule, dar ce să facem? Hai la vodă şi ne-om învoi la el.

— Cum? Să te duci la măria sa şi să-i spui să te învoiască, măcar şi pe câteva zile, că ai treburile tale? Nu, zău! Cine eşti tu?

— Sunt un oareşicare, Vlaicule. Ca şi tine, ca şi alţii

— Daaa! Bine. Şi gândeşti că numai grija noastră o are?

— Nu, dar şi pe-a noastră.

— Bine. Şi... tu te duci? Că eu nu mă-ndemn. Adică de ce stăm noi aici, Pavele? Că vrem noi, ori că vrea măria sa? Şi de ce?

— Nu ştiu.

— Nici eu. Şi, dacă-i aşa, să mă duc şi să-i cer socoteală: „Ascultă, măria ta, de ce ne ţii aici? Ce gând ai cu noi? Că ne-aşteaptă mândrele şi buştenii. Dă-ne drumul să mergem în căile noastre!” Aşa vrei să fac?

— Nu, da’... se încurca Pavel. Şi-aici ce facem?

— Aşteptăm.

— Ce? Te-ntreb! cerea Pavel.

— Porunca măriei sale.

— Şi dacă a uitat de noi, Vlaicule? Doar tu spuneai că nu ne are numai pe noi!

— Da’ dar noi stăm pe lângă el. Nu se poate să ne fi uitat.

— Ce-ar fi să plecăm? se încumetă Pavel.

Învăţaţi să facă totdeauna ceva, să lupte, dacă se cerea, cei doi nu-şi aflau locul. Îl urmaseră pe vodă, simţind că i-ar fi fost de trebuinţă. Bulucurile de akângii se afundaseră mai adânc, în lăuntrul ţării şi măria sa le urmărea.

Domnul le-a spus: „Îmi sunteţi viteji de nădejde. Urmaţi-mă!” Şi l-au urmat. De akângii n-au mai dat, că s-au risipit, au fost junghiaţi ori s-au înecat în Dunăre, că n-a fost pâlc să nu fie urmărit, ajuns şi prăpădit. Până la Târgşor şi până la Curtea domnească a fost o preumblare. E adevărat, multe au aflat dacă au mers aşa, în alaiul domnesc. Dar după aproape două săptămâni de şedere, începeau să obosească de nefăcut nimic.

— Măi Pavele, aşa nu mai putem sta.

— Plecăm...

— ...la noapte!

— Nu luăm nimic. Dacă mergem noaptea, pe răcoare... Caii odihniţi... până dimineaţa vedem unde om ajunge. De-ale gurii găsim noi. Întâlnim ceva în cale, de foame n-o să murim.

La han au fost primiţi cu mare bucurie. Nu se aşteptau să vină prea curând. „Nu se-ndeamnă să sosească, cât se-ndeamnă s-o pornească”, stihuia Frusina la urechea lui Vlaicu. „Te ştim noi, flăcăule tomnatec! Nu de ieri de-alaltăieri”.

Drina nu-şi mai încăpea în piele de bucurie.

Au povestit ce aveau de povestit, după ce aflară că Baibarac cu Zdrenghe au trecut cu carele de buşteni din Loitrile ca să ajungă la timp la Brăila.

Hanul cu viaţa lui. Oamenii, fiecare, cu ale lor. La loc de trecere nu e aşezământ. Pripa domneşte, ea le face şi le desface. Mai potrivite unele, mai multe nepotrivite. Temei la han pe ce să pui? Şi argăţimea nu face purici prea mulţi, niciodată. Fetele pleacă deodată, cu câte unu încotrova. Multe se întorc, că omu' cu care a plecat nu i-a cunoscut în graba de la han toate metehnele. Până şi băieţii se mai schimbă. Se plictisesc. Li se face de ducă şi pleacă încotro văd cu ochii. De întors, rar care se mai întoarce, nici când pe unde ajungeau era mai rău decât a fost la han. Cel puţin nu s-a plâns niciunul plecând că ţaţa Frusina, „lelea”, cum îi plăcea să i se spună de către servitorimea hanului, niciodată n-a fost unul să nu-şi ia ce i se cuvine şi încă, pe deasupra. De la ea învăţa cum să se poarte cu muşteriii, cum să ţină şi să strângă banul şi cum să-l cheltuiască mai cu folos. Unii şi-au deschis han la drum, vreo câţiva. Şi se lăudau toată viaţa: „am învăţat asta la hanul Lelii!” Aşa îl ştiau cei care erau mereu pe drum, împinşi de treburi.

Un han bine chibzuit, aducea bănet. Dacă ştiai să-l strângi şi să-l cheltuieşti băgând gologanul în ce îţi aducea înzecit, aveai bătrâneţile liniştite, dacă şi vremurile se ţineau în tihnă.

„Sub Munte”, vasăzică plaiuri între munţi. Sub Vâlcan şi Godeanu e cumpăna apelor Jiului ce curge de la apus la răsărit şi ale Cernei, ce o porneşte spre Dunăre, printre culmile Mehedinţilor. De sub Vâlcan, dacă ai coborî de Sub Munte, dai la Vama Vâlcanului de un plai uşor înclinat; în astă desfătare era întocmită stâna cu caşeria, adăpostită de vânturi, cu gerul moale, ferită aşezare, bine socotită, din piatră şi bârne din lemn ca osul: stâna de Sub Munte a baciului Ilie Udrea. Tocmai se văita dumnealui că vor să-l lase băieţii pe care îi avea ajutor:

— A, sărăcan de mine, că de la Simion, Cap-de-Bou, ăla, vi se trage. V-a molipsit. Nu vreţi să vă mai spălaţi cămeşoiu în zăr. Vă pute. Nu l-aţi uitat, mă? Nu l-aţi uitat! S-a dus. Nu l-am oprit. De la mănăstire venise, la mănăstire s-a întors.

Necăjit era baciul. Prinsese mămăliga coajă. Turmele nu mai erau un ciopor încropit şi cu ce veniseră unii dintre băieţi. Caii şi ei se înmulţiseră şi măgarii, dulăii. Toate se înmulţeau, cum e lăsat pe pământ să fie, numai că... baciul rămânea fără ciobani.

„A lăsat tot şi s-a dus. A tras Simion cu piciorul. L-a luat cu el pe nepotu-meu Ilarie! Ce nu mă înţelegeam cu el cât era şi Simion aici, dar apoi! Eh, atunci mai închideam ochii. Ce spuneam: mi-e nepot, să-l cruţ. Am oameni zdraveni, să-l las mai domol cu munca. Şi tot s-a dus după nen-su! Nu e să mă prăpădesc fără el! De se va întoarce vreodată, nici că-l mai primesc! Acu’, ce mă loveşte rău, e că şi Cătălin se ia după el. Să-i mai vorbesc. Îl înduplec”. Gândea baciul Ilie Udrea fel şi chip, să o scoată la socoteală şi să iasă pe a lui. O sucea, o învârtea... îşi zicea: „Văd că de câteva zile nu mi-a mai spus nimic de ducă. După ce om îmbuca, îl întreb... Nu, nu e bine! Poate s-a răzgândit. Dar bosumflat de ce stă? Deschid vorba aşa... Or fi nemulţumiţi cât le dau, nu le-o fi plăcând ce le dau de îmbrăcăminte. De mâncare, deh! ca la stână: din lapte nu pot să scot friptură. Ce mama focului mă fac? Îl întreb. Dar de ce să-i aduc eu aminte? O fi judecat şi ce şi-a zis: mai bine cu rău decât făr’ de... Nu-ş cum să zic, cum s-o-ntorc.” Se mai lua cu treaba, dar iar îşi zicea necăjit dumnealui: „Mai las o vreme. O fi uitat. Ah, ce mă necăjesc flăcăii ăştia! Mă sucesc şi mă răsucesc, tocmai când e treaba-n toi! Să munceşti fără să mai dormi şi tot nu dovedeşti. Unde găseşti alţii să stea în munte, să-i cobori o dată, de două ori în an. Nu-i uşor, tineri sunt, sângele dă în clocot. Piii, drăcia dracului! Ce mă fac? E de muncă. Nu mai stau să aştept să mă lase el. Îl întreb diseară”.

N-a apucat să-l întrebe că, de-a dreptul, i-a zis Cătălin:

— Baci Ilie, noi plecăm.

— Ei, cum așa? Care noi?

— Da, cu Damian plec.

— Cu Damian? se uimi baciul.

Fără să se sperie de uluirea Udrei, Cătălin, ca și când nu l-ar fi auzit, i-a răspuns:

— Ne ducem. Să fim de Paști acolo. Am amânat destul.

— Făr' de voi, ce mă fac? La mine nu v-ați gândit, cum rămân, cu câtă treabă pe cap?

— Lasă, baci Ilie, cobori matale și-ți aduci niște mânji. Acu' noi, vezi, nu plecăm la alt stăpân. Nu plecăm că nu suntem mulțumiți de matale. Nu. Dar e să ne facem și noi, mai așa... după vremi.

— Adică, după vremi, ce înțelegi tu prin asta?

— Să nu mai stăm sus, la munte, fără să ne dezghiocăm mintea. Că la ce o avem? Să mulgem oile? Păi, pentru asta, nu-ți trebuie cine știe ce. Mi s-a deschis ușa..., baciule Ilie, mi s-a arătat dinainte o altă lume și mă cheamă. Mă duc la ea.

— Încai tu, Cătălin a Băcioaiei, moldovean strașnic ești și mai cu minte decât toți ăștia ai mei, că doar ești și mai copt, nu? Mergi pe douăzeci și cinci.

— Am plecat pe douăzeci și șase. Nu mai am vreme să rămân. Adu-ți juncani de ispravă. Noi, treziți suntem de-acu'!

— Dar sunteți băieți buni. Nu-mi vine să cred că aveți de gând să mă lăsați.

— Aveam de gând demult, baciule. Te rugăm să ne faci socotelile și ce ne-oi da, ne-oi da, ce nu, nu-i bine să nu ne dai, că nu-ți aduce noroc.

— Cătăline, te-ai gândit bine?

— Bine, baciule. N-ai mai fost pe la Tismana? Am auzit a fi arhidiacon Simion.

— Arhidiacon? Ce spui, Cătăline?

— Și că o să se însoare. Lumea vorbește. Cică tocmai cu fata banului.

— A banului? Ce spui, măi Cătăline?!

— Banu Stănilă, ăl de-a fost înaintea Radului.

— Iote! Măi să fie... Și voi credeți... Adică tu, că Damian rămâne.

— Am zis eu că rămân, baciule? Nu. Mă duc după Cătălin, zise liniștit Damian.

— Măăă, nu mai sunt fete de bani. Ban e unu!

— Nu o fi fată de ban, o fi de logofăt... Dar nu de asta-i vorba. Noi ne ducem să prindem a sloveni.

— A, a sloveni? căsca ochii baciul. Văz că am trăit și fără a sloveni... rostea răspicat Udrea, dar, fără să-l audă, Damian spuse liniștit înainte:

— Dacă a putut Simion, arhidiaconul Sebastian, apăi încercăm şi noi. O să muncim, o să ne fie greu, ne-om descurca. Trebuie, baciule, să facem şi noi ceva. Să folosim niţel mintea asta din căpăţână, câtă este. Vorbea mucalit Damian. Fă-ne socoteala că ni-i degrabă, baciule! mai zise şi tăcu.

Iar Cătălin adăugă:

— Cum e azi joi, sâmbătă vrem să fim la mănăstire. Începe săptămâna patimilor şi...

— Nu vreţi să lipsiţi şi domniile voastre. Nu mai învie Cristos fără voi. Mă, de când aşa de... bisericoşi, că nu prea eraţi duşi pe la icoane...

— Noi, nu ne ducem să ne călugărim, vrem să deprindem învăţătură câtă se poate căpăta la Tismana.

— Ce-o să mă fac? Ce-o să mă fac? se tânguia omul.

— Ei, nu te plângem noi pe matale. Uite, ce turmă de oi ai. Cai şi măgari...

— Vi-i dau vouă. Îi fac pe din două cu voi, numai rămâneţi.

— Nu glumi, baciule. Să ne dai numai câte un cal, pe bani. Atât.

— Vă dau. Să vă alegeţi.

— De-adevărat, baciule Ilie? De când atâta dărnicie pe matale, că erai cam strâns...

— Ei, uite, de când văd că vă împrăştiaţi şi pe mine mă lăsaţi.

— Matale faci bine munca din căşerie. Brânza lui Ilie Udrea, i s-a dus pomina, este?

— Dacă spuneţi voi, aşa o fi. Şi, zi...

— Baciule, vorba e vorbă. Fă-ne mâine socoteala şi... ne-om mai întâlni noi.

— Munte cu munte, făcea amărât rău baciul. N-am a mă plânge de voi...

— Nici noi de matale. Plecăm şi ne pare rău, dar trebuie, se îngâna Cătălin cu Damian.

— Ce să mai zic?

*

Au coborât Cătălin a Băcioaiei şi Damian al lui Gheorghe, călări pe caii plătiţi din simbria lor, cu ceva bani la chimir, un rând de primeneli noi, ca şi straiele de pe ei, cu traistele pline, cu nişte burduşele de brânză.

Au coborât alene, că amândoi erau cu sufletul Sub Munte. Baciul Ilie a fost om cumsecade. A şi plâns la despărţire. Nu e uşor să te desparţi de locul în care ai muncit, şi-ai trăit alături de fârtaţi cărora le ştiai năravurile şi inima.

Mănăstirea n-ajungi să o vezi decât când eşti sub ea: îţi răsare pe stânca înaltă, ca o cetate. Şi stânca înaltă, dar şi mănăstirea cu zidurile ei, cu creneluri şi cu porţi de fier.

Li s-a deschis poarta întâia şi, când fură să treacă şi a doua, îi cuprinse o sfială şi o teamă – fără să ştie de ce.

Damian, glumeţul stânei, care lua totul în râs şi trist nu a fost vreodată, să nu-l mai cunoşti. Cătălin, mai călit, că doar era şi mai vârstnic, era mai îndrăzneţ. Damian, pierit, nu putea scoate o vorbă.

— Ce ai, Damiene?

— Nu ştiu. Sunt speriat ca de...

— Ca de ce?

— Ca de... Ciorile astea de călugări în anteriele lor negre, parcă ar fi...

— Taci, Damiene! Nu vorbi cu păcat.

— Cătăline!

— Ce ţi-e?

— Mi-e frică, ce mai?!

— Damiene, vino-ţi în fire.

— Să-mi vin, măi, să-mi vin, da' uite, nu pot.

— Las' că-ţi trece. Ce nu e greu la început?

— Asta aşa e, dar vezi...

— Părinţele, am vrea să vorbim cu Sebastian, arhidiaconu'.

— Arhidiaconul Sebastian acum e la şcoala anagnoştilor. Numai dacă o fi vreun răgaz cumva.

— Când ar fi, dacă o fi să fie?

— Aşteptaţi dumneavoastră şi, dacă pot cumva, îi spun că... Da' cine sunteţi?

— Suntem Cătălin şi Damian de la stâna lui Ilie Udrea.

— I-oi spune. Aşteptaţi dumneavoastră. Sau vreţi a merge în trapeză? Poate sunteţi flămânzi, poate... Veniţi de departe?

— De Sub Munte, părinţele!

— Mergem de azi-dimineaţă.

— Fiţi bineveniţi la noi, oameni buni. Să vă arăt unde să vă priponiţi caii, să vă spălaţi. Obosiţi ăţi fi.

— Mulţumim, părinţele. Cât despre oboseală... Am venit şi fără de grabă.

— Haideţi, rogu-vă!

L-au urmat pe călugăr. Isaia era cu primirea oaspeţilor.

— Sunteţi în treacăt pe la noi? îi întrebă.

— Părinţele...

— Isaia mi se spune aici. Îs ipodiacon.

— Părinţele Isaia, ca să-ţi spun de-a dreptul: am venit ca să rămânem. Cu voia sfinţiei sale... la învăţătură.

— Da, dacă ne-o ajuta mintea.

— Dacă vă ajută Dumnezeu, vă ajută şi mintea, nu se poate să nu vă ajute.

— Părinte Isaia, să te-audă Dumnezeu.

— M-aude, m-aude, că Tismana e pe stânci cocoţată şi e mai aproape de ceruri.

Auzindu-l glumind pe călugăr, lui Damian i-a mai venit inima la loc şi-a deschis gura:

— Şi, părinţele Isaia, zici matale aşa, să ne dai nouă curaj, dar noi, care venim de la oi, de la cai, măgari...

— Să vezi matale măgari aici! Cu două picioare, dar mai măgari decât măgarii.

— Părinţele Isaia, am prins curaj!

— Aşa ne învaţă dascălii noştri să fim: „veseli şi cu tăiş la limbă”. Arhidiaconul Sebastian...

— El cum îi?

— Tare iubit e de noi toţi, începând cu preacuviosul şi până la cel mai nou venit în şcoală. Dar ce să vă mai spun eu, veţi vedea singuri, dacă veţi rămâne.

— După ce ne-ai vorbit aşa, nu mai plecăm nicăiri. Nici eu, Damian al lui Gheorghe, care eram pierit, nu altă, până adineauri.

— De ce să fii pierit, flăcăule? Crezi că la monastirea Tismanei sunt balauri?

— Dacă ar fi toţi ca matale, părinţele Isaia, apăi aici e raiul pe pământ.

— Chiar aşa, Damiene frate!

Isaia le arătă unde se pot spăla, îi duse în trapeză. Voi să le dea ceva de mâncare.

— Avem, avem acuma, părinţele Isaia. Ba, am adus cu noi ceva brânză şi nişte burduşele pentru... Să-şi aducă aminte Simion, adică arhidiaconul Sebastian, de pe când era cioban. Ne-a dat baciul pentru el, ca să vadă că nu e supărat.

Le-a dus caii în grajd, iar ei s-au aşezat la un colţ de masă, să îmbuce ceva.

— Eu, să-ţi spun drept, mi-e foame, dar n-aş putea înghiţi nimic, frate Cătăline. Deşi a Băcioaiei era mai mare, Damian nu i-a spus niciodată nene, cum obişnuia să-i spună Ilarie lui Simion.

— Aşa, zău, de Ilarie nu l-am întrebat pe Isaia al nostru.

— Da, mă! Cum uitarăm de el?

— Dacă suntem aici, aflăm cum şi ce.

— Se face aproape anu’ de când a întins-o după nen-su.

— Ai un strop de răbdare, îl vedem noi, se-arată el acuş. Dacă află că am venit...

Se făceau că mănâncă. Damian clefetea, plimbând dumicatul dintr-o falcă în alta, neputându-l înghiţi. Cătălin se uita zgâit în toate părţile, cu nişte ochi

căscaţi, de parcă toate mirările de pe lume se-nghesuiau în ei şi rămânea cu dumicatul în mână, neîndurându-se ori, mai curând, uitând să-l ducă la gură. Îi pierise şi glasul. Se uita în bagdadia trapezăriei cu masa ei lungă şi lată, să încapă pe puţin douăzeci şi cinci, treizeci de inşi. Văzu scaunele înalte de la capetele mesei: jilţuri cu spătar, dăltuite frumos într-un lemn fumuriu-galben, crucea de pe perete, o icoană, o candelă aprinsă. Curăţenie de lucea lemnul scaunelor, tăblia mesei, şi podelele, lunecai pe ele.

Tăceau amândoi. Cătălin renunţă să mai ducă la gură gogoloşul şi, deodată, din îngândurare, spuse tare şi când se aştepta mai puţin Damian:

— Mai ţi-e frică?

— Ei, frică! Grijă mi-e!

— De ce?

— Păi, am stat la baci în cojoc şi mintea am lăsat-o de s-a dus cu oile să pască.

— Ei, şi tu! Las', acum suntem aici. Ne luăm de treabă.

În curtea mănăstirii apărură, mişcându-se încet, ieşind unul după altul, călugări în sutane unele negre, altele de culoarea ghindei. Damian se duse să privească din uşă. Cătălin se-ntoarse, plecat cum era în gânduri, să vază încotro apucă Damian. Când îl văzu în uşă, uitându-se afară, întrebă:

— Ce-i, Damiene?

— S-o fi isprăvit şcoala. Numai călugări, ce să-i mai cunoşti pe...

— Uite-l pe Ilarie.

— Unde, mă? Care?

— Ilarie! strigă Cătălin prin uşa larg deschisă.

Cel strigat se uită în sus, spre cerdac, se uită roată, şi era nedumerit cine-l strigă aşa, o voce uitată, dar cumva cunoscută, demult.

— Ilarie! strigă tot Cătălin.

— Fă-i cu mâna, se uită încoa! zise Damian. Ne-a văzut.

— Hai spre el!

— Cătăline! Damiene! Ce-i cu voi, măi băieţilor? şi îi îmbrăţişă pe amândoi cu mare drag Ilarie.

— Măi, să fie... zise Damian.

— Să nu te cunoască omu'. Cu barbă şi cu plete...

— Ce e cu voi? Nu spuneţi?

— Am venit...

— Asta văd.

— Ca să rămânem!

— Nu spuneţi?! se încântă Ilarie. Când o s-audă nenea... Mă duc să-l vestesc! şi porni dincotro venise.

— Care nen-su, mă? făcu pentru cea dintâi clipă, apoi scoase un: Aoleu, nen-su Simion. Așa-i!

— Să-l văd cum mai arată.

Ilarie îl aducea ţinându-l de mână pe un călugăr bălăior, înalt, subţire, cu plete şi barba ca holda coaptă, fâlfâind într-un anteriu de culoare cafenie.

„El să fie?" „Nu-mi vine a crede!", gândeau uluiţi cei doi. Călugărul nu se grăbea. Avea un zâmbet bun şi îngăduitor.

Cătălin şi Damian... Ce vedeau dinainte-le? Înţepenirea lor numai uimire, îi făcu muţi, ba şi surzi, dacă n-avură nicio tresărire când le spuse cu mare bucurie:

— Cătălin a Băcioaiei! Damian al lui Gheorghe! Măi, fraţilor, v-aţi gândit şi la noi? Bine aţi venit! Încotro?

Cei doi numiţi tăceau, privindu-l mereu din cap până-n picioare. Să nu-şi creadă ochilor.

— Cătăline, Damiene, e arhidiaconul Sebastian, nenea Simion.

— Arhidiaconul Sebastian... făcură cei doi, buimaci.

— Da, nenea Simion al nostru! zise Ilarie.

— Văd! spuse ciucit Cătălin.

— Ce e cu voi? Nu mă mai cunoașteţi? Într-atât să mă fi schimbat?

— Eşti alt om! spuse grav de serios Cătălin.

— Tot acela sunt. Numai că...

— Vezi, numai te-ai schimbat... Cum să-ţi zicem?

— Arhidiacone Sebastian, așa să-i ziceţi! se amestecă îndrăzneţ, şi el schimbat foarte, Ilarie.

— Ziceţi-mi cum vă e pofta? Dar, încotro?

— Spuneţi-i voi, că eu n-am apucat. Să vă audă pe voi, zise Ilarie.

— Încotro? întrebă Cătălin. Am venit şi noi... spuse rar, aproape silabisind.

— Vă văd, dar cu ce treburi?

— Păi, se scărpină la ceafă Damian... eu zic că... am venit să...

— Spune, frate! ceru Sebastian.

— Să rămânem, sfinţia ta! spuse apăsat Cătălin.

— Gândul bun v-a adus. Mă voi ruga de preacuviosul, dacă vă primeşte, să începeţi cu mine, până vă deprindeţi cu ce e de învăţat, şi cu oamenii de-aici. Acum haideţi cu mine. Sunteţi obosiţi? Nu v-am întrebat. Ce să fiţi, îşi răspunse singur, o palmă de drum e de Sub Munte până la mănăstire. Aţi venit pe jos?

— Nu. Avem caii.

— Îmi place, aţi venit frumos îmbrăcaţi... Aşa trebuie. Vă duc la preacuviosul, de va avea vreme să ne primească. Să fiţi cuviincioşi. Îl lăsaţi pe sfinţia sa să vorbească şi, când vă întreabă ceva, răspundeţi drept. Dacă

vă întinde mâna, daţi să i-o sărutaţi, dacă nu vă dă mâna, n-o întindeţi voi pe-a voastră. Nu se cade. Ilarie, dă tu fuguţa şi vezi de-l întreabă dacă ne poate primi. Da?

— Alerg, nene! spuse fugind Ilarie.

— Aşa cu voi! Foarte bine. Şi eu care am crezut că aţi venit doar să mă vedeţi. Bată-vă norocu'. Să nu vă speriaţi de nimeni şi de nimic, auzit-aţi voi? Până nu vă arăt oamenii, fiecare cu cele ce ştiu despre ei, nu întrebaţi, spuneţi cât mai puţin despre voi, nu şade bine altfel.

Venise la fel de repede precum plecase, stătea dinaintea arhidiaconului şi, dacă văzu că le vorbeşte noilor veniţi, nu-l întrerupse decât când Sebastian îl întrebă:

— Ei, Ilarie?

— Vă aşteaptă.

— E singur? mai voi să ştie Sebastian.

— Nu. E cu ieromonahii, cu părintele Sion, cu...

— Mai bine că-s toţi cei mari în păr. Şi către Cătălin şi Damian, punându-le câte o mână pe umăr: „Ne-am înţeles? Răspundeţi când sunteţi întrebaţi. Cuviincioşi, dar neşovăind."

Îi apucă Sebastian de câte o mână şi plecă spre cancelaria mănăstirii.

Intrară. Pe o masă mare, acoperită cu un postav verde, pene de scris, cărţi groase, cu scoarţe tari, cu file multe. Călimări, două cu pene înfipte în ele şi, dinapoia mesei acesteia, un bărbat cărunt, cu plete lungi, prinse la ceafă. Rasa neagră îi era, din mânecile căreia două mâini albe-albe ieşind, cu degete lungi şi subţiri; doi ochi cercănaţi, albaştri şi mari, priveau cu bunătate şi desăvârşită înţelegere care, dacă te aţinteau, te linişteau şi îţi aduceau o împăcare din care şi tu te simţeai mai bun şi cu mintea luminândă. Nicodim, căci el şedea în jeţul cu spătarul înalt, de întrecea culionul de pe care cobora negru pe spate zăbranicul, întrebă cu glas cald, de părinte, după ce se uită şi la ceilalţi călugări cu care se afla:

— Pe cine îmi aduci, Sebastiene, arhidiacone?

— Doi fraţi rătăciţi.

— Adică?

— Venit-au de la ciobănie, unde am stat ascuns ca un fur, şi ca mine ar voi să deprindă învăţătură.

— Îi cunoşti, de bună seamă.

— Da, preacuvioase!

— Înţeleg privindu-te că tu, arhidiacone, ai vrea să le împărtăşeşti dintr-ale tale dobândite învăţături.

— Da, preacuvioase!

— Sebastiene fiule, nu crezi că tocmai fiindcă ai fost cu ei cioban, în aceeaşi stână, nu-ţi vor da deplină ascultare?

— Nu cred să nu-mi dea ascultarea cuvenită, spuse îndoindu-se cumva în sinea lui.

— Aşa să fie, fiule. Îngrijeşte-te de ei.

Se ridică şi le întinse mâna.

Cuviincios, mai întâi Cătălin dădu să i-o sărute, iar preacuviosul îi puse cealaltă mână pe creştet. La fel făcu şi cu Damian.

— Bun gând aţi avut să veniţi. Ce se face de bună voie e mai cu spor şi de nădejde. Daţi-vă întreaga strădanie.

Despre ceilalţi, aflaţi cu arhimandritul, şi pe care îi luaseră în seamă cu atenţia primei cunoştinţe, cu ochii proaspeţi pentru asemenea chipuri ce li se arătau dinainte-le, mai apoi au fost dumiriţi de Sebastian, care îi duse să le arate unde vor dormi, locurile la masă, când mănâncă toţi împreună; le mai arătă altele şi de folosinţă.

— Nu aţi uitat ce v-am spus înainte de a vă înfăţişa arhimandritului. V-aţi purtat cum trebuia.

— Dar cine erau ceilalţi? voi să ştie Cătălin, iar Damian ciuli şi el urechile.

— Aşa cum şedea preacuviosul, avea în dreapta sa pe Agathon, cel hărăzit să fie stareţ, mai marele mănăstirii. Dânsul e mâna dreaptă a sfinţiei sale; dealtminteri ca şi ceilalţi doi: părintele ieromonah Daniil, iar cel mai tânăr, negricios, cu barba mică, neagră, cu pletele în cârlionţi căzuţi pe umeri, e preotul Sion. La vreme îi veţi cunoaşte pe toţi. Vi-l trimit pe Ilarie, să-l mai descoaseţi pe el de unele rosturi de pe la noi. De mâine, aţi auzit, învăţăm împreună. Sebastian îi binecuvântă şi plecă la ale lui. Din uşă le mai strigă însă pe alt ton, de prietenie şi dragoste: Să nu mă faceţi de ruşine!

Zvelt şi ager îl văzură îndreptându-se grăbit spre uşa pe unde înainte intraseră învăţăceii.

*

Cătălin şi Damian îşi dădeau osteneală în toate. La început, oboseala venea repede şi încerca să-i descurajeze, obişnuinţa apoi le fu de mare sprijin. Tot ce le era nou, cerea caznă mare, ca pentru orice lucru necunoscut. Pe măsură ce noul se învechea prin repetare, cunoştinţele erau primite cu grabnică izbutire. Cătălin şi Damian aveau minte sănătoasă. Prindeau lesne şi li se întipăreau, ca pentru totdeauna, primele gângăviri ale slovenirii. Dar înainte de a se închide şcoala, până la duminica Tomii, din rânduiala pusă de Nicodim, învăţăceii, care obişnuiseră să slovenească literele cu ipodiaconii mănăstirii, trebuiau să citească unele cuvinte şi unele rânduri pe sărite din cele pe care le învăţaseră, după cum arăta degetul

diaconilor şi-apoi, tot aşa, în faţa cuviosului Nicodim, a părintelui Daniil, a stareţului Agathon şi a ieromonahului preot Sion.

Diaconii Gherasim, David şi Solomon, buni învăţători, Athanasie, că nu-l ajuta mintea, era iscusit la ale lui: era meşter în zugrăvire. Filaret, negustorosul, lipsea de la lecţii, fiind ocupat mai mult cu treburile mănăstirii, cu vândutul atâtor bunătăţi ce prisoseau cinului şi din care vânzând îşi făcea un venit, bun cine ştie la ce, pentru întreaga obşte monahicească. Cosma, fiindcă beţiv a fost de când se ştia, ce să te aştepţi de la el? Grigorie şi Sofronie nu se puteau lăsa de năravul lor de a bârfi, cârti, minţi, linguşi, Hariton, lui îi reveni îngâmfarea, fiind dascăl şi prieten cu Barbu Stănilă şi cu Nicolae.

Ce făcuseră Hariton cu Barbu şi Nicolae? Vânaseră, pescuiseră şi, pe deasupra, îi atrăsese la felurite „desfătări". Până într-o zi când Barbu n-a mai vrut să înveţe nimic. Nicolae, frate-său, ce făcea nenea, gata să facă şi el. Nu era băiat rău altminteri: nici îngâmfat, nici prostălău ca Barbu, dar avea o slăbiciune pentru frate-său, care îl făcea să nu iasă din vorba lui. Aducea cu taică-său. Dacă ar fi avut de cine asculta, cum a avut el, Stănilă, biv-vel banul, de la jupâneasa sa Maria, s-ar fi ales şi de Nicolae un om în stare de ceva, dar aşa... A trebuit să intre amândoi pe mâna lui Sion, după rânduiala aşezată de mai marii mănăstirii şi şcolii.

Radu şi Costantin, de-i ziceau Constandin, încăpuseră amândoi pe mâna lui Cosma. O ţineau numai în chefuri, ascunşi într-o crâşmă ce-o dibuiseră mai la o aruncătură de băţ în preajma mănăstirii. Cum să se împotrivească portarul, un călugăr bătrân, şi care nici nu prea vedea bine, pripăşit de curând, că din cei trei care veneau la poartă călări, unul e Cosma, călugărul-ipodiacon, şi ceilalţi, feciorii banului Stănilă. Îi strigau, că mai era şi tare de urechi: „Radu şi Costandin Stănilă". Dacă auzea numele Stănilă, deschidea grabnic.

Ion nimerise la Grigorie care, îndeletnicindu-se să poarte vorbe, nu învăţase nici pentru el, deci n-avea ce le spune învăţăceilor, iar Vasile şi Dimitrie, pe mâna lui Sofronie, pricopsit la învăţătură ca şi Grigorie cu care, geamăn să fi fost, şi nu s-ar fi potrivit aşa de bine.

Ion Stănilă cu Vasile şi Dimitrie ai Radului erau foc de supăraţi, că ei voiau a învăţa.

Şi-atunci, la Crăciunul trecut, cu o săptămână înainte, au fost iarăşi puşi să arate ce au prins, s-a văzut că sunt „tămâie", şi că până şi ei se plâng că n-au avut de la cine să înveţe (cei necăjiţi că îşi pierd vremea erau Ion Stănilă şi băieţii Radului). Asta a dus la rămânerea în treaptă a dascălilor ce nu şi-au făcut datoria. Dacă nu se vor putea îndrepta, atunci se vor folosi niscaiva canoane ori pedepse şi mai mari.

Mare schimbare a fost când ipodiaconii n-au mai avut să înveţe pe nimeni şi au fost trecuţi să repete ceea ce nu ştiau.

Când au picat la Tismana Cătălin cu Damian, orânduiala era aceasta: Barbu şi Nicolae Stănilă primeau învăţătură chiar de la preotul Sion, hirotonisit în acel Crăciun. Radu şi Costandin îl aveau dascăl pe arhidiaconul Gavriil, care fusese ridicat în treaptă odată cu Sarapion şi Sebastian. Fusese mare bucurie şi în inima logodnicelor, care de-abia aşteptau să se vadă căsătorite. După hirotonisire ar fi urmat nunta şi strămutarea celor căsătoriţi în afara cinului.

Ion Stănilă, Vasile şi Dimitrie ai Radului voiau să înveţe cu arhidiaconul Sebastian. Se împrieteniseră de gândeai că sunt tustrei fraţi, nu doar Vasile cu Dimitrie. Acum, dacă au venit şi „ciobanii", se va ţine Sebastian şi de capul lor cu învăţătura, iar de-i va fi greu, să-l ajute şi arhidiaconul Sarapion sau Vasilie, care însă mărturisea singur că nu-i bun de asta. De altfel Vasilie, cel viteaz în braţ şi credinţă, era foarte bolnav. Nici când fuseseră înălţaţi în treaptă, la Crăciunul de mai an, nu s-a putut scula de pe patul unde zăcea. Se temeau toţi: slăbea, vărsa sânge. Ajunsese o umbră. Şi avea har Vasilie. „Unul ca el să se prăpădească şi alţii..." gândea baba Aspida.

Când Sebastian i-a pus la treabă pe Barbu şi pe Nicolae, feciorii lui Stănilă, nu a fost lucru uşor pentru proaspătul arhidiacon, care, pe deasupra era şi mai tânăr cu ani buni decât învăţăceii săi; iar când au văzut coconii Stănilă că sunt luaţi cu străşnicie de la început şi încă alături de doi ciobani coborâţi de la stână mai deunăzi nici n-au vrut să dea ascultare dascălului lor.

— Noi să fim cot la cot cu nişte oieri? Noi, feciorii banului Stănilă? Nu primim!

— Ba, o să primiţi domniile voastre. Cândva am fost şi eu cioban.

— Cum, şi sfinţia ta ai fost cioban? se mirau coconii boiereşti.

— Până când am venit la mănăstire, aici, la Tismana, am fost tustrei ciobani la aceeaşi stână de Sub Munte. Nu-i aşa, fraţilor? îi întrebă Sebastian.

— Aşa-i! ziseră într-un glas Cătălin şi Damian.

— Şi noi, care credeam... se sclifosi Barbu, iar Nicolae îi imita strâmbătura de dispreţ.

— Care credeaţi, ce? Noi, aici, conaşilor, nu cunoaştem boieria, sărăcia... La şcoala de anagnoşti o singură sărăcie nu e bună: cea a minţii!

— Cum? Îndrăzneşti dumneata... se răţoi Barbu, înălţându-se pe vârfuri, să-l întreacă în înălţime pe arhidiacon cu care era deopotrivă de înalt... un cioban? un ţopârlan!

— Da, îndrăznesc şi o mai spun o dată. Pe noi ne-a învăţat preacuviosul nostru arhimandrit Nicodim să iubim adevărul şi să lovim cu el, bici, când avem dreptate.

— Am să mă duc la arhimandrit!

— O să ne ducem la arhimandrit, se maimuţărea după Barbu şi Nicolae.

— Şi-o să-i spunem noi... adăugi dumnealui Barbu.

— O să-i spunem noi, se auzi şi Nicolae, ca un ecou.

— Dacă doriţi, poftiţi, vă conduc!

— N-am nevoie, mă duc şi singur.

— Ne ducem! apăsă nătâng Nicolae.

— Poftiţi! şi cu mâna le deschise calea.

Cu o falcă-n cer şi alta în pământ se duseră întins la arhimandrit. Intrară fără să bată la uşă, dădură buzna. Popa kir Nicodim ridică agale capul, îi privi, ţinându-i în picioare fără ca el să se ridice. Îi măsură de sus până jos. Îi ascultă cum strigă şi se sluţesc unul după altul, pârându-l pe arhidiaconul Sebastian.

— Cum se poate, sfinţia-ta, să ne pună la învăţătură cot la cot cu nişte ciobani?

— Cu nişte ciobani?! făcea şi Nicolae.

— Şi-apoi arhidiaconu' ne-a spus că a fost cioban ca şi oierii ăştia, veniţi de-o zi, două...

— Ciobani? Oieri? se întreba ca pentru sine cuviosul.

— La aceeaşi stână, Sub Munte, arhimandrite Nicodim! Nu suntem de aceeaşi teapă.

— ...de aceeaşi teapă! repeta Nicolae după el, dar se sperie de ce zise şi adăugă: Nu suntem.

— Şi să ne sperie popa ăsta al dumitale...

(„Iacă-tă-i că s-au obrăznicit coconii ăştia! Plăvanii ăştia, cum le spune jupâneasa, maica odraslelor ăstora", băgă de seamă arhimandritul şi nu-i mai auzi o vreme.)

— ...că el nu cunoaşte decât o singură bogăţie, cea a minţii. Că pot şi boierii să fie săraci...

— Şi să ne sperie popa ăsta al dumitale...

— Adică noi fiind săraci la minte, îşi bătu fruntea Barbu.

— Săraci la minte! se ciocăni în cap şi Nicolae.

— Taci odată! zbieră Barbu la Nicolae, de-şi întoarse Nicodim arhimandritul ochii de la Barbu la umbra lui, Nicolae, cu o linişte care i-o cunoşteau toţi, dar acum nu i-o vedea decât Isaia, care şedea la uşa arhimandritului, ca de obicei. Ieşi Isaia tiptil şi se-aşeză pe banca de-afară, cu urechile aţintite la ce strigau cei doi:

— Nu am fi bogaţi!

„Vai, ce-a înţeles din vorba lui Sebastian! Că bine i-a mai zis-o! Bravo, arhidiacone!”, îşi spunea în gând arhimandritul. Dacă a văzut că popa kir Nicodim nu catadicseşte să scoată o vorbă măcar, cu atât mai puţin să se arate alături de ei, ori chiar să-l cheme pe Sebastian să-i ceară socoteală, Barbu ameninţă:

— Noi plecăm!

— Ne ducem! uitase Nicolae să tacă.

— Iar? se răsti la el Barbu.

— Tac, zise Nicolae făcându-se mic.

Se lăsă o clipă liniştea de mănăstire, odihnitoare, înţeleaptă. Apoi Isaia, ciulit la uşă, auzi:

— Ai spus tot ce ai avut de spus domnia ta, Barbu Stănilă?

— Am spus. Plecăm.

— Ascultaţi-mă şi pe mine acum. Mai întâi să ştiţi că aţi intrat pe uşă fără să ciocăniţi, apoi n-aţi spus nici bună ziua! Cel puţin, cum ar fi fost cuviincios şi aşteptam de la feciorii celui care a fost ban, boierul Stănilă. Cele ce v-a spus ciobanul, arhidiaconul Sebastian, sunt adevărate. Cât despre sărăcia bogăţiei şi bogăţia sărăciei, e vorba de sărăcia de duh şi-a vrut să vă spună, eu vă repet, ca să înţelegeţi bine, nu cumva să...

— Adică suntem proşti? Nu?

— Proşti? se răţoi după ţâfna Barbului şi ecoul umbrei acestuia, frate-său.

— Domniile voastre spuneţi, nu eu am spus.

— Cum? zvâcniră teribil coconii îmbufnaţi.

— Era vorba de cei săraci cu duhul... apăsă vorbele arhimandritul.

— ...săraci cu duhul! se oţăra Barbu.

— Şi nu cu punga. Iar despre ce i-ar place arhidiaconului Sebastian, îi place şi popii Nicodim.

— Da’ ce adică îi place, mă rog?

— Ce mă rog? se piţigăia celălalt.

— Că şi eu mă împac mai bine cu sărăcia la pungă, decât cu cea de duh.

— Adică? ridica glasul Barbu jignit foc.

— Adică? făcea celălalt.

— Chiar vreţi s-o auziţi şi din gura mea? Să nu vă fie cu supărare!

— Să auzim!

— Vrem! ceru şi Nicolae după Barbu.

— Aţi vrut-o, o aveţi: decât bogat la pungă şi sărac la minte...

— Plecăm! ameninţă Barbu.

— Plecăm! făcu precum un papagal Nicolae.

— Isaia! răcni arhimandritul, că auziră toţi cei de pe afară şi încremeniră.

— Aici, preasfinţia ta! strigă speriat Isaia, năpustindu-se înăuntru.

— Spune la poartă... Cine e acolo?

— E baba Aspida.

— Cine o fi! Să nu iasă nimeni pe poarta sfintei monastiri Tismana, fără a mi se spune mie întâi!

— Da. Am înţeles, sfinţia ta. Mă duc. Fug! şi zvâcni pe uşă, tare vesel Isaia.

Nicodim îşi scoase o basma mare, albă şi îşi şterse fruntea, apoi zise:

— Nu o supăraţi pe mama domniilor voastre, jupâneasa Maria. E păcat! Şi pe prea blândul dumneavoastră părinte. Aşteptaţi aici. Peste o săptămână vin la noi. Mergeţi şi cugetaţi.

Şi îşi vârî capul în hârţoagele cu felurite înscrisuri. Se cufundă în treaba ce-o avea de dus la bun sfârşit. Ceva mai târziu, auzi ciocănit în uşă.

— Intră, rogu-te.

— Plecăciune, preasfinţia ta. Binecuvântează! În uşă era arhidiaconul Sebastian.

— Tu erai, fiule Sebastian? la vederea lui fu bucuros. Se înveseli chiar arhimandritul. Se ridică, îi ieşi în întâmpinare. Îl îmbrăţişă: Şezi, şezi rogu-te! Aşezându-se şi el în jeţ, încrucişându-şi mâinile, zise apoi: Sebastiene, fiule, bine le-ai spus-o! Aşa să fii! Pe slabi, pe netrebnici să-i loveşti cu adevărul!

Au vorbit până a tocat de vecernie. S-au sfătuit în multe. Ce-a avut să audă Sebastian l-a îngrijorat. De aceea, văzându-l aşa, adăugă arhimandritul:

— Ar putea fi şi altfel!

Au ieşit împreună. Drumul spre biserică l-a făcut Nicodim sprijinindu-se de umărul arhidiaconului.

*

Sâmbătă, sub seară, sosiră şi dumnealor jupâneasa Oana, băneasa, cu Smaranda, cu mult calabalâc, dar fără Radu banul care era la Curte, la Argeş. Nu se ştia de va veni şi el sau va face Paştile acolo. Treburile şi măria sa îl ţineau departe de familie şi de un strop de tihnă.

Oana coborâse din caleaşcă, fără să se mai ocupe de fată, care o şi zbughise înainte de a se opri roţile trăsurii, şi fără să o întrebe încotro, ştia doar prea bine, şi o lăsă. De băieţi îi era dor. Plecă să-i caute.

Băneasa Maria călătorise într-altă butcă, între cele două gemene ale ei: Ilinca de-a dreapta şi Ruxandra la stânga, având-l dinainte-le pe boier Stănilă, mai mult singur tot timpul, ca şi când n-ar fi fost împreună cu familia lui, partea femeiască. La ce gândea boierul? La nimic. Era obosit de drum şi altceva nu mai voia decât o masă bună şi-un pui de somn. De la o vreme se părăsise într-o uitare de sine. Părea întruna istovit şi pus pe odihnă. Venea la mănăstire mai mult adus. Nu se îndemna să vrea nimic.

Oana îşi zări de departe băieţii într-acel ungher, cel mai depărtat al cerdacului, ce ocolea şirul chiliilor pe trei laturi ale mănăstirii. Tocmai erau adunaţi şi se pregăteau să fie ascultaţi de Sion şi de cei trei prelaţi, mai marii mănăstirii. Era ziua când fiecare învăţător trebuia să-şi înfăţişeze rodul muncii cu citeţii. Ei aşteptau, mai întrebându-se între ei, mai gândindu-se dacă ştiu cât se cuvine. Damian părea vesel, netemător de nimic.

— Şi dacă nu ştim, Damiene? Ne facem de râs?

— De unde ştii tu, măi Ioane, că o să ne facem de râs?

— Zic şi eu!

— Ţie ţi-e frică? Te temi că n-ai să ştii? De ce? N-ai să te faci de ruşine!

— De unde ştii? îl întrebă bucuros deodată Ion.

— Ştiu eu. Te văd băiat deştept. Eu zic că niciunul dintre noi n-are a se teme. Uite, mă prind cu voi, că şi Dimitrie, şi Vasile. De Ilarie şi Cătălin nu mai vorbesc, pe ei îi ştiu dinainte. Noi să ne facem de râs? Haida, de...! O să vedeţi. Ce? Noi suntem ca... dar ce mă amestec eu? Fiecare cu glagoria lui. Cu ce ai în dovleac, cu aia mesteci.

— Uite-o pe maică-ta, Dimitrie! strigă Ion. E mătuşa Oana. Trebuie că va să sosească şi ai noştri.

N-apucă să isprăvească vorba Ion, că duruiala de sub turnul porţii vesti intrarea pe sub bolţi şi se iviră caii în spume, biciuiţi şi osteniţi, care aduceau şi pe cei ai lui Stănilă.

Smaranda Radului porni grăbită, aproape alergând şi întrebând pe cine întâlnea: „Unde e părintele Sion?”, „L-aţi văzut pe părintele Sion?” Cei care au ştiut ceva i-au spus, ceilalţi au dat din cap că nu. Toţi însă se întrebau „Cine-o fi?” „Parcă ar fi...”, şi nu le veneau să spună cine, atât de schimbată era. Frumoasă fusese Smaranda dintotdeauna, dar la darurile ei se adăugau acum o dogoare de simţământ şi o pripeală în ce făcea, că uneori era repezită şi nu îi mai intra atunci nimeni în voie. În preajma venirii la mănăstire, a fost foarte tulburată, nu-şi găsea niciunde locul, un neastâmpăr străin ei însăşi, un freamăt adânc şi de nestăpânit. Îl văzuse pe Sion de mai multe ori, venit la Berivoieşti trimis de arhimandrit. Stătuse la conacul Radului în trei rânduri, câte două săptămâni, după cum şi Sebastian cu Gavriil rămăseseră în casele bănesei Maria, pe lângă logodnicele lor, chip să le înveţe şi pe dânsele a citi şi scrie. În răstimpurile când logodnicii, dascăli de slovenire, se aflau pe la conacele fiecărei dintre alesele lor, Smaranda şi-a dat silinţa să înveţe multe, şi Ilinca la fel, Ruxandra însă, neastâmpărata Ruxandră, nu a prins mai nimic, şedea numai aninată de grumazul lui Gavriil, în loc să-i urmeze degetul care arăta o literă sau alta.

Unii dintre învăţăcei, dar mai cu seamă dintre monahi, ar fi zis despre Gavriil: „Ce călugăr mai e şi ăsta, care se însoară...?”. Sarapion a fost mirat că Gavriil nu i-a spus nimic despre porunca cuviosului de a părăsi cinul monahicesc şi să primească a fi mirean. Să se lase împins la un cu totul alt trai, în îndestulare, numai în frupt, cu împlinite toate dorinţele: şi cele lumeşti, şi... Doar îl aşteptau, pe lângă viaţa de familie, cu nevastă şi copii, îndatoririle, demnităţile la Curtea domnească. A tot amânat să-şi spună păsul. Atât a amânat, până ce Gavriil a fost cel care, într-o bună zi, a fost auzit întrebându-se:

— Ce fac? speriat singur.

— Ce-ai şi făcut, nu spui? Acu’ nu te mai poţi întoarce. Ce-ar zice cuviosul?

— Chiar ştii ce-am avut în gând a-ţi spune? se miră arhidiaconul.

— Păi, cum? De când îmi stă pe limbă să te cert, dar de atâta mirare nici să pot a-mi descleşta fălcile. Îi veni bine că a adus vorba el, Gavriil, mai întâi. Dar arhidiaconul îl întâmpină cu:

— Tu ce-ai fi făcut? Ai fi zis nu? Doar cuviosul ne vrea binele. Nu numai pentru noi, călugării. Ci Obştei celei Mari. Însuşi el ne-a insuflat îndatoririle ce le avem în ocârmuirea ei. Aşa-i? Cum să zici că nu poţi, ori ar fi ceva ce să nu vrei?

Tot venind la conacul biv-vel banului Stănilă, lui Gavriil începuse să-i placă fata, dar era departe de a înţelege lucrurile cum ar fi vrut ea. Ruxandra era cea care îi da ghes:

— Ia-mă în braţe, Gavriile. Aşa, strânge-mă. Nu mă săruţi? Te sărut eu. Dă-mi mâna! Şi pe cealaltă! I le punea una peste alta pe după mijlocul ei. Acum sărută-mă... Gavriil nu îndrăznea. Era prima femeie pe care o săruta, o ţinea în braţe: Ruxandra. Îi cerea maică-sii să i-l aducă mai des la ei acasă. Până când băneasa Maria a întrebat-o:

— Ruxandră, ce ai mereu cu băiatul ăsta? Una-două răvaş ca să-l cer arhimandritului să-l învoiască şi să vină. Vă încuiaţi amândoi ceasuri întregi. Ce e cu tine? Nu şade frumos! Uite, Ilinca îl aşteaptă liniştită, să vină când poate Sebastian al ei, Smaranda la fel pe Sion. Îi aşteaptă şi ei vin... când pot, de bună seamă, când socoate arhimandritul că treburile merg şi fără ei în mănăstire.

— Da, dar eu vreau să învăţ. Să ştiu mai mult decât Smaranda şi Ilinca.

— O să-mi spui că voi tot învăţaţi ore în şir când ceri să nu vă tulbure nimeni?

— Învăţăm. Mă învaţă, răspundea fără grijă de-ai spune adevărul mamei sale.

— Păi, ar trebui să ştii mai mult decât au prins celelalte fete. Soru-ta cel puţin îngaimă ceva, de Smaranda nu mai vorbesc, ea e fată deşteaptă. Halal

ei, acum vrea să înveţe să şi scrie. Ei bine, nu vă pun eu pe voi lângă Smaranda, dar după cât îl ceri tu pe Gavriil lângă tine, ar trebui – ce mai, să fii departe.

— Păi şi sunt! răspunse fără să-i pese de maică-sa, Ruxandra.

— Ascultă, pe mine să nu mă minţi tu, că nu-ţi merge.

— Învăţăm, mamă. Ţi-am spus doar. Mai vorbim de una, de alta... şi dădu să râdă cu neobrăzare.

— De ce râzi? Nu ţi-e ruşine? Ce, uiţi cu cine stai de vorbă?

— Voiam să-ţi spun că...

— Ce să-mi spui? Spune!

— Că... şi iar pufnea în râs.

— Ruxandră, te plesnesc cât eşti de mare!

— Mamă, nu uita că sunt logodită. Că m-am săturat să tot fiu logodită şi să aştept nunta, înţelegi?

— Celelalte cum aşteaptă?

— Treaba lor, eu nu pot.

— Şi-atunci?

— Îl mai învăţ şi eu pe el... câte ceva.

— Neruşinato! Ce poţi tu să-l înveţi? Gavriil e om cu carte, serios. Ştie multe.

— Multe? Mă faci să râd, mamă. Ştie, pe dracu', şi adăugă mai mult pentru ea: Dar îl dau eu pe brazdă!

— Ce vrei să faci? Să-mi spui mie, mama ta, că...

— L-am şi dat.

— Cum? Adică?

— Da, a învăţat mai multe el de la mine, decât eu de la el.

— Ruxandro, mă omori cu zile! Spune-mi!

— Ce să-ţi spun, mamă? Ce să-ţi spun? L-am învăţat să mă iubească...

— Şi? făcu disperată jupâneasa Maria. Şi?! mai porunci o dată.

— Potoleşte-te, mamă, că e păcat. Ce-a fost să se întâmple s-a întâmplat. O să am un copil. Peste şapte luni nasc.

— Cum? Ce? M-ai nenorocit!

— Eu pe dumneata? Mamă, nu te pierde cu firea!

Jupâneasa Maria leşinase. Ruxandra minţise.

*

Smaranda a întrebat, a întrebat, nimeni nu a fost să-i îndrepte paşii. A deschis uşile cât le-a întâlnit în cale, n-a deznădăjduit nici când s-a dus în biserică, doar acolo nu fusese, că nu era slujbă. Nu era nimeni în biserică. „Şi la grajduri am fost, în arhondărie, în trapeză, la Gherasim care citea între

cărţile lui, unde ar mai putea fi? Mă duc în biserică să mă rog. Mă voi ruga să-l găsesc!", îşi spunea cu încăpăţânare.

Intră în biserică. O linişte rece, înduioşată doar de lumânările care ardeau sleit, încleind parcă liniştea. Câteva lumânărele clipeau pentru veghere a morţilor, în pronaos şi la iconostas. Aprinse câteva dinaintea altarului, la icoana din dreapta. Deşi nu găsi cui să le plătească, mai luă trei lumânări, groase cât degetele ei lungi. De ciuda căutării zadarnice, care îi dădea o amărăciune îngheţată şi o făcea să tremure toată, aproape că îi clănţăneau dinţii. Se stăpânea încleştând fălcile. Aşa merse spre iconostas, aprinse lumânările, le înfipse. Când să urce cele două trepte cu care era înălţată catapeteasma altarului, căzu de i se auziră genunchii prin stofa rochiei izbind piatra. Începu să se roage cu înfrigurare, cu deznădejde. Se rugă şi începu să plângă. Poate a şi vorbit, poate îndurarea de care avea nevoie o făcuse să uite că se roagă cu voce tare:

— Îndură-te, Doamne, şi adu-mi-l. Am ajuns să nu mă mai sufăr singură.

Un foşnet de sutană în dreapta ei. Nu-l auzi. Închisese ochii, lăsând lacrimile să-i şiroiască pe obraji, înnodându-i-se în bărbie.

— Adă-mi-l, Doamne! Îndură-te de mine, păcătoasa. S-ar fi auzit de s-ar fi ascultat, dar era atât de cufundată în rugă.

Nici umbra ce-i acoperi obrazul şi umărul, nici pe ea nu o văzu.

— Doamne, păcătoasa de mine...

— Păcătoasă tu, Smarandă?

Ridică ochii plini de lacrimi. Printre ele zări două braţe întinse. Se lăsă prinsă de umeri şi ridicată.

— Smarandă, îi spuse glasul celui care o ridica la pieptul lui.

— Mă îmbolnăvesc fără, tine, Sioane! Sioane! Tu eşti?

— Cine altul?

— Dumnezeu mi te-a dat.

— Fie numele Domnului binecuvântat.

Sebastian ştia că Sion, cu care împărţea iar chilia, este cufundat în rugi. Ştia şi pentru ce se roagă. Vorbiseră doar, vorbiseră în ultima vreme tot timpul despre canonul lor cel mai chinuitor, de neîndurat: să fie departe de logodnice, după ce se văzuseră din când în când, destul de puţin, dar de-ajuns ca să-şi aprindă unul altuia jarul mistuitor al iubirii ce se îndârjea până la durere, neostoită decât cu rugăciuni care, de la o vreme, nici ele nu mai ajutau.

În aceste gânduri o chema la el pe Ilinca. „Ispita mă momeşte şi deja am păcătuit, de vreme ce mi-o visez a mea."

*

— Înalt preasfinte Nicodime, bine te-am găsit sănătos. Te pomenim întruna. De când plecăm de-aici, până venim iar.

— Şi între, mă daţi uitării! glumea arhimandritul.

— Şi între te pomenim, am spus. Oho! De câte ori. Nu-i aşa, Stănică?

— Aşa, aşa! făcea Stănică, cu un surâs sfios.

— Băieţii mei te-au supărat, cuvioase? Spune drept, cerea jupâneasa Maria.

— Drept. Numai aşa pot. Păiii...

— Vasăzică te-au supărat.

— Ion e un băiat care îşi dă silinţa. Cât despre...

— Ia-o de la ăl mare! Hai, văd eu că el e iar, ca întotdeauna, capul răutăţilor. Nu-i aşa?

— Chiar!

— Ce-a mai făcut?

— A vrut să plece acasă cu Necolai, frate-său.

— Şi de ce n-a venit? Le făceam o primire, de mă ţineau minte. Legaţi fedeleş ţi-i trimiteam înapoi. Se poate să-mi facă ruşinea asta? Unde sunt? Lasă, dau eu ochii cu ei! Ceilalţi?

Între aceste, boier Stănilă, dădea de-a-ndaratelea spre uşă. Binişor, să se strecoare afară. De ce? Numai el să fi ştiut sau nici el. Bătrâneţele! Arhimandritul băgase de seamă, dar nu spuse nimic. Tăcu o clipă şi o întrebă din ochi pe jupâneasă, care şi ea se întorsese după bărbatu-său când tocmai lăsa cleampa de din afară. Dădu femeia din umeri, adică: „Ştiu eu ce i-a venit?"

Arhimandritul reluă:

— Cum spuneam... Ion a învăţat cu fraţii Vasile şi Dimitrie ai domniei sale banului Radu. Au învăţat! O spun apăsat, jupâneasă Maria! Aceştia s-au cununat cu cartea, cu învăţătura!

— Ceilalţi?

— Aşa şi-aşa. A fost şi vina noastră. Nu le-am dat de la început ca învăţători chiar pe cine trebuia.

— ...Sigur că da. Asta ştiu să facă, să se adune cu cine le seamănă. Întotdeauna fac aşa. Doamne, ce pagube!

— Dar să ştii, jupâneasă Maria, am îndreptat lucrurile.

— Cum?

— L-am trecut pe Barbu şi pe... (se corectă arhimandritul; aşa păţea când cel căruia trebuia să-i spună cum nu merita, nu-i putea spune cum s-ar fi cuvenit) domnia sa, coconul Nicolae, de învaţă acum cu arhidiaconul Sebastian.

— Cu arhidiaconul Sebastian? Îl merită ei?

— Şi au colegi doi flăcăi care au muncit la stâna unde s-a ascuns o vreme arhidiaconul nostru.

— Şi cum se împacă?

— Nu vor să înveţe laolaltă cu aceştia.

— Ce? Îi omor! Cu mâna mea îi strâng de gât!

— Când le-am mai spus că şi arhidiaconul a stat la stână, s-au simţit dumnealor, aşa, nu ştiu cum... şi-au vrut să plece acasă.

— N-au ce căuta acasă. Le rup picioarele!

— Am încuiat porţile cele mari ale sfintei monastiri şi le-am spus să vă aştepte aici, să veniţi. Să aştepte o săptămână, şi pe urmă...

— Unde-s? Mi-au mâncat zilele! Şi de-ar fi mai micşori, dar sunt oameni în putere. Şi fără nevastă, fără copii. N-am şi eu nepoţi, n-am şi eu o noră, nicio bucurie în viaţa asta! Of, Doamne! se văicărea băneasa.

— Jupâneasă Maria! N-au intrat zilele în sac.

— Pentru mine, da! Mă isprăvesc ăştia.

— De ce? Nu se poate! Nu sunt ei toţi la un loc în stare să facă una ca asta! Dacă n-au izbutit până acum, apăi...

— Aşa zic şi eu!

— Arăţi jupâneasă Marie, din ce în ce mai...

— Mai cum, cuvioase? Spune-mi. Dumneata dai odoare cu amândouă mâinile şi cu vorbele. Ah, ce om! Domn te făceam!

— Adică?

— Dacă te-aş fi cunoscut înainte de Stănică, şi n-ai fi fost cuvioasa faţă bisericească ce-mi eşti, te scoteam din gaură de şarpe şi mă făceam mireasa ta, popo Nicodime! Amin! De ce n-avem, arhimandrite, mai multe vieţi? Sau pe-asta... s-o luăm de la început! Oooh, Doamne! Şi se închina lăcrimând jupâneasa.

— Lasă, lasă! Aşa a fost să fie! spuse Nicodim, vrând a surâde, dar glasul îi era grav.

— Pe dracu'! Doamne, iartă-mă! Proasta de mine!

— De ce să spună aşa, domnia ta?!

— Ah, Doamne! Vezi, de-aia nu lipsesc la marile sărbători de la Tismana. Mai trăiesc şi eu printre vii! Stănilă al meu, silnic cum e, zice „Iar la Tismana?!", şi eu îi zic „Iar!".

— Bine faci, jupâneasă! Să faci tot aşa încă cincizeci de ani de-acum încolo, că ţi-e sufletul tânăr şi îţi va fi...

— În vecii vecilor! Până la Amin.

— Cum spui domnia ta, jupâneasă Marie.

— Mă uit la matale şi nu mă mai satur privindu-te. Eşti... ca o icoană, sfinţia ta! Lasă-mă să-ţi sărut mâna! I-a şi luat-o cu repeziciune că, până să-şi dea seama şi să apuce să spună: „Ce faci?! Ce faci?”, ea i-o şi sărutase îngenunchind: Mulţumescu-ţi ţie, Doamne, că mai aduci pe lume asemenea suflete! Jupâneasa plângea în hohote. I se făcu sfinţiei sale milă de ea şi-i spuse cu un glas că s-ar fi firimiţit şi stânca Tismanei:

— Nu trebuia! Nu trebuie!

Jupâneasa plângea zguduită toată.

*

În săptămâna dinaintea celei a patimilor, au lipsit de la învăţătură fiii cei mari ai lui Stănilă, Barbu şi Nicolae, până vineri din aceeaşi săptămână, când au sosit părinţii lor. Chiar în seara venirii, după denia ce-a urmat vorbirii dintre băneasa Maria şi arhimandrit, jupâneasa i-a chemat la ea pe cei doi.

— Sărut mâna, mamă, spuseră unul după altul Barbu şi Nicolae.

— Mda! atât a răspuns mama. Semn rău. „Deci a şi aflat. Cine i-o fi spus?”, gândi Barbu, care n-a ştiut de vorba ce-a avut-o maică-sa cu popa kir Nicodim.

— De ce nu mergeţi la învăţătură?

Tăcere.

— Te-am întrebat. Răspunde, Barbule, cu tine vorbesc! Dacă a văzut că tace mai departe, l-a întrebat pe Nicolae: Spune tu, Niculiţă!

Niculiţă se uită la Barbu, tăcu şi el.

— Măăă! Nu se-aude? Ai cui sunteţi voi, mă, coconi bătrâni ce sunteţi? Să ajungă să-i fie ruşine ăleia de v-a purtat în pântece, scârnăviilor?!

— Mamă! dădu să fie împotriva acestei numiri Barbu.

— Ma-mă?! Nu ţi-aş mai fi fost! Dacă nu învăţaţi, vă trimit la Curte, să-i slujiţi lui vodă. Să vă pună grăjdari! Dacă mâine dimineaţă nu vă duceţi la învăţătură, luni plecaţi sub pază la Curte, cu scrisoare de la mine, către... ştiu eu cine. Şi vă încondeiez, să mă ţineţi minte. Plecaţi din faţa mea.

— Mamă! zise Barbu. Noi la şcoală nu mergem.

— Nu mergem, se auzi şi Niculiţă.

Jupâneasa îi privi încruntată, zise:

— Bine! Luni veţi fi duşi de oamenii mei la Curte cu scrisoarea mea! Băneasa Maria nu le mai spuse decât: Plecaţi din ochii mei!

*

— Măi Damiene, spune drept, cum de cunoşti tu literele? Tu ai mai învăţat pe undeva? Spune! întreba numai mirare arhidiaconul Sebastian.

— Eu? Să mai învăţ? Unde? Aoleu, vai de capul meu! făcea Damian. Că de învăţătură mi-ardea mie? Eu le prind aşa... dacă le văd o dată, îmi rămân desemnate aici! şi se bătea cu degetul în frunte.

— Bun cap ai, băiatule! Dar şi tu, Cătăline, n-ai mai învăţat pe nicăieri? se mira Sebastian.

— N-am învăţat, Sebastiene, iartă-mă, arhidiacone. Dar, să-ţi spun adevărat, seară de seară de când am venit, iacă se face săptămână, seară de seară mă învaţă şi pe mine Damian.

— Cum? După ce? întrebă mirat Sebastian.

— Păi, desenează el literele şi mă pune şi pe mine să le desenez. Dimineaţa mă întreabă din ele, pe sărite. Aşa şi-altminteri, iar de la capăt.

— Măi, Damiene, tu ştii să şi scrii? De unde?

— De unde? Dacă mi le-ai arătat o dată, pe urmă le văd mereu şi după cum le văd, le desenez. Nu mi-e greu. Dacă le-am văzut o dată, pe urmă... le am în cap.

— Damiene, mă mândresc cu asemenea citeţ. Cătăline, ia-te după el, că e un năzdrăvan. Pe voi, după Paşti, dacă nu veţi uita cele învăţate şi le veţi repeta în fiecare zi, aşa cum spuneţi că faceţi, vă pun la un loc cu Vasile şi Dimitrie ai banului Radu şi cu Ion Stănilă.

*

April cu primăvară timpurie. Liliacul era în floare, zăplazurile toate, prin uliţele satelor la care nu ajunsese prădăciunea şi pârjolul akângiilor, erau împodobite, ca şi tindele şi prispele cu flori mari şi viu colorate. De umezeala destulă şi la vreme, de soarele cald apoi, au crescut ca şi iarba şi mugurii, văzând cu ochii, în sumedenie de culori, parcă puse cu pensula, ca în luminările de pe începutul filelor cu noi capitole, în manuscrisele ce se desenau, nu doară scriau, prin mănăstiri.

Fiindcă primăvara mustea de viaţă şi în aer mirodeniile florilor urcau spre soarele fierbinte, învăţătura se făcea nu în odaia, încăpătoare dealtminteri, unde Gherasim veghea dulapurile cu manuscrisele apăsate de coperţi tari, groase şi grele; ţinea pregătite călimările, ascuţite penele, străchinile pline cu vopsele şi pensulele cu care se desenau literele începutului de capitole ale scrisurilor copiate; învăţătura cu citeţii se făcea pe tinda lată de dinaintea chiliilor de pe partea de sub stâncă, unde bătea soarele de peste pădure. În fundul tindei părintele Sion le vorbea învăţăceilor:

— M-a bucurat Dumnezeu cu rânduirea cuviosului Nicodim, arhimandritul nostru, că m-a pus pe mine să vă deprind cu cetania. Pe voi şi nu pe alţii. Acuma, dară, rogu-vă Dimitrie şi Vasilie, ai banului Radu, şi

matale, Ioane Stănilă, trebuie să arătăm ce am dobândit. Astfel, mâine s-a pus după utrenie a fi arătarea către mai marii sfintei monastiri a ceea ce ştim. Să vă văd! Mă veţi ruşina au... ba?

— Ba, sfinţia-ta, eu aşa zic, făcea încredinţat Ion şi, dacă vedea pe ceilalţi doi tăcând, îi întreba pe loc: Ce, voi nu credeţi că vom arăta câte le-am deprins din învăţătura dascălului nostru?

— Vom dovedi! spuseră repede şi cu hotărâre Vasile şi Dimitrie.

Veni vremea când să fie cercetaţi învăţăceii de către înalţii prelaţi ai Tismanei. Tustrei erau faţă. Arăta cuviosul arhimandrit o literă lui Ion. O spunea de îndată. Alta lui Vasile, alta lui Dimitrie şi mereu tot aşa: le ştiau strună. Ştiau şi cuvinte a le spune întregi, de cum le erau arătate. Pe alte litere şi alte cuvinte punea degetul Agathon, stareţul. Le-au ştiut de îndată şi pe-astea, iar, fără să întârzie vreo clipită.

— Ce desfătare să dezvălui asemenea sigură cunoştinţă a celor învăţate! se bucura Nicodim.

Egumenul Agathon întărea rostirea arhimandritului. Învăţăceii răspunseră fără şovăire şi cu grabă la cele arătate şi de părintele Daniil, carele muta degetul de pe litere repede, mai repede, apoi de pe cuvinte cu şi mai multă repeziciune. Acesta nu se mai stăpâni şi zise tare, să-l audă toţi, învăţăcei şi învăţători:

— Mă uluiesc flăcăii ăştia! Cinste vouă! Fiindcă, iubiţii mei, mai degrabă decât ne aşteptam, vă voi înfăţişa măriei sale spre a-i adeveri că înţeles-am ce aşteaptă de la noi.

— Da, cuvioase Nicodime, se auzi Agathon, stareţul, e atâta nevoie la logofeţie de dieci.

— Nu vă daţi seama, fiii mei, câtă trebuinţă este. Sfatul ţării, domnul însuşi, vă cer fără de întârziere. Bună treabă ai făcut cu flăcăii aceştia, Sioane, dragul meu. Laudă ţie, laudă şi lor! Domnul cu voi! sfârşi vorba cuviosul.

Trecură cu pas negrăbit mai departe, arhimandritul cu preotul Daniil de-o parte şi Agathon de alta, cuprinzând întreagă lărgimea tindei, cuviosul Nicodim bătându-şi toiagul de dale.

Se opriră la cei care acum, de curândă vreme, fuseseră luaţi sub oblăduirea celui ştiut bun învăţător, Gavriil din Perii Maramureşului. Îi avea pe doi din fiii lui Stănilă, pe Costandin şi Radu. Erau ruşinaţi de când îi văzură apropiindu-se pe cei trei.

Şi-a pus degetul Agathon, le-a arătat unele semne părintele Daniil, învăţăceii şovăiau. Dădeau două-trei răspunsuri, dar până la a fi amândoi într-un gând trecea vreme şi răspunsul nu doar nesigur, ci adesea de-a dreptul greşit. Cu întristare Nicodim arătă tot semne pe care le mai ceruseră

a fi numite Agathon sau părintele Daniil. Arhimandritul arăta litere cu vârful toiagului.

— Dar ăsta ce semn e? întreba mohorându-se popa Nicodim.

— Eee... făcea Costandin Stănilă.

— E? cerea Nicodim.

Şi tăcea Costandin. Radu, după el, la fel.

— Dar acest semn? Cum se numeşte?!

— *Vede?* răspundea întrebând Radu, iar cuviosul îl întreba pe Costandin:

— E *vede?* Ce spui, Costandine, domnia ta?

Acesta se suci, se codi şi spuse sigur de el, mai negândind ce-o să-i iasă pe gură:

— Glagorie!

— Asta e tocmai ce vă lipseşte vouă, boieri dumneavoastră, glagorie, da. Dar litera, semnul ăsta nu e nici *vede,* nici *glagorie*. Întrebaţi-l pe Ion, fratele vostru mai mic, ori pe feciorii Radului, banul. Ce vă vor spune ei, aceea va fi! Şi-apoi către Gavriil, arhidiaconul din Peri: Greu ţi-a fost, ştiu, spuse Nicodim.

— Şi cât m-am străduit...

— Ştim, ştim! făcu sfinţia sa bătându-l pe umăr. I-ai luat neştiutori de la învăţătorul de mai înainte, iară şi acela bun să fi fost şi...

— ...tot de-a surda va fi fost, sfinţia ta. Da, n-au mintea la carte! adause Gavriil.

— Poate că e chiar lipsă de ea, o spuse răspicat şi surâzând popa kir Nicodim.

— N-am zis eu asta... ceru iertare Gavriil.

— O spun eu, cu străşnicie! aproape că se mânie arhimandritul şi, fără să mai privească la învăţăcei, porni mai departe spre fundul tindei, unde arhidiaconul Sebastian îi aştepta.

În drum cuviosul avu să spună celor care erau lângă umerii lui:

— Şi ce dascăl e Gavriil?! Ce talent la zugrăvire are...?

— La zugrăveală poate că şi el se îndeamnă mai mult decât...

— ...la dăscălia cetaniei, bag şi eu seamă, spuse în urmarea celor rostite de părintele Daniil, dumnealui egumenul Agathon.

— Se vede treaba, zise şi arhimandritul.

— Şi de-ar fi cel mai bun dascăl, dacă învăţăceii n-au tragere de inimă la slovenit...

— ...degeaba, întregi Daniil, preotul.

Arhidiaconul Sebastian le ieşi în întâmpinare.

— Barbu şi Niculiţă ai boierului Stănilă? Nu-i văd, se miră arhimandritul.

— N-au mai venit printre noi, spuse arhidiaconul.

— Cum te lauzi, Sebastiene fiule? Eşti mulţumit de cei care s-au adunat să-i înveţi a ceti? întrebă cuviosul.

— Nu mă laud, dar aş avea de ce mă lăuda, sfinţia ta, răspunse cu tărie arhidiaconul Sebastian. Întrebaţi-l pe oricare dintre ei.

Întrebă arhimandritul pe unii, Agathon pe alţii. Preotul Daniil căută să-i încurce. Arăta cuvinte, litere; litere şi iar cuvinte. Repede, din ce în ce mai repede. Le turuiau gurile flăcăilor fără încetare, numai cu răspunsuri bune.

— Bine, Sebastiene fiule, dar ai făcut minuni cu ei!

Îi lăudă arhimandritul.

— Cum de-ai izbutit într-asemeni scurt răstimp? se miră Agathon.

— Cât despre cei doi, veniţi de curând... ce să mai zic? spuse şi preotul Daniil care nu prea avea laudele la îndemână.

— I-au întrecut şi pe cei mai buni, veniţi mai de demult la învăţare. Dar v-aş ruga să-i puneţi la scriere, ceru Sebastian.

— N-au dobândit încă cetirea şi vrei să... nu crezu sfinţia sa Daniil.

— Puneţi-i, rogu-vă, cinstite feţe, domniile voastre să citească, să scrie şi...

— Dă-le să citească începutul sfintei evanghelii de la Ioan, vru părintele Daniil.

— Care? Începe tu, Cătăline! îi spuse Sebastian. Pupă ce ceti câteva rânduri, îi porunci lui Damian: Citeşte tu mai departe. Damian citi, spre uimirea celor de faţă, ca pe apă.

— Bine, dar... voi să spuie ceva stareţul Agathon.

— ...dar că ştiu a scrie fără să-i fi învăţat nimeni, asta e de-a dreptul... Damiene, mai ţii minte ce-ai citit?

— Cum să nu? şi Damian, fără să mai aştepte altă poruncă, începu să rostească pe dinafară rândurile pe care le citise mai înainte.

— Destul, fiule, destul! Cum ţi-e numele? voi a şti arhimandritul.

— Damian al lui Gheorghe şi îs de pe sub Păduchiosu' Sinăii.

— Cu cine ai mai învăţat înainte de a veni la noi?

— Cu nimeni niciodată, sfinţia ta.

— Minune, nu alta! se uimeau cei trei, iar la vorbele cuviosului Nicodim, Sebastian spuse:

— Sfinţia ta, cred că el poate să scrie ce a rostit pe dinafară. Aşa e, Damiene?

— Aşa!

— Să vedem. Hai, cu toţii în odaia lui Gherasim diaconul, acolo găsim ce ne trebuie.

— Dar să nu uite ce are nescris până... se îngrijoră Agathon.

— Nu-i cu supărare. Pot să vă spun şi să scriu şi ce a citit Cătălin a Băcioaiei.

— Mare ţi-e minunea ta, Doamne!

— Gherasime, scoală rogu-te o clipă şi lasă-l pe flăcăul ăsta să şază şi să ne arate cum ştie a scri. Şezi, Damiene! Şezi şi scrie, dar... Pot să te rog să... spuse cu teamă cumva că ar cere prea mult.

— Rugaţi-mă, sfinţia voastră. Dacă pot, îmi dau seama, răspunse înainte de a se aşeza să scrie Damian.

— Să scrii ce a citit Cătălin. Ai să poţi? ceru arhimandritul.

— Scriu! şi se şi apucă de treabă.

N-aveau răbdare. Tustrei se dădură în spatele celui care scria şi citeau ceea ce Damian scria fără de greş. Şi priveau cei trei ierarhi şi nu le venea a crede.

— Ajunge, destul! Şi toate le prinzi cu aceeaşi uşurinţă?

— Sfinţia ta, răspunse Damian cuviosului Nicodim, eu dacă văd o dată scris, îmi rămân scrise aici (îşi arătă, cum făcea el, fruntea, bătând în ea). Până acum, până n-am văzut ce e aceea literă, ce-i cuvântul, n-am ştiut că pot. Acu' văd şi eu că pot.

Nicodim îi mângâie fruntea.

— Te vom ajuta, flăcăule, să ne fii de folos pe cât se va putea mai bine. Sebastiene, fiule, deosebită grijă la învăţare pentru toţi!

Răvaş domnesc

Sătenii din satele vecine veniseră ca altă dată. Umpluseră pajiştile din lunca râului. Cei mai mulţi veniseră pe jos.

Vreme caldă şi însorită dinaintea săptămânii patimilor. Din prima zi a săptămânii, aceasta însă se mohorî. Vânturi sălbatice, când repezite de smulgeau podoaba cu miresme şi culori din pomii ce înfloriseră timpuriu; verdele crud al mugurilor şi frunzele fragede, firele ierbii se ofiliseră şi se culcaseră ori căzuseră la pământ, dintr-o burniţă rece ce se prefăcea în răstimpuri în lapoviţă, şi ninsoare, aşezate într-o pojghiţă ce făceau să degere şi să ucidă frumuseţile primăverii.

Oamenii se posomorâseră şi ei. O îngrijorare spăimoasă îi stăpânea, arătată în mişcări şi în vorbele ce le schimbau.

Însuşi arhimandritul Nicodim, în astă-seară, în rugăciunile de la pristol, se descoperea nu o dată desprins de ceea ce spunea, plecat, rătăcit în gânduri. Starea sufletească neobicinuelnică a cuviosului, era şi a celor din juru-i, că nici Agathon nu era în apele lui, nici duhovnicul Daniil.

Pentru Sion, Sebastian şi Gavriil odăjdiile păreau aripi deschise, uşoare.

Pentru ceilalţi mulţi însă, nimic neobişnuit nu se afla să-i tulbure. Ceea ce săvârşeau împlineau cu gândul la ce aveau de făcut. Printre ei, Sarapion îşi îndeplinea datoria ce-l cinstea, aşa cum îi era sufletul. Gherasim, în strana dinspre locul jupâneselor cu fiicele, în dreapta, în isonul lui David, Solomon şi Athanasie; iar în strana cea stângă: Vasilie, care ţinuse să nu lipsească, istovit de boală, glasul nu i se auzea din glasurile celorlalţi; Grigorie, Sofronie, cu vocile groase şi puternice, Filaret, Hariton şi Ilarie, având-u-i în spatele lor pe ceilalţi învăţăcei adunaţi ciopor, mai mult înţelegând, pe măsură ce li se adunau cunoştinţele primite în şcoală de la dascălii lor.

La această vreme, pe sub turnul porţii, pătrundeau în curte trei călăreţi, slujitori domneşti, cu răvaş de la Curte. Au descălecat. Au intrat în biserică. Şi-au scos cuşmele. Se închinară. Le-au zăngănit pintenii, s-au lovit săbiile în strânsura mulţimii. Cel care purta răvaşul apucă înainte, prin mijlocul bisericii, străduindu-se să ajungă în faţă, dinaintea altarului, unde cu spatele către norod Sion citea cele rânduite pentru seara aceea. Lumea îngenunchease. Merse cât merse oşteanul cu răvaşul, dar n-ajunse prea departe. Trebui şi el să îngenunche. Rămase aşa, până ce se ridicară toţi şi-atunci se împinse către cel care citise:

— Sfinţia ta, pentru cuviosul arhimandrit Nicodim de la măria sa.

— Prea bine.

Luă răvaşul, dar părintele Sion se întunecă. Privi astfel încât logodnicele îl văzură şi-i împărtăşiră îngândurarea. „Ce aduce acel slujitor al Curţii pentru

arhimandrit?” Oana văzu privirea lui Sion, se uită la fete, schimbă o ochire cu jupâneasa Maria şi îşi zise „Ce-o fi?”. Parcă ar fi auzit-o Maria Stănilă, căci îi răspunse gândului:

— Să ştii că îl cheamă pe popa kir Nicodim.

— Atunci nici Radu nu mai vine, zise cu teamă Oana, cumva numai pentru ea.

Porni spre altar, după ce auzi glasul arhimandritului rostind: „Pace ţie, cetitorule!” Sion ajunse prin uşile împărăteşti, şi-i întinse arhimandritului scrisul de la Curte, din piele de viţel, învălătucit şi legat cu şnurul peceţii. Arhimandritul lăsă slujba în grija lui Daniil şi Agathon, trăgându-se spre proscomidie să citească porunca măriei sale. Rupse pecetea.

Faţa cuviosului rămase ca mai înainte senină, ori la fel de îngândurată.

Ieşi din altar, trimisul de la curte care adăsta îi făcu loc şi porni pe urmele cuviosului. Dinaintea vlădicăi se deschise pârtie de capete plecate. Unii dădeau să-i sărute mâinile, dar el le păstra deasupra crucii mari de pe piept, ţinând strâns răvaşul domnului ţării. Pe faţa cuviosului nimeni n-a putut citi vreo îngrijorare, afară doar pasul cumpătat, sigur şi negrăbit, li se păru unora mai apăsat, lăsându-şi trupul mai greu pe fiecare picior. Li s-a părut, dar din asta multora le-a fost să gândească: „A venit oşteanul fără întârziere...”

„De-a dreptul în biserică...”

„... nu-i de-a bună!”

— Sfinţia ta, cuvioase Nicodim, sunt namestnicul Jarcăn, trimisul măriei sale, carele mi-a încredinţat răvaşul acest şi spusu-mi-a să vă poftesc şi cu viu grai a fi neîntârziat la Curte. Mi-a mai spus când dam să plec: „Vii cu el!” Altele stau scrise, de bună seamă, în... ce v-am înaintat.

— Bine, bine, jupâne Jarcăn! Dacă măria sa mă cere, voi fi al domniei. Mâine în zori...

— Pornim, sfinţia ta!

— Acum, însă, lasă-mă să mai citesc slovele măriei sale şi să-i gătesc... după câte citesc... să-i încunoştiinţez cum se cuvine pe cei ce-mi sunt ceruţi. Nu-i uşor. Lasă-mă, namestnice, să cuget în voie. La cină ne întâlnim. Până atunci te odihneşti cu cei care te-au însoţit. Isaie! strigă apoi arhimandritul. Era întotdeauna pe urmele sfinţiei sale.

— Poruncă, sfinţia ta!

— Condu oaspeţii noştri veniţi de la Curte. Îngrijeşte-te pentru găzduire în astă noapte şi la îndemână pune-le cele ce ţi le cer.

— Înţeles! Şi către namestnic: Veniţi, rogu-vă, cu mine.

— Isaie, ai să-i chemi la cină pe domniile lor, când îţi voi spune.

— Prea bine, sfinţia ta.

Rămas singur, mâinile care ţineau răvaşul se împreunară iar peste inimă şi Nicodim păşi cu capul în pământ, povârnit sub nămeţii gândurilor. Se opri într-o latură a jilţului său, duse dreapta şi se sprijini de un umăr al spătarului. „Pe cine să iau? Daniil e trebuincios aici. Sărbătorile, după rânduială. Nu trebuiesc zătonite nici cele ale bisericii. Ce-ar zice mulţimea adunată acum? Agathon iarăşi, aici e de trebuinţă. Şi-atunci... cu cine? Va trebui să iau tinerii. Pe care? Sarapion... Sion... Sebastian? Trebuie să vorbesc şi cu ei. Domnul îmi cere ce mi-a spus la Cozia, la sfinţirea lăcaşului.” Deschise uşa.

— Isaie! Nu era. Strigă: Isaie! Era pe undeva pe prispa chiliilor. Nu-l văzu, dar strigă iar, tinereşte: Isaie!

— Poruncă, sfinţia ta! îl auzise cel strigat într-un sfârşit.

— Adu-l la mine pe părintele Sion.

Când intră îl găsi pe arhimandrit cu capul în mâinile rezemate cu coatele de masă. Nici nu-l văzu intrând, abia când zise:

— M-ai chemat, cuvioase?

— A, da, Sioane... se lăsă pe spătar, cu mâinile încleştate pe braţele jilţului. Şezi, rogu-te, avem de vorbit amândoi.

— Ascult, cuvioase.

— Măria sa ne cere oamenii pentru cancelarie.

— ...nici nu aveam încă pe cine, la drept vorbind, să-i trimitem.

— Aşa-i! Acum însă... Pe cine socoţi că nu ne-ar face obrazul să roşească?

— Sunt.

— Spune, la cine te-ai gândit?

— M-am gândit la...

Nu-l lăsă pe Sion să vorbească.

— În primul rând domnia ta.

— Cuvioase, dar...

— Eşti de folosinţă acolo. Mă lipsesc cu greu să nu te ştiu învăţător în mănăstire, şi nu numai pentru asta, dar...

— Eu, sfinţia ta... Nu ştiu cum să spun... dar... era încurcat Sion.

— Vorbeşte-mi deschis!

— Ceilalţi? Sebastian, Gavriil...

— Îi luăm pe toţi. Mergeţi cu mine tustrei. Rămâne Agathon şi cu părintele Daniil, Sarapion, de ispravă monah. Ţin ei şcoala în mână. Dar dieci, logofeţi pe cine luăm?

— Unu, doi s-ar afla... să nu ne facă de râs.

— La cine te gândeşti? Câţi? Unu, doi? Puţini! Dar care? Să vedem.

— Mă gândesc la fiii banului Radu.

— Doi. Atât?

— Ar fi şi Ion al jupânesei Maria.

— Bine. Puţini iarăşi.

— Ar mai fi, dar aceştia trei nu-s feciori de boieri.

— Boieri, neboieri! Nu ţi-am spus a fi vorba numai de coconi de-ai boierilor.

— Dacă nu-i să fie doar boieri, avem pe...

— Ştiu, da... dar nu-s prea proaspeţi?

— Sunt, cuvioase, însă atâta minte au...

— Bine, atunci Ion Stănilă, Vasile şi Dimitrie ai Radului şi... cum spuneai?

— Damian şi celălalt cu care a venit: Cătălin a Băcioaiei.

— Doi, şi mi-ar mai trebui... Sioane! Demult ne-a cerut domnul ştiutori de carte la logofeţie. Nu i-am trimis încă pe nimeni. Nu se mai poate amâna şi nu pot merge cu prea puţini!

— De bună seamă... Mă mai gândesc la un tinerel...

— ...foarte bine că-i tinerel. La care?

— Zic să fie şi... Ilarie.

— Şi suntem, deci, voi trei: Gavriil, Sebastian, tu Sioane, luăm pe cei trei coconi, şi pe cei trei...

— ...ciobani.

— Şi-acum pregăteşte-i pe toţi, Sioane. Dacă ai vreo cumpănă, vreo nedumerire, vii la mine, le judecăm împreună. Voi, tinerii, pentru prima oară acum vă înfăţişaţi domnului ţării care vă cheamă! E lucru mare zic, Sioane, mare şi nu de toate zilele. De-acum alta vă va fi viaţa! Vă dezleg de datorinţele faţă de biserică. Mergeţi să le îndepliniţi pe cele care vi le cere ocârmuirea ţării. Apoi schimbând glasul: Ai grijă de toate. Avem grabă, căci am a vă vorbi încă astă-seară. Ce ai nelămurit, mă întrebi. Oricând, vii la mine! Du-te, fiule iubit! şi se ridică vlădica, îi mângâie obrajii.

*

Cina din acea joie mare era de post aspru. Pe masă, străchini, linguri, câteva cuţite. Ca mâncare, zeamă de linte, într-un vas mare de pământ, pus în mijlocul mesei, ciuperci fripte, pe o scândură, cu sare şi mirodenii, murături: castraveţi, pepeni, roşii în saramură şi în oţet, praz, usturoi; o mămăligă de mei şi lipie rece, uscată. Băutură: apă de izvor. Dacă cele întinse pe masă nu ispiteau cu mirosuri alese, golul din stomacul celor care şezuseră la slujbă vreo patru-cinci ceasuri, le făceau pe toate gustoase.

Jupâneasa Maria avea întotdeauna poftă de mâncare. Îi plăceau cu osebire mâncărurile mănăstireşti, fie ele şi de post. Drumul ce-l străbătuseră de la

Băileşti, unde îşi avea Stănilă casele mari, până la Tismana, cu caleaşca lor, prin hârtoape şi noroaie din zorii zilei până târziu, seara, le făcuse tuturor o poftă grozavă, înfulecau prăpădenie şi mestecau cu vrednicie.

Nicodim, cu cei mai vârstnici şi de treaptă înaltă, în juru-i lugumeau. Se vedea bine că nu le arde să mănânce şi că altele sunt cele ce au a le întoarce pe toate feţele. Nimeni încă nu scotea o vorbă. L-ar fi întrebat pe namestnicul Jarcăn, care se afla între preotul Daniil şi Sion, câte ceva de la Curte cuviosul Nicodim, dar cum îşi vedea fiecare de ce avea dinainte, tăcu. Se grăbeau şi fiindcă monahii isprăviseră cei dintâi ce încăpuse în strachină şi vorbeau în şoaptă, între ei, despre lucruri care se vădeau că nu sunt de spus la toţi cei adunaţi la această cină. Voia bună nu era printre ei şi nimănui nu-i ardea de vreo glumă, fie tineri ori vârstnici.

După ce au sfârşit masa ierarhii cei mari, printre vorbele ce le schimbau între ei, se vădea că Nicodim are ceva să le spună. Băgă de seamă cea dintâi jupâneasa Maria. Stănilă, banul, obosit rău fiind, ceru iertare şi se sculă de la masă, plecând desigur că se culce. Ceilalţi aşteptau nerăbdători. Nu ştiau ce, dar aşteptau. Nicodim apoi porni a zice:

— Aş vrea să rămână locului domniile lor jupânesele Maria şi Oana, şi numai cei cărora le voi rosti numele. Privi la fiecare şi adause: Rămân cu noi jupâniţele Smaranda, Ilinca şi Ruxandra. Mai rămân: Dimitrie şi Vasile ai banului Radu, şi Ion al biv-vel banului Stănilă... Privi spre Sion, rugându-l să spună el numele celor pe care îi arăta dânsul:

— Damian al lui Gheorghe, Cătălin a Băcioaiei, Ilarie al Udrei.

— Mai rămân la masa aceasta părintele Daniil, Agathon, egumenul nostru ieromonah, arhidiaconii Sarapion, Gavriil, Sebastian şi Sion, bineînţeles oaspetele nostru din astă-seară, namestnicul Jarcăn. Celorlalţi le urăm noapte bună. Domnul cu voi!

Plecară cei care nu-şi auziseră numele, bosumflaţi chiar unii, că ei n-au parte să afle de ce a venit namestnicul de la Curte şi ce va mai fi să se întâmple. Când ultimul, cu plecăciune cuviincioasă închise uşa după el, începu Nicodim, nu fără o aproape voioasă pripeală în rostirea cuvintelor:

— Suntem chemaţi la Curte de către măria sa, prin scrisul ce ni l-a adus namestnicul Jarcăn, aici de faţă. Una din dorinţele domnului ţării este să-i dăm ştiutori de carte pentru a sluji sfatului ţării, după putinţa fiecăruia, în slujbele ce se cer la cancelaria logofeţiei. Ne-am sfătuit cu părintele Sion, ca fiind cel care va însoţi pe cei pe care împreună i-am ales a fi viitorii dieci, logofeţei, grămătici ori ce va fi de trebuinţă. Ieromonahul Agathon rămâne cu grija obştii noastre monahiceşti, părintele Daniil şi arhidiaconul Sarapion cu citeţii şi ceilalţi ipodiaconi şi diaconi, spre a le griji povara sufletului şi a învăţăturii. Vreau a le spune că cei cu care plecăm sunt prea puţini faţă de

nevoile Curţii. De aceea să fie neînduratori cu anagnoştii. Să fie buni şi să-şi sleiască puterile întru a le insufla mai multă râvnă la slovenire. Mâine dimineaţă plecăm la Curte. Părintele Sion se va îngriji de tinerii pe care îi luăm cu noi. Mai vrem a spune, jupâneselor domniilor voastre, că am socotit ca şi dumnealor, domniţele domniilor voastre, să ne însoţească.

Glasul ridicat de data asta al arhimandritului astâmpără bucuria fetelor:

— Ar fi bine ca mâine devreme să pornim la drum. Mâine seară am vrea să poposim la Râmnic. Poate ne vom abate şi pe la sfânta monastice Cozia. Dacă putem ajunge nu prea târziu, ne vom odihni acolo. Vom vedea!

Namestnicul da semne că are ceva de spus.

— Vrei a zice ceva, namestnice Jarcăn?

— Sfinţia ta, ne e de grabă...

— Şi nouă, adăugă arhimandritul. Atunci, mâine la drum! Cu atât mai vârtos ne fie ascultate rugăciunile, cu cât, pentru unii dintre noi, drumul acesta e drum spre viaţă nouă. Va trebui să dovediţi că, a fi trecut pe la sfânta monastire Tismana, la învăţătura celor care cu osârdie v-au dat cheile pentru uşile ce nu vă vor sta încuiate dinainte, a fost o prea folositoare zăbavă.

Ridicându-se din jilţ, Nicodim făcu semnul a binecuvântare şi aşteptă până plecară toţi.

*

Ca întotdeauna, mai ales la un asemenea drum, se iveau destule care să întârzie plecarea.

Nicodim luase loc în droşca mănăstirii cu jupânesele Maria şi Oana; în carâta banului Radu, cele trei logodnice. Rămâneau în fiecare trăsură câte două-trei locuri libere. De ce? S-au mirat câţiva. Şi răspunsul l-a dat Nicodim: „Ar fi două pricinile pentru care am socotit că la un drum atât de lung şi greu, din când în când, unii dintre cei care ne însoţesc călări, mai ales că demult n-au mai avut prilej să şadă în şa, dacă au fost la învăţătură, se vor odihni în droşcă. Şi pe urmă una au a vorbi cei vârstnici, alta tinerii."

Pe dreapta şi stânga celor două căleşti călăreau Sion, Sebastian şi Gavriil. Ceilalţi, dinainte: namestnicul Jarcăn cu cei doi slujitori ai lui şi cu Dimitrie, Vasile şi Ion; în urmă veneau Cătălin şi Damian cu Ilarie. Niciunul din călăreţi nu mai purta anteriu ori sutană. Erau îmbrăcaţi în surtuce scurte, negre, ca ghinda coaptă, ori vineţii, din postav gros; unii închişi până la gât, alţii cu hainele răsfrânte la gât, pantalonii strâmţi, pe picior, alburii ori negri, cu cizme scurte în carâmbi. La şold purtau cuţite ori săbii.

Voia bună era pe potriva a cât şezuseră demult pe laviţă, cu coatele pe mese, ceasuri întregi, buchisind literele, silabisind cuvintele. Le

deprinseseră bine în slavonește, s-au învrednicit să le cunoască și pe cele grecești. Bine știau tălmăcirea asta, căci prinseseră să stăpânească gramatica și cântările, tot stând printre ceasloavele lor grele.

Cine se mai întorcea la ce lăsase în urmă, când dinainte-le drumul lung până la Argeș, prin Târgul de pe Jii și Râmnic, drumul vieții, li se deschidea ca nemărginirea, dincolo de zare. Bucuria tuturor celor tineri le era în suflet prea mândru cocon de mătasă în găoacea lui: duioșie pentru ce a fost, amestecată cu îngrijorarea pentru cele câte vor fi pentru fiecare de-aci înainte.

În droșca mănăstirească, de codârlă legată fedeleș, lada plină cu de-ale gurii și primeneli, și ce mai e de trebuință la drum lung. În lada caprei pe care ședea surugiul Galeș al Tismanei, straițele cu ovăz. Cuviosul Nicodim, între perini, dus pe gânduri.

Jupâneasa Maria îl întrebă când făcură un popas, să se dezmorțească, plimbându-se prin pajiștea din marginea drumului:

— Sfinția sa n-ar fi în apele sale?

— Ei, mă întreb și mă tot întreb, fără a-mi răspunde decât într-un fel: de ce m-o fi chemat numaidecât și pe mine măria sa?

— Și dacă Radu n-a venit și nici nu s-a-ndurat să ne scrie un cuvânt, ci numai o vorbă: „Nu-l lasă treburile și-i sănătos...”, prinse glas și îngrijorarea Oanei.

— Și-acu’ ce vă gândiți numai la rău? N-or fi numai relele pe lumea asta! căută să le mute gândul Maria.

— Când își cheamă sfetnicul de taină și își ține dregătorii pe lângă el, și are trebuință de logofeței înseamnă că sunt treburi nu doar dinăuntru, de gospodărire a obștii, ci mai mult cu neprietenii, cătători de pricini ori înșelătorii, de-a dreptul. Vezi, domnia ta, jupâneasă Marie, nu-l muți și-l strămuți pe unul care are rânduiala lui știută, tocmai în săptămânile aste, și-i zici: „Lasă tot și vino!” Înseamnă că ceva arde, înseamnă că ceva e de chibzuit cu temei și pe grabă. Nu, nu!

Nicodim le lăsă locului pe cele două jupânese și începu să umble de colo până colo, singur.

La Târgul de pe Jii, la un han, că vremea era mohorâtă și rece, și la iarbă verde nu se puteau ospăta, gustară din ce aveau cu ei și băură din vinul negustorului câte o bărdacă.

Au poposit la Râmnic de Vâlcea, la un preot. Le-a lăsat toată casa, el cu ai lui s-a dus să doarmă în vecini.

A doua zi dis-de-dimineață, fără să se mai abată pe la Cozia, au trecut Oltul, să ajungă la Argeș, și s-o țină în susul apei până la Curte. Cu cât se

apropiau, se așezau pe sufletele lor gândurile fel și feluri, altele pentru fiecare.

Se întrebau între ei:

— Ce-o să fie de noi? zicea Ilarie.

— Ce s-o alege! răspundea Damian în bobote.

— Fă-mă să pricep, Damiene. Tu, pe toate le iei nu știu cum... Mie mi-e teamă! făcea Ilarie. Că ce știm noi să ne purtăm după cuviința curții?

— Ce dacă nu știm? se încuraja Damian, nepăsător, mai deschis și mai încrezător în el.

— Deh! Ce să zic și au?... Așa... pe nepusă masă.

— Măi, Cătăline, îi întorcea vorba Damian. Nu suntem singuri. Ne-om descurca. Ce-or face ceilalți, vom face și noi. Căpcăuni n-or fi pe-acolo. Nu?

— Ei, și tu!

— Ce-oți fi și voi așa? Ieșim la lumină. Să fim de folos țării. Auziți voi?! Nu-i un lucru să nu vă bucure! Măi, fraților, ne-a ales cuviosul arhimandrit? Ne-a ales. E ceva de capul nostru dacă ne-a ales! Ce să ne pierdem cu firea?

Trecând prin fața ușii de la odaia unde fuseseră găzduiți la Râmnic, arhimandritul auzi vocile nu numai ale celor două jupânese, ci a mai multora. „Or fi cu fetele lor!”, și bătu.

— Poftește! îndemnase cineva dinăuntru și, când deschise ușa și apăru în prag, se auziră dinlăuntru întâmpinările:

— Aaa, bună dimineața, cuvioase arhimandrite, zise veselă jupâneasa Maria; și toate odată apoi:

— Blagoslovește, sfinția ta.

— Poftiți, intrați.

— Ședeți, cuvioase Nicodime.

— Domnul cu voi! spuse Nicodim, când toate tăcură, și se așeză.

Jupâneasa Maria întrebă bucuroasă și pusă pe glumă:

— Parcă ne grăbeam!

— Ne grăbim, dar mai încet, spuse ghiduș arhimandritul. Știa să fie și așa. Fetele râseră. Erau toate trei.

— Atunci e bine! Nu știu, dar tare sunt veselă pentru copiii ăștia care încep să-și ia viața în mâini! zise jupâneasa Maria. Tocmai le spuneam ce le așteaptă.

— Ce le așteaptă? Nu le speriați. E păcat! S-or obișnui. Cu ce nu se obișnuiește omu’? zise Nicodim.

— Și cu răul! spuse jupâneasa Oana.

— Și nu la rău mergem, zic. Oricum, cei pe care îi ducem noi acum n-au a se teme de nimic. Cu viața pe care și-o vor face, le va fi bine. Domniile voastre nu tot așa gândiți? le întrebă cuviosul pe cele tinere.

Smaranda răspunse cu înţelepciunea ei de totdeauna.

— Tot aşa, sfinţia ta. Ne bucurăm pentru noi.

— Să vă bucuraţi. Aveţi temei.

— După cum le-ai rânduit domnia ta, arhimandrite! începu jupâneasa Maria. Că stau şi mă gândesc singură cum le-ai rânduit pe toate...

— Ei, trebuia! spuse simplu Nicodim.

— ...şi pentru odraslele astea ale noastre... pentru alegerea celor trebuincioşi Curţii... Ca un părinte...

— Altminteri cum? Dar şedeţi, şedeţi şi domniile voastre. Că... acum, om ajunge azi, ori mâine... De ajuns, ajungem noi.

— Atunci, poate să ne repezim până la Berivoieşti, la noi. Da? se bucură Oana la gândul ce-i veni.

— Să ne odihnim înainte de-a ajunge la Argeş. Nu e rău deloc. Jarcăn o să se facă foc şi pară, dar îl îmbunez eu. Şi pe unul şi pe altul.

— Pe care altul, sfinţia ta? voia anume să ştie jupâneasa Maria.

— Pe namestnic şi pe vodă. Când o vedea ce i-am adus, mulţumirea o să şteargă dojana pentru întârziere.

— Le judeci pe toate, popă kir Nicodime, îl dojeni a laudă. Le iei pe muchea minţii şi le potriveşti.

— Aşa fac. Mă gândesc, mă gândesc şi-odată...

— ...le nimereşti.

— Taman aşa!!

— Şi cum e mai bine. Să ni te ţină bunul Dumnezeu, că ne trebuieşti. Ştie Domnul pe cine să iubească şi să şi-l pună la inimă, nu conteni Maria băneasa.

— Atunci... începu Nicodim.

— Facă-se voia sfinţiei tale, zise Oana.

— Şi a domniei tale, jupâneasă Oană. Cât zici că facem până la Berivoieşti?

— Păi, ca să nu omorâm caii, şi-aşa obosiţi...

— Am fi, aşadar, dacă plecăm dimineaţă, către asfinţit. Bine. Mai punem ţara la cale, şi duminică pornim la Curte să-i spunem măriei sale „Cristos a înviat”!

— Aşa, zău! Ce Paşti avurăm şi noi?! zise jupâneasa Oana.

— Lasă, Oană, să ajungem noi la curte...

— Când ne-o vedea vodă... Zic că-l aflăm în biserică, gândi cu glas tare Nicodim.

— Le potriveşti... Cum le mai potriveşti...?! Cum nu se poate mai bine, popă kir Nicodime! zise peste şuşotelile celorlalte jupâneasa Maria.

— Mă străduiesc, făcu arhimandritul prefăcându-se spăsit.

— Cine mi-eşti? Cine mi-eşti? adaose şăgalnic şi poznaş, băneasa lui Stănilă, cel rămas la Tismana, „ca să nu încurce treburile”, spusese dânsa.

— Fiţi gata de drum. Pornim curând. Eu mă duc, dacă îmi îngăduiţi, să-i gătesc şi pe ceilalţi.

— Ne ducem noi! făcură zglobii dumnealor logodnicele.

— Duce-vă-ţi domniile voastre, şi le binecuvântă arhimandritul.

— Când le cununăm, sfinţia ta? se înfipse jupâneasa Maria de-a dreptul.

Oana ar fi întrebat şi ea, dar răspunsul vlădicei o împăcă:

— Curând-curând... de... duminica Tomei.

— Da? se bucură Oana.

Încuviinţă din cap arhimandritul, plecându-şi totodată pleoapele pe ochii lui mari şi blânzi.

*

Berivoieştii, printre dealuri acoperite cu livezi şi vii, arăta pe o clină între arbori bătrâni, casa Radului, banul. Au ajuns fără a fi osteniţi, după-amiază.

Ajunşi la casele banului Radu, Oana dădu brânci rânduirii celor trebuincioase sumedeniei de oaspeţi.

Ceilalţi îşi îngrijiră caii, se spălară, îşi rânduiră primenelile şi hainele ce trebuiau netezite înainte de a le îmbrăca, atâtea şi-atâtea de făcut. Au tras un pui de somn. Iară despre logodnice nu s-ar putea dovedi c-au fost astâmpărate. Tinereţii şi neodihna îi prieşte, când e în mulţumire sufletească.

*

Într-o încăpere mare, care dădea prin multe uşi în toate încăperile din jur, se pusese masa şi fiecare avea să ceară ce ar fi voit din bunătăţile de post rânduite în talgere mari, aduse dinainte pe masă.

Masa era aşezată sub ferestrele care, pe o latură a odăii mari, dădeau spre livezile din spatele casei, durată din piatră şi bârne.

Ţinuse Nicodim să se rânduiască astfel mesenii: el cu spatele la ferestre, între bănese cu odraslele lor, băieţii, iar în faţa lui voise a avea cele trei perechi ce îşi aşteptau cununia, precum şi pe Damian, Cătălin şi Ilarie. Arhimandritul, dacă s-au aşezat astfel, tăcea, mai mult prefăcându-se că ar mânca. Îi lua sub privirile lui pe cei din faţă, cumpănindu-i doi câte doi, apoi pe fiecare în parte. El nu gusta nici din pâine şi nici să-şi umezească buzele în apă. Îi era gândul la cele socotite că trebuie să le spună celor cu care se afla împreună. Îşi drese glasul. Jupâneasa Maria, care îl iscodea cu luare aminte, întâmpină rostirea cuviosului:

— Preasfinţia ta, arhimandrite Nicodime, e să ne spui câte ceva, acum, când şi...

— Aşa am socotit, jupâneasa Marie, şi încă înainte de a fi ajuns la Curtea de Argeş... Fiii mei, iarăşi, vă zic, fiţi îngăduitori şi răbdători. Fiţi necruţători încă pentru duşmanul tuturor celor de bună-credinţă şi bunăvoinţă. Credeţi că răul se întoarce spre cel ce vrea să-l facă. Credeţi că mântuire e în iubire şi în muncă. Iubiţi ca pe rădăcina voastră, ca pe ţărâna din care sunteţi, ţărâna în care vă veţi duce la odihnă veşnică, pământul ţării ăştia mult încercat şi, pentru multele lacrimi ce s-au fost vărsat în el, să-l apăraţi şi să-l aveţi cu voi în veci de veci, al vostru şi al celor care vin după voi.

*

Îmbrăcaţi de sărbătoare, care în caleaşcă ori droşcă, care călări, au pornit de la Berivoieştii Radului banul, dis-de-dimineaţă, dumineca, zi întâi a Paştilor.

La Curte

Dinaintea bisericii domneşti din Curtea de Argeş, multă gloată. Slujnicarii în vestminte noi, cu săbii sclipind, ţineau caii celor dinlăuntru. Domnul Mircea era la slujba de către amiaza zilei, aşa cum e rânduiala.

Namestnicul Jarcăn şi cei doi însoţitori săriră călări în mulţime, cerând cu glas tare să facă loc celor sosiţi. În odăjdii cuviosul Nicodim, în odăjdii de asemenea Sion, Sebastian şi Gavriil. Ei trei înainte, apoi arhimandritul, cu după el jupânesele şi ceilalţi veniţi de la mănăstire. Pătrunzând în biserică, namestnicul Jarcăn cu ai lui deschiseră drum alaiului pe care îl aducea, până către naos. Se înclinară dinaintea domnului care era cu doamna Mara, cu feciorul său Mihail şi cu întreg divanul de boieri. Măria sa, la plecăciunea arhimandritului, înclină din cap şi încruntă sprâncenele. „Nu-i a bună”, dibui popa kir Nicodim de cum îşi întâlniră privirile: vodă şi sfetnicul de taină. Stranele şi soborul preoţesc cântau. Cu vocea lui puternică, voind să arate că n-a observat încruntarea, Nicodim îşi alătură glasul său atât de deosebit de al celorlalţi. Plutea pe deasupra, adânc, pătrunzător. Cu el, cei pe care îi adusese domnului. În faţa unei asemenea frumuseţi, măria sa uită să mai fie încruntat. Dacă îşi purtă privirea peste capetele celor pe care i-i adusese arhimandritul, pe faţa puţin arămie a lui vodă pluti o adiere de înseninare care se prefăcu într-un surâs de înţelegere şi mulţumire.

După cântări, domnul îşi pofti, cu un semn uşor făcut lui Nicodim, sfetnicul de taină, de-a dreapta lui. Ceilalţi veniţi se strânseră unii în alţii şi rămaseră ciopor, în mijlocul bisericii ticsite. Schimbară între ei priviri cu sclipiri de uimită încântare, nevenindu-le să creadă ochilor ce aveau de văzut, nevenindu-le să creadă că sunt unde sunt.

După ce se înclinară mult, Oana veni către banul Radu, Smaranda trecu pe partea cealaltă şi tatăl o trase uşor la el. Jupâneasa Maria trecu, împreună cu fetele dinainte-i, lângă doamna Mara. Nu schimbară nicio vorbă.

Era domnul înveştmântat, ca şi coconul domnesc, Mihail, în costum de cavaler din Apus. Purtau amândoi plete. Mircea voievod avea barbă rotunjită, nu prea mare, mustăcioară neagră, subţire, îmbinată cu barba, faţa smeadă, cu obrajii supţi, eu ochii căprui, adânci, gânditori, sub sprâncenele lungi, ca şi trase, un nas subţire, destul de strâns în nări şi drept. Pe creştet, acoperindu-i jumătate din fruntea-i înaltă, frumos boltită, coroana din aur greu aripată falnic, cu cele patru vârfuri: cel de deasupra frunţii nesemănând cu niciun altul, mai ridicat fiind, catapeteasmă din nestemate. Deasupra pletelor de peste urechi, alte două creste, aidoma între ele, iar vârful dinspre înapoia capului, mai scund, era asemenea celui din frunte, cu între ele

mreajă subţire din fire de argint, presărate cu mărgăritare numai sclipiri, licărind dintre perle opaline, azurii, închipuind deasupra creştetului voievodal abur de nour mişcător, pare-că plutind a mărire către înalt. Tunica îi era din postav de Flandra, vişinie, cu vulturul bizantin cu două capete, brodat cu fir de aur. Pajură iarăşi pe hlamida prinsă pe umăr, pe un genunchi, pe o pulpă a pantalonului verde, lipit de picior, cu încălţări moi, din piele galbenă-şofran. De cingătoarea lată, închisă cu paftale mari şi grele din aur, pe şoldul stâng, atârna sabia scurtă, cu mânerul ghintuit şi în filigran de argint, cu nestemate: rubine şi smaralde.

Domnul se înclina de câte ori se cuvenea. Altminteri sta drept şi fără să-i răsară pe faţă niciun semn că ar fi altundeva decât în gând cu rugăciunile ce se rosteau sau se cântau.

Când slujba luă sfârşit, ieşi întâi domnul cu doamna sa şi feciorul Mihail care mergea dinainte. Urmau arhiereii veniţi de puţină vreme la Argeş, cu scrisuri de la împăratul Bizanţului şi de la patriarhul Constantinopolelui, Nicodim arhimandritul carele, cum îl zări pe namestnicul Jarcân, îi şopti să aibă grijă de cei cu care venise de la Tismana şi să vină a-i spune unde se află, ca să-i poată găsi de-i va chema la el măria sa. Mai urmau apoi marii boieri, dregătorii. Erau Radu banul, bărbat frumos, om în putere. Vornicul Vladislav, grecul Filos, logofătul Filotei adică, cu nasul ce i se scurgea parcă în gură, ca un ciont prelung şi-ncovoiat, de corb; Popşor, protovistiernicul, scund şi rotofei, cu ochii în toate părţile. Şerban vistiernicul, mâna lui dreaptă, stând înalt ca o prăjină, pe picioarele-i lungi, răşchirate şi fuse, tras la faţă, bun gospodar al hasnalei, privindu-i în creştet protovistiernicului; dumnealui Sin spătarul, vânjos ca o buturugă şi mişcându-şi umerii depărtaţi foarte, odată cu pasul ce-l făcea; stolnicul Berendei cu picernicul Mirce, lângă Stanciu comisul, negricios ca tuciul şi cu pântecul tare scos înainte, fălos. Încheiau alaiul cei cu griji de casa domnească: Lubaş pivnicierul, roş în obraz, şi pitarul Ghinea, lat în spete, cu picioare groase şi pe ele un poloboc; Jarcăn namestnicul, cu straja lui.

Mai veneau boierii fără dregătorii, dar avuţi în moşii, robi, vite: Căliman, un morman de om şi înalt cât îţi aducea aminte de... zi-i pe nume, că i s-a pierdut urma... a, da uite-l, chiar el e, frumos îmbrăcat în haine de Curte, Toroipan, pe pieptul uriaşului Gherghina parcă s-ar fi pecetluit ca o pajere, şi ei aici, aduşi de domnul care i-a întors când au şters-o fără de a-l vesti. Mai erau: Bora Bolocan şi Taţomir, chelosul şi spânatecul, dar isteţ, ascuţit la minte ca şi Nanul ori Coman, după care, cu Toroipan şi Gherghina erau alde Mirea Decusară, bunul şi preaiubitul de toţi de pe pământurile lui, Stoian, şi nu lipseau din umbra lui Toroipan şi a lui Gherghina, Luca Zdrenghe, Pavel Răgălie, Vlaicu Popa şi Timofte Baibarac.

În drumul de la biserică spre Curte, carâta domnească se opri cât măria sa să zică:

— Vii, sfinţia ta popă kir Nicodim, cu cei pe care mi i-ai adus, pe seară, la Curte, rogu-te?

— Prea bine, măria ta!

— Şi mâine, se îndreptă domnul către boieri, mâine dimineaţă ţinem sfat. Să nu lipsiţi, e nevoie şi de luminile domniilor voastre.

Se înclinară cu mâna la piept şi mai într-un glas se auziră boierii:

— Prea bine, doamne!

Şedea vodă în carâtă între Mara doamna şi coconul Mihail.

Mulţimea în cale-i, îmbrăcată sărbătoreşte, în ii înflorate femeile şi fetele, cu ilice lucrate subţire; bărbaţii în cămăşi albe cu veste negre, strigau:

— Să ne trăieşti, măria ta!

— Întru mulţi ani, măria ta!

Veniseră zile frumoase, călduţe, cu potolite adieri ce scuturau numai miroasele florilor de prin pomii livezilor, mirese nu alta! Păreau şi mai dulci după vântoasele mohorâte câte le zbuciumaseră în săptămâna ce trecuse.

Nicodim trase cu cei aduşi de la Tismana în casele Mitropoliei. Mitropolitul lipsea: Antim se schimnicise sub numele de Timotei, iar înlocuitorul său Athanasie, care fusese mitropolit spre părţile Banatului de Severin, lipsea, plecat cu treburile bisericii şi gospodăriei mănăstirilor. Sfinţia sa Nicodim, după-amiază, îşi adună învăţăceii pe care avea să-i înfăţişeze domnului ţării, îi cercetă cu luare aminte, trecând tăcut printre ei. Voia să placă domnului. Îl privea pe fiecare. Îl privea în ochi, prefirându-şi barba şi, fără de vreo vorbă, fără vreo altă mişcare a feţei, trecea prin spatele fiecăruia, aşa cum stăteau toţi în picioare, cu faţa spre peretele unde se afla jeţul de pe care se ridicase arhimandritul încă de când îi fuseseră vestiţi şi spusese: „Îi aştept. Să intre!"

Pătrunseseră întâi Cătălin, Damian şi Ilarie; în spatele lor cei trei feciori boiereşti, Dimitrie cu Vasile ai Radului şi Ion Stănilă. În urmă-le veneau Gavriil cu Sebastian şi Sion. Cu plete şi bărbi doar cei trei din urmă. Nu-i deosebeai după îmbrăcăminte. Purtau pantaloni albi sau negri, lipiţi de picior, în cizme negre. După cum rânduise arhimandritul, Gavriil, Sebastian şi Sion, purtau săbii lungi pe şold, ceilalţi aveau săbii scurte. Cămăşile albe, băgate în nădragii strâmţi, se vedeau prin deschizătura surtucelor neîmbumbite, lungi până la jumătatea pulpii.

Sion le cercetase şi el vestmintele, după cum ceruse cuviosul; era mulţumit de cum arătau. Aştepta şi încredinţarea din partea sfinţiei sale

Nicodim carele, trecând dinaintea lor după astă cercetare cu de-amănuntul, negrăbit şi mereu mângâindu-şi barba, rosti:

— Nu mă îndoiesc că măriei sale nu-i va fi greu să vă laude înfăţişarea... cel puţin, zise cu un surâs cumva. Îşi împreună mâinile şi adăugă: Dar mai cu temei mi-este a vă arăta isteţimea, cu învăţătura ce aţi dobândit-o în obştea noastră de la sfânta monastire. Nu vă vreau însă capetele plecate din linguşeală, făţărnicie şi supunere tâmpă, ci drepţi, adevăraţi, cinstiţi. Nu lăsaţi vorba scăpată fără să luaţi aminte dinainte de a vă fi pe buze. Cumpăraţi mult, vindeţi puţin, şi păstraţi în voi, în cumpănire. Aşa şade frumos, ca mai tineri şi proaspeţi veniţi aici. E spre folosul vostru întru dobândirea altor cunoştinţe. Că e viaţa fiecăruia, după cum ţi se înfăţişează, o carte, fiii mei iubiţi. Citiţi-o în tăcere, cu luare aminte, şi întârziaţi judecata despre fiecare, pe cât mai mult, cu atât mai bine. Întârziaţi cu vreo şovăire oarecare şi lăsaţi-l pe cel de dinainte-vă să vi se arate cât mai îndelung el vouă, nu voi lui. Tăcu câteva clipe, apoi zise: Cuvântul e tăiş! Păstraţi-l în teacă. Cu el ameninţi şi mângâi, cu el pedepseşti şi răsplăteşti. E lunecos şi aspru. E untdelemnos şi de cremene. Potriviţi-l cu grijă înainte, iar când e să vă rostiţi, amânaţi şi fiţi zgârciţi la vorbă. Nu vă plecaţi la minciună şi nici la ură. Iubiţi-vă gândul. Aţi fost aleşi din neamul ăsta, care a durat ca piatra muntelui şi copacii codrului, nestrămutat. Au râvnit să ne usuce rădăcina, să ne smulgă locului. Am rămas în vatra noastră şi ne-am păstrat-o. Cu mintea şi cu fapta voastră păstraţi-o şi voi. Fiţi cu adevărat reazim domnului. Fiţi cu luare aminte şi chibzuinţă la tot. Aţi vieţuit în cin monahicesc, într-o lume ce ţine până la porţile ferecate ale monasticii. Bun răgaz în care aţi dobândit învăţătură. Folosiţi-o acum pentru obştea întreagă. Ieşiţi în lume. Aţi fost făcuţi cât aţi fost, faceţi voi acum şi creşteţi făcutul cu dobânzi din cele dobândite. Aşa vă zic. Fiţi-vă de acum fiecare sfetnic. Când veţi fi unul, singur, sfetnic să-ţi fii ţie însuţi cu străşnicie, niciodată să nu te uiţi şi să te laşi în voia întâmplării!

Mişcaţi au fost de spusa arhimandritului. Nicodim, luând-o înainte, porunci:

— Mergem. Măria sa ne aşteaptă.

Erau toţi cei nouă pătrunşi de duhul învăţătorului lor. Parcă pe straiele lor se aşternuse o promoroacă din văzduh, care îi învioră şi le înfioră fiinţa, spre a săvârşi întocmai cele de care au fost pătrunşi: „Acum ieşiţi în lume!”, „Faceţi *voi* acum!”, „Creşteţi făcutul!”.

Mergeau, Nicodim cu Sion în stânga, Sebastian şi Gavriil în dreapta. Dimitrie, Vasile şi Ion în urmă-le, apoi Cătălin, Damian cu Ilarie între ei.

Fură întâmpinaţi de un oştean. Se înclină înaintea arhimandritului şi îi duse într-o sală scundă, dar în care încăpeau mai mulţi decât cei zece veniţi. Pe laturi, jeţuri cu spătare înalte, ca stranele mănăstirii, la mijloc o masă lungă, acoperită cu un postav roşu închis, cum îi cireaşa prea coaptă. La un capăt, un jilţ mai împodobit ca cel din odaia arhimandriei.

N-au aşteptat mult. Pe uşa dimpotrivă celeia pe care ei intraseră, pătrunseră doi oşteni cu lance şi rămaseră de-o parte şi de alta a intrării. Apoi păşi domnul. Fără coroană pe cap şi fără hlamida prinsă pe umărul dreptei, încolo era cum îi arăta zugrăveala din pronaosul Coziei. Înaintă vodă spre cei care puseră un genunchi în podea, având cuşma în stânga şi capul plecat. Cât se apropie de arhimandrit spuse:

— Sfinţia ta, binecuvântează!

— Domnul cu tine, măria ta!

— Mi i-ai adus.

Îi privi scrutător, pe fiecare în parte. Şi dacă da să se grăbească la vreunul, nesocotindu-l astfel, se mai întorcea. Iar când arhimandritul rostea numele celui privit, avea uneori câte un cuvânt de spus. Când auzi:

— ...El? ceru vodă cu dorinţa de a şi-i apropia.

— E Sion, învăţat, ştiutor de cetit şi scriere slavonică şi grecească.

— Ne trebuie, ne trebuie mult, făcu mulţumit domnul Mircea.

— Îi va fi ginere banului domniei voastre.

— Fata Radului? Smaranda? Cea mult dragă nouă. Şi îi surâse, privindu-l pe Sion: Rămâi la noi. Pe-aproape. De altfel, ca voi toţi, la logofeţie. Ne sunteţi de mare folos, de îndată. Iar el?

— Sunt Gavriil, arhidiaconul ce-am fost la mănăstirea Sfântul Arhanghel Mihail din Perii Maramureşului.

— Cea pe care a lăsat-o moştenire familia Balica şi Drag...

— ...şi care fi-va curând stavropighie, zise Nicodim.

— Adică? voi să fie lămurit vodă.

— Egumenul Pahomie şi urmaşii lui se vor numi exarhi ai românilor din Maramureş, Sălaj, Ardud, Beregoi şi Ugocea.

— Avea-vor, potrivit canoanelor exarhatului, putinţa a supraveghea bisericile acelor părţi, a hirotonisi preoţi pentru lăcaşurile Domnului, multe câte se află.

— Bine e aşa. Iar el? arătă domnul uitându-se cu o dungă între sprâncenele frumoase.

— Ca şi Gavriil din Peri, va fi soţ uneia din gemenele fluierului Stănilă.

— Ruxandra şi Ilinca, dovedi a şti domnul.

— Ilinca e logodită cu Sebastian şi Ruxandra cu...

— Gavriil.

— Întocmai, măria ta

— Pe când cununia, sfinţia ta?

— Ziceam... în dumineca Tomei.

— Curând. Le voi fi nun mare cu doamna noastră.

— Măria ta! făcu Nicodim, înclinându-se a mulţumire.

Iar cei trei dând într-un genunchi, Sion zise:

— Câtă cinste, mărite doamne!

— Să o meritaţi, zise domnul. Iar mâine dimineaţă, să fiţi la sfat! Avem a chibzui. Se-ntunecă ceru'!

— Mai mult decât a fost, măria-ta?

— Mai, cuvioase! Rămâi cu mine. Voi, pe mâine!

Şi îi lăsară pe cei nouă în genunchi. Ei doi, Mircea voievod cu arhimandritul, sfetnicul său de taină, ţinut de braţ, se îndreptară spre uşa în faţa căreia oştenii rămaseră stane, ţinând suliţa cu braţul întins.

*

Merseră tot aşa prin încăperi în şir, scunde, cu împodobiţi pereţi, cu perdele la ferestre, călcând pe covoare ce amuţeau orice zgomot. Într-una se opri vodă. Bătu din palme. Slujnice îmbrăcate ţărăneşte, aduseră gustări, carafe cu vin şi două pocale grele. Li se turnă când le luară în mână. Tăcuţi ridicară pocalele. Înainte de a bea, îndepărtă cu un semn pe cele două slujnice. Rămaşi singuri, domnul zise rar, în glas cu îngrijorare:

— Se-ntunecă ceru', Nicodime, spuneam.

— Să pricep vreau, mărite!

— Şi să fii lângă mine!

— Măria ta se teme?

— Nu pentru mine. Pentru ţară.

— Încă? întrebă Nicodim.

— Iar, Nicodime! Regii sunt hrăpăreţi.

— Făloşi, doamne!

— Şi lacomi... fără frica lui Dumnezeu, fără... Fără de saţiu! Ajută-mi cumva sfinţia ta gândurilor mele.

— Lângă tine sunt, Mirce! Răii uneltesc, urzesc, rubedeniile poate ar fi... prietenii se arată a fi...

Dar domnul, fără să-l asculte, îşi răspundea gândurilor:

— Şi fără de omenie, întregi cu mohoreală Mircea, iar Nicodim măsură cuvântul:

— Omenia nu e să fie la toţi.

— Adevărat. Dar acum... Mişcă turcii!

— Neastâmpăraţi viermuiesc! se necăji Nicodim.

În gândurile lui, Mircea urmă numai ascultându-se:
— Căci... ne vor supuşi, ne vor...
— Nu numai pe noi. Gândesc că...
— Paşalâc ne vor. Şi dacă creştinătatea nu-şi dă seama, apăi atunci...
— Atunci? întrebă arhimandritul.
Dar domnul, înnourat, adaose:
— Mâine dimineaţă să şezi lângă mine. Ne-om sfătui şi...
— Prea bine.
— Nu te opresc la masă, că nu pot mânca. Nu-ţi lăsa mlădiţele, fii cu ele şi mâine, în sfat.
Şi ieşi vodă întristat şi muncit, cum nu-l mai văzuse arhimandritul.

*

Într-acea luni, a doua zi de Paşti, de dimineaţă, începură să sosească cei poftiţi la sfatul rânduit de domnul ţării. Era o zi caldă, de sfârşit de april. Caldă şi însorită, cu zâmbre de vântoase scurte, nici prea tari, ca să împrăştie poama livezilor, şi să împuţineze rodul toamnei.

„Voi să fiţi cei dintâi. Aşa şade frumos. Sunteţi cei mai tineri şi veniţi prima dată în sfatul măriei sale. Ne-am înţeles? Nu mă veţi face de ruşine. Şi-apoi, să ştiţi, domnului îi place să vină în mijlocul celor pe care şi-i adună, curând după ce s-au strâns. Întotdeauna!", le spusese sfinţia sa arhimandritul Nicodim.

Au şi fost primii. N-au îndrăznit să intre, însă, până când n-au venit şi alţii, mai vârstnici, după care s-au luat de au pătruns în sala unde urma să se ţină sfatul. Şi-au găsit un colţ mai ferit şi cât mai departe de jilţurile pe două rânduri de pe lângă pereţii din laturile scaunului domnesc, aşezat pe partea îngustă a încăperii, faţă în faţă cu uşa cea mare, prin care intrau boierii. Odaia încăpătoare, mai mult lungă, avea pe mijloc un covor albastru închis. La ferestre, marame frumos lucrate îndulceau lumina de miere a soarelui timpuriu. Bagdadia era joasă, din scândură bine geluită, de lucea oglindă, de culoarea lemnului de nuc, din care erau bârnele. Cât nu acoperea fâşia lată de patru paşi a covorului, se arătau dale din piatră de culoare trandafirie unele, altele de culoarea frunzei fragede. În dreapta tronului, o masă lungă, cu laviţe pe două părţi. Se întrebau noii veniţi pentru cine vor fi.

Cei care intrau îşi scoteau cuşmele din blană de iepure, de jder, de vulpe, de miel, ba şi unele mai scumpe, după cum era boieria. Mulţi dintre cei mai vârstnici băgau capul pe uşă, şi, dacă vedeau că mai pot sta pe-afară, rămâneau de vorbă câte trei-patru, ori mai mulţi.
„Zi mare..."
„Şi măria sa ne cheamă la sfat..."

„Or fi treburi ce nu au întârziere”.

Vorbeau boierii între ei.

După cei tineri veniră şi nişte zăplani uriaşi. Doi dintre ei barem erau nişte namile nemaivăzute, despre care se întrebau toţi cine-s. Cel puţin cei sosiţi de la mănăstire, deşi printre ei erau vreo trei mai răsăriţi, Sion înalt era, dar subţiratec, iar Sebastian, deşi înalt tot cât Sion, părea mai firav, dacă era bălai şi la păr şi la piele. Cât despre ceilalţi, doar Damian să fi fost niţel mai vânjos, încolo Ilarie arăta încă a copil, Ion un pirpiriu, iar Dimitrie şi Vasile doi bărbaţi trupeşti, potrivit de înalţi însă. Trăsăturile celor doi necunoscuţi erau voiniceşti; mari, late, dar nu urâte, nici rele. Speria înfăţişarea lor, dar grosolănie nu aveau în ei, ci se purtau firesc, simplu.

Sion îi spuse lui Sebastian:

— Frate Sebastiene, de-am fi şi noi ca ei, nu ne-am mai teme de nimic.

— Dar de ce avem a ne teme?

Damian care îi auzise o tălmăci pe-a lui:

— Păi, dacă noi vom gâdila cu peana pergamentul, atunci la ce ne-ar folosi atâta făloasă înfăţişare!

Râseră câţi auziră potrivelile lui Damian. Vorbeau între ei.

Când toţi intrară înăuntru, nu după mult se iviră două şiruri de oşteni, cu săbii, lănci şi coif de fier peste plete. Pe altă uşă, de lângă scaunul domnesc intrară alţi doi ostaşi. Unul din ei strigă:

— Măria sa!

Domnul ducea cu amândouă mâinile o spadă lungă şi grea. Cu capul descoperit, cu pletele până pe umeri, cu o mantie până la pământ stacojie, cu ţesături în fir din loc în loc: pajura cu două capete, lucrată subţire, se vedea pe mantie.

După măria sa intrase pe aceeaşi uşă, numaidecât, sfetnicul de taină, Nicodim, şi se lăsă pe un jilţ la fel ca toate celelalte, în stânga tronului, după ce se aşeză întâi domnul cu spada dinainte-i, cu vârful sprijinit pe treaptă şi ţinută cu amândouă mâinile; apoi se aşezară toţi câţi aveau pe ce şedea.

Rămaseră în picioare, de-a dreapta uşii pe care intraseră toţi cei veniţi de la Tismana.

— Sfinţia ta, unde-s diecii mei? Nu-i văd, spuse domnul arhimandritului Nicodim.

— Sunt, măria ta! Nu-i vedea nici cuviosul în ungherul cel mai întunecos şi îndepărtat.

— Suntem, măria ta! strigă Sion.

— Prea bine, dar înalt preasfântul mitropolit? întrebă iar domnul. Şi fiindcă toţi tăceau, se văzu nevoit ca să răspundă iarăşi arhimandritul, deşi întrebarea nu-i fusese pusă numai lui.

— Înalt-preasfântul mitropolit Athanasie e la Severin.
— Antim Critopol. De el întreb.
— E în schimnicia sa.
— Tot bolnav? Ne pare rău. Grabnică însănătoşire îi dorim, să-i spuneţi.
— Am înţeles, măria ta, răspunse Nicodim.
— Gherghina! Nu te văd! strigă iar domnul uitându-se spre bârnele de deasupra capetelor.
— Aici îs, măria ta, se auzi glasul unuia dintre acei urieşi.
— Nu te văd! Ceilalţi? Toroipan, Popa, Zdrenghe, ceilalţi...
— Aici suntem, măria ta! răspunseră în păr.
— Veniţi în dreapta mea. Aici. Şedeţi la masa asta.
— Aşa vom face, măria ta. Înaintară cu nişte paşi apăsaţi şi se aşezară pe laviţa din spatele mesei celeia. Şi şezând, Toroipan şi cel care se numea Gherghina, erau ca şi când ar fi rămas în picioare. Domnul se uita la ei şi se mira de ce vedea, dar îi era inima bucuroasă şi surâdea. Apoi, chibzui ceva şi într-un sfârşit se auzi spunând:
— Arhimandrite Nicodime, fă bine de-i pofteşte pe cei care ţi i-am cerut a mi-i aduce.
— Ascultaţi porunca domnului vostru, fiii mei! Veniţi... Şi cum aceia se codeau, mai spuse: Veniţi, tu Sioane, cu Sebastian şi Gavriil... Şi voi, haide! Coconii banului Radu cu Ion Stănilă, să poftească! Şi ceilalţi trei. Aşa. Şedeţi voi şase, iar învăţătorii voştri aici, în picioare, de-a dreapta măriei sale, îi orândui arhimandritul.
— Aşa, făcu a mulţumire vodă, apoi, cât îşi aruncă o privire la cei adunaţi şi, dacă nu-i recunoscu pe toţi, cu spada în dreapta ca un toiag, porni pe dinaintea lor, ridicaţi de pe locuri, dacă-l văzură pe domn în picioare. Se îndreptă către ei, cu arhimandritul după el, căci îi făcuse semn să-l urmeze. Erau mulţi, mai mulţi ca niciodată. „De ce i-a adunat pe-atâţia? Ce-o fi oare? Vrea să şi-i ştie. Pe fiecare în parte. Pe atâţi nu-i cunosc nici eu. Sunt dregătorii şi boierii mari, cu moşii întinse şi suflete nenumărate. Ba, şi mai mărunţei... după îmbrăcăminte... Se cunoaşte după sfială că unii n-au mai fost la Curte. Cine i-a adunat? Aşa cum i-am adunat eu pe fiii mei, aceştia cu care am venit, aşa or fi fost aduşi şi ceilalţi de către unii boieri din sfat. Dar de ce?”, se gândea Nicodim arhimandritul.
Trecu domnul pe la fiecare şi voi să ştie de care boier din sfat a fost adus. Cei dintre boierii cu dregătorii ori slujbe la Curte adăugau cele ce socoteau că trebuie să le ştie domnul despre cel adus.
Pe Bolocani îi adunase banul Radu ca şi pe Căliman şi Găman; pe Stoian, şi Ţaţomir, Decusară, vornicul Vladislav, pe fraţii Mirea şi pe Malacu, logofătul Filotei şi alţii: dregători, sfetnici au adus pe unii boieri şi boiernaşi. Toţi se-

ntrebau cine-s cei şase, cu Toroipan şi Gherghina în frunte. Dacă nimeni nu a trebuit să spună cine sunt şi ce caută în sfat, toţi şi-au închipuit că măria sa i-a poftit, ca şi pe arhimandritul Nicodim cu diecii şi logofeţeii pregătiţi în şcoala de citeţi a Tismanei, căci n-a socotit că trebuie să-i înfăţişeze celorlalţi nici cu numele, nici cu faptele. Erau veniţi şi din cei pe care rar îi vedea, iar pe unii pentru prima dată.

După ce sfârşi să treacă pe dinaintea tuturor cu pas rar, oprindu-se, şi mai rar punând o întrebare celui care i-l prezenta: banul, vornicul, logofătul ori alţii, se aşeză în scaunul domnesc, ţinând spada-i dinainte cu amândouă mâinile pe garda ei şi, după ce sfârşiră boierii să scârţâie jilţurile în care unii abia încăpeau, fie că erau groşi, fie că hainele multe îi îngreunaseră, domnul ţării începu:

— Boieri dumneavoastră, v-am chemat pe mai mulţi fiindcă... De toţi cei de faţă şi încă de foarte mulţi alţii avem nevoie, pentru că trebuie să ne gândim cu îngrijorarea cuvenită spre a nu fi găsiţi nepregătiţi. Turcii ne-au călcat ţara. Au trecut Dunărea, pe malul ei stâng. Pradă şi pustiesc, pârjolesc şi iau în robie... După uciderea lui Murad sultanul la Câmpia Mierlei, fiul acestuia, Baiazid, s-a potrivit să i se spună şi Ilderim, adică Trăsnetul, năpraznic fiind în gând şi faptă... Domnul urmă, după ce strânse spada mai cu nădejde: Sunt vremuri ce să ne facă a gândi bine cele câte se întâmplă în jurul ţării noastre. Trebuie să ne fie mintea trează, braţul tare. Au întărit moşia înaintaşii ce-au şezut la cârma ţării acesteia. Noi cu osârdia domniilor voastre, a întregii suflări ne dau încuviinţarea a spune că – dar mai înainte se ridică sprijinindu-se în spadă şi toţi de faţă făcură precum domnul – io, Mircea sunt mare voievod şi domn singur stăpânitor a toată ţara Ungro-Vlahiei şi al părţilor de peste munţi, încă şi spre părţile tătărăşti şi herţeg al Almaşului şi Făgăraşului şi domn al Banatului şi Severinului şi de amândouă părţile peste toată Podunavia, încă până la Marea cea Mare şi singur stăpânitor al cetăţii Dârstorului.

— Să ne trăieşti, măria ta! strigă ăl dintâi arhimandritul Nicodim.

— Întru mulţi ani să ne trăieşti, măria ta! se auziră într-un glas cei adunaţi.

Domnul se aşeză în scaun, ceilalţi după el. Înclină capul spre piept şi, ca pentru sine, spuse mai departe gândind fiecare silabă, căci grăia rar şi călcând pe cuvânt cu pasul minţii aşezat cu luare aminte:

— Schimbările din juru-ne aduc tulburare pe-acolo. Moartea celor care cârmuiesc aduce întristare unora, dar altora bucurie şi nădejde că dintr-ai lor se vor ridica atunci în tron şi le va fi lor trufie. Aşa a fost şi-aşa va fi mereu, zise cu îngândurare, apoi, ca trezit, dintr-odată: Încep atunci iarăşi lupte pentru tron. Se desfac de oblăduirea care îi unea şi fiecare se vrea

stăpân de capul lui. Fărâmele mai uşor se înghit de cei care stau pe de mărgini şi-aşteaptă hulpavi să întindă amândouă mâinile şi să înşface lacom ce n-a fost nicicând al lor.

Mai tăcu un timp măria sa. Îşi ridică apoi ochii într-ai lui Nicodim şi, dând din cap a părere de rău, zise: Şi la toate zvârcolirile din jur, ale leşilor şi hungrilor, vin să se adauge cu apăsare cuceririle turceşti care au atins Dunărea. Osmanlâii, drumurile negoţului, le-au tăiat; neamurile le-au împărţit şi s-au aşezat cu puterea lor şi stâlcesc boierimea care aveau pământuri întinse şi bune de arat şi semănat, cu oamenii care de la plug apucau armele şi săreau în şa să apere moşia. Cu o tresărire din pleoape, după o colindare iarăşi a privirii pe la cei care îl ascultau, vodă zise: Şi-atunci, ne gândim, dacă şi peste Dunăre le-a trecut pasul turcilor de ne-au prădat şi-au pus foc akângiii blestemaţi, au n-or să se mai întoarcă? N-au fost pârjoluri la Turnu, n-au vrut să împresoare Giurgiu, n-au lovit Dârstorul ce-l avem de pe când nu se iviseră osmanlâii? De la Vidin n-au trecut malul Dunării pe pământul moşiei noastre? Şi strigă să se audă de către toţi, ba cerându-le răspuns din felul în care întreba: Este să stăm cu braţele încrucişate?

— Nu, măria ta!

— Este să aşteptăm aşa? şi îşi încrucişă braţele voievodul Ţării Româneşti, lăsând spada rezemată de picioare.

— Nu! se făcu auzit acum cu tărie din piepturile tuturor.

— Ce vom face? Vă întreb!

Se făcu linişte. O despică popa kir Nicodim când zise:

— Socot că este să ne rânduim a avea prieteni pe lângă noi, dintre vecini.

— Cine? Care? întrebă Mircea.

— Cei de s-au prins într-o rânduială, sub un cârmaci dibaci.

— Care? Unde? întrebă iar vodă.

— Socot a fi de făcut strămutări faţă de legăturile cele dinainte ale noastre! îşi spuse gândul banul Radul, şerpuit oarecum, nesigur fiind.

— Bine gândit, dar... Încotro? voi a şti voievodul.

Nu se încumeta nimeni. Atunci răspunse arhimandritul.

— Ar fi cu socotinţă a vedea cumva şi ceea ce fac fraţii moldoveni.

— Da. Şi? zgândărî domnul.

— Jigmond are încărcăli... se ferea popa kir Nicodim.

— Şi destule... Şi... întortocheate. Cum va ieşi din ele? Altminteri... se codea, nelămurit nici el, vornicul Vladislav.

Iar logofătul Filotei prinse vorba unde se cuvenea:

— Altminteri... riga polonez a prins aşezământ, iar Jaghellonul Ladislas, păgânul Iagailo de până ieri, carele, dacă s-a căsătorit cu Hedwiga, fiica lui

Ludovic, stăpâneşte acum pământ întins, litvanii cuprind moşii cu pământ bun, cu oameni vrednici şi creştini adevăraţi.

— Căci ce-au făcut fraţii moldoveni mai înainte? Domnul Moldovei, Petru Muşatinul, a mers la Liov, făcând închinare rigăi, ştia Nicodim.

— Pentru Moldova, asta vasăzică ocrotire.

— Şi s-a rupt de unguri.

— Dar... băgă de seamă vodă, după ce zisese vornicul şi logofătul... ce câştigă Lehia, v-aţi întrebat?

— Lucru mare! Drum prin Moldova la Marea Neagră, atrase luarea aminte arhimandritul. Dacă acei popi schismatici, dar cu sabia în mâini, ce-şi zic cavaleri purtători de cruce, iar alţii din Letonia, iarăşi la ţărmurile Balticei, mai la miazănoapte, ce-şi zic cavaleri de Curland, ţin închise polonilor şi litvanilor porţile la acea mare, deschidere spre miazăzi, către Cetatea Albă, la limanul Nistrului spre Caffa, unde îşi au cantora, cu învoiala hanului tătar, destoinicii neguţători genovezi, iar la Tana, veneţienii, asta vine să aducă putinţa de a răsufla celor care nu erau opriţi a-şi face negoţul cu oraşele hanseatice din miazănoapte sau altîncotro. Acum însă...

— Aşa este popo kir Nicodim. Interesele Poloniei mari, dacă şi-au deschis acest drum, vin şi către noi. Ar fi să le întâmpinăm. Ca atunci, când cu spătarul Drăgoi, al lui Petru Muşatinul, au fost la Radom Roman Herescu, Manea şi Voicu, solii noştri, aci de faţă şi astăzi, care au semnat acel legământ de prietenie...

— ...carele să se ţină de amândouă părţile în veci nestricat, cuprinse încheierea dumnealui Filotei logofătul, cu Roman Herescu, Voicu şi Manea, care adeveriră şi ei, dând din cap.

— Le ştii, logofete? se bucură vodă. Le ştiţi!

— Eu le-am pus pecetea măriei tale, răspunse mândru Filotei.

— Iarăşi întăream prin scrisoarea noastră, dusă la Lublin, să fim în aceeaşi măsură noi cu Polonia pe de o parte, cu Ungaria aşijderea, pe de altă parte. Dacă hungrii şi polonii treceau atunci printr-o oarecare stricare a prieteniei, apoi, la Suceava s-a întocmit document de adăugire, în care voiam să ştim şi noi de va fi să fie vrajbă între ei. Şi, de asemenea, de se va lega înţelegere între noi şi Jicmontul hungar, să le fie aduse la cunoştinţă, să fie primită şi întărită încă de Ladislas Jaghellonul, repetă Mircea Vodă, ca să se ştie şi de cei care nu ar fi cunoscut.

— Iarăşi, să amintim, domniilor voastre, vorbi logofătul, şi îndreptându-se către Mircea domnul spuse: Dacă îmi îngăduie măria sa...

— Voia la domnia ta, i se răspunse. Logofătul urmă:

— Prin trimişii noştri Roman Herescu, Manea şi Voicu, se adeveresc cele din actul dintru început şi ale documentului de mai încoace, cu adăugirile ce rămân bune.

— Astfel ne păstrăm credinţa de amândouă părţile, întări arhimandritul.

— Aşa e! Şi e bine, spuse domnul ţării.

— Da, ziseră mai mulţi dintre boieri, cu Herescu, Manea şi Voicu deodată.

Răzbi din tăcerea ce se închegă repede şi vârtoasă, ca după un lucru încheiat, glasul mare, tunător, al lui Sin spătarul:

— Este a ne îngriji de oaste.

— Grăit-ai adevăr, spătare. La curteni, la oastea noastră domnească, trebuie să adunăm oastea cea mare! întări domnul.

— E de trebuinţă şi de grab'! ceru Radu ban.

— Ce şi cum gândiţi despre asta, ca să purcedem de îndată la întocmirea ei? spuse straşnic măria sa.

— Nu suferă întârziere, băgă de seamă iar Sin spătarul.

— Aşadar... acum, aici, să hotărâm! porunci Mircea vodă.

— Aşa, măria ta! strigară toţi într-un glas.

— Oastea noastră ne fie spre apărare. Astfel întocmită, cât să ţină pământurile ce ale noastre îs! Îi creştea pe aripe glasul domnului, că cei adunaţi:

— Dintotdeauna! strigară cu avânt.

— Şi până în veac! adăugă vodă.

— Amin! Aşa să ne ajute Dumnezeu! binecuvântă spusele popa kir Nicodim, ridicând toiagul.

— De aceea zic, se auzi potolit, dar hotărât, glasul măriei sale: La nevoie, şi nevoia bate la uşa moşiei noastre, să lupte după lege încă şi ohabele noastre, baştinile adică; fără osebire iarăşi târgoveţii şi sătenii, fie ei liberi, fie legaţi pământului. La o ridicare a oştirii celei mari să se înţeleagă scularea tuturor celor nevătămaţi, în stare a mânui o armă, oricare ar fi ea. Oastea cea mare să se ridice pentru domnia mea, adică la porunca ţării, căci domnul vostru peste ţară este şi pentru ea domneşte.

Domnul dădea poruncile cu glasul celui care avea să intre în luptă parcă peste numai câteva ceasuri. Asta îi făcea pe toţi să fie aţintiţi cu toată vlaga.

Vodă întrebă năpristan:

— Ne-am înţeles?

— Întocmai, măria ta! se auzi nitam-nisam glasul lui Damian de la masa cea lungă la care şedea lângă ceilalţi cinci, aşezaţi pe aceeaşi parte cu el. Cei din partea ailaltă a mesei – Toroipan, Gherghina, Zdrenghe – îl priveau ca pe un tinerel care face pe grozavul. Domnul se întoarse uimit de îndrăzneala lui.

Atunci ceru Sebastian să fie ascultat:

— Măria ta să mă ierte că mă încumet a vă spune: Damian al lui Gheorghe poate ţine minte totul şi întocmai, cu o uşurinţă de mirare. A fost învăţăcelul meu la sfânta monastire a Tismanei. Sfinţia sa arhimandritul nostru Nicodim adevereşte!

— Chiar aşa este, măria ta! răspunse acesta, când vodă îşi întoarse chipul spre el. Dacă văzu că zâmbetul măriei sale spunea „nu-mi vine a crede", popa kir Nicodim rosti: Întrebaţi-l, Măria ta, dacă poate spune poruncile ce s-au dat.

— Spune-le, fiule! i se adresă arhimandritul. Spune-le, Damiene, că de le auzim încă o dată, nu are să ne strice nimănui. Ridică-te şi zi-le!

Damian se ridică, dar... parcă nu-i venea să înceapă. Multora li s-a părut că şovăie şi se îndoiau de vorbele lui Sebastian şi de cele ale arhimandritului. Cei mai neîncrezători începură să şuşotească între ei şi chiar să surâdă răutăcioşi. Vorbe de-astea începeau chiar să se audă. Le auzi şi Damian. Întâi surâse. Cu faţa către măria sa, ieşind de după laviţă, rosti rar, fiecare cuvânt, bob ales:

— Măria ta, cinste mare ni se face. Sunt venit întâia oară în asemenea cinstită adunare, dar m-am gândit de unde să încep şi-apoi, dacă am văzut îndoiala arătată de cei de faţă, m-am gândit că nu şade frumos să las a se crede că învăţătorii care mi-au fost preasfinţia sa Nicodim arhimandrit şi arhidiaconul Sebastian s-au lăudat pe nedrept, spunând un neadevăr. Şi zise astfel numaidecât: Iată, măria ta, poruncile ce le-am primit cu toţi, acum. Voi începe de unde aţi fost zicând: „Acum, aici, să hotărâm..."

— Da, băiete! Vor mai fi încă printre noi vreunii cărora nu le strică să le mai audă... dacă le ştii, bun înţeles, glumi cu un zâmbet vodă, la care Damian spuse îndrăzneţ, dar cu hazul lui pe care îl înţelese domnul:

— „Oastea noastră să fie întocmită spre apărare; astfel întocmită, cât să ţină pământurile cele ale noastre... moşia noastră din străbuni..."

Damian nu uita nimic, doar şi cu vorbe de la el, fără a strica ceva, rostea totul cu cinstirea ce meritau aste porunci ale domnului. Măria sa se arăta a fi în mare desfătare, căci iarăşi, mai încolo, nu se putu stăpâni să nu-i taie vorba şi să-i spuie arhimandritului:

— La noi, la Curte, va să rămână! făcu spre Nicodim care răspunse:

— De-asta i-am şi adus pe toţi măriei tale.

S-au rânduit cele despre oastea cea mică, din oşteni pe sprânceană, în soldă din visteria domnească, să fie gata pe lângă Curte, la porunca măriei sale, pentru primejdii ridicate din senin.

Au socotit caii cei mulţi ai ţării, cine să îi aibă, când rămân ai domnului; îndatoririle călăreţilor. S-a vorbit despre pavezele din lemn acoperit cu piei şi despre arme, despre lăncile din lemn ale oastei celei mari, despre armura, chivără şi spada ce trebuia să le aibă fiecare oştean înveşmântat cu cămaşa de zale, după felul apusean al oastei de Curte. Au hotărât alcătuirea unei gărzi de viteji, şase sute, fiecare ceată de-o sută să fie sub comanda lui Toroipan, Gherghina, a lui Vlaicu, Zdrenghe, Baibarac şi Răgălie. Iar dacă cei din urmă au jurat că ei doi mai buni sunt la negoţ, au fost lăsaţi în seama lui Alexandru Bolocan şi a fraţilor acestuia, neguţători la schela Brăilei şi la Turnu. Atunci a rămas ca cei patru să-şi mai găsească alţi doi bărbaţi tineri şi bravi, care să fie la îndemâna domnului, la Curte. Dacă Toroipan şi, ca un ison al lui, Gherghina au spus:

— Măria ta, cinste mare ni se face, dară noi ne-am ştiut liberi şi zicem că n-am merita să fim atât de mari.

— Ba, să fiţi! le-a spus vodă.

— Că noi, măria ta, ce să-i facem, aşa ne-a fost viaţa! Ne place să zburdăm.

— Cui nu-i place e om neîntreg, astfel că vă las toată libertatea, numai grijă să aveţi a învăţa şi celelalte câte trebuie să le ştie un oştean de curte.

— Nici noi nu le ştim, măria ta, făcea Toroipan speriat de o slujire atât de înaltă.

— Dacă le veţi şti după cum le-au arătat a le cunoaşte Vlaicu şi Pavel, când cu akângiii care voiau să prăpădească hanul Frusinei, sunt mulţumit.

— Ăla e han, măria ta, nu Curte domnească!

— Cum i-au gătit Vlaicu şi Pavel pe aceia de au isprăvit pe nemernicii căzuţi peste han, aşa să faceţi şi voi cu cei şase sute de oşteni pe care vi-i las să-i alegeţi. De veţi pune în fruntea fiecărei sute om de ispravă, vouă vă rămâne vreme să rătăciţi pe unde veţi vrea, cât vă pofteşte inima. Dar să prindeţi bine ce vă spun: akângiii s-or întoarce! Mai mulţi, mai lacomi, mai răi! Nu se va astâmpăra el, sultanul, dacă isprăveşte să bage groaza la alte hotare. Toroipane! strigă domnul încruntat.

— Poruncă, măria ta!

— Şi voi ceilalţi!

— Poruncă, măria ta! ziseră lovind călcâiele de zornăiră pintenii scoţând scântei nu doar clinchet.

— Fiţi pe lângă mine! Ţara are nevoie de noi. Nu doar de cei care suntem adunaţi aici. De toţi fiii ei are nevoie. Să fim cu ochiul treaz şi cu urechea la pământ, să auzim tropotul puhoaielor ce ar veni. Vă dau răgaz până în duminica Tomei, când să-mi daţi seamă toţi ce aţi încropit, pe ce oameni vă bizuiţi, cu cât vă gândiţi şi puteţi a vă ridica la nevoie, cum ştiu mânui armele ce fiecare le are la îndemână. Vă îndemn să vă aduceţi cât mai mulţi lângă

sabia voastră. Cât mai mulţi, straşnic înarmaţi şi să ştie bine mânui armele. Să nu ne afle agarenii cu mâinile în sân, să ne ia ca din oală! Înţelesu-m-aţi!? Nu-i să ne culcăm pe-o ureche şi nici să nu ne pese, că apoi rău va fi de sufletul nostru şi de ţara în care ne-am născut şi trăim!... Diecii şi logofeţii îi iei în primire, Filotei logofete. Damian ne va fi trimis de câte ori va fi de trebuinţă nouă. Vouă tuturor! Întemeiaţi-vă oaste de unde ştiţi, din sate, din târguri. Fiii voştri, mulţi aveţi feciori în putere, puneţi-i de grab' la treabă. Bolocane Alexandre, Stoiene! şi îi căuta cu privirea, scociora să le vadă capetele. Mireo, arată-te! Bun de gură te ştiu, dar acum te codeşti. Ai un nepot, al lui Gherase, cum îl cheamă...

— Sava, măria ta.

— Aşa, vezi.

Ion Stănilă, logofeţel acum, se gândea la fraţii lui rămaşi la Tismana: „Tot nu sunt ei buni la învăţătură, or fi buni la oaste. Să le trimit vorbă să vină!"

Fiecare avea în gând pe cineva pe care să-l mâie la oştire.

Măria sa pofti la masă pe veliţii boieri, dregătorii şi pe ceilalţi boieri câţi fuseră chemaţi; arhimandritul cu „fiii lui", cu logodnicele celor trei, cu jupânesele Maria şi Oana, cum şi pe cei cărora le dăduse poruncă să rânduiască sutele de oşteni pe sprânceană, să-i întărească Curţii şi domnului garda.

După care purceseră să îndeplinească poruncile măriei sale, care nu erau decât nevoile ţării.

*

Duminica Tomii veni luminoasă, plină de voie bună. Doar era început de mai. Pomii în floare, liliacul zăpezit de ciorchinii lui, mugurii plesneau repede, parcă dând un sunet vătuit în aromeala călduţă a soarelui proaspăt. Pajiştile se înverzeau cu o culoare crudă şi totul avea ceva de fraged şi înnoire.

Dimineaţa sfatul se ţinea cu cei din prima zi a Paştilor, la care se adăugiră alţii, să-i spună domnului ţării ce făptuiseră, să li se asculte şi lor păsul.

Venise din Sub Munte baciul Udrea cu o droaie de nepoţi şi cu feciorii din flori pe care îi răsădise pe unde trecuse. Acum, ducea, la târg, la Cetatea de Floci şi Hârşova, oile ce i se înmulţiseră sumedenie.

Venise Ilie Udrea cu vreo zece nepoţi de fraţi şi cu alţi vreo zece feciori de-ai lui, unul după altul, între şaisprezece şi douăzeci şi doi de ani. Cum îi văzură Toroipan şi Gherghina îi cerură lui Ilie Udrea, spre a împlini cu ei cetele şi să mai prisosească. Nu strică. Ajunseseră să facă zece cete de câte o sută de oşteni. Îi număra doar pe cei voinici, înalţi şi frumoşi, de-i fu mai

mare dragul lui vodă să-i vadă călări, cu săbiile scoase, când ieşi el în pridvor să-i preţăluiască.

— Pe sprânceană, măria ta! se lăuda nu degeaba Toroipan, mai îndrăzneţ la vorbă decât Gherghina, care se dovedea mai bun la instruirea oamenilor decât a-şi lăuda isprava.

Pe vreo cinci sute dintre ei începuse să-i înveţe mulţime de lucruri ce trebuiau ştiute de un oştean. Să încalece din goană, să descalece tot aşa; să se oprească, şi de pe cal să se agaţe de crengile plecate; ori din copaci să sară drept în şa; să se bată cu sabia, cum să ochească şi să tragă cu arcul. Le-a arătat întâi, şi-apoi i-a pus să facă şi ei. Îi gonea, îi aduna; le vorbea, îi certa şi îi lăuda, că fără încurajări şi numai cu suduieli nu învaţă nimenea nimic. O vorbă dulce încălzeşte inima, o laudă spusă la timpul potrivit, face minuni. Şi ăl de nu se îndeamnă se schimbă şi poate să fie şi altfel. Veniseră chemaţi după rândul lui Ion, cu un oştean repezit cu înscris de la Radul ban, toţi cei patru feciori ai lui Stănilă, în frunte cel mai mare, Barbu. Să nu-l mai cunoşti. Dacă învăţătură nu prindea lesne şi nici interes nu-şi da, după el şi ceilalţi, adică Nicolae, Costandin şi Radu, se bucurară de chemare. Alexandru Bolocan, din a patra zi după duminica Paştilor, venise cu toţi cei nouă feciori ai săi, toţi unu şi unu, între cincisprezece şi douăzeci şi şase de ani. Mirea n-a venit fără nepotu-său, Sava, carele a mai adus cu el feciori boiereşti şi de prin satele vecine Tâmnei Mehedinţilor; Stoian i-a adus pe cei patru băieţi ai lui, Decusară pe cei trei ai lui. Negustorii avuţi, dintre târgoveţii din Tîrgovişte, despre care sătenii spuneau „a prins mămăliga coajă”, trimiseseră fii şi nepoţi, veri mai tineri şi gineri, şi cumetri. Încă Petriman venise cu vreo douăzeci şi trei; greci veniţi după făcutul averii ori rotunjirea celei pe care o agonisiseră, aduseseră şi ei cei mai isteţi dintre argaţii, dintre slujitorii lor. Cu vreo optsprezece venise Gheorghi Paramali. Şi neguţătorii saşi din Râmnic de Vâlcea ori Câmpulungul Muscelului veniseră însoţiţi de o ceată.

Domnul, dacă şi-i privea din pridvor se desfăta, nemaisăturându-se să se tot uite la ei.

— Bună treabă, vitejilor! le spuse măria sa. Le prinse umărul celor cărora ajungeau la el: lui Vlaicu Popa şi lui Pavel Răgălie, că celorlalţi le venea măria sa nici până la subsuoară. Numai că domnul, dacă întrebă: De prin Amlaş, de la Făgăraş aţi ales flăcăi? I se răspunse:

— Încă nu, măria-ta! îndrăzni iară Toroipan.

— Păi, cum? Pe-acolo îs români tot unu şi unu.

— Ştim, măria ta! se încumetă cel care era cu răspunsul gata, dând să mai adauge: Dar... îi vom aduce!

— Să-i văd curând!

Mulţumit vodă şi mulţumiţi toţi de mulţumita măriei sale păşiră, cu Mircea dinainte-le, şi intrară câţi încăpură la slujba din biserică.

Nu erau la locul sorocit lor nici jupânesele cu fiicele, alde jupâneasa Maria cu gemenele ei, nici Oana banului Radu cu Smaranda. Dar nu puteau fi aflaţi la această slujbă nici cei trei: Sion, Sebastian şi Gavriil care, deh, ca şi logodnicele lor, se găteau de cununie, că aveau să-i cunune, după liturghie, arhimandritul Nicodim însuşi, pe care-l auzeai acum din altarul bisericii domneşti din Curtea de Argeş, cântând rugăciunile după tipic.

Era în biserică atunci când păşi voievodul ţării, dumneaei doamna Mara, cu unicul lor fecior, Mihail, un băieţaş de zece-doisprezece ani, subţirel, semănând şi cu tatăl la prelungul obraz şi la ochii adânciţi, mari, lucitori niţel – numai cât să-i stea bine – cu ceva din măsliniul lui tătâne-său, Mircea. Încolo, adică: umbletul, cam legănat, nasul drept, dar şi cârn, părul, buzele cărnoase, frumos arcuite, toate, erau dinspre partea maică-sii. Mara era femeie frumoasă, cu câţiva ani mai tânără decât soţul ei.

Când slujba luă sfârşit, intră alaiul celor trei miri şi tot atâtea mirese. Întâi, venind la câţiva paşi de ceilalţi din spate, erau Sion cu Smaranda, urmaţi de Sebastian cu Ilinca şi apoi Gavriil cu Ruxandra. Stătură dinaintea altarului şi dinaintea mesei din mijlocul naosului pe care se aflau cele şase cununii şi sfeşnice cu lumânări aprinse.

Doamna Mara, nuna acestor trei perechi, se aşeză lângă umărul lui Sion; nunul, însuşi domnul ţării, şedea cu inima către Ruxandra.

Venise târâş-grăpiş de la Tismana şi Stănilă biv-vel banul. Nu putea să lipsească de la cununia fetelor lui.

Biserica gemea de câtă boierime şi negustorime se adunase, că nu încăpură înăuntru nici toţi cei care ar fi trebuit să fie faţă.

Printre cetaşii oşteni de curte fuseseră aduşi, că voiră ei, dar fiindcă arhimandritul îngăduise, Hariton şi Grigorie şi Sofronie. Se înnădiseră de fraţii Stănilă care se găseau mai la locul lor în oaste decât la cetanie, în pustietatea Tismanei. N-aveau răbdare dumnealor şi nici astâmpăr să şadă şi să buchisească. Prinseseră a ceti încetişor, socoteau că le e destul atât; ba se îndemnaseră să scrie anevoie şi numele. „Destul, ajunge! spusese Barbu. Ne facem ostaşi. Viaţă călare, înarmaţi, aduce a vânătoare!”

De-a dreapta şi de-a stânga naosului cântau logofeţii şi diecii aduşi de Nicodim. Lumânările groase, frumos împodobite ardeau sfârâind şi scoţând uneori nişte scânteieri arţăgoase din sâmburele luminos.

La „Isaia dănţuieşte”, când arhimandritul apucă mâna în care domnul ţinea lumânarea, doamnei Mara i se lăsase mâna moale în nădejdea celei a lui Sion, care îi cuprinse degetele lungi. Doamna strânse apoi mâna lui Sion

mai mult decât ar fi fost de cuviinţă. La început mirele Sion nu a luat în seamă. Dar când, în ocol, la un colţ al mesei a privit-o, doamna Mara îl pironise. Îşi văzu naşa cu poruncă în privire, cu dor pentru el. Nu i-ar mai fi dat drumul, aşa i se încleştase mâna ei de-a lui. Porneau pentru a treia oară să dea ocol mesei. „Primejdie! gândea Sion. Ce mi se va cere... cu asemenea straşnică poruncă?"

Smaranda îl sorbea din ochi, aşa cum o dorea şi el. „În sfârşit, îşi spunea mireasa, mâine plecăm la Berivoieşti! De s-ar sfârşi mai repede. Să rămân numai cu el."

Ospăţul domnesc în cinstea tinerilor căsătoriţi rânduise pe o latură a mesei cele trei perechi cu, pe de margini, la fel cum au stat în biserică: nunii. Doamna îi vorbea lui Sion ades. Nu putea răspunde decât cuviincios şi binevoitor.

Împăcaţi erau Sebastian şi Ilinca. Mulţumirea lor era tihnită şi plină de veselie. Luau parte cu toată inima la glume, se îmbiau la băut, la mâncat. Jupâneasa Maria, între Stănilă şi Radu, era fericită. Îşi pierdea din ochi miresele şi pe mirii gemenelor ei.

Gavriil era bucuros că Ruxandra şedea de vorbă mai mult cu domnul. Jupâneasa Maria ce-l mai zădăra cu câte o întrebare.

La ospăţul întreitei nunţi erau cântăreţi din cei care ştiu balade potrivite chiar atunci când le rostesc. Vinul, să ajungă şi să prisosească! Iar dacă este aşa, vinul bun şi din belşug, atunci nimeni nu mai pregetă să tacă. Se îmbujorează şi se dezleagă limba, până începe să o ia razna, spre hazul celor care au amânat să ajungă la abureala minţii. Descleştaţi şi arătaţi pe feţele ce nu le mai ţin ascunse, se încaieră gândurile, se răzvrătesc şi, după mahmureală, vine o limpezime din care nu se mai cunosc nici ei cât de adevăraţi şi fără ocolişuri pot fi. Cei care izbutesc să-şi ţină firea, ca şi când ar fi băut apă de fântână, au o desfătare rar întâlnită şi aflǎ puzderie de lucruri de toate felurile, de se nimereşte una măcar folositoare cândva. Se întâmplau şi de-acestea acum, la ăst ospăţ domnesc.

Încă jupâneasa Maria, după ce s-au mai mutat oamenii de pe locurile unde fuseseră aşezaţi, s-a dus lângă jupâneasa Oana:

— Tu, Oană, am trăit să vedem şi bucuria asta împlinită.

— Da, mătuşă Maria, chiar aşa.

— Să-i mulţumim lui Dumnezeu!

Şi, fiindcă ştia că-i face plăcere nespusă Mariei băneasa, Oana îi spuse:

— Ei, dacă ni i-a gătit arhimandritul Nicodim!

— Nu-i aşa, Oană? Ce om Nicodim! Câtă isteţime la pusul lucrurilor la locul lor. Câtă orânduială. Om şi jumătate! îl lăuda jupâneasa Maria.

— Un sfânt! spunea apoi Oana. Dar băneasa Maria supărată dintr-odată zise:

— Mai bine n-ar fi fost aşa şi îl luam eu de bărbat. Pe el şi nu pe mormanul ăsta de Stănilă. Uite-te la el cum picoteşte. Trebuie să-l înţep să nu adoarmă de tot, să-l vadă şi vodă cu nasul căzut în taler. Dar, ce să-i faci! Am avut noroc la ghinion. Oh, dacă aş fi putut măcar să-l înşel cu cine mi-a plăcut mie, apoi...

Oana îndrăzni, gustase şi ea din vinul dulce pentru femei. Ei, dar vinul dulce, te duce... Îi sclipeau şi ei ochii a îndrăzneală, dacă întrebă pe tuşica:

— Cu popa kir Nicodim?

— Cu el! făcea ca din extaz, cu ochii spre cer şi o mână peste sâni strivindu-i sub apăsarea pumnului. Ah! Că şi-acum aş păcătui, dacă n-ar fi el aşa de...

— ...sfânt! îşi vârî vorba Oana.

— Precum zici! se cam răsti supărată şi cu necaz băneasa Maria. Că înainte... eh! Ce mândreţe de fată am mai fost şi eu... pot să ţi-o spun acum, dar... apoi copiii, unul după altul... Toată tinereţea mi-am trecut-o alăptând câte-o podoabă din astea.

Tocmai atunci domnul, cu carafa într-o mână, ceru să i se toarne. Abia sfârşise vorbirea ce-o avusese cu Ruxandra. Închină domnul pentru cinstitele mirese şi dumnealor mirii, pentru cei adunaţi care, ridicându-se în picioare, strigară cât îi ţinea gura urări de bine şi de sănătate.

Și-apoi, dacă pe la miez de noapte, după cum se cuvenea, domnul cu ai lui se retrăgeau, stinghereala dată la o parte, voia bună crescu nestăvilită, de parcă să ridice bagdadia scundă de deasupră-le.

Cosma, ipodiaconul, părăsise cinul călugăresc şi venise la oaste cu Barbu Stănilă, cu Hariton, Grigorie şi Sofronie, împreună cu Stănileştii ceilalţi, era în lumea lui. Dacă dăduse de vin bun şi cât îţi poftea inima, atunci se avânta. Ţinea la băutură bine şi nu făcea urât. Ba, se arăta a fi chiar straşnic de isteţ şi mai ales vesel. O veselie molipsitoare. În curând mahmureala celor mai mulţi se descleie.

Nicodim, care nu se gândi să se retragă odată cu măriile lor, vodă şi doamna, în rând cu cei de la masa mirilor, socrii şi soacrele ginerilor, se veselea cumpătat, bucuros de mulţumirea sufletească a fiilor săi duhovniceşti. Veni vorba de oştire şi le spuse arhimandritul lui Sin spătarul şi Radului ban, să-i ţină din scurt pe chefliii care îşi arătau acum, tocmai meteahna cea primejdioasă.

— Nu-s ei răi, dar se pot face. La asta trebuie vegheat, spunea Nicodim.

— La cine gândeşti, sfinţia ta?

— Păi, să zicem, de foştii ipodiaconii mei, de care mă bucur că s-au dus din mănăstire, că de şcoală nu erau buni. De oaste, poate da!

— Cine anume, sfinţia ta? voia să ştie Sin spătarul.

Şi-atunci, fiindcă vedea că şovăie arhimandritul, ca să nu supere cumva pe careva, tocmai la nunţile acestea, grăi deodată dumneaei jupâneasa Maria:

— Ce te sfieşti aşa, sfinţia ta? Zi-le pe nume feciorilor mei. Fii cu ochii pe ei, spătare! Să înveţe mânuirea armelor. Fă oşteni din ei măcar! îndemna băneasa Maria.

— Dacă buchiile nu le-au plăcut, întregi arhimandritul.

— Nu? Zău, aşa! Fă-i zmei, spătare. Poate că s-or mai scutura din trândăveală.

— Lasă-i pe mine, jupâneasă Marie. Mi ţi-i surchidesc, de-i fac să joace ca ursu pe jar.

— Aşa să le faci, că de altceva nici că-s buni.

În acea luni din început de mai al lui '92, după ce s-au mai văzut cu măria sa pentru ultime vorbe ce mai aveau a-şi spune, atât sfetnicul de taină Nicodim, care se întorcea singur la Tismana, cât şi familiile celor doi bani, se urcară – cel dintâi în droşcă, ceilalţi în caleştile lor – ca să plece care încotro. Cum ieşiră din curtea domnească, drumurile li se despărţeau.

Se sărutară jupânesele între ele. Se sărutară miresele între ele, îşi strânseră umerii între dânşii Sion cu Sebastian şi Gavriil, fără să-şi mai poată spune o vorbă.

Banul Radu cu Sion călări, mama şi fiica în caleaşcă, plecau de bună seamă la Berivoieşti, la casele Radului.

Nicodim, în droşca mănăstirii, da să plece înainte, dar jupâneasa Maria nu-l lăsă.

— Stai, sfinţia ta, că avem până la Târgul de pe Jii să mergem împreună. Şezi lângă mine. Stănilă doarme tot drumul, eu cu cine mai scot o vorbă? Mă lasă sfinţia ta lipsită de plăcerea de a te avea lângă mine? Uite, aşa facem, cuvioase: lăsăm în droşca mănăstirii, până ajungem la Jii, pe cei doi gineri ai mei cu soaţele lor, iară matale vii în caleaşca noastră.

Şi s-au pornit.

Nicodim suferea din pricina încetinelii cu care mergeau. De abia aştepta să ajungă în tihna Tismanei. De la târgul ce da a se închega pe Jiu avea să zboare, nu alta, spre cuibul lui.

*

La Berivoieşti, mulţumirea tuturor şi fericirea cu osebire a Smarandei şi-a lui Sion, făcea să fie o primăvară cum nu au mai avut-o niciodată. Smaranda pentru că era a lui Sion, cu încredere unul în altul, pe care nimeni nu le-ar fi putut-o clinti.

Când Maria află că Ilinca va fi mamă, dragostea jupânesei nu mai fu împărţită egal între gemene. Grija ei se îndrepta toată către „cea vrednică". Iar când băneasa Maria trecu de-o singură parte, se simţi şi dânsa mai bine, mai slobodă. Ruxandra era lăsată de capul ei, fără de îndrumări şi mângâieri. Cum Gavriil nu ştia să dezmierde, Ruxandra suferea, dar cu cât era mai înghesuit de dragostea ei, mai mult trupească, cu atât îi era din ce în ce mai limpede că Ruxandra nu-l iubeşte decât astfel şi nu-l poate iubi altfel. Ceea ce îi trebuia ei era nu tocmai ce se aştepta să afle Gavriil: linişte, pentru a se da învăţăturii şi mai ales meşteşugului său deosebit în zugrăveală: de icoane, altare şi împodobire a cărţilor ce le copia cu migală aleasă, cu chenare măiestrit desenate şi iniţiale frumos colorate, meşteşug pe care îl iubea mai mult decât orice. Adică ceea ce o făcea pe Ruxandra să se plictisească de moarte, când îi vorbea numai de asemenea lucruri.

— Gavriile, tu mă iubeşti?

— Dacă te-am luat de soţie, de bună seamă, Ruxandră. Nici n-ar trebui să mă mai întrebi.

— Cum să nu te întreb, dacă văd că tu niciodată nu mă mângâi, nu mă răsfeţi?

— Nu e adevărat. Ţi se pare ţie, fiindcă tu nu vrei decât asta. Draga mea, de vom avea un copil...

— Asta şi vreau, dar vezi că... Uite, Ilinca. Mi-a luat-o înainte. Şi mama, toată ziua bună ziua, ei îi caută în coarne.

Îi era ruşine lui Gavriil, să i se plângă lui Sebastian. Să-l întrebe ce să facă. Pică chemarea la Curte a lui Gavriil. Nu-i ardea lui de Curte, dar se bucură în sine că mai scapă de corvoada la care îl supunea soţia iubeaţă din cale-afară.

— Ce? Crezi că pleci singur? Merg şi eu cu tine.

— Nu te-a chemat domnul la oaste pe tine.

— Şi să te las singur?

Ce să mai zică Gavriil? N-a scăpat de ea. Îi părea rău şi ducea dorul vieţii de mănăstire.

Au plecat cu puţine lucruri pentru el. Ruxandra însă şi-a cărat după ea o ladă mare, cu tot felul de mărunţişuri pentru îmbrăcat, pentru încălţat, pentru înfrumuseţat.

Pe drum Ruxandra a fost veselă. A vorbit, a râs. Gavriil era mofluz. Nu-i ardea de nimic.

Ajuns, a fost mirat când de-a doua zi, l-a găsit în încăperile logofeţiei şi pe Sion.

— Şi pe tine te-a chemat? l-a întrebat mirat Gavriil.

— După cum vezi. Voinţa măriei sale, a răspuns deloc mai puţin necăjit şi Sion.

— Pe Sebastian însă nu l-a chemat, băgă seamă Gavriil.

— Om fi noi mai deştepţi, glumi Sion.

— Şi tu, frate Sioane, eşti abătut rău?

— Sunt, Gavriile frate, sunt!

— Îmi poţi spune de ce? întrebă. Oare fiindcă n-ai venit cu Smaranda?

— Mai întâi pentru că m-a adus aici prea repede, apoi... fiindcă am venit singur...

— Hai să ne înfăţişăm logofătului Filotei.

— Te duc eu. Am venit de ieri. Eu m-am înfăţişat lui. Se mira că am venit. Nu m-a cerut el, ci...

— Măria sa, zise Gavriil.

*

Zilele treceau. Treburile la logofeţie nu erau să nu le dovedeşti. Ba, s-ar fi putut duce la capăt şi cu cei care mai veniseră la Curtea de la Argeş, de la Tismana. Damian al lui Gheorghe îi uimea pe toţi. El era doar cel ce ţinea minte toate cele trebuitoare a nu se uita. Filotei, logofătul, îi spunea ce avea de scris, o dată i le spunea, şi Damian zicea „Da, am înţeles! Vi le aduc curând aşternute pe pergament. Întocmai!”, şi venea cu zapisul ori hrisovul ori ce trebuia întocmit. Se crucea Filotei:

— Damiene, băietule, tu trebuie să înveţi şi latineşte, şi...

— Domnia ta, logofete, învaţă-mă, că eu atâta aştept.

— Ai cap bun, feciorule!

— Altu’ n-am. Bun, ne-bun îmi fac treaba cu el! glumea Damian şi i se îngăduia. Unuia ca el i se îngăduia, că era de mirare aşa un om.

— Tu ţii locul la zece, Damiene.

— Le ţin, logofete, ăilalţi or fi buni la altele trebuitoare domniei şi ţării.

— Te pun la lătinie, repeta Filos logofătul.

— Şi la turceşte. Să ne facem şi noi iscoade, să ştim mai devreme ce ni se pregăteşte.

— Cum nu, gând bun, băiete dragă! Voi spune măriei sale.

Cătălin a Băcioaiei şi Ilarie şedeau ce şedeau şi se învoiau să plece la învăţarea mânuirii arcului şi a sabiei, a lăncii şi suliţei de-a călare.

— E nevoie şi de oaste.

— Şi încă mai cum.

— Ne primenim şi noi bojocii în aer, gonind! vorbeau între ei, cei sosiţi de la mănăstire. Măria sa venea ades pe la ei, când învăţau meşteşugul armelor.

— Cine-i acel care a zdrobit dintr-o lovitură semnul de doborât? întrebă domnul pe vreunul de lângă el.

— E Barbu, feciorul cel mare al lui Stănilă.

— Bine! zicea domnul. Dar cel care acum a despicat sacul cu paloşul?

— E Grigorie, venit de la mănăstire, i se răspundea.

Dacă îl zărea, îl striga:

— Toroipane!

— Poruncă, măria ta!

— Eşti mulţumit de ei?

— Mulţumit, cât despre unii, nici că mă aşteptam

— Bine. Găsiţi-vă, aveţi grijă, înlocuitori. Mâine veniţi la mine către amiază, să mi-i spuneţi, să mi-i arătaţi.

— Vom face întocmai, măria ta.

— Şi nu-i slăbiţi deloc. Să fie pildă oricui ţine armă în mână. Când va fi nevoie, să fie gata pregătiţi. Mâine la amiazi, la mine.

— Vom fi, măria ta!

*

Şi într-o zi fură chemaţi la doamna Mara, Sion cu Gavriil şi soţia lui. Soarele tocmai asfinţea. Fură duşi de o fetişcană dintre cele care stăteau în preajma doamnei, în iatacele ei.

Vorbiră de neveste. Fură întrebaţi dacă le place la Curte. Dacă treburile li se par grele. Nu se legau cuvintele.

— Smaranda domniei tale, Sioane, cum îşi petrece vremea la Berivoieşti?

— Măria ta, mulţumim de întrebare şi, dacă mi-este cu iertare, vă spun că aşteptăm pe curând un prunc.

— Un prunc? Vrednici, vrednici! Mâine la asfinţit să vii, te-aş ruga, Sioane, să vii la mine, că am a-ţi spune ceva numai domniei tale.

— La poruncă, măria ta! răspunse Sion.

Gavriil era poftit, în fiecare dimineaţă, la Gherghina, care era căpitanul cetelor de oaste ale Curţii. Tot nu era atâta treabă în logofeţie, ca să trebuiască să fie mereu acolo,

Prindea voinicul, moleşit de cetanie şi şezut îndelung, să aibă o roşeaţă vie în obraji. Călăritul, deprinderea de a mânui sabia ori arcul, ori lancea nu-l vlăguiau. Goana pe coclauri, vorbirea în strigăte şi din alergat, încordarea arcului, loviturile ce le deprindea a le da cu sabia, toate îl făceau să fie altul. La noile îndeletniciri, nu se mai adăuga de la un timp nici ahtierea soţiei, de

a-l avea noapte de noapte. Lui Gavriil, înviorat de călăritul ceasuri întregi, prin răcoarea dimineţii, până la amiaza călâie, de-nceput de vară, pe sub plocatele de frunză, prin margini de codru, sărind cu calul viroage, urcând râpi mărăcinite, înfigând suliţa, trăgând cu arcul în ţintele arătate, începea să i se primenească sângele. Aerul ce-l trăgea în piept, încărcat de miresme, încetul cu încetul, îi da sănătate, mulţumire şi împăcare cu sine.

*

Sion se duse sub asfinţit la Curte. Numai ce descălecă şi îşi priponi calul la stănoaga din latura unei scări, că şi se ivi o slujnică bătrână, într-o scurteică albastră cu blană albă pe poale, îmbrobodită cu o maramă frumos lucrată, lată şi lungă.

— Domnia ta Sion, pofteşte de mă urmează, îi spuse femeia cu purtări de Curte, fără niciun cuvânt mai mult. Era acum Sion în straie de cavaler: cu pantalonul pe pulpă, de culoare vineţie, vârât în cizme, cu o cămaşă de zale peste cea albă, ţărănească, încins cu o centură din piele neagră, lată de-o palmă; spadă lungă, dreaptă, cu garda în cruce, atârnându-i de lănţuge arămii, agăţate la două curele, iar pe şoldul drept un cuţit cu două tăişuri, scurt, şi cu mânerul de os încrustat; pe cap, până când n-a apărut bătrânica, o ţurcană brumărie, care îi ţinea pletele ce, când şi-o ridică, se răzvrătiră negre pe umerii lui depărtaţi. Sion purcese să urce treptele până la bătrâna care îl adăsta în capul scării. Porniră şi curând ajunseră într-o încăpere cu ştergare înflorate deasupra ochiurilor ferestrelor şi cu străchini niciuna la fel cu cealaltă, cu bărdace sub ele fel de fel, aninate pe blidare încrustate din lemn, pe trei pereţi înşirate, iar pe cel de răsărit, un piept de icoane pe două rânduri, care de care mai vii din culorile ce îşi luau strălucire din aurul care înconjura capetele sfinţilor şi din sclipătul de liniştită lumină ce-l aruncau pâlpâirile abia să le bagi în seamă, ca nişte muguri molcom răsuflând parcă din miezul lor de gălbenuş, candelele.

Totul îţi da o stare de taină şi de înduioşată simţire, care molcomi necăjeala bărbatului, cu barba scurtă şi mustaţă corb, cu sprâncenele, cu genele leneşe pe ochii ce căpătau fulgerări din ciuda că n-ar fi vrut să fie aici. „Ce voi face? Cum mă voi purta?”, gândea Sion îngrijorat, pe când printr-o uşă ascunsă, având dinainte-i o draperie groasă ca şi pâsla cenuşie de pe jos, se ivi din spatele lui, în alb străveziu toată, fără a fi strânsă în talie de nimic, păşind moale şi negrăbită, pieptănată lins, cu pletele strânse pe creştet, lăsând descoperit un gât ca de lebădă cât gulerul, şi el înalt, nu ajungea să-l acopere întreg, acel veşmânt bogat, căzând greu din multe falduri, să nu-i bănui despicătura dinainte-i, păşea ca prin vis, doamna Mara.

Nu o simţi nici când fu aproape lipită de spatele lui. Ei îi venea gura în ceafa lui. Atât de aproape de spatele lui că, întorcându-şi-l cu faţa spre ea, rotindu-l cu amândouă mâinile, până ce nu apucă el să dea din cuviinţă îndărăt, pentru închinarea ce i se cuvenea doamnei, ea şi-l apleacă sălbatec asupră-i, prinzându-i în dinţi buzele şi sărutându-l dureros. El, nemaiputând mişca decât braţele, le întinse şi o cuprinse. Altceva nici că mai putea face.

„Cine a săvârşit fărădelegea? Fărădelege a fost? Doamna era cea care se dăruia fără să-şi mai oprească nimic pentru ea, decât bucuria plăcerii? Sau femeia, o mândră femeie numai trup ţipând de dragoste, dezlănţuită din încătuşarea de sine, cea prea îndelungată, a patimei sale, uitată de soţul atât de zbuciumat?”

*

Când vârtejirea e mare de cuprinde întregul, nici că le pasă celor din miezul ei de câte vorbe se pornesc din gurile cele binevoitoare. Gurile aceste nu-i cine să le ferece, decât numai ţărâna, când o să le umple. Astfel, cine da crezare zvonurilor împuia urechile şi altora, iară cine nu le da niciun crezământ se duruiau vorbele de-a surda ca de pe un coperiş grindina. Încolo, lumea aşa se împarte de când e ea cu grai, şi stavilă nu are, cum nici grohotişul pornit a se prăvăli spre cel hău căscat dinainte-i.

Sion nu avea ce să-i ceară altceva Smarandei decât tocmai ce ea îi da. Iar dacă el tăcea despre viaţa lui de la Curte, nevastă-sa, în înţelepciunea ei, nu va să aibă ureche pentru nimic din ce alţii vorbeau, cu ochii mari deschişi, să audă şi cu ei. „Sion al meu e vrednic să mulţumească şi pe doamna Mara? Dacă ar fi aşa, să fie, Sion e tatăl celui ce îmi izbeşte pântecele cu o putere să crezi că are pinteni la călcâieş dinainte de născare. Sion e tatăl copilului meu din capul începăturii vieţii mele de femeie. Nu-mi pasă dacă hurducă şi inimile altora!”

Şi vremea trece, nu-i pasă. Veni indrea, dechemvrie adică. Soroc să nască Ilinca. Jupâneasa Maria singură, dar mângâindu-se cu fiică-sa, ce-i dăruise doi nepoţei: băiat şi fată. Şedea bunica în multele ei treburi acum, în conac, şedea singură, dar în gând cu Oana Radului. Mai pornea către ea câte o veste, dar numai cu ştiri scurte şi cu dor neţărmurit că „tare îmi lipseşte. Acum, la bucurii, mi-e greu fără ea. Aşa cum ne înţelegem, ca două surori, ba mai ceva, păcat e că îi tocmai în Berivoieştii Argeşului, iar eu peste Olt, hăt în Băileşti!” „Of! Oană, ce mult îmi lipseşti tu mie?”

Oana iar, ar fi avut să se întrebe cu tuşica Maria, despre fericirea Smarandei ei, despre „ce-o fi făcând la Curte şi băiatul acela, Sion? Îi scria el răvaşe frumoase, dar dragostea nu se ţine cu câteva cuvinte îngrijit văpsite

în roşu, uneori chenăruite literele mari cu chinovar, condeiate cu pensula şi nu caligrafiate doar cu peana bine ascuţită!”

Vânzoliri, încurcăli

Mircea, cu sfatul boierilor hotărî să înalţe o cetate la Turnu, pe locul unei cetăţi vechi, către Olt, mai la apus. Pentru astă înfăptuire purcese vodă din Curtea domnească cu ai lui oşteni şi meşteri, la care se adăugară dulgheri, tâmplari, zidari, cioplitori în piatră, câţi va întâlni în drum până la Turnu şi de pe mai departe câţi s-or aduna.

Mergea Mircea vodă călare, înconjurat de oameni de credinţă.

Era inima Vlaicului numai dor şi, dacă întorcea capul spre Pavel, pricepea după surâsul şi blândeţea de pe faţa celui care călărea în dreapta lui, amândoi cu botul calului la crupa celui călărit de măria sa, că şi ajunsese la han şi o vedea aievea parcă încă de pe acum pe Alexăndrina lui. Dacă pe partea inimii călăreau Toroipan şi Gherghina, scară lângă scară, şi de la ei se împrăştia o voie bună că abia se stăpâneau să nu înfigă pintenii şi, săgeată, să ajungă la han. Pe Baibarac îl mânca podul stângii, ca şi cum ar fi să primească ceva bani din negoţul pe care îl cam dăduse uitării.

Veneau Timotei şi Luca pe urma lor şi după ei ceată de-o sută de oşteni aleşi pe sprânceană. Dinaintea tuturor, cale de un sfert de poştă, călăreau alţi trei oşteni, să deschidă drumul, să preîntâmpine vreo primejdie, cine ştie. La asemenea vremi nesigure şi cu duşmanul aproape, se iveşte când cu gândul nu gândeşti.

Smaranda îşi luă inima în dinţi şi veni la Argeş. Doamnei nu-i fu la îndemână venirea ei. I se păru că Smaranda îi vorbea mai altfel decât până atunci şi cu o îndrăzneală ce o au cei egali între ei. De unde se gândi că bănuia ceva. Nu era doar bănuială, Sion îi mărturisise Smarandei care, înţeleaptă, îi spusese:

— Sioane, omul câteodată este silit să nu dea îndărăt şi să facă şi ce nu trebuie.

— Ce să fi făcut, Smarandă?

— Ce-ai şi făcut. Dar să te împart cu ea, ba chiar să mă lipsesc de tine pentru ea, înţelegi şi tu că mi-e greu să rabd.

— Înţeleg, înţeleg. Dar, iartă-mă.

— Cum să nu te iert? Chemarea la Curte... mi-a fost limpede. Acum o să plecăm la Berivoieşti.

— Plecăm, Smarandă, crezi că eu nu vreau să plec? Numai dacă m-ar învoi doamna.

— Am să o rog eu, cât am să pot mai frumos.

— Şi-apoi trebuie să naşti.

— Până atunci mai e. Prin decembrie mi-e sorocul.

— Doar n-oi sta toată vara şi toată toamna la Curte!

— Vedem noi, Sioane. N-aduce anul ce-aduce ceasul. Dar te vreau şi eu câteodată numai al meu. Am dreptul?

— Dacă ai dreptul? Doamne...

Gavriil cu Ruxandra fură îngăduiţi să plece la conacul lui Stănilă. Ruxandra era acum alta. De când ştia că va avea prunc era mai mlădioasă în vreri, mai înţelegătoare, mai supusă şi Gavriil abia acum, aşa, începu să o iubească. Bucuria îi mări dragostea, aflând că va fi tată.

Au plecat de la Argeş, el lângă ea în carâtă, lăsând calul legat de codârlă. Ruxandra aţipea pe umărul lui, iar Gavriil îi ţinea strâns mijlocul. Aşa intrară în curtea conacului şi îi văzu jupâneasa Maria. Când, mai apoi, i-a mărturisit Ruxandra:

— Mamă, ştii?

— Ce să ştiu? Doar că te văd fericită, cu obrajii rumeniţi, cum nu i-ai avut niciodată.

— Chiar sunt fericită. Mamă... să-ţi spun?

— Dacă ai început, dă-i drumu'.

— Am rămas grea!

— Doamne, mi-ai ascultat ruga!

*

Deprinsul armelor de către oştirea de curte a rămas în seama lui Barbu Stănilă şi a fraţilor lui, Nicolae, Costandin şi Radu. Erau acum cu flăcăii trimişi de moşneni boieri, dintre care fuseseră la sfat, Bolocanii, Mirea, Stoian, Decusară şi alţi mulţi. Astfel mai venit-a cu o ceată, de vreo sută flăcăi falnici, Fătu dinspre al Jaleşului judeţ, ori Malacu de la Cislăul Buzăului. Obştea de moşneni din Gura Teghii şi-a trimis feciorii şi nepoţii; oameni de munte, scurţi, îndesaţi, dar care ştiu lupta fără să obosească repede şi duc la lipsuri de orice fel.

Ba mai erau de-ai Bolocanilor: Căliman şi Oprea, şi nepoţi de-ai lui Aldea, paracliserul din Loitrile.

Ilie Udrea şi-a mânat pe cei din neamul lui şi mai îndepărtaţi: Toma, finul boiernaşului Decusară, om la patruzeci de ani, a vrut şi el să intre în oaste, dimpreună cu fiii şi nepoţii, vreo şase, tineri foarte, zdraveni. Trecuse bine de-o mie de oameni oastea şi tot se mai adunau. Pe când a fost să plece domnul către Turnu, mai să ajungă a fi la două mii.

Dar cum cea mai mândră pădure are şi uscături, aşa se pripăşiseră şi-n oastea de curte a domnului ţării câte unii care nu se prea ştiau de unde vin şi cu ce gânduri. Era unu' Silvan Coacă. Zicea a fi de pe la Strei, alteori din Haţeg, ori de pe la Băţălar, dar Guga, care era chiar din Băţălar, nu auzise

măcar prin sat sau prin preajmă de-așa un nume. „Coacă? Coacă! N-am auzit. Dacă ar fi fost, nu se putea să nu ştiu!” Amăriuţei dinspre Panciu, dar cu treburi în Călan, iarăşi nu auzise nici în Călan, nici la Haţeg de un neam Coacă.

Silvan Coacă a știut să se vâre repede pe sub pielea Barbului, făcându-se folositor, îndatorându-l cu unele treburi ce i le cerea căpetenia de oşti ce ajunsese fiul ăl mare al lui Stănilă.

Lui Silvan îi lipsea curajul, plin de îngâmfare era, şi prostănac pe deasupra. De i-ai fi spus numai de vreuna din metehnele astea, s-ar fi făcut foc şi pară. Îi spunea Barbului că nu-i datorează nimic pentru tot ce-i cerea şi îndeplinea. Dacă Barbu, câteodată, îngrijorat că nu voia să se adune prea multe lucruri făcute pentru el de către Silvan îl întreba:

— Ce-ţi datorez?

— Lasă, căpitane, ne socotim noi. Mă bucur să-ţi fac înlesniri, treburi ce-mi sunt la îndemână şi pe mine nu mă costă decât bunăvoinţa. Şi pe-asta ţi-o arăt din toată inima, căpitane Barbule.

— Bine! cădea la învoială Stănilă, mirat de câte, întocmai şi cu mare grijă şi grabă, căuta să-i împlinească Silvan, uneori făcându-i mai mult decât îi cerea, decât avea nevoie, ori decât se aştepta.

Barbu Stănilă, de când era căpitan al acelor aproape două mii de oşteni ai curţii domneşti, ştia să poruncească, ştia să se facă ascultat, era conştiincios, fiecare nou venit era vegheat, urmărit. Se purta faţă de cei care îl ajutau cum se cuvine, nici prea aspru, dar nici prea îngăduitor, ştia să ierte şi să pedepsească, recunoştea meritele, îi spunea slăbiciunile, îl îndrepta în aşa fel pe acela sau pe celălalt, încât să-i dea ascultare. Unele năravuri de-ale celor cu care se împrietenise încă de la şcoala de citeţi, de la Tismana, mai răsunau în el: pleca urechea la bârfeli, se lăsa linguşit, îi plăceau laudele deşarte.

Între cei pe care îi avea sub poruncă, dar care făceau multe după capul lor erau: Grigorie, veşnic mirosindu-i ceva, mereu găsind un nod în papură, neîmpăcat şi prefăcut, şi păstrând uri nemeritate, pizme. Sofronie, care nu era departe de firea asta a lui Grigorie, era pe deasupra şi arţăgos. Avea o asprime de jivină, care mârâia la orice şi nu-i intra în voie nimic. Iar Hariton, de când îl ştia pe Barbu Stănilă căpitan de oaste, nu se mai găsea cineva să-i stea dinainte, atât se umflase. Bine îmbrăcat, bine hrănit, bine plătit îşi mai făcuse şi slugi dintre oştenii pe care nu şi-i apropiase şi nu-i preţuia decât după cât îl blagosloveau cu linguşeli. Barbu Stănilă, căpetenie dacă ajunsese, oricine îl găsea potrivit pentru ceea ce era. De altfel se făcuse un bărbat destul de chipeş acum, căpătase o frumuseţe din cea fără de cusur ca a oricărui lipsit de duh, care nu pune nimic la inimă, tocmai fiindcă nu este în

stare a-şi da seama ce atârnă de el, ca să fie bine şi dus până la capăt. Puţin încărunţit, nu din griji, era neînstare să aibă vreuna, ninsoarea de la tâmple îi da un aer de mare boierie şi încă boierie de suflet. Ochii lui mari, căprui, mustaţa purtată ştrengăreşte, veşmintele de oştean, strâns în talie, cu pintenii zornăind, cu sabie bună, cu lamă arăbească scumpă, îl făceau plăcut la privire. Mai avea şi un glas moale, poate prea dulce, dar care dezmierda parcă şi tocmai aşa suna duios, mai cu seamă anumitor femei. Cele pe care plictisul le moleşeşte ori le pune o boia iute în mişcări şi în dorit.

Sion se îndeletnicea acum mai mult cu vegherea lui Barbu Stănilă, cum îi poruncise chiar popa kir Nicodim când s-au despărţit. La logofeţie n-ar mai fi fost nevoie de el.

Se înfăţişară deci măriei sale, doamnei Mara, băneasa Oana Radului şi cu Smaranda, fiică-sa, şi-o rugară să-l îngăduie pe Sion să părăsească Curtea, să vină acasă la Berivoieşti, de unde lipsea de aproape trei luni.

— De se va putea, nu am nimic împotrivă.

— Şi cum veţi şti dacă se poate, măria ta? se adresă cu cinstea întreagă, cuvenită doamnei ţării, jupâneasa Oana, grijulie totuşi de familia unicei ei fiice.

— Băneasă, domnia ta, dacă se învoieşte la asta şi banul nostru Radu, Vladislav vornicul ori Sin spătarul: dacă unul măcar dintre ei, nu îl socotesc trebuitor aici, pentru un timp, nu mă voi împotrivi nici eu. Cum vodă nu este la Curte, în treburile ostăşeşti nu pot hotărî singură.

— Măria ta are dreptate, spuse cumpătat Oana.

Pe faţa doamnei Mara nu se putu citi nimic: nici că ar fi pentru plecarea lui Sion, nici că ar vrea să rămână la Curte. Cu atât mai puţin se putea băga de seamă că ar vrea să-l ţină numai pentru ea. Oana, ca şi Smaranda, socoti că asta e bine şi că atârnă mult dacă ea nu zice de la bun început „nu”. Apoi doamna Mara, după ce se văzu bine că şade şi se gândeşte, spuse:

— Iată ce am să fac. Socot că am cumpănit bine.

— Vă ascultăm, mărită doamnă!

— Îi voi chema la un ospăţ, la curte, pe soţul domniei tale, pe vornic şi pe spătar. Domnul nu a luat cu el decât pe cei şase oşteni, pe care nu ştiu unde i-a întâlnit, că acum nu se mai desparte de ei, namilele acelea. Să vină şi cei pe care îi are acum Sion în supraveghere: Barbu Stănilă şi fraţii lui, precum şi cei pe care îi socoteşte buni în a-l ajuta. Ce spuneţi?

— E foarte bine, mărită doamnă.

— Veţi fi şi domniile voastre.

Au hotărât ca, a doua zi, să cineze împreună cu poftiţii doamnei Mara.

Şedea doamna în capul mesei, având la dreapta pe Oana cu soţul ei, banul Radu, iar în stânga sa, pe Smaranda cu Sion. Sion fiind aşezat între soţie şi

mărita doamnă. Lângă Smaranda se înşiruiau: vornicul, spătarul, apoi, pe partea jupânesei Radului, Barbu cu ceilalţi Stănilă: Nicolae, Costandin şi Radu, iar de partea lui Sion cu soţia, foştii ipodiaconi Grigorie, Sofronie şi Hariton şi, de mirare pentru Sion, care nu-l preţuia deloc, fără să-şi dea seama, la urma urmei, de ce („Cine l-o mai fi adus şi pe-ăsta? Nu-mi place!", gândea când dădu cu ochii de el): Silvan Coacă.

Doamna Mara, jupânesele şi Sion abia gustau din cupele cu vin şi, la fel, abia se atingeau de mâncăruri. Ceilalţi însă se prăpădeau cu mâncatul.

Se bine făcură şi deveniră îndrăzneţi, veseli.

Dacă văzu doamna Mara că, celor din apropierea ei nu prea le face cinste să şadă cu aceşti grosolani, începu dânsa:

— Bane Radule, domnia ta şi domniile voastre, vornice Vladislav şi Sin spătare, rogu-vă, dacă ar fi să lipsească pentru o vreme cel care răspunde de veghea pregătirii oştirii curţii, este vorba de Sion al nostru, pe cine v-aţi gândi că ar binemerita să-i ţină locul, până către toamnă?

Toţi tăcură cât să gândească Sion: „Oare s-a îndurat în sfârşit să se lipsească de mine?"

Banul Radu nu voia să-l supere pe Sion, dar nici lui Barbu ori altul din fraţii Stănilă, ba mai puţin celorlalţi, nu credea că poate lăsa disciplina oastei de curte. Vornicul Vladislav, nici atât. Îi ştia bine pe feciorii Stăniloaiei câţi bani fac. Cât despre ceilalţi, nu avea pic de încredere. Era împotriva plecării lui Sion. Sin spătarul nu se sinchisea, că nu se bizuia pe oastea aleasă a Curţii, pe care nu o socotea deloc „aleasă", ci mai puţin de nădejde decât Oastea cea Mare, din ţărani, fie ei liberi ori nu. Aşa că... vorbi cu puţine cuvinte, din care se vădea că nu pune prea mare preţ pe cei care ar rămâne în fruntea oştirii, dacă Sion trebuia să plece la Berivoieşti:

— Eu zic că Sion poate lipsi, dar atunci Barbu Stănilă trebuie să-şi ia cu mai multă nădejde treburile asupră-i.

În tot acest timp şi mai ales de când banul Radu îi pomeni numele, ca şi cuvintele ce nu dovedeau prea multă încredere în ce ar putea Barbu, doamna Mara îl ţintise cu privirea pe Stănilă ăl mare, om trecut de treizeci şi cinci de ani, dar care se mai împlinise, şi băutura îi da un aer mai îndrăzneţ. „S-ar putea... Oricum, ar merita".

Îl auzi însă pe vornicul Vladislav:

— Nu cred că cei rămaşi ar putea să-i ţină în mână pe ostaşii Curţii. Nu sunt dintre aceia care l-aş putea învoi pe Sion care, oricum, ne-a dovedit purtare plină de voinţă care ea singură, dă pildă de cum să se poarte un ostaş.

— Domnia ta, spătare Sin, ce ai a spune?

— Eu, mărită doamnă, zic că Sion poate să lipsească oricât ar vrea, treburile au să meargă.

— Vornice Vladislav, eşti singurul împotrivă, căci şi eu sunt pentru ca Sion să fie învoit de noi a lipsi măcar un timp.

— Dacă şi măria ta e pentru, lăsându-şi înlocuitor, atunci... înclină şi vornicul.

— Da! spuse doamna Mara.

Sion se ridică şi sărută dreapta măriei sale, îndoind un genunchi.

— Mulţumesc, mărită doamnă!

Doamna Mara îi strânse mâna înainte de a-i spune celui îngenuncheat:

— Ridică-te!

Privi cu invidie pe Smaranda şi ca şi când trebuia să ştie că ea i l-a luat şi că tot ea binevoieşte să i-l redea. Smaranda se făcu precum că nici n-a băgat de seamă.

Barbu însă, se vedea bine, nu-şi mai încăpea în piele. De altfel, ca toţi ceilalţi. Ştiau că acum vor începe un trai pe pofta inimilor lor, nestingheriţi de nimeni.

Doamna Mara se ridică. Toţi făcură la fel. Aşteptară semnul ei, se înclinară dinainte-i şi plecară de-a-ndăratelea, rămânând numai cinci: doamna ţării cu cele două perechi, a banului şi-a lui Sion. Găsind un prilej, doamna Mara arătându-se părelnic tristă îi şopti lui Sion:

— Ai să-mi lipseşti!

Iar el îi răspunse bucuros foarte în sinea lui, fiindcă se gândea că nu va mai da niciodată pe la Curte şi, tocmai la asta gândind, şopti şi el ferit:

— Nu prea mult! cu anume înţeles.

*

Doamna Mara, după plecarea la Berivoieşti a lui Sion şi a Radului ban cu soţiile lor, îşi trimise slujnica bătrână, care o crescuse de mică pe moşiile de la Tolmav, din pusta Ungariei, la Barbu căpitanul. Nu i se părea a fi nefiresc şi să se întrebe careva cum de cheamă la ea doamna ţării pe cel sub comanda căruia se află oastea de curte.

Numai când Barbu rămase singur, bătrâna îi spuse, într-o stricată limbă românească, precum că este poftit la măria sa doamna.

— Mergeţi după mine, domnia voastră!

În hainele de fiecare zi, fără să se gândească la nimic deosebit, în mintea lui care devenise cu şi mai puţine subţirimi faţă de ce nu avusese nici înainte vreodată, cu cizmele prăfuite, porni după slujnică. Străbătu coridoare, iar când ajunse în aceeaşi odaie în care nu cu mult timp în urmă fusese primit Sion, îl lăsă să aştepte. I se păru cam multişor aşteptatul. Ori nerăbdarea de a

ști pentru ce a fost chemat... Doamna Mara îl pândise printr-o bortă mascată a peretelui. Luă seamă că nici cizmele nu-i străluceau, nici vestmintele nu erau cele cu care s-ar fi cuvenit să se îmbrace, poftit fiind de doamna țării. Chipul îi plăcu însă îndeajuns.

Intră. Era îmbrăcată într-un sarafan siniliu, închis de la gât și până a lăsa să se vadă uneori botforii de satin albastru. Era pieptănată cu părul în sus, ridicat de jur-împrejur și clădit într-un turn, prins cu o panglică într-un coc gros și înalt. Îmbrăcămintea și pieptănătura îi lungeau nefiresc gâtul, ca și mâinile ce ieșeau din sarafanul fără mâneci, tivit la umeri și subsuori cu blană subțire în fir, albă. Brațele erau acoperite în întregime într-o pânzătură ce le lăsau să se vadă. Barbu se înclină ca rușinat și nu văzu nimic din ce i se dăruia atât de limpede și simplu.

— Măria ta! spuse și rămase cu ochii în pământ, așteptând porunca de a se ridica.

„Nărodul, nici nu mă privește!” Ca să se gândească ce ar fi nimerit să rostească: „Ridică-te, domnia ta!”, sau doar „Ridică-te”, trecu un timp, chiar prea mult, apoi zise repede:

— Ridică-te!

Ceea ce Barbu și făcu, ostășește.

— Poruncă, măria ta! ca și când n-ar fi fost ea, ci domnul.

Asta o supără. Nici nu-i întinse mâna ca să i-o sărute. Tăceau amândoi, unul în fața altuia, în picioare. Ce să-i spună? Se așeză ea, lăsând să i se desfacă în față sarafanul, lăsând rochia lungă și subțire ca și pânzătură de păianjen a mânecilor să arate că sub ea i se străvede pielea. Cine s-ar fi uitat, ar fi văzut. Barbu însă privea în jos și abia ridică ochii când îi spuse, la fel ca și când i-ar fi spus: „Ridică-te”:

— Șezi!

Nimic altceva nu mai putu rosti. „Îmi place înfățișarea lui, dar nu destul ca să îndrăznesc eu, iar el... slabă nădejde. Și totuși trebuie să-l fi chemat pentru ceva. Pentru ce? Cum să-i descleștez gura? Bine i se spune plăvan, cum îi zice maică-sa”. Bătu din palme doamna, îi venise ideea ca o salvare, mai fără să-și dea seama. Dar s-a bucurat când și-a auzit bătaia din palme, mirându-se singură ce i-a venit în minte și, curând, aceeași slujnică bătrână, intră înclinată și îi făcu un semn la care aceasta luă tablaua de pe masă cu chesele de dulcețuri și pahare cu apă și păși dinainte. Doamna Mara zâmbi căpitanului și îi făcu semn frumos cu mâna, a îmbiere. El se sfii într-atât, că nu se învoi să ia și să guste. I se părea nespus de greu lucru. Dădu din cap, a *nu*.

„Ce să fac cu el? Ceva trebuie să ia!” De aceea spuse în ungurește slujnicei chemate iar:

— Adu-ne două pahare cu vin.

— Prea bine, doamnă.

Se întoarse cu ce i se ceruse şi ieşi repede. Doamna luă un pahar şi îl ridică. Luă şi Barbu pe al lui şi îl dădu duşcă. Pocalul era mare, îl încălzi şi ameţi curând, prinse curaj, dar prostia îl încurca, începea şi se oprea fâstâcit:

— Doamnă... măria ta... sunteţi... pentru mine, sunteţi...

— Ce sunt? îl întrebă până la urmă ea.

— ...sunteţi ca o...

— Ca o? îl ajută, abia îşi ţinea râsul, surâdea numai, dar nu se putu stăpâni prea mult până să nu dea în râs.

— Aşa, ca o... lumină! răsuflă uşurat Barbu, dar şi ea, că putea râde în voie acum, spunând:

— Frumos! şi fiindcă râdea de-a binelea, adăugă spre a fi mai convingătoare: Foarte frumos!

„Prost mai eşti!”, i-ar fi strigat din inimă, râzând cu capul pe spate. Şi, ca să spună ceva, fără gând de a mai face vreodată ceea ce spunea:

— Am să te mai chem, Barbule! (a spus Barbule cu gândul la prostule).

Avea în glas batjocura ce o merita bărbatul dinainte-i. Zise tâmp şi doar ostăşeşte:

— La porunca, măriei voastre! şi cu capul în pământ, de-a-ndaratelea, ieşi.

Rămasă singură îşi mai zise: „Deşi când am spus că «îmi va lipsi» nu credeam, fiindcă mă gândeam la Barbu, acum înţeleg răspunsul lui: «Nu prea mult». Până îi voi găsi înlocuitorul adică. Dar, iată, ce-a ieşit. Barbu m-a făcut să-mi fie dor de Sion. De-ar veni mai repede. Câtă subţirime, ce purtări! Ce bărbat! Bine că domnul l-a chemat la Curte. Nu-mi mai scapă atât de uşor!”

Râse singură că se miră slujnica.

— Lasă, Erji, vine el! Curând! îi spuse doamna în ungureşte.

*

Se îndrepta domnul obosit cum era de drumul cât îl făcuse, dar mai ales de îngândurarea ce-l cuprinsese; se apropia de hanul Frusinei şi retrăia cele câte se petrecuseră pe-acolo, la unele nefiind de faţă, la altele cu el însuşi întâmplându-se. Se trezi domnul, cum mergea în voia calului, vorbind să fie auzit:

— Meşteşugari buni ne trebuie. Buni şi mulţi.

— Măria ta, buni şi mulţi, de pe acum avem. I-am luat cu noi din mers. Şi-apoi, la han, fetele, Frusina mai ştiu şi ele pe unii.

— Să nădăjduim!

— E cu temei nădejdea noastră, spuse hotărât Vlaicu.

Şi iar tăcură. Dacă apoi curând văzură că merg spre Vedea la vale şi vadul râului s-a lăţit cu apele primăverii tulburi de viiturile repezi, atunci ştiură că nu mai poate fi departe hanul. Se bucurară cei şase când îl văzură pe vodă dând pinteni calului. Aproape că ar fi scos un chiot, dar nu şedea frumos. Înfipseră şi ei pintenii şi întinseră goana cailor. Simţind şi caii apropierea popasului, zburau nu alta. De n-ar fi fost pădurea, ar fi zărit fumurile hanului. Prinseră în nări mirosuri bune, care le gâdilau şi mai mult foamea.

Gândurile lui vodă alunecară spre amintire.

Se întorsese după ce măturase bine pe dincolo de Dunăre akângiii care pustiau pe unde treceau. Curăţase de jefuitori, să bage spaima şi să le taie pofta de a mai trece dincoace şi a se încumeta la înfruptare pe malul stâng al apei.

Venise la hanul Frusinei aducând cu sine darul primit de la un neguţător de vază albanez din vatra Vidinului, Naum Themo, anume pe nepoata lui, Liri, căreia turcii îi tăiaseră părinţii, îi prădaseră şi dăduseră foc casei bogate, cu acareturi ţepene. Îi jefuiseră lui Naum Themo toate cele mărfuri de soi, din Flandra, de la postăvăriile din Gand ori Louvin. Drept recunoştinţă Naum că i-a scăpat viaţa şi unele sipete garnisite cu pietre scumpe şi doldora de bani grei, îşi dădu nepoata, pe Liri, spre viaţă îmbelşugată, să-i fie bucurie ochilor măriei sale.

La Nicopole mic, ce mai bine se ştie de Turnu, când a ajuns cu cetele de oşteni, Mircea vodă a tras la casa mare cu geamlâc la catul de sus, unde îşi ţinea catastivele Gelil Şaganai, prieten domnului (ca şi Naum Themo), căruia îi scăpase casa şi avutul. Tătarul era armator vestit, că ajunseseră corăbiile lui, după bunătăţi şi frumuseţi, până la Genova şi Veneţia către asfinţit, iar spre răsărit până în Crimeea, la Marea Azovului. Gelil Şaganai avea două fete, Lalé şi Neilá, pe care le dăruise domnului. Sevim, una din favoritele sale, murise demult, la naşterea a doi gemeni: Cetin şi Djanghir, care erau acum căpitani pe două din corăbiile tatălui lor, ca şi Selim, ori cel mare, Gemal, carele îi comanda flotă de nouă galere încăpătoare, ce n-au apucat să stea cu pântecele lor lat, ca al lebedei, niciodată toate la un loc în apele schelei de la Turnu, că erau ori pe drum de ape, ori încărcau sau descărcau la Chilia, în Brăila, la Corfu, la Genova, ori tocmai la Tana veneţienilor. Fiii îşi înşelau tatăl făcând cărăuşie pe mări, descărcând ce aveau în pântecele navelor pentru unii sau alţii din armatorii din porturile Mediteranei sau din Marea Neagră. Aveau oamenii lor şi la Constantinopole, cu care împărţeau câştigurile, atâtea, că mai aveau şi cu ce veni în Brăila, ori a duce tatălui, la Turnu. Bătrânul Şaganai ştia, dar nu zicea nimic: „Lor le trebuie mai mult decât mie. Cu ce vor să-mi dea, zic aferim!”

Domnul când a mas la el, n-a mai putut pleca.

*

Ce forfotă, dacă măria sa a venit acum cu ai lui, de toţi, peste sută. Ceata întinse corturile spre pădure. Îşi făcură stănoage, legară caii. Căruţele ce îl urmaseră pe vodă cu meşterii, cu uneltele trebuitoare se înşiraseră între corturile oştenilor şi han. Atâtea guri cereau mâncare. Mâncare şi băutură. Cumpătaţi la băut, că nu se cade, şi domnul nu rabdă beţivi între cei care îi sunt strajă.

Frusina, Alexandrina, Gela, Fila, şi nu numai ele, erau bucuroase foarte. Fioara, adică ţiganca Rada, zisă Vioara, Giavidan, până şi neînsemnata Măriuca lui Chitulea, mocanul; Lenţa Baltag se şi duse la corturi, să le gătească oştenilor.

Frusina ştia, domnul la ea trăgea de câte ori putea; iar acum, dacă avea de ridicat cetate la Turnu, va să întârzie mai mult ca niciodată. Aşadar, trebuia să aibă grijă, să-i dea domnului de ştire câte avea să-i spună. „Mă cheamă el. Aştept. Trebuie să-i spun despre fetele ce mi le-a încredinţat tot adevărul”, îşi zicea şi nu isprăvise gândul că o chemă la el de îndată, o chemă sus, în odaia cea mai bună, ce i-o gătise frumos, deşi în mare pripă.

— Evfrosină (aşa îi zicea domnul), ei?

— Măria ta!

— Vreau a şti de...

— Măria ta, să te supăr mai mult? Şi aşa te văd necăjit şi istovit de drum.

— Necăjit? Istovit? Eh... grijile, ciorchine. Spune, Evfrosină, spune să ştiu. Liri m-aşteptam să-mi iasă în cale! Neilá? Pe Lalé ţi-am adus-o tot ţie. Ce-i cu ele?

— Măria ta... şovăia încă Frusina.

— Nu mă cruţa, femeie!

— Lalé... e cu băieţii, Radu... o frumuseţe. E cu el. Îl adoarme. Dacă vrea măria ta, o chem.

— Nu. Vreau să-mi văd băiatul. Mă duci la ea. Dar spune tot! Până acum numai bucurii.

— I-am spus Radu, celui al lui Liri, şi...

— După bunic, foarte bine. Şi?

— Neilá, sora... s-a prăpădit născându-l pe Aldea.

— Dumnezeu s-o ierte. Dar băiatul unde-i?

— Îl creşte Lalé. E cu amândoi la ea.

— Bine, să mă duci la ea. Dar Liri?

— Măria ta... ţi-a greşit şi de frică a fugit.

— A greşit? Toţi greşim. Dar unde-i?

— Nu ştim. Am căutat-o... Cică ar fi trecut Dunărea pe la Giurgiu. A fost văzută acolo de Boboc, un om de-al meu.

— Ducă-se! Proasta!

Îl întrebă sfioasă Frusina:

— Rămâne măria ta, la noi?

— Dacă mai găsim meşteri buni, atâţi câţi îs de trebuinţă...

— Îl repezim pe Baibarac cu Luca către Brăila. Nu se poate să nu vie cu cei de care are nevoie măria ta. Să şi prisosească.

— Pietrari, dulgheri. De mulţi am trebuinţă.

— Găsesc ei. În două săptămâni sunt cu ei aici.

— Spune-le să vină la mine. Acum.

— Acu', măria ta!

Baibarac şi Zdrenghe se învoiră ca în două săptămâni să fie îndărăt cu meşterii. Găsesc ei, dar... negoţul e negoţ. „De-am avea cele zece care ale ostaşilor şi vreo zece dintre ei cu noi, le aducem pline, măria ta!", i-a cerut cumva Baibarac. „Mă-nvoiesc. Dar ce aduci?" „Ce-i de trebuinţă şi ce-om mai găsi, altceva, măria ta". „Luaţi-vă ce aveţi nevoie şi plecaţi. Aici vă aştept, de nu întârziaţi!" „Să ne aştepţi, măria ta, că venim!"

A doua zi aveau să şi plece Baibarac şi Zdrenghe, cu carele date de măria sa şi oşteni, zece. Bucuroşi foarte. În Brăila se vor îndeletnici şi cu neguţătoria. Nu-i răbda inima. Negoţul le umplea pungile, pe care nu le ţineau să puiască. Şi alţii se bucurau de iscusinţa lor de a scoate banii din piatră seacă.

Repede isprăvite cele ce orândui cu Baibarac, măria sa voi să meargă să-şi vadă băieţii şi pe Lalé. Frusina apucă înainte. Odaia lui Lalé era ultima. Dădu în lături uşa Frusina, ca să treacă domnul înainte. Lalé mai întâi se sperie, când îl văzu, căci nu l-a recunoscut pe dată, dar Frusina o vesti:

— Lalé, măria sa. Şi, către vodă: Vă las! Închise uşa pe dinafară.

— Lalé, dragă fată!

— Doamne! îngenunche Lalé, prinzându-i pulpele.

— Lalé! Lalé! spunea domnul cuprinzând-o de umeri, ca să o ridice. Lalé!... De ce plângi?

— E mai bine de un an de când ai plecat, mărite. Nu mai credeam că nu m-ai uitat.

— Lalé, izbuti să îngaime Mircea. Băieţii mei...

— Iată-i, i-am adormit. Al lui Liri. L-a lăsat, ticăloasa, nu te-a iubit, a fugit cu un cocon boieresc, la ea în Skodra. Aldea i-am zis ălui al bietei Neilá.

— Sărmana! Cum a murit?

— Născându-l. N-a apucat să-l vadă. Dar a murit strigându-ţi numele şi rugându-te să ai grijă de copil. Şi de Radu, aşa îl botezase Liri pe-al ei,

— Mi-a spus Evfrosina. Dar... frumoşi băieţi mai am!

— Seamănă măriei tale.

— Şi tu te-ai străduit să-i creşti pe amândoi?

— Pentru măria ta.

— De ce nu stai în casa de la Salca, pentru tine gătită? Poruncisem, după dorinţa ta, să stai stăpână în casă, tu şi nu Neilá. Salca era pentru tine doar! spuse supărat domnul.

— Neilá era geloasă pe mine, biata de ea, deşi i-am spus că nu am fost nicicând a măriei tale!

— Cum a îndrăznit să-mi calce voile? Şi tu?

— M-am întors la han, lângă Frusina. Mi-a fost de mult ajutor la creşterea copiilor...

— Altora! se necăjea vodă, negru de mânie.

— Şi-aşa. Dar casa i-a luat-o şi Neilei, cu tot ce era acolo, cu slugi şi vite, cu tot ce măria ta ai avut bunătatea să le aduni pentru...

— Cum? Cine a îndrăznit? se întunecă rău vodă.

— Un boier.

— Care? strigă măria sa.

— Silvan Coacă!

— Coacă? N-am auzit de el. Cine e?

— De unde să ştiu? Nu-l ştie nimeni. Nici Frusina, nici... Cu ea am fost la Salca, să o îngropăm pe Neilá. Coacă ăsta era în casă, se aşezase cu temei. N-a vrut s-audă că totul e al măriei tale. Nici slugile n-a vrut să le asculte. „De-acum mie îmi veţi da ascultare!”, le-a zis. Pe cei care au fugit, i-a întors legaţi. Pe unii i-a ucis!

— Cine? Cine e? trebuia să ştie Mircea. Unde-i acum? Când s-au întâmplat toate astea?

— Atunci, când a murit Neilá. Acum şapte luni, mărite doamne.

— Şi eu, mie să nu-mi ajungă nimic în auz? Silvan Coacă, zici? Îl voi dibui. Pun să-l caute, să mi-l scoată din pământ. Va fi vai şi amar de unu’ ca ăsta! Cine o fi? Nu-i lucru curat. Nu-mi place deloc!

Îngrijorat era domnul.

După ce a repezit oameni să i-l aducă de unde-or şti pe ticălosul acela, Silvan Coacă, domnul îi chema la el, pe câte unul, ori pe toţi odată când luau masa sus, la cat, să mai chibzuiască de una, de alta.

Fiecare trăsese la „a lui”. Frusina, fericită că i s-a întors Vlaicu, nu-şi mai încăpea în piele. Celelalte femei şi mai şi, dacă aşteptau copil.

*

Într-a cincisprezecea zi, Baibarac şi Zdrenghe se întorceau de la Brăila cu meşteri buni şi destui, iară carele erau pline ochi cu de toate. Marfă scumpă şi frumoasă: postavuri pentru vestminte, încălţări, bunătăţi de gustat, mirodenii, dar şi arme.

— De unde bani pentru cele aduse? întrebă domnul după ce îi lăudă de isprava cu găsirea atâtor meşteri.

— Bani, măria ta? De la cel fecior al Bolocanului, Dan, mezinul. Are tractorie în schelă la Brăila. Ne-a ajutat, măria ta. Iar dacă auzit-a şi pentru cine este...

— V-a dat pe datorie! se încruntă domnul.

— Pe veresie, măria ta!

— Hm, bine! Dar nu uitaţi, rogu-vă, gândiţi-vă cum să-i mulţumim. Trebuie răsplătit, altfel nimic nu mă bucură, nici de la el nici de la nimeni altul.

— E bine aşa, măria ta. Nu vom uita.

Şi către toţi cei din juru-i zise:

— Mâine plecăm la Turnu. Să fim sub amiază acolo. Voi... odihniţi-vă de drum. Noi ceilalţi am avut odihnă din belşug. Duşmanii nu ne vor trântori, ci veghetori fi-vom totdeauna.

L-a Nicopole mic, în târg, nu se opri Mircea vodă, merseră întâi la locul unde începuseră înălţarea cetăţii.

Era locul la mai puţin de jumătate poştă de târg.

Cei patru, Toroipan, Gherghina, Vlaicu şi Răgălie, aveau să-l însoţească pe domn cu oştenii şi meşteşugarii. Baibarac şi Zdrenghe fură îngăduiţi să facă cum şi ce ştiau ei mai bine face: negoţul. Dar, de data asta, le ceru domnul să aducă săbii bune şi lănci de fier, praf de puşcă şi niscaiva tunuri. Aveau cei doi de umblat în Brăila, Chilia şi la Braşov. Aveau să lipsească o lună bună, pe puţin.

Măsurători, piatră şi var, lemnărie, despre toate domnul chibzuia dimpreună cu cei pricepuţi. Rândui meşterii, îi lăsă pe Vlaicu şi pe Răgălie să împingă treburile pentru înălţarea cetăţii cu ziduri groase, cu metereze întărite şi turnuri de supraveghere şi de tras cu arcul. Mircea vodă se întoarse în târg la Turnu, să se oprească la Gelil Şaganai care îi era atât de îndatorat. Se afla măria sa cu Toroipan şi Gherghina lângă el, pe de lături şi cu opt ostaşi aleşi. În urmă-i, şase; dinainte-i, doi atât de departe, cât totuşi să-i aibă sub vedere. Se îndrepta domnul în trap săltat, până ajunse în mahalalele prăfoase ale târgului, cu uliţe strâmte şi cotite. Casele tătarului erau în capul dinspre Dunăre, cu faţa cu cat şi foişoare spre apele

învolburate de-o vântoasă ce aduna nori întunecoşi, pe cerul de safir al unui iunie nemaipomenit de uscat. Va să plouă, că o zăpuşală năclăia fruntea de sudoare cu praf amestecată. Curtea pietruită cu bolovani de râu, a stăpânului de corăbii Şaganai, răsună de potcoavele celor treisprezece călăreţi. N-apucară să descalece, Gelil Şaganai îi văzu de după perdelele de tulpan de la cat şi tocmai cobora cu semne largi din mâini şi cu urări de bun venit pentru cel care îi era mai mult decât un frate, îi salvase viaţa, avutul şi nu o singură dată; cu care „se înrudea" acum, prin dăruirea celor două fiice.

— Bucuros de oaspeţi, Gelil efendi? întrebă domnul, urmat de cei doi urieşi.

— Mai încape vorbă, măria ta? Cu câţi ai venit, toţi vor fi primiţi ca fiii mei.

Se spălară cei sosiţi, îşi schimbară cămăşile şi rămaseră numai în ele de fierbinţeală, doar încinşi cu săbiile, păstrate asupră-le, cu cizmele şterse de praf de către slujnicarii ce se aţineau să le dea la îndemână ce le-ar trebui sau ar cere. Să ceară, nici nu apucau, căpătau înainte de a cere şi nu numai ce ar fi dorit. Au luat masa cu vodă şi cei patru: Vlaicu, Pavel, Toader şi Gherghina.

Se vădea că Gelil e stingherit, precum ar avea să-l întrebe unele lucruri numai între patru ochi, dar dacă domnul băgă de seamă, zise:

— Gelile, dragule, nu ai a te feri de ceva. Îmi sunt prieteni. La rău şi la bine. Răul ne-a ferit, dar... cine ştie... dacă nu ne vom cerca prietenia şi în primejdie. Orice ai a-mi spune, poţi vorbi faţă de dânşii.

— Mărite Mirce, voit-am a te întreba de Neilá şi Lalé.

După ce îi spuse despre moartea Neilei, născând băiatul care-l are de la ea, pe Aldea, pe care îl creştea la han Lalé dimpreună cu cel al lui Liri, care îl părăsise şi fugise fără urmă, veni vorba despre un zis boier care a intrat în casa ce-o dase cu slujitori şi cu tot ce-i de trebuinţă, casa de la Salca.

— Cine-i? Să ştiu! întrebă Gelil.

— Lalé mi-a spus c-ar fi unul Silvan Coacă. Nu mi-e cunoscut, deşi se spune că se dă boier.

— Silvan Coacă? Om de nimic. Ăsta m-a înşelat şi pe mine! sări Gelil Şaganai. Mi-a cerut bani cu împrumut şi nu i-am mai scos de la el. Om de nimic, ticălos!

— Unde-i acum?

— N-am mai auzit de el.

— Dar de pe unde-i? întrebă domnul.

— Nici asta nu se ştie bine. Un venetic.

— Cine fură, jefuieşte, lesne şi minte, spuse domnul necăjit foarte. Îi va sta capul unde-i stau picioarele. La Salca nu e. Oamenii de la conac au vrut să plece, n-au vrut să-l slujească. I-a întors. I-a pedepsit.

— Un vântură lume. Ticălos fără de pereche! se mânie şi Gelil. Ăştia sunt iscoade, sunt în stare de orice.

— Voi aţi auzit de el?

Vlaicu privi către ceilalţi, întrebându-i şi din ochi:

— Silvan Coacă?

— Coacă? făcea Pavel.

— N-am auzit, spuse Toroipan.

— N-am întâlnit pe-aşa unu! spuse după ce se gândi Gherghina.

— Să-l ferească Dumnezeu să dau de el! ameninţă domnul.

Nu era cunoscut nimănui, dumnealui, zisul „boier” Silvan al lui Coacă.

Au stat două zile la Turnu. De dimineaţă până seara erau la construirea cetăţii. A treia zi, domnul zise celor aproape lui:

— Va trebui să plec la Argeş. Rămâneţi voi, Vlaicule şi Pavele! Eu merg cu Gherghina şi Toroipan. Vă las şi cei zece ostaşi. Daţi zor şi vestiţi-mă cum merge zidirea!

*

— Au câteva luni bune de lucru: august, septembrie, încă şi în octombrie, de-o fi secetos.

— Să ajungă s-o acopere!

— Că pe urmă, înlăuntru, se poate lucra şi pe frig, e adăpost, zidurile groase, ferestre prea puţine şi înguste...

Lăsară caii în voia lor şi măria sa deschise vorba asta cu Toroipan şi cu Gherghina. Era un sfârşit de iulie fără de nor şi cu o fierbinţeală, că la amiazi frigea fierul tecii. Zăduf, dar se ridica de-o adiere, din spate, dinspre bălţile şi smârcurile acoperite de păpuriş cât vedeai cu ochii. Pe urmă ieşeai în câmpie şi începeai să dai de sate, înşirate mărgele de-a lungul drumului, un şleau bătătorit de copite şi cu două şănţuge adâncite de care şi căruţe pornite spre târg, la Turnu, ori întoarse către sate. Hanul aşezat lăfăit pe o poiană largă, din poală de codru, cu faţa dinspre câmpia deschisă spre celelalte trei laturi, ca să-l vezi de departe. Numai dinspre miazănoapte nu bănuiai hanul, era Vlăsia cu stejari bătrâni şi groşi în trunchi, şi stufoşi în coroană, spre poale cu crengi şi rămuret bogat.

*

Radu banul şi Vladislav vornicul, la Curtea de Argeş, vorbeau:

— Să nu-ţi vină a crede, spunea banul.
— Numai că ce te faci cu unii din jurul lui?
— Besmetici rău...
— Grigorie şi Sofronie scornesc, de unul şi altul, te miri ce.
— Umblă cu vorbe...
— ...din cele care se dovedesc a nu fi tocmai adevărul-adevărat.
— ...Dar unul din apropiaţii căpitanului, vorbesc de Silvan...
— Alde Coacă zis?
— Şi! Îi e îndatorat Barbu, se vede. Din vorba lui nu iese, îi face toate voile şi i-a intrat sub piele.
— Dar cine-i?
— Pe câţi am întrebat, cică ar fi fecior de boier, de prin Bărăgan.
— Bărăgan! Bărăganu-i mare, te pierzi în el.
— Vorba-i, face ce trebuie?
— Barbu zice *da*.
— Atunci... Cine altul mai bine ca el poate să ştie?
— Da, dar Hariton vorbeşte... că e un mincinos, că îl linguşeşte pe Barbu.
— Şi dacă face asta Hariton, fiindcă i-a luat lui locul de lângă Barbu?
— Mai ştii?
— Dar Grigorie şi Sofronie ce zic despre Coacă ăsta?
— Numai de bine îl vorbesc. Ştiu mai demult de el, zic. E destoinic la mânuitul armelor. Ştie şi cu arbaleta să tragă. Bun ţintaş.
— Asta aşa şi este! L-am văzut, întărea vornicul Vladislav.
— Vorba e, domnia ta e mulţumit de treaba ce-o face Barbu?
— Ce să zic? Ostaşii îs îndemânateci... Şi cu suliţa, cu sabia, cu arcul ştiu să ţintească, ştiu... multe...
Banul Radu pleca pentru o săptămână la Berivoieşti, năştea sau era bolnavă fie-sa, oricum, dacă spunea banul, nu era să te îndoieşti de vorba lui. Chiar trebuia să se ducă. Şi-apoi, nu avea să lipsească mult.
— Du-te liniştit, bane, domnia ta! se învoise vornicul, până te-ntorci mă ajut cu Sin spătarul, veni acum şi Vlad, feciorul boierului Găman, ăl de pe Motru, aşa zice el.
— Da, şi s-a dovedit neîntrecut în ale oştirii. Bun învăţător şi el însuşi îndrăzneţ. Fecior de boier şi s-a mulţumit să intre în ceată. Îl ştiu pe taică-său alde Popşor vistiernicul şi pitarul Ghinea. Îs prieteni cu Găman, ăsta de nu-l ştim noi.
— L-o fi ştiind domnul nostru?
— L-o fi ştiind! se dădeau cu gândul vornicul Vladislav şi Sin spătarul.

*

— Cum te-oi răsplăti eu, Silvane?

— Iar îţi faci griji din astea, Barbule? Ce naiba? îl făcea să creadă zisul Coacă. (Se împrieteniseră la toartă. Barbu, pentru linguşelile şi laudele deşarte, pe care îi plăcea să le creadă aidoma, şi de care îl îmbătase Coacă de se dase întreg pe mâna lui.) Când va fi să-ţi cer ceva, ţi-oi cere!

— Şi-am să-ţi dau! întărea Barbu.

— Ai să-mi dai?

— Cum aş putea să nu-ţi dau?

— Ei, ce mare nevoie aş avea...

— Ce nevoie ai? întrebă Barbu, dornic să fie şi el o dată de folos omului său.

— Să zic?

— Zi, hai!

— Uite, că zic: am nevoie de opt mii de perperi.

— Cât? se sperie Barbu.

— Opt mii!

— Îs bani buni.

— Atâţi îmi trebuiesc. Dacă nu... atunci cinci mii.

— Cinci mii...? De-atâţia m-aş face luntre şi punte şi ţi-aş da. Să zicem pentru trei luni.

— Nuuu! În trei luni? într-o lună, două îi ai.

— Peste o lună, două? Bine. Fie.

S-au învoit. I-a dat cu toată încrederea şi bucuros că-l răsplăteşte astfel.

Da Coacă... a uitat sorocu'.

— Ce-i cu perperii? Trebuia să mi-i dai încă de-o săptămână.

— Peste trei săptămâni ţi-i dau. Mă păsuieşti?

— Fie. Dar...

— Gata, ce mai? Am zis! îi întâmpina îndoiala Coacă.

— Ţi-am dat banii din simbria oştenilor, Silvane, mai mult nu pot aştepta, intru în bucluc.

— Ce naiba, ţi-am spus doar, îi primeşti pe toţi, în două, trei săptămâni.

— Sunt bani buni. De unde îi scoţi pe toţi deodată?

— Mă priveşte. Dacă n-aveam de unde-i scoate, mă mai împrumutam eu de la tine? Mă şi superi cu atâta neîncredere... da' se poate!

— Bine, bine. Aştept! Şi Barbu aşteptă.

Banii nu i-a văzut, dar nu l-a mai văzut dinaintea ochilor nici pe Coacă. Dispăruse. L-a întrebat Barbu pe Hariton. Ăsta ce i-a spus:

— Pe mine mă întrebi? Ţi-e omul cel mai apropiat, de unde să ştiu unde e şi ce e între voi? Freacă-te pe cap cu Silvan al tău.

— Era şi prietenul tău.

— Al meu? se mira Hariton. Te înşeli!

L-a întrebat pe Vlad, pe care Barbu îl ştia că se are bine cu Silvan. Vlad da din umeri. Era ciudat boierul ăsta, coconul lui Găman de la Motru. Închis, noros întruna. N-a putut scoate nimeni nimic de la el: „Habar n-am!”

— Bine. Dar vă aveaţi buni prieteni.

— Ne-am avut, dar de m-aş fi avut atât de bine, aş fi fost cu el, răspunse Vlad şi se închidea în sine. De treabă îşi vedea. Ba, parcă râvna îi sporise întru a-i învăţa pe oşteni. Vlad se dovedea iscusit, în stare să găbuiască tot felul de şiretlicuri, capcane, lovituri neaşteptate. Nu obosea lesne. Altminteri, o zgaibă de om, mărunt, un pricăjit, numai pielea şi osul, dar avea o agerime de veveriţă şi o putere de îndurare pe care toţi i-o priveau ca pe un lucru de mirare la „un pirpiriu ca ăsta!”, cum îi spuneau oştenii, după o zi de tăvăleală, călări, pe jos, cu armele; trebuiau să le ştie mânui pe toate; la loc deschis, ori prin râpi şi în loc acoperit. Când toţi erau storşi de ultimele lor puteri, Vlad era ca de dimineaţă: nici nu sufla greu, nici nu năduşea, era la fel de neistovit. „Ăsta are pe necuratul”. „Te poţi ţine după el? Pe jos, ori când e călare, crapă calul sub el, ia altul şi el tot ăla e!”.

Veni banul Radu, care nu stătuse mai mult de o lună la Berivoieşti. Cu câteva zile înainte de sosirea lui Mircea vodă la Curtea de la Argeş; îl văzu pe Vlad cum scoate untul din cetele de oşteni, pe când era cu Sin spătarul şi vornicul Vladislav:

— Mănâncă nori, nu alta! zicea Radu.

— Ăsta oştean! De-am avea mai mulţi ca el.

Barbu nu se lăsa mai prejos. Nicolae, umbra fratelui cel mare, tot după el; ceilalţi, la fel.

Pe Grigorie şi Sofronie ţi-i muştruluia, le sfârâiau călcâiele şi, de mirare, nu se văitau, nu spuneau „lasă-ne mai moale!”. Îşi dădeau silinţa. Cu Hariton n-a scos-o la capăt. Până la urmă i-a dat de lucru pe la tabăra cetelor. Mai marele cu vestmintele oastei, cu hrana cailor, păstrarea armelor. Dacă nu avea pe nimeni pe cap, Hariton îşi avea mândria mulţumită, era zelos, nu călca de două ori într-un loc. Şi mai avea un dar nebănuit nici de Barbu: ştia să-şi aleagă omul şi ştia să dea porunci pe care le cerea duse la îndeplinire întocmai, în timpul cât hotărâse.

*

La Curte, Mircea vodă dacă ajunse avu să afle multe, şi bune, dar şi rele. Privi de pe o măgură, fără să spună cuiva, numai cu banul Radu, Vladislav vornicul şi Sin spătarul, la ce făceau cetele de oaste ale curţii. Mişcările de învăluire, de hărţuială, iureşul cu care se abăteau de pe laturi oştenii, felul

cum mânuiau armele, totul îi plăcu într-atâta domnului, că într-un târziu întrebă:

— Cu cine sunt?

— Cu Barbu şi cu Vlad, răspunse vornicul.

— Care Vlad? Nu cunosc să fi lăsat vreun Vlad în urmă-mi la asemenea treabă.

— E unul adus de Barbu.

— Sion unde-i?

— La Berivoieşti, măria ta.

— Tot la Berivoieşti?

— Nu, măria ta, e plecat numai de două zile. Smaranda... cu pruncul... ştiţi... răspunse banul.

— Bine, bine, de bună seamă. Şi finii mei ceilalţi?

— Vornice Vladislav, domnia ta ştii mai multe.

— Măria ta, amândouă aşteaptă să nască.

— Am întrebat de finii mei.

— Sebastian şi Gavriil?

— Vin, mai se duc.

— Care mai mult? Vin sau se duc? Să fie chemaţi toţi pentru începutul toamnei... Vreau să-i am pe toţi lângă mine. Trebuie.

— Vor fi, măria ta! răspunse Sin spătarul.

La întoarcere spre Curte, banul Radu spuse:

— Măria ta, oştenii n-au avut la vreme simbria...

— Cum? De ce?

— Am tot crezut că îi va avea...

— Ce să aibă?

— Banii. Pentru soldă.

— Banii pentru soldă? Cine a îndrăznit?

— Barbu Stănilă.

— Ce-a făcut cu ei?

— I-a împrumutat cuiva, bun prieten şi în care s-a încrezut.

— Câţi bani?

— Mulţi, măria ta! îi era teamă să spună, îi părea şi rău că a deschis vorba... Cinci mii de perperi!

— Cinci mii?! Cum a îndrăznit să se atingă de ei?

— I-a spus că-i va da înapoi.

— Cine? strigă domnul.

— Cel căruia i-a împrumutat.

— Care, bane? se întărită domnul.

— Unu'... Silvan...

— Iar Coacă? spuse repede vodă. Şi către toţi trei: Am trimis să-l caute. Voi, ce-aţi păzit? Să mi-l aduceţi în lanţuri!

— A fugit, măria ta.

— Fugit? Spuneţi că-i fugit? Potere, în toate drumurile! Vornice, spătare, aţi auzit?! Bane Radule, cum aţi îngăduit? Cum de s-a putut... Oamenilor li s-au dat drepturile?

— La zi, măria ta! Dar, cu întârziere.

— Şi Barbu...? Îl aduci la mine, bane! Să văd ce ştie despre Coacă ăsta. În lanţuri mi-l aduceţi. Plecaţi. Porniţi poterile! Să pândească toate drumurile. Repede. Acum! tună vodă. Plecaţi! se răsti domnul şi, când îi văzu chiar gonind care încotro, se întoarse către ban: Tocmai acum! Şi finii mei... parcă ei vor naşte. Să fie chemaţi. Tocmai acum! Şi Vlad, cine e Vlad ăsta?

— E fecior al boierului Găman, zice.

— Zice el, da' aşa o fi? Chemaţi-l, bane. Pe Vlad ăsta şi pe Barbu îi chemi domnia ta, după-amiază. Vă aştept. Şi porni înainte, ca şi când ar fi fost singur. Banul venea pe urmele-i, gonind aproape, ca să se poată ţine după vodă, care de mânie îşi înfipsese dureros pintenii în pântecul calului. Deodată, în poala dealului, domnul struni calul de se ridică pe picioarele dindărăt şi bătu locul:

— Bane, o sută de oşteni cu noi. Plecăm amândoi cu cetele ce ţi-am poruncit! Aleargă şi fă cum ţi-am spus!

— Ascult, măria ta, dar singur nu vă pot lăsa.

— Bine, atunci! şi înfipse Mircea iarăşi pintenii de zvâcni calul fornăind de durere. Nu opri decât să poruncească: Să fie aduşi vornicu' şi spătaru' la mine!

Când veniră într-un suflet, le spuse ce-i poruncise banului Radu.

— Vornice şi spătare, după ce prânzim, adunaţi sfatul. Să nu lipsească nimeni: boierii din sfat toţi, Barbu, toţi feciorii Stănilă, Vlad ăla. Trimis după Coacă? Trimite şi după Găman, la Motru.

— Bine, dar...

— Când se vor aduna, îi aduceţi la sfat. După-amiază, pe toţi câţi sunt, la Curte!

— Înţeles, măria ta!

Domnul, cu spătarul Sin după el, pătrunse în odaia cea mare. Era în cămaşă de zale, cu o sabie cu două tăişuri scurtă la şold, cu capul descoperit. Intră furtună.

— Barbu! Barbu al lui Stănilă.

— Poruncă, măria ta!

— Apropie-te! Stai în faţă, să te vadă toţi!

Barbu înaintă în mijlocul odăii. Nu mai recunoştea chipul domnului care nici nu-l privea. Se uita în jos, într-o parte, numai la căpitan nu.

— Cui i-ai dat cinci mii de perperi? porunci vodă.

— Măria ta, se codi Barbu.

— Cui? Te întreb! răcni domnul.

— Unui...

— ...ticălos! De unde ai avut atâta bănet? Banii oştirii?

— I-am împrumutat.

— Banii oastei? împrumutaţi? Unui ticălos care a fugit cu ei... Ai trimis după tâlhar? Luaţi-l! La temniţă cu el, în lanţuri! strigă vodă. Vlad!

— Poruncă, măria ta! Domnul îl privi mai astâmpărat din mânie.

— Eşti bun ostaş. Te-am văzut la treabă. Al cui eşti?

— Al boierului măriei tale, Găman de pe Motru.

— Treci în fruntea oastei de curte!

— Măria ta, prea mare cinstea.

— Şi fii cum te-am văzut azi! Pe... Silvan, zis Coacă, îl cunoşti?

— L-am aflat, când am venit aici.

— Aici l-ai cunoscut?

— Aici, măria ta!

— Am auzit că eraţi prieteni dinainte.

— Ne-am cunoscut aici.

— Şi dinainte nu?

— Dinainte nu-l ştiu, măria ta.

Vlad, după înfăţişare, nu putea place. Nici domnului nu-i plăcea chipul lui. „Să nu mă iau după înfăţişare, pot să mă înşel! Bun ostaş, asta da. Răspunsurile lui... sunt fără şovăială. În spatele lor stă adevărul sau...” Vlad se uita drept în ochi, când îl privea domnul. Erau ochi vicleni, piezişi, mici. Ameţeai de-i priveai mai mult. Aţintindu-l, Mircea voievodul se adresă tuturor:

— Am chemat, domniile voastre, pe toţi cei de care ţara are trebuinţă. De cum s-or aduna toţi, sfat. Fost-a chemat şi boier Găman de la Motru, vornice Vladislav?

— Chemat, măria ta.

— După acel Silvan?

— Au plecat.

— De-o sută de oşteni am eu însumi trebuinţă. Pleca-voi cu banul Radu. Vornice, rămâi peste Curte, veghează şi asupra doamnei noastre!

— Am înţeles, măria ta!

— Sin spătare, rămâi cu Vlad peste cetele ce-or fi paza Curţii!

— Da, măria ta!

— Domniile voastre, de cum vor fi aici cei pe care i-am chemat, finii mei cei trei, boier Găman, şi ne vom întoarce şi noi, eu cu Radu ban, vom ţine sfat!

— Aşa vom face, măria ta! se auziră rostind boierii

— Rămâneţi cu bine, boieri dumneavoastră! Fiţi cu ochii în patru!

Şi Mircea voievod mai tăcu un semn lui Radu ban şi ieşiră repede pe uşa cea mică din dreapta jilţului domnesc în care nici că se aşezase.

*

Porniră cetele după porunca domnească şi goneau pe drumurile ce se răsfirau peste moşia ţării încă din pragul porţilor Curţii domneşti. Încălecă şi domnul cu banul Radu, cu cei aproape două sute de oşteni, pornind întins spre Salca. Era drum de vreo cinci poşte; de mers până în seară şi noaptea întreagă. Poate către amiază, a doua zi, să ajungă. Goneau. Un scurt popas pentru ca să îmbuce ce aveau cu ei, şi iar la drum. Cu Mircea, banul nu schimbă o vorbă. Era mohorât şi plin de ciudă.

*

După plecarea atât de grăbită şi neaşteptată a domnului, doamna Mara îl chemă pe vornicul Vladislav de la care află cele întâmplate: Barbu în lanţuri, întemniţat; Silvan, zis Coacă, fugit cu cinci mii perperi daţi de Barbu, după care se porniseră potere pe toate drumurile.

— Dar domnul încotro, vornice? întrebă îngrijorată doamna Mara.

— Măria ta, n-a spus nimic domnul nostru.

După ce plecă vornicul se lăsă pradă gândurilor.

— Mamă? dădu să întrebe Mihail.

Era nălţuţ, subţirel, cu ochii frumoşi ai mamei, şi cu măsliniul şi întreaga înfăţişare a tatălui.

— Da, Mihaile! tresări speriată doamna Mara care se credea singură. Uitase de fiu, într-atât se îngrijora de ce se va întâmpla cu ea.

— Ce e cu tine, mamă?

— Nimic, nimic. Sunt îngrijorată de plecarea tatălui tău! Şi ieşi.

Acel Vlad, cum ajunse căpitan peste oştile de curte, porunci celor peste care era comandant să se gătească pentru cale lungă. De-îndată. Atât. Se întunecase bine, când Vlad cu oastea ieşi pe poarta Curţii. Până să se dezmeticească vornicul Vladislav şi Sin spătarul, dând vina unul pe celălalt, dacă descoperiră fuga lui Vlad cu cetele de ostaşi, băgară de seamă că rămăsese Curtea mai fără de pază, iar ei nu aveau destui ostaşi cu care să plece în urmărirea celui care dispăruse. Se frământau ce au de făcut.

Adunară dinaintea caselor domneşti câţi oşteni mai putură aduna. Prea puţini. Nici o sută. Se vedeau cu mâinile legate. Porunciră îndoirea străjilor şi ei rămaseră treji toată noaptea, fără să se dezbrace măcar. „De s-ar întâmpla ceva, doamnei, aş răspunde cu capul”, gândea spătarul. „De-ar şti domnul ce s-a mai petrecut, după ce măria sa a plecat val-vârtej!”, se speria vornicul. Se temeau foarte. Cu asemenea spaimă în suflet au cutreierat tot timpul posturile de strajă, să le ţină treze şi să le treacă mai lesne noaptea.

O noapte de spaime n-a fost doar pentru doamna Mara, pentru vornicul Vladislav şi spătarul Sin. Alţi trei, care acum fură nevoiţi să treacă peste toate neînţelegerile şi certurile dintre ei, erau Grigorie, Sofronie şi Hariton.

— Şi noi ce facem acum? îi întrebă Hariton.

— Deh, la o adică, omul spune şi ce n-a fost.

— Adică? făcură Grigorie şi Sofronie.

— Dacă Barbu spune că şi noi am ştiut că...?

— Că ce? întrebă Grigorie.

— Că i-a dat bani lui Coacă.

— Şi?

— Dacă spune că şi noi l-am cunoscut pe Coacă?

— Ce dacă? Ce? L-am cunoscut?

— Nu l-am cunoscut?

— Noi doi? Nuuu! spuseră Grigorie şi Sofronie deodată.

— Atunci nici eu nu l-am cunoscut. Dar, se gândi Hariton, cine o să ne creadă? Toţi ne-au văzut bot în bot cu prostu’ ăsta de Barbu.

— Asta aşa e! Dar şi dacă plecăm, e mai rău, zic eu! îşi dădu părerea Grigorie.

— Da, spuse Sofronie.

— Plecăm sau rămânem? ceru răspuns poruncitor Hariton.

— Tu, dacă vrei, pleacă. Nu te ţine nimeni! răspunse pentru amândoi Grigorie.

— Nici că putem pleca. E mai bătător la ochi, ne dăm legaţi atunci şi...

— Rămânem! hotărî Hariton.

Dar temerile îi frigeau pe fiecare. Toţi ştiau multe, dar despre banii daţi lui Coacă, Barbu nu spusese nimănui. Au rămas tustrei cu inima cât un purice, dar au rămas. „Şi-apoi, încotro s-o apuci? Cu ce? Până unde? La cine? E pierzanie! gândea Hariton. De mâine mă duc să slujesc la logofeţie. Ei, treaba lor! Nici nu le spun ce am de gând”. Şi se căznea să adoarmă ca şi ceilalţi doi.

În noaptea aceea prea puţini au avut somn.

*

La Salca dacă au ajuns, toţi cei întrebaţi au spus că Silvan nu mai trecuse pe-acolo demult. Oameni destui fugiseră, celor rămaşi vodă le îngădui să stea mai departe şi să păstreze totul cu grija cu care ar păstra ce e al lor.

Nu doar de asta gonise domnul până la Salca. Cum nu era departe, decât cale de-o jumătate de poştă de hanul Frusinei, se îndreptară către acolo pentru odihnă binemeritată.

Fură prinse iar nepregătite gazdele. De aceea parcă bucuria le fu şi mai mare pentru cele care nu se aşteptau să le cadă asemenea oaspeţi.

Vlaicu şi Pavel erau veniţi de la construirea cetăţii Turnu, înlocuiţi acolo de Toroipan şi de Gherghina.

— În toamnă, peste vreo două luni, o acoperim, măria ta, spuse Pavel, când Mircea voi să ştie cum merge zidirea.

— Să nu ne apuce vremea rea.

— Înainte va fi acoperită, măria ta!

— E bine, Vlaicule.

Şi gândi domnul: „Straşnic e să ai oameni în care să te poţi încrede!”

La han, lume. Care se gătea să plece spre Turnu, care spre Giurgiu, Brăila. Negustorime, forfotă. Căruţe, chervane încărcate şi în curte, şi pe dinafară. Unii urcau spre munte către Bran, să meargă în Transilvania, alţii prin Râmnic apucau şi spre Jiu, ori mai departe.

Că e domnul la han, se duse vestea. Aşa s-a făcut că a doua zi sosea Şaganai, să i se închine şi să-i spună că aşa cum i-a dat fetele, feciorii lui cei trei cu toate vasele îi vor sta la poruncă, de va fi nevoie.

— Eu mă simt al locului dacă aici mi-am ridicat acareturile şi mi-am crescut avutul şi copiii. Aşa să ştii, Măria ta, Şaganai e al domniei cu toţi ai lui şi cu cât agonisit-am! De vei avea trebuinţă, pe toate să le foloseşti.

— Îţi mulţumesc, Gelile!

Nu întârzie mult. Îşi văzu fata, pe Lalé, îşi văzu nepotul, băieţelul răposatei Neilá, şi plecă mulţumit.

Se îmbrăţişară domnul cu armatorul tătar.

— Veghează, Şaganai!

— Veghem, veghem şi te vestim din vreme, măria ta!

O ceată ce gonise către Giurgiu, şi mai departe, întorcându-se la Argeş, ştiu să-i spună domnului că Silvan era omul lui Vlad şi că trecuse la Dârstor, să se întâlnească acolo cu el.

— Şi? De ce n-aţi trecut Dunărea să-i urmăriţi la Dârstor? Şi dacă mai marele tăcu vinovat, Mircea adăugă: Plecaţi de îndată la Dârstor! Mi-i scoateţi din pământ, din piatră seacă!

Nici nu i-a lăsat să se odihnească. „Auzi? Să le dea de urmă şi să ia calea-ntoarsă!”

— Cine e de-adevărat Vlad ăsta? se întrebă cu glas tare vodă, de-l auzi şi Radu-ban.

— Vom afla dacă vine Găman la sfat.

— Trebuie să ne grăbim îndărăt, bane. Vlaicule, tu cu Pavel veniţi cu noi.

— La Curte? Şi cei de la cetate, măria ta?

— Rămân neschimbaţi. Să sfârşească şi acoperişul. Le lăsăm cuvântul nostru. Scrie, bane, domnia ta, de nu ne-am luat cu noi un logofeţel de la Filotei. Să lase acolo, în cetate, o sută de oşteni cu cel mai vrednic care să poruncească străjile, şi Toroipan, Gherghina să vină şi ei la Curte. Scrie!

La cină, domnul cu banul Radu alături, cu Vlaicu şi Pavel, aci se lumina, aci se-nnegura, de cum îi erau gândurile.

— Oameni şi oameni, unii ca Şaganai, alţii precum fu cel care fugi cu sumedenia de bani buni, Coacă. Şi, deodată îi veni în minte: Dacă se întâlneşte cu Vlad şi au banii cu ei, ăştia pun la cale o mârşăvie împotriva ţării! Bane, care ţi-e socoata? întrebă deodată domnul.

— Se vede treaba, măria ta, că... stând la Curte, de la Barbu, prin alţii, prin tot ce au văzut... ştiu multe despre noi. Au iscodit.

— Da, da! Aşa trebuie să fie. De grabă mi-e să ajungem înapoi.

*

La Curte, toţi în păr. Venise Stănilă cu jupâneasa Maria, cu o falcă în cer şi alta în pământ, furioşi pe Barbu despre care auziseră că-i la păstrare, în lanţuri, pus de către domnul ţării; veniseră Sion, Sebastian şi Gavriil, fusese chemat arhimandritul Nicodim, venise Găman, boierul, cu toţi ai săi trei feciori, care de care mai arătos, întrecându-se cu tatăl lor, mândreţe de bărbat.

Zi de început de toamnă, un soare cu lumină de miere, mai arunca senin şi pe sufletul de catran al măriei sale.

Când toţi se adunară, vodă le cuvântă:

— V-am chemat pe toţi, că treburi rele şi pidosnice au fost să ni se întâmple. Banii visteriei încredinţaţi lui Barbu al dumitale, biv-vel bane, risipiţi nesăbuit, aruncaţi unui venetic, poate iscoadă celor care vor răul ţării, înhăitat cu un anume Silvan Coacă, nimănui cunoscut, şi altul, Vlad, iarăşi neştiut de noi. Am aflat de la cei puşi să-i urmărească. Au trecut pe la Săpatu în Dârstorul nostru. Nu i-a urmărit mai departe. Mare greşeală! Am trimis iar pe urma lor la Dârstor. Prea târziu. Vor fi trecut la Şişman de la Târnovo, la care au găsit adăpost, fiindu-ne vrăjmaş nouă, ca unii ce suntem lângă Straţimir, ţarul din Vidin, cu care rubedenia şi prietenia ne ţin laolaltă.

Îl întrebăm pe boier Găman, ce ştie de acest Vlad? E fiul său, precum s-a dat a fi? Răspunde rogu-te!

— Măria ta, venit-am la poruncă. Şi nu numai eu, dar cu fiii mei aceştia, iată: Andrei, Anghel şi Zamfir. Ţi i-am adus, măria ta, să-ţi fie ajutor în oaste. Ei sunt feciorii mei. Vlad e ultimul fecior al fratelui domniei tale, Dan.

— Al lui Dan?! sări din scaun domnul. Unde a fost până acum?

— S-a întors nu ştiu de pe unde. Că Ioan, alt frate al lui, e la cetatea Ragusei, şi Dan, fratele mijlociu, la Constantinopole. Vlad îi venit, de bună seamă, de departe şi, zic, nu cu gând bun pentru ţară.

Spumega domnul:

— Să fie adus Barbu din beciurile Curţii! Şi ceru lui Găman: Ce mai ştii, boier Gămane?!

— Mai ştiu, măria ta, de la unul şi de la altul, că, dacă am început a prinde câte ceva, mă gândeam că-i bine să ştiu mai multe şi să vin să ţi le spun. Iată, m-ai chemat! Acel Silvan Coacă e unul care iscodeşte. Strânge oameni împotriva măriei tale. Omul lui Vlad e!

— Strânge şi bani! Îşi plăteşte mercenarii cu banii visteriei mele! Ce zici, protovistiernice Popşor? Tu, Şerbane, ce ziceţi? Să ne uzurpe din scaun! Pe acest Vlad, nepot, deh! sau ce mi-o fi, nu l-am văzut niciodată! Era negru Mircea şi deodată se întoarse spre Găman: De ce nu mi l-ai adus legat fedeleş, Gămane? De ce? Sau eşti de-al lui şi îndrăzneşti acum...

— Doamne, măria ta, nu am ştiut, numai după ce a plecat am aflat şi eu cine-i! Atunci gata am fost să vin şi să ţi-l spun. N-am ştiut că s-a dat, strâmb, fiu al meu. Asemenea fiu să am eu? L-aş fi strivit ca pe o năpârcă! Ai mei sunt aceştia, pe care ţi-i înfăţişez acum, să îţi slujească! Aşa să-mi ajute Dumnezeu, măria ta! se jură boierul.

Din încruntare domnul se răsuci şi zise cu mânia nestinsă:

— Vei sta cu ai tăi pe lângă mine, Gămane. Vom vedea. Le vom vedea până şi gândurile de se vor ţine nearătate.

— Doamne, măria ta...

— Auzit-aţi, boieri dumneavoastră, ce e să se întâmple, auzit-aţi? striga domnul, mai să tragă jungherul din teacă.

— Auzim, măria ta, ziseră câţiva speriaţi, pieriţi.

— Unde e Barbu?

— L-am adus, măria la.

— Să-l văd!

Arăta jalnic Barbu. Cu barba crescută sălbatic, răvăşit, să-i plângi de milă. Galben, îi tremurau picioarele. Se prăbuşi în genunchi, pe dalele de piatră, domnului dinainte. Jupâneasa Maria dădu să se repeadă, numai mânie.

— Nu, lasă-mi-l mie! El e marea mea greşeală. Să i-o plătesc, să mi-o plătesc! Ridică-te! porunci tatăl.

Când se ridică nenorocitul cu ochii holbaţi, ca ieşit din minţi de spaimă şi ruşine, îl păli boierul cu spada, îl păli cu teacă cu tot. Se clătină Barbu şi i se învineţi grumazul. Şi iar îl păli pe vinovat, pe când se clătină. Din a doua lovitură, de o putere ce mocnise în bătrân şi de care nimeni nu-l ştia în stare, Barbu se prăbuşi podidindu-l sângele.

— Luaţi-l! strigă domnul.

— Măria ta, zise de nerecunoscut la chip şi în glas fostul ban Stănilă, averile mele toate ţi le închin. Nici unuia dintre feciori nu le las nimic, decât spada şi să lupte pentru ţară şi pentru tine, măria ta! Barbu, măria ta, să faci ce ştii cu el. Pedepsit să fie şi cu blestemul tatălui. Răscumpăr neghiobia lui, că din prostie a greşit atât şi a dat banii ţării, unui ticălos vândut duşmanilor moşiei şi-ai domniei tale. Eu şi cu jupâneasa să rămânem până ne-om stinge numai în acele case în care locuim, atât îţi cerem!

Într-un târziu, ca istovit, grăi vodă:

— Voi, boierilor, voi, sfatul meu, ce aveţi a zice? Fără să le aştepte vreun răspuns, urmă: Ruşinea ce i-a fost adusă boierului Stănilă e fără de margini. Bătrâneţile lor, şi îi arătă pe cei doi părinţi, căzuţi în genunchi dinaintea tronului, au fost pângărite de nesăbuita faptă a Barbului. Cum să-l pedepsim mai bine? Şi, luaţi aminte, dacă printre voi aflu din cei ai lui Vlad, îi răpun cu mâna mea! Holbaţi la lucirile jungherului, liniştea fu străpunsă cu murmure. Ascult! mai ceru, repezind jungherul în teacă.

Tăceau toţi. Priveau ferit. Dădeau din colţ în colţ. De ce se pomenise domnul a-i bănui şi pe alţii de cârdăşie cu acel Vlad uzurpatorul, fiul fratelui vitreg, Dan, cu care nicicând nu s-au avut a se înţelege? Şi, dacă toţi tăceau, se auzi un glas blând, parcă rugându-se:

— Măria ta, de mă îngădui să vorbesc... era arhimandritul Tismanei, popa kir Nicodim.

— Vorbeşte! porunci domnul cu asprimea prea puţin ostoită.

— L-au pedepsit pe Barbu înşişi părinţii lui, pe care i-a ruşinat cum nu se poate. E vinovat. Vinovat de prostie. L-om feri la Tismana să mai facă şi alte rele din aceeaşi lipsă. Să ispăşească acolo, începându-şi viaţa de la cele mai de jos munci. Să fie umilit pe cât i-a fost prosteasca-i trufie.

— Voi ce spuneţi, boierilor? Aud?! strângea de furie domnul mânerul jungherului. I se învineţise pumnul.

— Aşa să fie, măria ta.

— E destul? strigă domnul întrebând.

— Zic să-i ajungă, măria ta! îndrăzni iar Nicodim cu aceeași blândețe de îngăduială în glas, voind să domolească mânia domnească ce-l înspăimântase și pe el.

Într-un târziu, din tăcerea prin care numai suspinele celor doi Stănilă, tată și mamă, se auzeau, tună iarăși domnul:

— Să plece chiar acum, în lanțuri, pe jos, până la Tismana, și să rămână acolo la poruncile sfetnicului nostru de taină, popa kir Nicodim. Șase străjeri și-al șaptelea pe care să-l asculte cei șase, să-l ducă la locul pedepsei. Luați-l dinainte-mi! porunci oștenilor din ușa pe care îl scoaseră mai mult mort pe Barbu. Acum să plece cu el! Pe drum, pâine și apă. Domniile voastre, bane Stănilă și jupâneasă Maria, luați-vă feciorii ce i-am avut la oastea curții. Nu-mi trebuiesc. Mi-l păstrez doar pe cel mic, pe Ion.

— Măria ta, iertare, lasă-mă să vorbesc, îndrăzni iar Nicodim.

— Poftește!

— Măria ta! Lasă-mi-i mie, la mănăstire, pe ceilalți frați ai vinovatului. I-oi îndruma spre cele drepte. Sunt încă tineri. Îndreptarea o au în față, ca și viața.

— Ia-i! și către alde Stănilă și jupâneasa lui, zise domnul: Ridicați-vă și lăsați-ne! Mai avem treburi de cumpănit.

Pe jupâneasa Maria abia o ridicară, în hohote cum plângea. Săriră să o ridice ginerii ei, Sebastian și Gavriil. Banul Radu voi să-l ajute pe Stănilă, care nu primi în ruptul capului. Se închină domnului, fără să poată scoate un cuvânt, tot sprijinindu-se în spadă, el după soața sa Maria și, după el, băieții cei trei, cu capetele în pământ. Stănilă, fără lacrimi, privea înainte cu ochii făcuți mari, dar bâjbâind. Bâjbâia și cu cealaltă mână, slobodă, pipăind cu spada-i locul dinainte-i. Mergea șovăind pe picioare, târșâit. Orbise.

O tăcere de plumb învinețea fețele tuturor.

Domnul tăcea istovit și negru, prăbușit în tron. Începu apoi, când liniștea crescu înspăimântătoare, domol și cu glas scăzut, în care fierbea mânia:

— De vă mai știți printre voi, boierilor, vreunul ce nu este mulțumit de cârmuire și ar vrea să fie alături celor împotriva țării și a mea, voiesc a cunoaște, nu să o aflu singur. Luați bine seama la spusele mele de acum, fiindcă de va fi să ne vină clipe grele, îndurare la noi nu își va mai găsi nici pentru el, nici pentru ai lui. Când grijă mi-este de țara asta, să o feresc de pustiiri și viclenii și să țintim dușmanul carele ne izbește în față și știm dincotro vine, cei ce te lovesc pe la spate sau când te îmbrățișează sunt mai ticăloși decât turcul pe care îl știm dușman. Priviți în domniile voastre și, de stați lângă mine, să fiți ajutor la câte avem de întâmpinat din afară. Sunteți mâinile mele, sunteți sprijinul și puterea mea, meritați-o! Întristat foarte era

măria sa, dacă zise mai departe cu durere adâncă: Gândiţi-vă să mă ajutaţi, că pe voi şi ale voastre voim a le avea în bună stare, crescute. Moşia asta e a noastră, a tuturor. Ţara ne ţine, cu oamenii ei ne ajutăm. Nu vă mai spun nimic. Judecaţi-mi singuri dreptatea. Cele ce ne aşteaptă facă-vă a fi unul toţi. Nu-mi daţi griji mai multe decât cele ce mi le dau vrăjmaşii. Să merităm de la copiii noştri aducerea aminte. Trebuie să ne învăţăm oştirea să ştie mereu a se apăra şi a lovi. Atâtea ne trebuiesc, ca să ne ţinem noi cu ai noştri. Mă vedeţi cum cat şi spre asfinţit, şi spre miazănoapte să ne găsim prieteni. Împreună e mai uşor. Nu putem rămâne singuri nici pentru a păstra ce este al nostru. Griji, buluc! Aşa e, bane Radule? Nu sunt atâtea, logofete Filotei? Vladislav vornice, domniile voastre protovistiernice, voi toţi, că multe rămase nefăcute îs, şi multe cele pe care nici le-am început. Şi vegheaţi, vegheaţi! Păziţi-vă moşia, ţara asta care ne hrăneşte şi ne are. Să ne plângă când n-om mai fi, că îi lipsim. Doar de-atât. Binecuvântează-ne, sfinţia ta Nicodime!

Şi domnul se ridică greu de împovărat ce era de griji şi fără de tihna ce de bună seamă nu-l iubea, dacă atâtea îi erau spre mâhnire. Se îndreptă cu pas fără vlagă, îngălat parcă, către cuviosul Nicodim şi ieşi cu el, tăcând amândoi, lăsându-se pe braţul arhimandritului.